25701

Dan	Dnevnik	Primitak		Izdatak	
		K	h	K	h
	1922 g. Napretkov kalendar 1922 g.				
	NAPRETKOV KALENDAR 1922				
	NEDOSTAJU STRANICE				

30 dana

Rujan (Septembar).

30 dana

Mjesečne mijene:

Trećak 3. u 12 s. 47 m. pr. p.
Mlad 10. u 8 s. 53 m. u veče.
Prvak 17 u 12 s. 4 m. danju.
Uštap 25. u 1 s. 16 m. po pon.

Sunce izlazi:

3. u 5 sati 23 minute
10. u 5 „ 32 „
17. u 5 „ 40 „
24. u 5 „ 48 „
Dan pada za 1 sat i 56 minuta.

Sunce zalazi:

3. u 6 sati 35 minuta
10. u 6 „ 22 „
17. u 6 „ 9 „
24. u 5 „ 56 „

Dani	Za rimo-katolike	Za muslimane	Za grčko-istočne
Sub.	1 Edigij opat	19 *Muharem*	19 Andrija i dr.
Ned.	2 **15. po D.**	20	20 **14. N. po D.** Samuel
Pon.	3 Marsvet bisk. ☾	21	21 Tadej ap.
Utr.	4 Rozalija djev.	22	22 Agatonik muč.
Srij.	5 Laurentij biskup	23	23 Lupo i Irenej
Četv.	6 Zaharija pror.	24	24 Evtihij
Petak	7 Marko Krizin Reg. dj.	25 Petak	25 Vatrolomej ap.
Sub.	8 **Rod. B. D. M.**	26	26 Adrijan muč.
Ned.	9 **16. po D.** Petar Kl.	27	27 **15. N. po D.** Pimen
Pon.	10 Nikola Tol. prizn. ●	28	28 Mojsije pr.
Utr.	11 Proto i Hijacint mm.	29	29 **Usjekovanje**
Srij.	12 Ime Mar. Mac donij.	30	30 Aleksa patrij.
Četv.	13 Amat b.	1 *Safer*	31 Poi. poj. B.
Petak	14 Uzvišenje sv. Križa	2 Petak	1 Simeon muč.
Sub.	15 Nikodem m.	3	2 Mamant muč.
Ned.	16 **17. po D.** Ljudm.	4	3 **16. N. po D.** Antim
Pon.	17 Rane sv. Fran. ☽	5	4 Vavila muč.
Utr.	18 Josip Kupert.	6	5 Zaharija
Srij.	19 Januarij bisk. (*kv.*)	7	6 Evdokasije
Četv.	20 Eustahij m.	8	7 Sosontije
Petak	21 Matija ap. (*kv*)	9 Petak	8 **Rođenje B. D. M.**
Sub.	22 Mauricij muč. (*kv.*)	10	9 Joakim i Ana
Ned.	23 **18. po D.** Tekla dj.	11	10 **17. N. po Duh.**
Pon.	24 Gerardo b. muč.	12	11 Teodora
Utr.	25 Kleofa muč. ☽	13	12 Avtonom
Srij.	26 Ciprijan i Justina	14	13 Kornelij stotnik
Četv.	27 Kuzma i Damjan	15	14 **Krstov dan**
Petak	28 Većeslav kralj m.	16 Petak	15 Nikita velikomuč.
Sub.	29 Mihael arh.	17	16 Evfemija m.
Ned.	30 **19. po D.** Ieronim	18	17 **18. N. po D.** Sofija

7. Umre Dabiša, kralj bosanski 1395.
7. Hrvati navijeste rat Madžarima 1848.
8. Nikola Šubić umre pod Sigetom 1566.
9. Prva lokomotiva stiže u Zagreb 1862.
10. Jelačić izdaje proglas na Dravi 1848. — **Osnutak Napretka 1904. u Sarajevu.**
11. Bitka kod Udbine 1493.
11. Stojan Janković osvoji Klis 1600.
11. Jelačić prelazi Dravu 1848.
11. Poginuo knez Krsto Frankopan pod Varaždinom 1527.
28. Umre biskup Sunjić u Beču 1860.
28. Otvoren „Napretkov Zakladni Dom“ u Sarajevu 1913.
29. Jelačić pobijedi Madžare kod Pakozda 1848.

Sve se voće bere, a najvažniji je posao ovoga mjeseca trganje kukuruza, kopanje krumpira, a osobito ozimnine. U to nastaje žetva prosa i heljde, od kojih slamu spremaj za hranu blaga u zimi. Cisti vinograd od drača i podupri grozdove.

Dan	Dnevnik	Primitak K	Primitak h	Izdatak K	Izdatak h

31 dan

Listopad (Oktobar).

31 dan

Mjesečne mijene:

Trećak 3 u 5 s. 29 m. u jutru.
Mlad 10. u 6 s. 6 m. u jutru.
Prvak 16. u 3 s. 54 m. u veče.
Uštap 24. u 6 s. 26 m. u veče.

Sunce izlazi:

3. u 5 sati 59 minuta
8. u 6 „ 5 „
15. u 6 „ 14 „
23. u 6 „ 25 „
29. u 6 „ 33 „

Sunce zalazi:

3. u 5 sati 39 minuta
8. u 4 „ 29 „
15. u 5 „ 17 „
23. u 5 „ 4 „
29. u 4 „ 54 „

Dan pada za 1 sat i 52 minuta.

Dani		Za rimo-katolike		Za muslimane		Za grčko-istočae
Pon.	1	Remigij	19	*Safer*	18	Evmenije e.
Utr.	2	Leodegar b. m.	20		19	Trofim muč.
Srij.	3	Kandid muč.	21		20	Jevtasij m.
Četv.	4	Franjo Asiški pr.	22		21	Kodrat
Petak	5	Pjacid i dr. muč.	23	Petak	22	Foka muč.
Sub.	6	Brunon prizn.	24		23	Začeće sv. Iv. Krst.
Ned.	7	**20. po D. Narko**	25		24	**19. N. po D. Tekla**
Pon.	8	Brigita ud.	26		25	Evfrosinija
Utr.	9	Dionisij p.	27		26	Sp. smrti sv. Iv. Krst.
Srij.	10	Franjo Borg.	28		27	Kalistrat i dr.
Četv.	11	Nikasij b. m.	29		28	Hariton isp.
Petak	12	Maksimilijan b. m.	1	Petak *Rebiulev.*	29	Kirijak pr.
Sub.	13	Eduardo kr.	2		30	Grigorije
Ned.	14	**21. po D. Kalikst**	3		1	**20. N. po D. P. Bog.**
Pon.	15	Teresija dj.	4		2	Kip. i Andrijan
Utr.	16	Gal opet	5		3	Dionisije ar.
Srij.	17	Hedviga ud.	6		4	Jerotej
Četv.	18	Luka evand.	7		5	Haritina m.
Petak	19	Petar Alk. Ferdinand	8	Petak	6	Toma apostol
Sub.	20	Vendelin pr.	9		7	Sergije i V.
Ned.	21	**22. po D. Ursula**	10		8	**21. N. po D. Pelag.**
Pon.	22	Kordula dj. m.	11		9	Jakob Alfejev ap.
Utr.	23	Ivan Kapistran pr.	12	*Mevlud*	10	Evlampij m.
Srij.	24	Rafael ark.	13		11	Eilip dj.
Četv.	25	Hrizant i Darija m.	14		12	Prov. Taraks.
Petak	26	Demetrij m.	15	Petak	13	Karpo b.
Sub.	27	Sabina m.	16		14	**Prep. m. Paraskieva**
Ned.	28	**23. po D. Simon i J.**	17		15	**22. N. po D.**
Pon.	29	Narcis b.	18		16	Longin m.
Utr.	30	Marcel m. Alfons R.	19		17	Ozija pr.
Srij.	31	Vuk b.	20		18	**Petar I.**

6. Eugen princ polazi u Bosnu 1697.
7. Bosna i Hercegovina anektirane 1908.
9. Krunisanje Zvonimira kralja na solinskom polju 1076.
11. Umro Eugen Kvaternik u Ljupči 1871.
16. Eugen osvoji Doboj 1697. — Rodi se Jelačić u Petrovaradinu 1801.
17. Hrvatska od mora do Save dolazi pod Napoleona 1809.
19. Otvoreno hrvatsko sveučilište 1874.
23. Hrvatski sabor uvodi u škole i sve urede hrvatski jezik 1847.
25. Umrije Katarina kraljica bosanska u Rimu 1478.
27. Petar grof Zrinjski vjenčao se u Karlovcu s Katarinom Frankopan 1641.
28. Jelačić juriša Beč 1848.
28. Hrvatska, Bosna i Hercegovina proglašuju svoju samostalnost i ujedinjenje u državu Srba, Hrvata i Slovenaca 1918.
30. Jelačić pobijedi kod Svehata 1848.
30. Turci odlaze iz Slavonije 1691.
31. Jelačić prodre u Beč 1848.

Okapaj voćke. Izvažaj gnoj na zemljište. Treba repu i kupus trgati, te spremati za zimu. Ovoga mjeseca nastavlja se vesela berba. Livade vodom natapaj.

Dan	Dnevnik	Primitak K	Primitak h	Izdatak K	Izdatak h

30 dana

Studeni (Novembar).

30 dana

Mjesečne mijene:

Trecak 1. u 8 s. 49 m. u veče.
Mlad 8. u 3 s. 27 m. po podne.
Prvak 15. u 9 s. 41 m. pr. podne.
Uštap 23. u 12 s. 58 m. noću.

Sunce izlazi:

5. u 6 sati 43 minuta
12. u 6 „ 53 „
19. u 7 „ 02 „
26. u 7 „ 11 „

Sunce zalazi:

5. u 4 sata 44 minuta
12. u 4 „ 35 „
19. u 4 „ 28 „
26. u 4 „ 23 „

Dan pada za 1 sat i 22 minuta.

Dani	Za rimo-katolike		Za muslimane		Za grčko-istočne	
Četv.	1	**Svi Sveti**	21	*Rebi ul evel*	19	Joel
Petak	2	Dušni dan, Justin m.	22	Petak	20	Artemije v.
Sub.	3	Huberto bisk.	23		21	Ilarijon pr.
Ned.	4	**24. po** D. Karlo B.	24		22	**23.** N. **po** D. Averk.
Pon.	5	Emerik pr.	25		23	Jakov apostol
Utr.	6	Leonardo prizn.	26		24	Areta dj. m.
Srij.	7	Engelberto b.	25		25	Markijan m.
Četv.	8	Godfrid b.	28		26	**Dimitrije m.**
Petak	9	Teodor pr.	29	Petak	27	Nestor m.
Sub.	10	Andrija A. prizn. Tr.	30		28	**Arsenije arh.**
Ned.	11	**25. po** D. Martin b.	1	*Rebi ul ahir*	29	**24.** N. **po D.**
Pon.	12	Martin papa muč.	2		30	Zinovij m.
Utr.	13	Stanislav K. pr.	3		31	Stah. i Amp.
Srij.	14	Ivan Trogirski	4		1	Kozma i Damj.
Četv.	15	Leopold pr.	5		2	Akindin m.
Petak	16	Edmund. laan Tr.	6	Petak	3	Akepsim
Sub.	17	Gregorij čudotvorac	7		4	Joanikije
Ned.	18	**26. po** D. Roman	8		5	**25.** N. **po** D. Galak.
Pon.	19	Elizabeta ud.	9		6	Pavao b.
Utr.	20	Feliks Val. pr.	10		7	33 mučenika u Mit.
Srij.	21	Prikazanje Bl. Cj.	11		8	**Zbor Mihajla ark.**
Četv.	22	Cecilija djev. muč.	12		9	Onisifor i P.
Petak	23	Klement p. m.	13	Petak	10	Erasto i dr.
Sub.	24	Ivan od Križa	14		11	C. Dečanski
Ned.	25	**27. po** D. Katarina	15		12	**26.** N. **po** D. Josafat
Pon.	26	Konrad b. Petar Aleks.	16		13	Ivan Zlat.
Utr.	27	Virginij b.	17		14	Filip ap.
Srij.	28	Sosten učenik Pav.	18		15	Gurij pošt. Božić
Četv.	29	Saturnin	19	Petak	16	Matej
Petak	30	Andrija apostol	20		17	Grigorij č.

2. Paulini utemeljiše prvu hrvatsku gimnaziju u Lepoglavi 1582.
3. Umro hrvatski pjesnik Silvije Str. Kranjčević 1908.
3. General Lenković osvoji Bihać 1594.
8. Sklopljena hrvatsko ugarska nagoda 1868.
9. Veliki potres u Zagrebu 1880.
9. Osnutak Hrv. društva za namještanje djece u zanate i trgovinu u Sarajevu.
10. Ruski car Nikola piše Jelačiću banu 1848.
11. Petar Zrinjski razbi Osmanlije kod Čazme 1663.
12. Umro posljednji Zrinjski, sin Petrov u Grazu 1703.
13. Hrvati osvoje Međumurje 1848.
14. Rodi se August Šenoa u Zagrebu 1838.
16. Katarina Zrinjska, žena bana Petra, umre u Gracu 1673.
18. Otvorena prva hrvatska čitaonica u Karlovcu 1838.
24. Rodi se Omer paša (Mihajlo Latas) u Ogulinu u Hrvatskoj 1806.

Za lijepa vremena zasađuj voćke i zaštiti ih od nevremena. Vapnom tamani gnijezda nametnika i gusjenica, a možeš snažiti i obrezati voćke. Izvažaj gnoj te podoravaj, a u vinogradu sadi grebenice i povaljivaj čokote. Ne zaboravi gnojidbu trsja.

Dan	Dnevnik	Primitak K	Primitak h	Izdatak K	Izdatak h
	360				
	360				
	720				

31 dan

Prosinac (Decembar.)

31 dan

Mjesečne mijene:

Trećak 1. u 10 s. 9 m. pr. p.
Mlad 8. u 1 s. 30. m po ponoći.
Prvak 15. u 1 s. 38 m. po pon.
Uštap 23. u 7 s. 33 m. u jutro.
Trećak 30. u 9 s. 7 m. u veče.

Sunce izlazi:

3. u 7 sati 19 minuta
10. u 7 „ 27 „
17. u 7 „ 32 „
25. u 7 „ 37 „
30. u 7 „ 38 „

Sunce zalazi:

3. u 4 sata 20 minuta
10. u 4 „ 18 „
17. u 4 „ 20 „
25. u 4 „ 23 „
30. u 4 „ 27 „

Dan pada do 20. za 24 minuta, a onda naraste za 3 m.

Dani	Za rimo-katolike		Za muslimane		Za grčko-istočne	
Sub.	1	Eligij bisk. ☾	21	*Rebi ul ebir*	18	Platon i Roman
Ned.	2	**1. adv.** Bibijana dj.	22		19	**27.** N. **po** D.
Pon.	3	Franjo Ksaver pr.	23		20	Grigorije
Utr.	4	Barbara djev. m.	24		21	**Uvod. Bogorod.**
Srij.	5	Sava opet	25		22	Filimon ap.
Četv.	6	Nikola bisk.	26		23	Amfilohij pr.
Petak	7	Amcrosije bisk.	27	Petak	24	Katarina
Sub.	8	**Bezg. zač. B. D. M.** ●	28		25	Kliment
Ned.	9	**2. adv.** Leokadija	29		26	**28.** N. **po** D. Alipije
Pon.	10	Prenos kuće loret.	1	*Džemadil evel*	27	Jakov vel.
Utr.	11	Damas papa	2		28	Stefan pr.
Srij.	12	Maksencij m.	3		29	Paramon
Četv.	13	Lucija dj.	4		30	Andrija m.
Petak	14	Spiridijon biskup	5	Petak	1	Naum pr.
Sub.	15	Irenej b. ☽	6		2	Car Dušan
Ned.	16	**3. adv.** Adelhajda	7		3	**29.** N. **po** D. Sofon
Pon.	17	Lazar b. m.	8		4	Varvara
Utr.	18	O. p. B. D. M.	9		5	Sava prep.
Srij.	19	Vladimir pr. (*kv.*)	10		6	**Nikolaj**
Četv.	20	Amon m.	11		7	Ambrozije
Petak	21	Toma ap. (*kv.*)	12	Petak	8	Paparije
Sub.	22	Zenon m. (*kvatre*)	13		9	**Bez. Zač. B. D. M.**
Ned.	23	**4. adv.** Viktorija dj. ☽	14		10	**30. N. po** D.
Pon.	24	Ad. i Eva(Badnjak)	15		11	Daniel
Utr.	25	**Rod. Krist. Božić**	16		12	Spiridion
Srij.	26	**Stjepan prvi muč.**	17		13	Evstrat
Četv.	27	Ivan ap. i evangj.	18		14	Tirs Levk.
Petak	28	Mladenci mm	19	Petak	15	Elevterije
Sub.	29	Toma b. m.	20		16	Agej pr.
Ned.	30	N. **po Bož.** David ☾	21		17	**31. N. po D. praot.**
Pon.	31	Silestar papa	22		18	Sebast m.

1. Proglašenje države Hrvata, Srba i Slovenaca 1918.
4. Rodio se kralj Aleksandar u Cetinju godine 1888.
8. Vladislav I. proglasi Slavoniju kraljevinom 1496. — Umro Ivan Gundulić 1638.
10. Strossmayer udara temelj akademiji godine 1860.
11. Rusi uzimlju Plevnu godine 1877.
16. Umro hrvatski pjesnik o. Andrija Kačić Miošić u Zaostrogu 1760.
16. Otkriven Jelačićev spomenik u Zagrebu 1866.
27. Jelačić uzima Gjur 1848.
30. Jelačić pobjedi kod Mora 1848.
31. Uskoci smaknuše u Senju generala Rabatu 1601.

Ako koje drvo usahne, tad ga iskopaj a inače čisti, gnoji i okopaj voćke. Zgodno je sada izvažati na vrtove gnoj. U polju preostaje manji posao, kao i u vinogrupu, jer zemlju pokriva snijeg svojim hladnim pokrovom.

Dan	Dnevnik	Primitak K	Primitak h	Izdatak K	Izdatak h
		187	33		
		199	37		
		212	29		
		212	29		
		212	29		
		1333	55		
		1297	55		
		1297	55		
		1333	55		
		2494	18		
		1307	23		
		1209	96		
		2793	40		
		1333	55		
		15.918	38		
		3672.			
		15.718.			

Abecedni pregled imena svetačkih, koja se nalaze u ovom kalendaru.

Abdon 30. srpnja.
Adalbert (Vojtjeh) 24. travnja.
Adam 24. pros.
Adelhaida 19. pros.
Adolf 17. lip.
Agata 5. velj.
Agaton 10. siječ.
Agneta 21. siječ.
Ahilej 15. svib.
Akacij 9. travnja.
Alban 23. lipnja.
Alberto 4. srpnja.
Albin 1. ožujka.
Aleksandar (Škender) 26. velj. 3. sv.
Aleksa 17. srp.
Alfonso 2. kol.
Alojsij (Vjekoslav) 21. lip.
Amalija (Ljubica) 10. srp.
Amat 13. ruj.
Ambrosij 7. pros.
Amon 20. pros.
Amos 31. ožuj.
Ana 26. srp.
Anaklet 13. srp.
Anastasij 22. siječ.
Anastasija (Taža) 15 trav.
Andrija Cors. 4. velj
Andrija 10. stud.
Andrija 30. stud.
Anselmo 21. trav.
Antonij op. 17. siječ.
Antonij Pad. 13. lip.
Antonin 10. svib.
Apolinar 23. srp.
Apolonij 18. trav.
Apolonija 9. velj.
Atanasij 2. svib.
Augustin H. 28. kol.
Augustin Zagr. 3. k.
Barbara 4. pros.
Barnaba 11. lip.
Bartolomej 24. kol.
Basilij 14. lip.
Beda 27. svib.
Benedikto 21. ožuj.
Bernardin 20. svib.
Bibijana 2. pros.
Blaž (Vlaho) 3. velj.
Bonaventura 14. srp.
Bonafacij 5. lip.
Brcko 9. srp.
Brigita 8. list.
Bruno 6. list.
Cecilija 22. stud.
Celestin 6 trav.
Cesarija 13. siječ.
Ciprijan 26. ruj.
Ćiril Aleks. 16. velj.
Ćiril 5. srp.
Cirjak 8. kol.
Damas 11. pros.
Damjan 27. ruj.
Daniel 21. srp.
David 30. pros.
Demetrij 26. list.
Desiderij (Željko) 23. svib.
Dionisij 9. list.
Dominik (Dinko) 4. kol.
Doroteja 6. velj.
Edmundo 16. stud.
Eduardo (Slavko) 18. ožuj.
Eduardo (Slavko) 13. list.
Egidij 1. ruj.
Eleonora 21. velj.
Elisabeta (Jelisava) 19. stud.
Emanuel 26. ožuj.
Emerik. (Mirko) 5. stud.
Engelberto (Anđe.) 7. stud.
Erasmo 2. lip.
Ernest 12. siječ.
Euherij 20. velj.
Eulalija 12. velj.
Eulogij 3. srp.
Eusebij 5. ožuj.
Eusebij 14. kol.
Eustahij 20. ruj.
Eustasij 29. ožuj.
Eva 24. pros.
Ezekiel. 10. trav.
Fabijan 20. sječ.
Faustin 15. velj.
Felicijan 9. lip.
Feliks (Srećko) 14. siječ.
Feliks (Srećko) 20. stud.
Feliks kap. (Srećko) 21. svib.
Ferdinando 30. svib.
Filip ap. 1. svib.
Filip Ben. 23. kol.
Filip Ner. 26. svib.
Florijan (Cvjetko) 4. svib.
Franciska 9. ožuj.
Francisko B. 10. list.
Francisko P. 2. trav.
Francisko S. 29. sij.
Francisko Ser. 4. list.
Francisko X. 3. pros.
Fuska 13. velj.
Gabriel 24. ožuj.
Gal 16. list.
Genoveva 3. siječ.
Gerardo 24. ruj.
Gertruda 15. stud.
Gervasij 19. list.
Đurađ 23. trav.
Godefrid 8. stud.
Gorgijan 10. svib.
Gorgonij 9. ruj.
Gregorij I. 12. ožuj.
Gregorij Čud. 17. st.
Gregorij Naz. 9. sv.
Grgur 25. svib.
Guntram 28. ožuj.
Hadrijan 8. ruj.
Hedviga 17. list.
Hegesip 7. trav.
Helena (Jelka) 22. sv
Helena (Jelka) 18. kol.
Henrik 15. srp.
Heraklij 11. ožuj.
Hermagora (Mohor) 12. srp.
Hermeuegild 13. tr.
Hiacinto 16. kol.
Higin 11. siječ.
Hilarij 12. ožuj.
Hipolit 13. kol.
Honorat 16. siječ.
Hrisogop 24. stud.
Huberto 3. stud.
Hugon 1. trav.
Ignacij (Vatroslav) 1. velj.
Ignacij Loj. 31. srp.
Ilija 20. srp.
Irenej (Bartol) 25. ož.
Isaija 6. srp.
Isidor 4. trav.
Isidor 15. svib.
Iv. Berchm. 13. kol.
Iv. Dam. 27. ožuj.
Iv. de la Salle 15. svib.
Iv. Ev. 27. pros.
Iv. F. 12. lip.
Iv. Kap. 23. list.
Iv. Kent. 20. list.
Iv. Krst. 24. lip.
Iv. od Boga 8. ož.
Iv. od Križa 24. st.
Iv. Matski 8. velj.
Iv. Mil. 23. siječ.
Iv. Nep. 16. svib.
Iv. pr. vrati 6. sv.
Iv. Trogirski 14. st.
Iv. Zlat. 27. siječ.
Iv. i Pavao 26. lip.
Iv. Freno 21. kol.
Iv. ud. 25. svib.
Iv. glav 29. kol.
Jakov 1. svib.
Jakov 25. srp.
Januarij 19. ruj.
Jeronim (Jerko) 30. ruj.
Joahim 20. ožuj.
Jona i Barahasije 29. ožuj.
Josip 19. ožuj.
Josip Kal. 27. kol.
Josip Kupert 18. ruj.
Jovita 15. velj.
Juda 28. list.
Julij 12. trav.
Julijan 28. siječ.
Julijan 16. veljače
Julijana 17. kol.
Justina 16. lip.
Kaj 22. trav.
Kajetan 7. kol.
Kalist 14. list.
Kamil 18. srp.
Kandid 3. list.
Kanut 19. siječ.
Karlo (Dragutin) 4. stud.
Katarina 25. stud.
Katarina S. 30. trav.
Kazamir 4. ožuj.
Klara 12. kol.
Klaudij 30. list.
Klement 23. stuo.
Kleofa 25. ruj.
Klet 26. trav.
Klotilda 3. lip.
Konrad 19. velj.
Konrad 26. stud.
Kozma 27. ruj.
Krescencij 19. trav.
Krispin 25. list.
Kristina 24. srp.
Kunigunda 3. ožuj.
Kvirin 4. lip.
Ladislav 27. lip
Lamberto 17. tuj.
Lavrencij (Lovro) 10. kol.
Lazar 17. pros.
Leandar 27. velj.
Leodegar 2. list.
Leokadija 8. pros.
Leon (Lavoslav) 11. trav.
Leon II. 28. lip.
Leonardo 6. stud.
Leopoldo 15. stud.
Levin 14. stud.
Liberat 17. kol.
Lino papa 23. ruj.
Ludmila (Milka) 16. ruj.
Longin 15. ožuj.
Lucija 13. pros.
Lucijan 7. siječ.
Ludovik 19. kol.
Ludovik 25. kol.
Luka 18. stud.
Macedonij 12. ruj.
Magdaledna 22. srp.
Magdal. P. 27. svib.
Makarij 2. siječ.
Maksencij 12. pros.
Maksim 27. pr.
Maksim 16. svib.
Maksimilijan 12. lis.
Mamerto 11. svib.
Mansvet 3. ruj.
Marcel 16. siječ.
Marcelijan 18. lip.
Marcelin 16. siječ.
Marcijan 9. siječ.
Margarita 10. lip.
Margarita 13. srp.
Marija Alakok 22. srp.
Marko 25. trav.
Marko Križevčanin 7. rujna.
Marko papa 7. list.
Marta 29. srp.
Martin (Davorin) 11. stud.

Martin 12. stud.
Martina 30. sječ.
Matej 21. ruj.
Matija 24. velj.
Matilda 14. ožuj.
Mavricij 22. ruj.
Mavro 15. sječ.
Medardo 8. lip.
Metodij. 5. srp.
Mihael 29. ruj.
Miholjice 8. svib.
Monika 4. svib.
Nemesij 19. pros.
Nerej 12. svib.
Nestor 26. velj.
Nicefor 13. ožuj.
Niceta 15. ruj.
Nikasij 11. list.
Nikola 6. pros.
Norberto 6. lip.
Oktavijan 22. ožuj.
Oton 23. ožujka
Pamfil 1. lip.
Pankracij 12. svib.
Pantaleon 27. srp.
Paskal 18. svib.
Patricij 17. ožuj.
Pavao ap. 26. lip.
Pavao obr. 10. sječ.
Pavao od Kri. 28. t.
Pavao pust. 15. sječ.
Paulin 22. lip.
Pelagija 26. lip.
Peregrin 27. trav.
Petar Alkan 10. list.
Petar Dam. 23. velj.
Petar muč. 27. trav.
Petar Nol. 31. sječ.
Petar okov. 1. kol.
Petar ap. 29. lip.
Petrolina 31. svib.
Pij. I. 11. srp.
Placid 5. list.
Polikarpo 6. list.
Prakseda 21. srp.
Prim. 9. lip.
Prosper 25. lip.
Protasij 19. lip.
Pulherija 11. ruj.
Rafael 24. list.
Rajmundo 31. kol.
Rajner 17. lip.
Regina 7. ruj.
Remigij 1. list.
Rihardo 3. travnja
Roberto 6. lip.
Rok 16. kol.
Roman 28. velj.
Roman 9. kol.
Roman 18. stud.
Romualdo 7. velj.
Roza (Ruža) 30. kol.
Roza 4. ruj.
Rozalija 4. ruj.
Rudolfo 17. trav.
Ruperto 27. ožuj.
Sabina 29. kol.
Sabina 27. list.
Saturnim 29. stud.
Sava 5. pros.
Sebastijan 20. sječ.
Senen 30. srp.
Servacij 13. svib.
Severin 9. sječ.
Sikst 6. kol.
Silverij 20. lip.
Silvester 31. pros.
Silv. opat 26. st.
Silvin 17. velj.
Simeon 18. velj.
Simforijan 22. kol.
Simon 28. list.
Simplicij 2. ožuj.
Skolastika 10. velj.
Sofija 15. svib.
Sosten 28. stud.
Soter 22. trav.
Spiridion 14. pros.
Stanislav (Stanko) 7. svib.
Stanislav K. 13. st.
Stjepan kralj (Krunoslav) 20. kol.
Stijepan muč. 26. pros.
Sulpicij 20. trav.
Suzama (Žuža) 11. ko
Tadej 28. list.
Tekla 23. ruj.
Telesfor 5. sječ.
Teobaldo 1. srp.
Teodor (Božid.) 9. st.
Teodosij 11. sječ.
Terezija 15. list.
Tiburcij 14. trav.
Timotej 24. sječ.
Tit. 4. sječ.
Tom. Akv. 7. ožu.
Toma ap. 21. pros.
Toma bisk. 26. pros.
Toma Nov. 18. ruj.
Turibij 16. trav.
Udalrik 4. ruj.
Uršula 21. list.
Valburga 25. velj.
Valentin (Zdravko) 14. velj.
Većeslav 28. ruj.
Venancij 18. svib.
Vendelin 20. list.
Veronika 4. velj.
Vid. 15. lip.
Viktor 30. ožuj.
Viktor (Vladoje) 28. srp.
Viktorijo 23. pros.
Viktorin 23. ožuj.
Vilhelmo 10. velj.
Vilim opat 25. lip.
Vilibaldo 7. srp.
Vincencij 22. sječ.
Vincenc. Fer. 5. trav.
Vincencij P. 19. srp.
Virgilij 27. stud,
Vital 28. trav.
Volfgango 31. list.
Vrban 25. svib.
Vuk 31. tist.
Zaharija 15. ožuj.
Zenobij. 11. trav.
Zenon 13. lip,
Zenom 22. pros.
Zosim 15. srp.
Živko 28. trav.

Sudski praznici

a) za rimokatolike:

1. Svaka nedjelja u godini. 2. Nova godina, 1. januara. 3. Sv. tri kralja, 6. januara. 4. Svijećnica, 2. februara. 5. Sv. Josip, 19. marta. 6. Blagovijest, 25. marta. 7. Sv. Ivan Krstitelj, 24. juna. 8. Sv. Petar i Pavao, 29. juna. 9. Sv. Ilija, 20. jula. 10. Velika Gospa, 15. augusta. 11. Mala Gospa, 8. septembra. 12. Svi Sveti 1. novembra. 13. Začeće Blažene Djevice Marije, 8. decembra. 14. Božić, 25. decembra. 15. Sv. Stjepan, 26. decembra. 16. Uskrsni ponedjeljak. 17. Duhovski ponedjeljak. 18. Spasovo. 19. Tijelovo (Brašančevo).

b) za srpskopravoslavne:

1. Svaka nedjelja u godini, 2. Nova godina, 14. januara, 3. Bogojavljenje, 19. januara. 4. Sabor sv. Jovana (Jovandan), 20. januara, 5. Sv. Sava, 27. janura, 6. Sretenije, 15. februara. 7. Blagovijesti, 7. aprila. 8. Praznik sv. Đurđa, 6. maja. 9. sv. Petar i Pavao, 12. jula. 10. Sv. Ilija, 2. augusta. 11. Preobraženje, 19. augusta. 12. Velika gospojina, 28. augusta. 13. Mala Gospojina, 21. septembra. 14. Vozdvignuće časnoga Krsta (Krstovdan), 27. septemtembra. 15. Arhanđelov dan (Arh. Mix.), 21. novembra. 16. Vavedenije Bogorodice, 4. decembra. 17. Sv. Nikola, 19. decembra. 18. Prvi i drugi dan Božića, 7. i 8. januara. 19. Veliki petak. 20. Drugi dan Vaskrsa. 21. Drugi dan sv. Trojice. 22. Spasov dan.

c) za muslimane:

1. Svečanost Muhamedova rođenja (Mevlud), 1 dan, 2. Ramazan-bajram (Idi fitr), 3 dana. 3. Kurban-bajram 4 dana, 4. 1. muharema (Nova godina), 1 dan.

U petak, zatim u dane Lejdei-regaib, Lejlei-miraď, Lejleiberat i Lejlei-kadr i u dan uoči Ramazana i dva Bajrama smiju se stranke islamske vjere doduše pozivati pred sud, ali se moraju petkom do 11 sati prije podne, a ostalim danima do podne otpraviti, da uzmognu zadovoljiti svojim vjerskim propisima.

d) za jevreje:

1. Svaka subota u godini. 2. Purim, prvi dan. 3. Pasha, 2 prva i dva pošljedna dana. 4. Šebuot, 2 dana. 5. Nova godina 2 dana. 6. Praznik izmirenja. 7. Šuma bajram (Shukhot), 2 prva i 2 pošljedna dana. 8. Razorenje Jerusalima.

Državni praznici:

1. Ćirilo i Metodije, 24. maja. 2. Vidov-dan, 28. juna 3. Rođen-dan Njegovog Veličanstva, 17. decembra. 4. Narodno ujedinjenje, 1. decembra.

Na državne praznike i nedjeljom ne radi se u uredima, osim u nužnim slučajevima. Prvi dan Božića i prvi dan Bajrama ne rade službenici dotične vjeroispovijesti, dočim na druge praznike rade od 9—11 sati.

KNJIŽARA, ŠTAMPARIJA I PAPIRNICA

B. BUCHWALD I DRUG, SARAJEVO

Bogato skladište beletrističkih knjiga, papira i pisaćeg pribora. Izraduje sve vrsti tiskanica. Preporučujemo slijedeće u našoj nakladi izašle knjige: (II. izdanje) Dr. Prelog, Povijest SHS u dva dijela, D 24. Dr. Mandić, Zemljovid Jugoslavije 1 : 2,000.000 D 2·50. Dobržanski, Početnica ili bukvar za nepismene (osobito podesna za seljake) 7. izd. D 3. Felverova ispitna knjiga za dvoritelje kazana i strojovodu D 6·—.

„Majdan"

trgovina željezom

dioničarsko društvo

(prije SIMIĆ RIPERGER i MANOJLOVIĆ) Sarajevo.

Preporučuje svoje veliko stovarište cijelog pribora za parne i vodene pilane, sve vrste željeza, krampi, lopata, ljepenke, raznog alata, klinaca, šarafa, okova za prozore i vrata, cementa i t. d.

Moderna cipelarska radnja

Ivan Barbić

SARAJEVO,

Aleksandrova ulica do knjižare Napred.

Izradjuje svakovrsne cipele za gospodu, gospodje i djecu po najnovijoj modi i od vrlo dobrog materijala. Narudžbe se obavljaju brzo i tačno uz najpovoljnije cijene.

SUTON, SMOLJAN I DRUG

MOSTAR, Kralja Petra ulica

Preporučuju svoje tvorničko skladište muških i dječjih odijela, kišnih kabanica, te cipela i t. d. uz vrlo umjerene cijene.

Rodoslovlje naše dinastije.

Po dr. Ivanu Bojničiću (Zagreb).

Najstariji nama poznati član ove porodice bio je seljak iz Viševca, **Petar** (Petronije), koji je ubijen oko god. 1787. Od supruge Marice (koja je umrla god. 1811.) imao je sina:

Karagjorgia Petrovića, slavnoga osloboditelja i „vrhovnog predvoditelja" naroda srpskoga. — Ovaj se rodio god. 1762. u selu Viševcu, a smaknut je noću između 12. i 13. juna 1817. u Radovanju kod Smedereva. Supruga mu bila Jelena kći oberkneza (seoskog starješine) Nikole Jovanovića iz Masloševa, koja se rodila oko godine 1765. te umrla 11. februara 1842. u Beogradu. Od ove imao je Karagjorgje šestero djece:

1. sina **Simu,** koji je mlad umro;

2. kćer **Savu,** od godine 1810. suprugu vojvode Antuna Pljakića;

3. imenice nepoznatu kćer, od godine 1813. suprugu vojvode Nikole Karamankovića;

4. sina **Aleksu,** rođenoga godine 1801., a umrloga godine 1840. u Besarabiji;

5. **Stamenku,** poslije godine 1830. suprugu Ilije Čaparića, te konačno

6. **Aleksandra Karagjorgjevića.**

Sin **Aleksa** (pod br. 4.) imao je sina:

Gjorgja, koji se rodio godine 1827. Ovaj je imao za ženu Savu, kćer majora Miše Anastazijevića, koja mu je rodila dva sina, **Aleksu,** rođenog 1854., a umrloga godine nepoznate, te **Božidara,** rođenoga 1861. a umrloga godine 1908.

Šesti sin **Karagjorgja Petrovića** bio je, kako smo vidili, **Aleksander Karagjorgević,** koji se je rodio u Topoli 1. oktobra 1806., a umro u Temišvaru 3. maja 1885. Od 15. septembra godine 1842. do 12. decembra 1858. bio je knezom Srbije. Oženio se u Hotinu u Besarabiji 20. maja 1830., sa Persidom, kćerkom Jevrema Nenadovića, koja se rodila 3. februara 1813. a umrla u u Beču 29. marta godina 1873. Od ove je imao šestero djece:

1. kćer **Poliksenu,** umrlu god. 1916. bila je udata najprije za ministra i historičara Kostu Nikolajeviča, koji je godine 1877. svršio samoubijstvom, a po drugi put za slovenskog advokata Dr. Prešerna u Ljubljani;

2. sina **Petra Velikog,** našega kralja oslobodioca, koji je umro 15. augusta 1921;

3. sina **Svetozara,** koji je umro 1847.;

4. kćer **Kleopadru,** umrlu godine 1885, suprugu Milana Petrovića u Carigradu;

5. **Jelenu,** suprupu Gjorgja Simića, ministra i srpskog poslanika u Beču, i konačno

6. sina **Arzena.**

Pokojni naš kralj **Petar** (pod br. 2.) rodio se u Beogradu 29. juna 1844. 2. juna 1903. postao kraljem Srbije, **a 1. decembra 1918. kraljem Srba, Hrvata i Slovenaca,** 30. juna 1883. ženio se sa **knjeginjom Zorkom, kćerkom Nikole Petrovića Njegoša,** tada kneza a kasnije kralja crnogorskoga, koji se rodio na Cetinju 11. decembra 1864., a umrla isto na Cetinju 4. marta 1890. Ova mu rodila petero djece:

a) kćer **Jelenu,** rođenu 23. oktobra 1884. na Rijeci u Crnoj Gori, suprugu (od 21. jula 1911.) ruskog kneza Ivana Konstantinovića Romanova, rođenoga u Pavlovsku 13. jula 1886. te ubijenoga u Alapajevsku godine 1919;

b) **Milenu,** rođenu 1860., a preminulu 1887;

c) sina **Gjorgja,** rođenoga 27. augusta 1887. na Cetinju, zahvalio se na prava nasljedstva prijestolja 27. marta god. 1909;

d) sina **Aleksandra Karagjorgjevića,** našega sadašnjega uzvišenoga kralja, koji se rodio na Cetinju 17. decembra 1888., **a stupio na prijestolje kao kralj Srba, Hrvata i Slovenaca 16. augusta 1921.** Oženjen je kćerkom rumunjskog kraljevskog para, Njezinim Veličanstvom **Kraljicom Marijom,** dne 7. lipnja 1922.

e) konačno sina **Andriju,** koji se rodio godine 1890. na Cetinju te dva mjeseca kasnije umro.

Gore pod brojem 6. spomenuti brat kralja Petra, **Arzen Karagjorgjević,** rodio se u Temišvaru 4. aprila 1859., oženio se u Petrogradu 19. aprila sa Aurorom knjeginjom Demidov di San Donato, koja mu rodila sina **princa Pavla Karagjorgjevića,** rođenog u Petrogradu 15. aprila god. 1893.

KNJIŽEVNI DIO.

ZABAVA.

Miroslav Tugomil Džaja:

Prosvjetom k slobodi.

(Pokretu za ukinuće nepismenosti.)

O, žarko sunce, čudo svemirskih čudesa,
svrni na nas okom ozgor sa nebesa;
Ti ogrij srca ledna i žarom ih raspali,
a oblak, što se nadvio, ti rastjeraj, razgali!

Bez tèbe sve u mêmli oroni i tmici,
jer ti si luč najprva žića svakog klici.
Slobode zlatne djelo ti okruni i dovrši,
pa s očiju nam pàli tmušti mrak raspŕši!

Jer dugo, dugo zèbosmo u tami i u mraku;
O, kako teško čekasmo na tvoju sjajnu zràku!
Tà, na što oči bèz tebe? Da budemo kô krti,?
kraj očijû sl'jepi miljimo od kol'jevke do smrti? —

Kad ti nam zasjaš, ljudima smo i mi ljudi,
nit daćemo barbaru, da po volji nama sudi;
kad ti nam zasjaš, znaćemo životom brodit,
s tvoga žara i polja će nam jače rodit.

Bez tebe nema bogatsva; ni sreće, ni slobode;
to teško stigne neukog, još brže od njeg òdê!
Širom okna, dobri ljudi! Budemo li još u tami,
Kriv je bio dosad dušman, al sad ćemo biti sami. —

O, diž'te zàr nam s očiju, vi vođe naši marni,
prosv'jetljujte nas, bit ćemo do groba vama harni!
Jer, prem sad našim vodama nam lađa brodi,
potonut će bez kormila: *„Sa prosvjetom k slobodi!“*

Tugomir Alaupović.

Radosav Kršćanin*).

Čin četvrti. — Prizor drugi. — Konac.

Dubrovački poslanici, smjerno se klanjajući, odlaze s knezom Radivojem. Kralj Stjepan ostaje s jednim dvoraninom.

Kralj Stjepan:

Plašt mi skini i krunu mi skini s glave.

Dvoranin skida kralju krunu i plašt te postavlja oboje na stolicu do kralja. Na mig kraljev trne dvoranin svijeće na velikom kandilu te ostavlja samo dvije na srebrnom svijećnjaku i odlazi.

U sali je sumrak. Na mahove se čuje zveket čaša, padanje Plive i teški koraci starca Milobrata, što čuva stražu. Kralj Stjepan salazi s prijestola i sjeda u stolac, pred kojim stoji bijel,zlatom obrubljen sto. Na stolu su dvije svijeće, te u zlato i srebro okovano Sveto Pismo.

Kralj Stjepan:

Hvala Bogu da odahnem! Kako steže kruna zlatna,
Kako pali plašt purpurni ko zamočen da je sada
U krv vrelu i nevinu:

Tare rukom čelo. Dugačka plava kosa pada mu na ramena.

Umoran sam. Majko moja!
Komotine! Gjurgjevdanska janjad mlada i uranci,
I sunčani vedri dani mladovanja, carevanja!
Krv mi ledi u žilama. Crv mi kopa usred mozga.
Svijest mi tamni. Misli mi se zamotale, zamrsile.
Kuda idem i kud vodim zemlju svoju, djedovinu?
Glas mi šapće iz grobova, baš ko majka da mi zbori:
Tudja ruka da te vodi? Tudja milost da te grije
I kameno ovo stijenje i vrleti da ogrije?!
A tvoj narod listom grne i ognjišta stara trne,
U Hum lomni odmeće se, Isabegu na Miljacku.

*) »Radosav kršćanin, zadnji Pataren«, oveća je epska pjesma u dramskom rasporedjaju od čuvenog našeg pjesnika Tugomira Alaupovića, u kojoj opisuje zadnje dane kraljevstva bosanskoga, život i vjerovanje dobrih ljudi i kršćana bosanskih u doba, kada dolazi Mehmed u Bosnu da je osvoji.

Ovaj je prizor uzet iz četvrtoga čina, u kojem je opisano krunisanje kralja Stjepana Tomaševića i njegovo duševno raspoloženje u večer iza svečanoga krunisanja u Jajcu.

Radosav je glavni junak. U mladosti je ranoj bio pisar na dvoru kralja Tomaša. Poslije se priklonio narodnoj stranci, koja se otimala uticaju zapada i vlasti ugarskih kraljeva. Stjepanu Tomaševiću donio je papin poslanik znakove kraljevske vlasti iz Rima i obećao pomoć u ratu s Turcima. Na krunisanje su došli velikaši bosanski i poslanici dubrovački.

Radisava je baka kralja Stjepana, majka Vojače, koju je Tomaš odbacio i oženio se po rimskom zakonu s Katarinom, kćerkom Hercega Stjepana.

Kralj je vlasteli potvrdio sve gradove i baštine. Tako je potvrdio i Dubrovčanima sve povlastice i vratio im dug svoga oca Tomaša i kralja Tvrtka Tvrtkovića. Ostaje sam. Tu počinje ovaj prizor.

No to nije glas iz groba, ni uzdisaj majke moje,
To napasnik dušu slijeće, da ju spravog puta skrene.
Rimski papa i vladari, kralj Matijaš i Mlečani
Svi će listom, da se dignu na obranu zemlje moje
Kô i svoje.

Da se dignu? — Da, to papa obećaje!
U duši se mojoj lomi. Hoće li mi slomit glavu
Il će slomit tursku silu, kad na moju zemlju stane?
Bože jaki, milostivi! Ili voliš crkve sjajne,
Svijetli mramor i oltare, sudje zlatno i kadifu
Il krščanin kad se moli na kostima starih svojih
Po grobljima i šumama hvalom prostom i pjesmama?
Ti si velik! Veličanstvu dolikuje svetom tvome
Da se diže kuća sjajna od mramora i od zlata.
Kraljica ti Katarina, knez Radivoj podigoše
Crkve svete i velike i oltare i kandila.
Javi, Bože, slugi svome: da li ova staza vodi
Tvojoj slavi i milosti il propasti zemlje moje?

Nemoćan gleda kralj oko sebe, diže pogled k nebu i čeka odgovor. Čuje se samo sve jači zveket čaša u kraljevim dvorovima, sve silniji šum Plive i teški koraci Milobratovi.

Kralj uzima Sveto Pismo, otvara slučajno knjigu proroka Amosa i čita glasom drhtavim:

„Mrzim na vaše praznike. Odbacio sam ih i neću da mirišem svetkovina vaših.

„Ako mi prinesete žrtve paljenice i prinose svoje, neću ih primiti i neću pogledati na zahvalne žrtve od ugojene stoke vaše.

„Ukloni od mene buku pjesama svojih i sviranje psaltira tvojih neću da čujem.

„Nego sud neka teče kao voda i pravda kao silan potok.“

Lice se kraljevo steže od grčevita bola. Knjiga mu padne na sto. Pred vratima nastaje nemir i prepirka. Kralj obraća plahovit pogled. Protiv opiranja Milobratova ulaze Radosav i Radisava. Kralj hoće da se pridigne sa stolice, ali ne može. Noge mu teške ko okovane. Ruke se nemoćno spustile na sto. Oko kao od kamena upro je u Radisavu, koja mirno i ledeno stupa prema kralju, ali ostaje podaleko s Radosavom.

Kralj ko iza teška zanosa i vatre jedva istisne:

Bako moja!

Radisava (diže desnu ruku:)

Seljanka sam sa potoka Komotinskog
I na moja usta zbore kršćanice i seljanke:
„Kuda juriš, kralju Bosne, zašto gaziš sveto mlijeko
Materino i grobove i biljege i kamene?
O što misliš oslonuti prijesto stari, krunu zlatnu
Kralja Tvrtka i svog oca?

Zar na Ugre i Korvina?
Zašto gaziš siromahe i s kućnog ih goniš praga?
A govori Gospod pravde: od kamena i od znoja
Braće svoje sagradiste tvrde kule i bedeme.
Gospod će ih razvaliti. Nasadiste vinograde
Al ne ćete groždja brati niti svoga vina piti.
Zveket čaša, pjana cika, lakrdije i frulači
Nisu slava već opijelo davnoj kući Kotromana,
Glavi našoj, kruni tvojoj i kraljevstvu bosanskome.

Radosav:

Ide pjesma od Kosova. Knez se Lazar privolio,
Carstvu Božjem i vječnosti. A kakva će pjesma poći
O našemu zadnjem danu?
Bez imena, bez spomena
U mrak crni nevidovni naginje se sunce naše.
Ne će gusle procviliti. Ne će oči zaplakati.
Uz ognjište hladno i pusto ne će imat stara mati
Što da priča djeci svojoj. Drhtavom će rukom samo
Iznemoglo i klonulo pisat pero manastirsko:
„Slavna bješe banovina i golema kraljevina
S mora sinjeg do Dunava, preko sviju pokrajina
Slovinskoga roda dičnog, dok je snagu nepresušnu
Iz rodjenog vrela pila, svojom vjerom vjerovala
A kad usta primaknula na izvore na tudjinske.
Usahnu joj moć i snaga. Turski konji pregaziše
Ko u skoku ravna polja, lome staze i bogaze.
Nesta kralja bez spomena, pa ni danas ne zna niko,
Poginu li il preminu bez svog praga i ognjišta,
Bez biljega i kamena. Pamti, kralju! Gospod veli:
„Opaso sam zemlju tvoju sa svih strana dušmanima.
Oboriće silu tvoju, dvorove ti raskopati,
Jer si glavnja, što je ruka tudjinova istrgnula
Sa ognjišta rodjenoga, pa se sama gasi, trne."

Kralj satrven, blijed kao krpa sjedi u polusvijesti u svome stolcu. Pogled mu prikovan uz Radisavu i Radosava, koji lagano ko dvije hladne sjene i prikaze iščezavaju u sumraku.

Čuje se samo šum Plive i teški koraci Milobratovi pred vratima. Kralj se lagano budi ko iz teškoga sna. Tare čelo i oči i pogled upire svejednako onamo, kuda nestade Radisave i Radosava. Hoće ponovno da uzme u ruke Sveto Pismo, ali mu ruka klone i knjiga padne na pod.

Lagano i na prstima prikrade se dvorski kapelan fra Martin, Talijan, s raspelom u ruci. Srebrnom malenom kadionicom kadi salu. U dimu i mirisu stane uz kralja i pogleda mu oštro u oči. Kralj dolazi k sebi. Milostivim okom pogleda u fra Martina.

Fra Martin:

Pridigni se, svijetli kralju. Zli su dusi i prikaze
Što ti sjajno oko mute, mozak truju, misli mrse,
Da zamrse klupko staro i u mreže u paklene

Da te spletu. Vječna igra od iskona, gdje se vraštvo,
Sa božanstvom bije, kralju, crna tmina sa svjetlošću.
Krist je svjetlost i vidjelo. Pogledaj ga! Milostivo
Smiješi ti se lice sveto s oštrim trnom i ranama.
I Gospod je kalež pio. I vječna se miso Božja
Kolebala i drhtala. Pridigni se i poljubi
Slavno tijelo i poslušaj, kako s krsta vjera zbori:
Istraj, kralju! Putovi su i pravedni i ugodni
Ocu mome nebeskome. Spasenje će donijeti
Glavi tvojoj i kraljevstvu i razagnat mrske tmine,
Što prokletstvom od davnine gnjetu ove pokrajine.

Priključuje kralju raspelo i donosi mu ga na usta. Kralj ljubi raspelo. U žile mu ulazi ponovno nešto snage i života.

Fra Martin:

Noć je, kralju, gluha pala. Sve je mirno i umorno
Pa počinka tijelu traži. Pridigni se i počini.

Kralj Stjepan (slabim glasom):

Ostavi me, fra Martine! Ovako ću počinuti
Najradije, najmilije. Vjerom si me okrijepio.
Sanak tihi slatko pada i sklapa mi trepavice . . .

Fra Martin se časkom predomišljava i gleda u zemlju. Opazi na podu Sveto Pismo, poljubi ga i ostavi na stolu. Tako izlazi iz sale. Kralj ostaje sam. Uzima u ruke ponovno raspelo, ljubi ga i tiho plače:

Kralj Stjepan:

Zar prikaze i napasti? Zar to ne bi Radisava?
Nije bila! Pregorke su i prebolne riječi bile.
Ni Radosav nije bio. U njega je srce meko
Pa odakle one strijele, što mi srce izbodoše.
Tako gorko, tako strašno samo zloduh zborit znade.

Ponovno ljubi raspelo i sklapa oči. San i umor svladavaju kralja. Svijeće trnu jedna za drugom. Kroz veliki prozor ulaze zrake mjesečeve, blijede i hladne. S njima se povija lagašan vjetrić i donosi samo na mahove šum Plive, tih i dalek. Ko da se tare bistar potok o ugladjeno kamenje

Kralj sanja. Obasjan prvim ranim suncem sjaje se grad Komotin kao da je iz čista zlata saljeven. Na doksatu povrh glavne kapije sjedi mu majka Vojača. Do nje vidi kralj sama sebe kao dijete u crvenom haljetku s dugačkom plavom kosom. Majka s milošću srca materina gleda čedo svoje i gladi mu bujnu kosu.

Trne lagano svjetlost sunčeva i nenadani mrak i oblak zavija svijetlu sliku. Povija se i previja se samo gusta tmina. Dogara i zadnja svijeća. Mjesečina po sali šara sablasne i ledene sjene.

Kralj spava u stolcu i u snu se grčevito trza. I koraci stražarevi su sporiji i lakši.

(Zastor.)

Stj. Ilijić.

Iz zbirke „Hercegovačke melodije“.

Mladom Hercegovcu.

I.

U kolijevci drevnoj mojih pradjedova,
Gdjeno suri orô smjeli vije lijet,
Sred gudura kršnih i ljutih rovova
Tebe nadjoh čila spremna za rod mrijet.

Još ponosom starim ote zjene dvije
Živim žarom krjesec izazivlju grom,
Jošte u tvom srcu stari poklik bije:
Sve, sve za krst časni, slobodu i dom.

Na vedrome čelu vijenac mučenika
Još ti brate dršće, ko sunčani trak,
To je dragulj sveti, ponos tvoj i dika
To je iskra svjetla u vjekova mrak.

Ponosan te gledam, kako stupaš smjelo
Odvažno i krepko po guduri toj,
Dok se ori zrakom gromko, ne veselo
Milotužne pjesme tugaljivi poj.

U toj pjesmi dršće tvoja duša mlada,
U toj pjesmi bije tvojih muka jek,
U njoj ti je brate vjera, spas i nada,
Mukotrpnom žiću i melem i lijek.

Hercegovki vili sa strmijeh stijena
Od milinja slatkog usdrhtala grud,
Sa sumornih vjedja teška pade mrena
Osvit nove zore navještajuć svud.

Oj pohrli njojzi Hercegovće brate,
Hrvatska je vila milog roda Tvog,
Ona tebe pozna i moli se za te
Privijajuć na grud milog sinka svog.

Zagrljeni tako odvažno i smjelo
Uzdignite k nebu veličajan glas:
Nek se ori pjesmom gromko i veselo,
U slozi i bratstvu jedini je spas!

II.

Mladoj Hercegovki.

I takvu te vidjeh za mladjanih dana
Kad s rodjenih žala upirô sam vid,
Gdje je zora rana na obzorju cvala
Obasipljuć rûjem nebo, more, hrid.

I onda si bila onakva ko sada
Gojna, milovidna, čvrsta kano klijet,
Nježna, vedra, mlada, ponosna i stidna,
Tvojih kršnih brda ponajljepši cvijet.

Mi se dakle znamo Hercegovko mila,
Jedna nam je sreća, jedan nam je rod,
Domaća nas vila istom pjesmom sjeća
Od hrvatske krvi da smo jedan plod.

Dodji dakle, dodji, kakva si mi smjerna
Nizat ćemo, sele, burnih vieka tijek,
Dat ćeš meni vjerna Tvoje suze vrele
Da mi budu srcu i melem i liek.

Pričat ćeš mi bijede, one bijede davne
Kad ti dušu mladu raspinjao jad,
Pričat ćeš mi slavne uspomene, nade
Što u žaru zjena dršću ti i sad.

Slušat ću te sejo, moja sejo smjerna,
Jer u mojoj duši tvoja ječi bol,
Kano jeka vjerna, što u noćnoj tmuši
Jakim glasom drma goru, brijeg i dol.

Ti mi šapćeš tiho umilna i blaga,
Naša srca biju sve u jedan sklad,
Čuješ dievo draga, isti glasi vriju,
Pusti neka srce priča srcu jad.

A i neka tako do dna srca vruća
Šaputaju, sele, sad kad sviće čas
Zore uskrsnuća vedre i bijele
I čarobnim svjetlom obasjava nas!

Stj. Ilijić.

Na komisiji.

Svitalo je. Dolje pred avlijskim vratima sudskog pristava Vlatkovića nemirno hrzala mlada kobila i nestrpljivo lupala kopitama o zemlju, dok se oko nje vrzao kršan momak od kojih dvadesetak godina namještajuć ular i sedlo i pogledavajući svaki čas na prozor u prvom boju, iščekivajući kad će poviriti glava gosp. pristava, koji mu je sinoć poručio, da urani kobilom, jer da će na komisiju u B. Nakon oduljeg iščekivanja, mladić zakuca bojažljivo na kućnim vratima. Napokon zaškrinu i stare „persijane" i Vlatković pospanim i nabreknutim očima pogledavši u avliju, spazi ono dvoje živo, što se u avliji komešalo i sjeti se jadu, onda pogleda rastrešeno oko sebe i ugleda snopić povezanih akata na stolu, mehanički ih razveže i preleti pogledom. Bijahu izvještaji o izvidima žandara i iskazima svjedoka povodom nekog zločina, koji se je juče zbio u B. i to baš na raskršću puta, koji vodi u selo. Bilo je tu govora o čovjeku, koji se našao krvave i razmrskane glave na drumu, gdje i još leži i čeka na sudbenu komisiju itd. itd.

Pristav Vlatković, baci ljutito spise na stol i progunda:

— Kad će se jednom ljudi opametiti i pustiti nas jadne pristave na miru. Odjene se brže bolje, uzme spise pod pazuh i ispane na polje.

Mladić podigne desnom rukom malo kapu s glave, počeše se lijevom i pozdravi gospara.

Vlatković ga postrance pogleda, nešto progunđa i zajaše kobilu, koja otkasa ubrzanim kasom iz avlije.

Još nije bilo posve razdanilo, tamne šume maslina bile su još pokrivene laganom maglom, a uvrh gustog lozovog lišća bjelaskala se jutarnja rosa. Međutim se uvrh obližnjeg šumovitog brijega javljalo narančasto svjetlo, koje je oživljavalo okolicu i navještalo lijep i vedar ljetni dan. Lagano i svježe jutarnje povjetarce, koje je dolazilo s brda donašajuć miomiris ružmarina i borja, otrijezni našega pristava i raspoloži tako, da nače govor sa saputnikom, koji je do tada iz rešpekta šutio — tjerajuć katkada samo onako iz običaja svoju živinu sa glasnim — Dè, dè, haj! — i ako je inače i bez poticanja brzo kasala.

— Mijate — oglasi se najednom pristav — jesi li gdje spazio staroga liječnika i moga pisara, bez njih ne možemo ništa.

— Nisam, nisam gosparu — odvrati bojažljivo mladić.

Vlatković se malo zamisli i zaključi u sebi:

— Stari je nešto lijen, no tu je dnevnica i on će doći; pisar je valjda zadrijemao nad svojim romanom, no probudit će ga valjda svijest dužnosti . . .

I zbilja nisu bili odmakli ni pô kilometra od gradića, kad se negdje iz daljine na pobočnom puteljku pojavi na tromom kljusetu stari liječnik sa svojim proverbijalnim panama šeširom drmajući glavom na svaki korak, svoje životinje, gledajući pospano preda se kroz crne naočale, dok je pod pazuhom nosio suncobran, kojega inako nije nikad otvarao. Gotovo u isto vrijeme ispade od nekud i pisar blijedi, sušičavi, mladi čovjek, onizak, ponešto gurav, držeći još u rukama posljednju svesku nekog „fund romana", kojega je pohlepno čitao idući pješke.

Naše se društvo dakle nekako sastane na glavnom drumu i nakon uobičajenih pozdrava nastavi put.

* * *

Sunce je bilo već visoko otskočilo nad horizontom, kad je komisija prispjela do sela B. gdje već izdaleka spazi oveću skupinu ljudi, žena i djece, koji su ih čekali razgovarajuć potiho, kao da se nečega boje i pokazujuć često na mjesto gdje su čuvala stražu dva oboružana žandara, koji su hladnim i prezirnim pogledom gledali na svjetinu.

Kad komisija prispje konačno na „licu mjesta" svjetina nekako instinktivno uzmakne postrance gledajući šutke na „ljude od zakona", koji su dolazili da vrše svoju dužnost. U to stariji žandar približi pristavu Vlatkoviću oštro ga vojnički pozdravi i javi mu da „mrtvac razmrskane glave u mlaki krvi o kojemu je imao čast obavijestiti visoki sud izvještajem pod br. tim i tim, leži od juče, čekajući na slavnu komisiju" itd. itd.

Vlatković ga naglo prekide i komisija stupi na „lice mjesta".

Pod jednim grmom na tratini pokraj puta ležao je u istinu čovjek osrednje dobe u razderanom i zablaćenom odijelu, lica gotovo zemljene boje, preko kojega su se vidjeli tragovi zgrušene krvi, koji su zahvaćali kosu i vrat ispod kojega je virila prljava i poderana košulja poprskana krvlju.

Komisija počme da uređuje. Liječnik stane pomno pregledavati mrtvaca diktirajući pisaru, koji se je bio smjestio negdje u blizini na jednom kamenu položivši na koljena ploču na kojoj je bio papir i kalem, svoja opažanja, dok je pristav stajao postrance i nekako sumnjivo gledao na čovjeka, koji je pred njim ležao. I kad liječnik dokonča svoja opažanja riječima: „I smrt je nastupila . . . ." — najednom „mrtvac" makne nogom utjeravši u strah čitavu slavnu komisiju, koja složno otskoči nekoliko koračaja unatrag, gledajući izbuljenim očima.

Nastane čitava zbrka, svjetina se uskomeša i stane bježati, djeca se počmu derati na sav glas i u tren oka pristav sa družinom i sa žandarima ostadoše sami na „licu mjesta". U to „mrtvac" otvori oči i pogleda u čudu unaokolo ne shvaćajući što se s njim zbiva, onda pokuša da se pridigne, ali pade nemoćno na uznak i bolno zaječi. Prvi se odvaži da priskoči „mrtvacu" u pomoć vođ žandara, koji osjeti stid radi pretrpljenog straha, te ga stane pomoću svoga druga podizati sa leđine, onda se i stari liječnik makne i razgledavajuć pozornije ipak nešto po-

dalje od „objekta“ ono plašilo, naloži pisaru, koji se je jedva bio malo otrijeznio od strave, da pobriše poslijednju stavku iz „konstatacije smrti“ i pridoda da je „čovjek vjerojatno u pripitom stanju i naglom nastupu padavice pao na ledinu i na oštracu kamenu ozledio glavu itd. itd. . . .“ Dok se je sve to obavljalo, „mrtvac“ je bio već ustao, stao jasnije razabirati situaciju i potvrdi u cijelosti sve liječnikove navode. Konačno mu stari doktor ispere rane, koje nisu bile nimalo opasne, poveže mu glavu povojem, kojeg je već imao u pripremi i u miru otpusti.

* * *

Kad se je slavna komisija ozlovoljena i razočarana vraćala kući, pristavu Vlatkoviću prohtje se da zaviri bolje u spise svrativši osobito pažnju na navode „svjedoka“. Jedan je svjedok ozbiljno tvrdio, da je čuo hitac iz puške, baš s mjesta gdje je „mrtvac“ ležao, drugi je pod prisegom bio spreman izjaviti pred sudom, da je na svoje oči vidio, kako je neki čovjek krvavim nožem u ruci preskočio plot baš na onom mjestu, gdje je ležala žrtva i trkom se izgubio u šumu, jedna je žena dapače čula viku i vidjela hrvanje dvajuh protivnika baš na onom mjestu, gdje se je „umorstvo“ zbilo — svi su dakle suglasno bili v i d j e l i i č u l i ono — čega nije uopće ni bilo . . .

— Eto koliko mi možemo povjerovati svjedočanstvima — reče pristav liječniku strpavši ljutito spise u džep.

— I mi našoj znanosti — odvrati sardoničkim posmjehom stari doktor.

Lav Tolstoj.

Gasi vatru, dok tinja.

> Tada pristupi k njemu Petar i reče: „Gospodine! koliko puta, ako mi sagriješi brat moj da mu oprostim oko sedam puta? (Mat. XVIII. 21.).
>
> Reče njemu Isus: ne velim ti do sedam puta, nego do sedam put sedamdeset (22).

Živio u nekom selu seljak Ivan Ščerbakov. Živio dobro; bio u naponu muževne snage, prvi radnik u selu, a imao tri sina na nogama. Prvi mu bio oženjen, drugi ženik, a treći momak, koji je već kočijašio i počeo da ore. Stara Ivanova bila pametna žena i dobra domaćica, a snaha mirna i radina. Svi su u kući bili radiše, osim starca oca, koji je bolovao od zaduhe već sedmu godinu i ležao na peći. Ivan je imao svega u izobilju: tri konja

sa ždrebetom, kravu sa teletom i 15 ovaca. Žene šivale i pravile obuću seljacima i na polju radile; seljaci su živili na seljačku. Žita je imao toliko, da je pretjecalo i preko nove žetve. Zob je namirivala porez i svagdašnje potrebe. Tako je Ivan sa djecom kraj s krajem sastavljao. No kuća mu je bila do kuće susjeda Gavrile Hromoga, sina Gordjeja Ivanova. I zametne se između njih svađa.

Dok je još stari Gordjej živio, a Ivanov otac gospodario, živjeli su seljaci kao dobri susjedi. Ako bi trebalo ženama sito ili čabar, a seljacima ponjava ili točak, da ga na neko vrijeme zamijene, slali bi iz jedne kuće u drugu i jedni druge pomagali kao dobri susjedi. Zaluta li tele na gumno, potjeraju ga i samo kažu: „Pazi na tele, mi još nismo žito izvijali.“ A da bi tkogod pred drugim što sakrivao ili zatvarao na gumnu ili u spremi, ili da bi jedan drugoga klevetao, tomu nije bilo ni traga.

Tako se živjelo u vrijeme staraca. A kad su mladi počeli gospodariti, okrenu drugačije.

Svađa se zametnula iz sitnica.

Koka snahe Ivanove nesla rano jaja. Mlada poče da skuplja jaja za Uskrs, pa svaki dan zalazi u pojatu i traži jaje u košu na taljigama. No jednom djeca poplaše koku, pa ona preleti preko plota susjedu i ondje snese jaje. Čuje mlada, da koka kokodače, pa pomisli: „Sada nemam kada, treba urediti kuću za blagdan; poslije ću ga već uzeti“. Na veče pođe u pojatu, da izvadi iz koša jaje, a kad tamo — jajeta nema. Zapita mlada svekrvu pa djevere: nisu li možda uzeli? — „Nismo“, — vele. A Taraka, mlađi djever doda: „Tvoja krunčica snijela u susjedovu dvorištu, tamo je otkakotala i odanle doletjela“. Mlada opazi svoju krunčicu, kako sjedi pokraj pijetla na prečagi, zaklopila oči, pa se sprema na počinak. Pitala bi nju, gdje je snijela jaje, ali ona ne može da joj odgovori. I pođe mlada susjedama. Ususret joj dođe starica:

— Što želiš, snaho?

— Ta znaš, bako, — reče, — moja je koka danas preletjela k vama, nije li gdjegod snijela jaje?

— Nismo je ni vidjeli. Naše koke, hvala budi Bogu, nose već davno. Svoja smo pokupili, a tuđih ne trebamo. Draga moja, mi ne kupimo jaja po tuđim dvorištima.

Te riječi bocnu mladu snahu. Riječ po riječ, i žene stanu se svađati. Nadošla žena Ivanova s vodom, pa se i ona umiješa. Uto istrča Gavrilina domačica, udri grditi susjedu, pa izlane, što jest, pa prišije, što nije. I stade njih galama. Sve viču u jedan glas i po dvije riječi ujedno izgovaraju. I padaju riječi sve ružnije i ružnije. Ti si takva, ti onakva, ti lopovica, skitnica, starca svekra moriš morom, ti danguba!

— A ti si prosjakinja, sito si mi poderala. Pa i ta obramica u tebe je naša — ovamo obramicu!

Žene se uhvate za obramicu, razliju vodu, strgnu marame i stanu da se tuku. Prispije Gavrilo s polja i priskoči, da obrani svoju ženu. Izleti Ivan sa sinom, i obore se na gomilu. Ivan bio jak seljak, pa ih sve razgurao. Gavrili je iščupao čuperak brade. Svijet se zgrnuo i silom ih rastavio.

To je bio početak.

Gavrilo zamota svoj čuperak brade u papir i odnese ga oblasti, da tuži.

— Ta nisam ja nju, tako lijepu bradu, puštao zato, da mi je šuša Vanjka čupa.

A žena se njegova hvali susjedama, da će Ivana sada osuditi i poslati u Sibiriju. I tako se završe omraza.

Već od prvoga dana govorio im je starac sa peći neka ne slušaju mladih.

— Ludo vi, djeco, — govorio starac, — radite i iz ludosti zamećete kavgu. Ta, pomislite, da je svađa nastala radi jajeta. Dječurlija probala jaje; neka ga, bio Bog s njim; od jednoga jajeta kakva korist? Bog ima za sve ljude dosta blaga. Ako si ružnu riječ izustila, popravi je i nauči, kako se pristojno govori. Pa šta, potukli se griješni ljudi. I to se dešava. Ajdete i pomirite se, da bude kraj svemu. Okrene li na zlo, bit će vama gore.

Mladi ne poslušaše starca, jer su mislili, da je ishlapio, pa da samo po običaju starih ljudi trabunja.

Ivan nije se htio izmiriti sa susjedom.

— Ja mu, reče, nisam čupao brade, sam si ju je očupao; ali njegov sin je na meni sve petlje i svu košulju razderao. Evo je!

Pošao Ivan u sud da tuži radi košulje. Sudio im i mjesni i oblasni sud. Dok je trajala parnica, nestade Gavrili sa kola svore. Gavrilina ženskadija okrivi Ivanova sina, da je ukrao tu svoru.

— Vidjele smo, — rekoše, — kako je on noću kraj prozora pošao prama kolima; — a kuma je dodala, da se je svratio u krčmu i tamo svoru krčmaru nudio na prodaju.

Opet se stali parbiti. A kod kuće svaki dan svađa i tučnjava. Psuju i djeca, uče od starijih, a žene, kad se sastanu na potoku, više klepeću jezikom nego udaraju pratljačom, i iz dana u dan sve to gore.

U početku klevetali seljaci jedan drugoga, a poslije zaista i činili: čim nešto nije pod ključem, odmah vuku k sebi. Tomu su priučili i žene i djecu. I život im postajao svakim danom sve gori i gori. Pravdao se Ivan Ščerbakov s Gavrilom Hromim i na zborovima i kod oblasnog i kod mjesnog suda, tako da su već i svim sucima dodijali. Sad Gavrilo Ivanu pribavi globu ili zatvor, a sad Ivan Gavrili. I što više pakosti jedan drugomu čini, to su bjesniji. I psi se znadu spopasti: što se više kolju, to se više razdraže. Ako psa udare otraga, on misli, da ga grize drugi pas, pa se još više razjari. Tako i ovi

seljaci: parbe se pred sudom, pa kad stigne kazna, ovoga globa, onoga zatvor, međusobna se mržnja još više raspali. „Cekaj, čekaj, ja ću ti već vratiti šilo za ognjilo". I tako je trajalo kod njih šest godina; a starac sa peći govori uvijek jedno te isto. Ovda-onda ovako ih opominje: — Što vi, djeco, radite? Manite se svih raspra, nemojte zanemarivati posla, ljude ne mrzite i bit će vam bolje. A što se više mrzite, to će vam gore biti.

Nitko ne sluša starca.

Sedme je godine došlo tako daleko, da je Ivanova snaha na svadbi pred gostima oklevetala Gavrilu, da su ga zatekli kod krađe konja. Gavrilo bio je pijan i nije mogao da svlada svoj gnjev, nego opatrne i udari ženu tako jako, da je nedjelju dana morala ležati, a žena bila trudna. Ivan se zlorado poveselio i pođe s tužbom sudu. „Sad ću se, — pomisli Ivan, — riješiti susjeda, ne će ga minuti Sibirija". Ali Ivan opet nije uspio. Sudac nije primio tužbe. Pregledali ženu: žena na nogama, a tragova nema. Pođe Ivan mjesnom sudu, a taj je stvar predao oblasnom sudu. Kod oblasnog suda Ivan živo prionu za stvar, napoji pisara i starješinu sa pola vedra slatke rakije i izradi, da su Gavrilu osudili na šibe po leđima. Pročitali na sudu osudu.

— Sud je sudio, — čita pisar, — da se seljak Gavrilo Gordjev ima kazniti sa dvadeset batina kod oblasnog suda. Ivan sluša osudu i motri Gavrilu, što će sada učiniti? Saslušavši Gavrilo problijedi kao krpa, okrene se i iziđe u predvorje. Za njim iziđe Ivan i hoće da pođe konjima, a u to čuje glas Gavrilin: — Dobro, oni će išibati moja leđa i ona će mi gorjeti, ali kod njega bi moglo još jače gorjeti.

Čuo Ivan te riječi, taj se mah vrati sucima.

— Pravedni suci! On mi se grozi paležom. Čujte, to je pred svjedocima kazao.

Pozvaše Gavrilu.

— Je li istina, da si kazao?

— Ja nisam ništa kazao. Šibajte me, kad imate vlast. Ja jedini moram prav da stradam, a njemu se sve dopušta.

Gavrilo htio je nešto da kaže, ali mu zadrhtaše usne i obrazi. I okrene se zidu. Suci se zabezeknu, ugledavši Gavrilu. Pomisle: „mogao bi počiniti kakvo zlo susjedu ili samomu sebi".

I prozbori starac sudija:

— Čujte me, braćo, bolje je, da se izravnate na lijep način. Ti, brate Gavrilo, zar si dobro uradio, što si trudnu ženu udario? Još je dobro, Bog ju je pomilovao, a da nije, kakav bi grijeh počinio! Zar je to lijepo? Ti se pokaj i zamoli ga za oproštenje. A on će ti oprostiti. Mi ćemo ovu osudu promijeniti.

Čuo to pisar i reče:

— To ne smije da bude, jer na osnovi § 117. nije došlo do mirne nagode, već je pala osuda, koja mora da stupi na snagu.

No sudac nije slušao pisara.

— Što si brusiš jezik! Prvi je paragraf brate, ovaj: misli na Boga, a Bog zapovijeda da se mirimo.

I počeo sudac da nagovara seljake na pomirbu, ali ih nije mogao nadgovoriti. Gavrilo neće ni da sluša.

— Meni ide već pedeseta godina, imam oženjena sina, i nitko me nije šibao, otkad sam se rodio, a sada mi je taj šuper Vanjka pribavio šibe, i ja da mu se poklonim! No, neka, neka ... zapamtit će i Vanjka mene.

I glas Gavrilin opet zadrhće. Nije mogao više da govori. Okrene se i iziđe.

Od suda do kuće bilo je deset vrsta, pa se Ivan kasno vratio kući. Žene već izišle, da stoku dotjeraju kući. Ispregne konja, spremi kola pod krov i uđe u kuću. U kući nije bilo nikoga. Djeca se nisu vratila s polja, a žene su pošle da dotjeraju stoku. Uđe Ivan, sjede na klupu i zamisli se. Sjeti se, kako su Gavrili pročitali osudu i kako je poblijedio i zidu se okrenuo. I srce mu se stegne. Zamisli, kako bi njemu bilo pri duši, da su ga osudili na batine. I bilo mu žao Gavrile. Uto čuje: starac se na peći nakašljao, okrenuo, spustio noge i sišao s peći. Spuzao starac, dovukao se do klupe i sjeo. Umorio se, dok je dopuzao do klupe. Iskašlje se starac, nasloni se na stol i reče:

— Što je? Osudili?

Ivan odgovori: — Osudili na 20 batina.

— Zlo radiš, Ivane; ah, kako zlo! Ne njemu, nego sebi škodiš. Njemu će išibati leđa do krvi, a tebi hoće li biti lakše, — a?

— U buduće će se okaniti, — reče Ivan.

— Čega će se okaniti? U čemu je on gori od tebe?

— Što mi je uradio? — rasrdi se Ivan. — Ta ženu bi bio ubio; a sad mi se grozi paležom. Što, da mu se za to još i poklonim?

Uzdahne starac i reče:

— Ah, Ivane, ti po cijelom širokom svijetu hodiš i voziš se, a ja na peći već nekoliko godina ležim; pa misliš, da sve vidiš, a ja da ništa ne vidim. Nije tako, sinko moj, ti ništa ne vidiš, tebi je zloba zaslijepila oči. U tuđem oku vidiš trun, a u svojem ne vidiš brvna. Rekao si: radi zlo!... Da on jedini radi zlo, zla ne bi bilo. Misliš li, da zlo među ljudima dolazi od jednoga? Zlo se čini između dvojice. Njegovo nevaljalstvo vidiš, a svoje ne vidiš. Da je on sam opak, a ti dobar, zla ne bi bilo. Tko mu je očupao bradu? A tko mu je polovinu plasta odnio? A tko ga je vukao po sudovima? A ti sve na njega svaljuješ. Sam živiš zlo, i zato ti je zlo. Nisam ja, brate, tako živio i nisam vas tomu učio. Jesmo li mi tako živjeli sa starcem, ocem njegovim? Kako smo mi živjeli? Kako susjedima dolikuje. Ponestalo mu brašna i dođe njegova žena: „čika Flore, trebamo brašna". „Idi snaho, u hambar, uzmi koliko trebaš". Kad nije imao koga da pošalje sa konjima, „ajde, Vanjatka, pođi s njegovim konjima". A ustrebam li ja što god, idem k njemu. „Čika Gordjeju, trebam

to i to". „Uzmi, čika Frole". Tako je to bilo među nama. I vama bio je život lakši. A gle, što je sada? Eno onomad nam je vojnik pričao o Plevni. Ali među vama bije se veća bitka nego ona kod Plevne. Je li to život? A kolik je grijeh? Ti si seljak, ti si gospodar u kući. Od tebe će se račun tražiti. Čemu učiš svoju ženu i djecu? Lajanju! Onomadne je Taraska, taj deran, tetku Arinu grdio pred majkom, a majka mu se smijala. Zar mora biti baš ovako? Ti meni riječ — a ja tebi dvije, ti meni zaušnicu, ja tebi dvije. Ne, sinko, Krist je po zemlji hodao, ali nije nas budale tomu učio. On tebi riječ, a ti šuti, pa će njega zapeći savjest. Evo, kako nas je On, baćuška naš, učio! Udari li to po jednom obrazu, a ti mu pruži drugi: evo bij, ako sam zaslužio. I njega će zapeći savjest. Onda će se pomiriti i tebe poslušati. Tako nas je On učio, a ne da bahati budemo. Što šutiš? Nije li tako, kako ja govorim?

Ivan šuti i sluša.

Nakašlje se starac, silom ispljune i stane da govori: — Misliš li ti, da nas je Krist učio zlo? Ta sve je to bilo za nas, za naše dobro. Razmisli malo o zemaljskom svom životu: da li ti je bolje ili gore od onoga časa, otkako se je ta Plevna među vama zametnula. Izračunaj samo, koliko si potrošio na sudove, koliko si se navozio i potratio na putu?

Sinovi su ti kao sokoli izrasli: ti bi trebao da u obilju živiš i da se sve više dižeš, a kad tamo, u tebe obilje pada sve niže. A zašto? Sve je to od bahatosti tvoje. Mjesto da sa djecom ideš u polje i da sam siješ, tebe vrag goni k sudu ili kakvome nadripisaru. Ne oreš, ne siješ, kad treba, pa ti i ne rodi majčica zemlja. Zašto ti nije sada zob urodila? Kada si je sijao? Kad si se odvezao iz grada. Pa što su ti dosudili? Tebi na teret. E, sinko! Pazi na svoj posao i trsi se sa djecom svojom i na polju i u kući, a kad te tko uvrijedi, praštaj mu, kako Bog zapovijeda, i bit ćeš u poslu slobodniji i vazda će ti lako biti pri duši.

Ivan mramorkom šuti.

— Znaš li šta, Vanja! Poslušaj mene starca. Ajde zapregni čilaša i tjeraj s ove stope u sud, uredi tamo ovu stvar i pođi u jutro Gavrili, pomiri se s njime, kako Bog zapovijeda, pozovi ga k sebi, sutra je i onako svetak (bilo je to u oči rođenja Bogorodičina), pripravi samovar, spremi bocu rakije i oslobodi dušu svih grijeha za sada i za buduće; a zapovijedi to i ženama i djeci svojoj.

Ivan uzdahne i zamisli se: „pravo veli starac", i srce mu se posve umekša. Samo nezna, kako da to učini, kako da to učini, kako da se sada pomiri

I opet starac, kao da je pogodio njegovu misao, nastavi: — Idi, Vanja, ne odgađaj. Trni vatru, dok tinja, jer kad bukne, ne ćeš je više moći utrnuti.

Starac htio još nešto da kaže, ali nije svršio, jer u to navale žene u sobu, i stade ih kreka kao svrake. One su već sve dočule,

i kako su Gavrila osudili na batine, i kako se on zaprijetio, da će ih zapaliti. Sve su dočule, i malo svoga dodale, pa su već dospjele, da se na pašnjaku posvade sa Gavrilinim ženama. Sada počnu da pričaju, kako im se Gavrilina snaha prijetila sucem istražiteljem. Istražitelj drži Gavrilinu stranu. On će sad sve preokrenuti, a učitelj je već drugu molbu na samoga cara protiv Ivana napisao. U toj molbi sve opisano, pa i ono o svori i o vrtu, a polovina posjeda sada će pripasti njima. Kad je Ivan čuo njihove riječi, srce mu opet ohladni i odluči, da se neće pomiriti s Gavrilom.

U domaćina ima uvijek dosta posla u kući. Ivan nije raspreo razgovor sa ženama, već ustao, izišao iz sobe i pošao na gumno i u pojatu. Kad je tamo svršio posao, već i sunce zašlo, a i sinovi se vratili s polja. Orali su polje, gdje je bilo jaro žito, za ozime usjeve. Ivan im pođe u susret, upita, kako ide posao, pomogne im raspremiti konje, metne rastrgani ham na stranu, da ga popravi, i htjede još ruđo spremiti u pojatu, ali se već bilo smrklo. Ostavio Ivan ruđo do sutradan, dade stoci krme, otvori vrata, pusti Tarasku, da izide s konjima na noćnu pašu, i opet zatvori i navali dasku pod dvorišnim vratima.

Sad ću da povečeram, pa ću onda na počinak, pomisli Ivan. Dohvati rastrgani ham i pođe u sobu. U taj čas zaboravi i Gavrilu i ono, što mu je otac govorio. Jedva što je uhvatio za kvaku i unišao u predvorje, začuje, kako susjed iza plota nekoga psuje hrapavim glasom. „Odnio ga đavo!“ — viče na nekoga Gavrilo. — „Ubiti ga treba“. Ivan se zaustavi, popostane, posluša, dok je Gavrilo psovao, zakima glavom i uđe u sobu.

U sobi zapalili vatru: mlada sjedi u kutu za preslicom, stara sprema večeru, stariji sin plete rese za opanke, drugi sjedi kod stola za knjigom, a Taraska se sprema na noćnu pašu.

U sobi sve lijepo i veselo, samo da nema te ljute rane, — pakosnog susjeda.

Uđe Ivan mrk, zbaci mačku s klupe i nagrdi žene, što im pomijara nije na svom mjestu. I teško bi Ivanu u srcu. Sjede, namršti se i stane da popravlja ham, a ne izlaze mu nikako iz glave Gavriline riječi, kojima mu se na sudu zagrozio i kako je maločas hrapavim glasom poviknuo za nekoga: „Ubiti ga treba!“

Starica dala Taraski večeru; on povečera, obuče kožuh, kaftan, opaše se, uzme hljeba i izide na ulicu konjima. Stariji ga brat htjede sprovesti, ali ustane sam Ivan i izide na hodnik. Na dvorištu bila je već tama, naoblačilo se i digao se vjetar. Ivan side s hodnika, pomogne sinu na konja, potjera za njima ždrijebe i popostane, pogleda, posluša, kako je Taraska odjašio niz selo, kako se sastao s drugom mlađarijom, i kako se topot konja izgubio iz sluha. Stoji, stoji Ivan pred vratima i nikako mu ne izlaze iz glave Gavriline riječi: „Pazi, da kod tebe nešto jače ne gori“.

— On ne će ni sebe, — pomisli Ivan, požaliti. Suša je, a k tome duva i vjetar. Došuljat će se gdjegod straga, podmetnut će vatru, pa put pod noge; zapalit će mi zlotvor krov i netragom iščeznuti. Al da ga uhvatim, ne bi iznio žive glave.

I ta misao tako zaokupi Ivana, da nije pošao natrag u hodnik, već izišao ravno na ulicu i za vrata, i za ugao.

„Da obiđem dvorište. Tko zna, što on snuje“. Ivan pođe tihim korakom pokraj vrata. Čim je zamaknuo za ugao i pogledao uzduž plota, pričini mu se, kao da je na drugom uglu nešto smuknulo, kao da je nešto izvirilo i opet se sakrilo za ugao. Ivan stade i zaustavi dah — sluša i gleda; sve je tiho, samo se vjetar igra liščem na grani i slama šušti. Bilo je tamno, da se ne vidi gotovo prst pred nosom, ali njegove su se oči privikle na tamu: Ivan nazre sav ugao, plug i strehu. Popostane, pogleda, ali nema nikoga.

„Valjda mi se samo pričinilo, — pomisli Ivan, — ali ću ipak obići“, i pođe kradom uzduž pojate. Stupa Ivan tiho u opancima, da ni sam ne čuje svojih koraka. Dođe do ugla, pogleda, a kad tamo — na drugom kraju kod pluga nešto bljesne i opet iščezne. Ivanu stane srce silno udarati, i on stane. Cim je stao, bljesne na istome mjestu nešto jasnije, i on dobro opazi, kako čovjek s kapom na glavi, okrenut prema njemu leđima, čuči i zapaljuje snopić slame, koji drži u rukama. Srce Ivanovo poče da kuca u grudima kao ptica, napne svu snagu i zakorači velikim korakom. Ne osjeća nogu svojih pod sobom. „No, — pomisli, — sada ga imam, ukvatit ću ga na djelu“.

Ivan nije ni dospio da prođe dva prelaza, kad najedared lizne plamen, ali ne već na istom mjestu i to ne malen plamen: slama bukne plamenom pod krovom i plamen se širi po krovu. Gavrilo stoji i jasno ga vidi.

Kao jastreb na ševu zaleti se Ivan na Hromoga. — Svezat ću ga, — pomisli, — sad mi ne će uteći. No hromi je očito čuo korake, ogleda se i strelovitom brzinom kao zec hramajući zagrebe duž pojate.

— Ne ćeš uteći! — poviče Ivan i poleti za njim. Upravo ga je htio da ščepa za šiju, a kad tamo, Gavrilo mu se izmakne iz ruku, a Ivan ga uhvati za skut od kaputa. Skut se otrgne, a Ivan padne na zemlju. Ivan se digne i stane vikati: „U pomoć! Drž'te ga!“ i opet potrči.

Dok se on dizao, Gavrilo je već dospio u svoje dvorište; ali Ivan ga i ovdje stigne. I kad ga je htio da ščepa, iznenada ga mlatne nešto po glavi, kao da ga je netko kamenom udario po tjemenu. Gavrilo je digao u dvorištu hrastov kolac, i kad je Ivan dotrčao do njega, udario ga svom silom po glavi.

Ivan se onesvijesti, iskre mu sinu pred očima, a zatim potamni, i on zatetura. Kad se je osvijestio, nije bilo više Gavrile, ali bilo je svjetlo kao u po dana. Od njegova dvorišta čuo se šum i prasak, kao da ide parostroj. Ivan se okrene i opazi, da

mu je zadnja pojata sva u plamenu, i da je već pokrajnu pojatu požar zahvatio. I oganj, i dim, i varnice od slame sa dimom navaljuju na kuću.

— Braćo, što je to? — poviče Ivan, podigne ruke i udari s njima po bokovima. „O da sam samo iz zabata izvukao i zgazio!"

Htio Ivan da vikne, ali mu glas zape u grlu. Htio da bježi, ali noge mu se ne miču, jedna se u drugu zadijeva. Korakne jedan put, dva puta, zatetura, i opet mu zapne dah. Popostane, prikupi sile i opet pođe. Dok je obišao pojatu i došao do požara, pokrajna je pojata bila već sva u plamenu, požar zahvatio već i ugao kuće i vrata, i iz sobe je već sukljala vatra i nije više bilo izlaza na dvorište. Mnogo se naroda sjatilo, ali se nije moglo više pomoći. Susjedi su spasavali svoje i tjerali svoju stoku iz dvorišta. Poslije Ivanove kuće zapalila se Gavrilina, vjetar se podigao i prenio požar na drugu stranu ulice. Polovica je sela zbrisana sa lica zemlje, kao da je metlom pometena.

Kod Ivana su spasli samo starca, a drugi su istrčali u onom, što su imali na sebi, ostalo je sve izgorjelo. Osim konja, koji su bili na noćnoj paši, sva je druga stoka izgorjela; kokoši u kokošinjaku, kola, plugovi, brane, ženski sanduci, žito u hambaru, sve je izgorjelo.

Kod Gavrile su istjerali stoku i još koješta spasli.

Gorjelo je dugo, cijelu noć. Ivan je stajao kraj svoga dvorišta, gledao i samo ponavljao: „Braćo, što je to? Bješe mi samo izvući i zgaziti". No kad se srušio svod u sobi, zađe on u samu vatru, uhvati ogorjelo brvno i izvuče ga iz vatre. Žene ga opaze i stanu da ga zovu natrag, ali on izvuče brvno i pođe po drugo, ali je zateturao i srušio se u oganj. Za njim potrči sin i izvuče ga. Opali si Ivan bradu i kosu, progori mu odijelo i opekao ruke, ali nije ništa osjećao. „Od nesreće je poludio", govorio narod. Stao požar da se stišava, a Ivan sve stoji i neprestano govori: „Braćo, što je to? O da sam samo izvukao". U jutro pošalje starješina svoga sina po Ivana.

— Čika Ivane, tvoj otac umire, poručio po tebe da se oprostiš s njime.

Zaboravio Ivan i oca i ne razumije, što mu se govori.

— Kakav otac? Koga zove?

— Tebe zove, da se oprosti s tobom, on kod nas u kući umire. Ajdemo, čika Ivane.

Jedva jedvice je razumio Ivan i pošao sa sinom starješine.

Kad su starca iznosili iz kuće, pala je na nj zapaljena slama i opekla ga. Odnijeli su ga starješini u drugo selo. To selo nije izgorjelo.

Kad je Ivan došao k ocu, u sobi kod njega bila je samo žena starješine i djeca na peći. Drugi su bili kod požara. Starac je ležao na klupi, sa svijećom u ruci i gledao u vrata. Kad je sin unišao, starac se makne. Žena priđe k njemu i reče, da mu je došao sin. On mu reče da dođe bliže. Ivan priđe i tada starac progovori:

— No, Vanjatka, nisam li ti rekao? Tko je zapalio selo?

— On, ćako, — reče Ivan, — on, ja sam ga zatekao u činu. Preda mnom je podmetnuo vatru pod krov. Ja sam trebao samo da izvučem upaljeni snop slame i da ga zgazim, i ništa se ne bi dogodilo.

— Ivane, — reče starac, — meni je sada umrijeti, ali i ti ćeš morati umrijeti. Tko je kriv?

Ivan upilji pogled u oca i šuti, ne može ništa da kaže.

— Bogom te kumim, priznaj: tko je kriv? Što sam ja tebi govorio?

Tek sada se prene Ivan i sve mu je bilo jasno. Sav se zaduva, padne na koljena pred oca, zaplače i reče: „Oče moj! Oprosti mi Krista radi, ja sam zgriješio pred tobom i pred Bogom!"

Starac mahne rukama, premetne svijeću u lijevu ruku i desnu podiže prema čelu, htjede da se prekrsti, ali mu od slabosti klone.

— Slava Tebi, Gospođe! Slava Tebi, Gospođe! — reče on i opet uperi oči u sina.

— Vanjka! Vanjka!

— Što je, ćako?

— Šta treba sad raditi?

Ivan sve plače i plače.

— Ne znam, ćako, — reče, — kako ću sada da živim.

Starac zaklopi oči, stisne usta, kao da se napinje iz petnih žila, pa opet otvori oči i reče:

— Poživjet ćete. Ako budete s Bogom živjeli, poživjet ćete.

Starac zašuti nasmiješi se i reče:

— Pazi, Vanja, nemoj govoriti, tko je zapalio. Sakrij tuđi grijeh, Bog će ti dva oprostiti.

I uze starac svijeću u obje ruke, složi ih pod srcem, uzdahne, protegne se i umre.

Ivan nije izdao Gavrile, i nitko nije znao, kako je nastao požar.

I stišao se gnjev u srcu Ivanovu na Gavrilu, pa se čudi Gavrilo Ivanu, što ga Ivan nikome ne izdaje. Isprva ga se Gavrilo bojao, a zatim se privikao. Prestali seljaci, da se svađe, prestali i ukućani. Dok su gradili, živjeli su obje porodice pod jednim krovom, a kad se je selo nanovo podiglo, i kad su dvorišta proširili, Ivan je s Gavrilom opet ostao susjed, u jednom gnijezdu.

I živjeli Ivan i Gavrilo kao dobri susjedi onako, kao što su im starci živjeli. I pamti Ivan Ščerbakov riječi starčeve i Božju zapovijed: „Gasi vatru, dok tinja".

I kad mu tko što zlo uradi, ne snuje osvetu drugomu, već se trsi, da se pomiri; a ako ga tko pogrdi, ne smišlja, da mu još ružnije uzvrati, nego kako bi ga naučio, da ne govori ružno, a tako uči i svoju ženu i svoju djecu. I popravio se Ivan Ščerbakov i stao da živi bolje nego prije.

Preveo J. Pasarić.

Marko Milinović:

Ženski Božić.

(Humoreska.)

U jednoj našoj varoši i danas zgodimice ljudi reknu: Udarilo mu kao ženama mamurluk . . . .

A jadna kuma Luca nije htjela kovati novih uzričica, nego zavesti jedan lijep običaj. Bože moj, kako bi to lijepo bilo, da se i danas slavi ženski Božić. Kako bi samo tu slavu znale naše žene i u svagdanjem životu upotrijebiti! Evo, recimo, kod upisa u školu pita učitelj: „Koliko je malom godina?“

„Rodio mi se, gospodine, licem na ženski Božić“, ili „Rodio se na tri dana po ženskom Božiću“, odgovara brižna mati.

„Ono, kad se slavi muški, što se ne bi slavio i naš ženski“, umovala je kuma Luca. Kad ima „ženskih svetaca“, kad žene ne rade, što ne bi bilo i ženskih slava, kad žene polude.

„Kad lude muškarci, što ne bi ludile i žene“, ispričava se tete Doma.

* * *

Kum Jozo i kuma Luca bijahu, da vidiš, oboje od komada. Kad se on ženio, tražio curu prama sebi, ne po vitku struku već po jedru i rumenu obrazu. On bio mesar, zarađivao dobro, a ona vrijedna kućanica, pa se u kući nalazilo uvijek svega i svačega, a ponajviše pred Božić! Puna kuća.

Ali ljudi su ljudi. Uz svoje dobre strane imaju i rđavih. Tako kumi Luci duša bilo prigovoriti i odgovoriti. Nu dok je kuma Luce imala tu manu, imao je kum Jozo drugu. Kad bi onako podvečer kum Jozo sa akšamluka mrve zakasnio, a Luca ga s prozora dočekaj: „Šta radiš do ove dobi, nale . . . .“, ono „— te naletski“ bi uvijek ostalo za zubima, jer kum Jozo na te ugodne riječi s čibuka fudikovca skida lulu, da je ne razbije, a kuma Luca dalje šutke iznosi večeru, kao da nije ništa ni bilo.

Eto tako malo privrženost supružanska, malo strah pred fudikovcem i u kući uvijek mir i sklad Božji.

Lijep je strah, kome ga je Bog dao!

* * *

Primakao se Božić. Dok muževi namiču u kuću, dotle žene rade, spremaju, kuhaju, peku i t. d. Kuma Luca kuću uredila, pa sad ona i susjeda joj Doma razvijaju jufke i peku na saću za steranog bureka. Šta su već napekle, može biti i Luci i Domi . . . .

„Dodijalo mi već“, kumo, progovori Doma.

„Kako neće“, odgovara joj kuma Luca, „nije, te smo žive! Daj ošerbeti (okreči) kuću, daj je potari, daj prostri; pa onda juhte razvijaj, pa kuhaj, pa peci, pa . . . . pih, Bože me ne pokaraj, spadosmo s nogu . . . . Pa ti dođe i taj Božić . . . . kome dođe, ha? Nama? Ono ti za dušu, sestro Domo, pa prosti Bog

i tvoj obraz, nije nama Božić nego li njima — njima — našim dembelarima“.

„Tako je, tako“, potvrđuje tužno teta Doma. „Ti kod kuće dočikaj i dvori k'o mlada istom dovedena, a oni od kuće do kuće te: čestit' Božić i porođenje Isusovo! — pa za čašicu i mezu. Eto, to im je sav posao“.

„Mmm“, zavrti kuma Luca glavom. „gdje si pravdo?“

„Nema je, kuma Luco, nema. Umrla je pravda“‘ odgovara oj teta Doma.

„Aaa“, nastavlja kuma Luca klimajući glavom, „bilo bi pravde, da smo mi složne“.

„Kako, bona ne bi bila već zdrava i vesela?“

„Evo kako! Proslavimo i mi svoj ženski Božić! Ha, šta veliš?“

„Bome, dobro! Samo ne znam, kad bi i kako bi“.

„Pa da se zdogovorimo, dušo Domo! Evo, ja ću ostaviti burek, ti ostavi tukca, ona nek ostavi rakije, druga vina, treća ovo, četvrta ono, ima nas, hvala Bogu, pa na svete Mladence poslije podne da se sastanemo u čijoj našoj kući i da ozidamo, ha? Je li ovako?“

„I baš ćemo tako“, plesnu rukama tete Doma, „ti govori konama na jednu, a ja ću na drugu stranu. Sve će, draga, sve. Kako neće?“

* * *

Ga — gu, šapat po šapat i proču se po mahali, da će se te godine slaviti i ženski Božić. Znale već sve žene, a saznala odnekale i djeca. Samo muževi nijesu ni trunka o tom čuli. Ako bi koje dijete za ručkom ili večerom (drukčije i nijesu djeca vidjevala otaca) zazinulo što o ženskom Božiću, mati ga samo gurni ispod sofre, a dijete čutkac. Šta bi već dobilo poslije od matere, to Bog i njih dvoje znaju. Komšiluk bi čuo samo dječju dreku.

I tako dan po dan osvanu i Božić. Muževi s mise zaredali po kućama, a žene pričikaj i dvori ove godine nekako veselije kao veleći: čekaj, čekaj i mi ćemo provesti svoje!

U kume Luce terzija Andrija priupita za burek, a ona će: „Eto ne znam, dragi kume, svake mi godine bio burek kao jedan po jedan, a ove mi godine maslo bilo ožegnuto, pa ga ne mogoh od sramote iznijeti na sofru“; a ovamo burek da prste oblizeš.

U tete Dome opet tukac star te da zube polomiš, a ovamo se jadni tukac skoro raspao.

U strine Mande opet izgorila gibanica, a žuti se kao da je na suncu pečena.

Seka se Jela opet, kako se tko pomoli na vrata, udari tužiti na rakiju, kako se nečim čuje k'o kazanom, k'o mješinom, k'o buretom, k'o čim li, pa jadni čovjek okusi je i ostavi uvjeren, da rakija nečim tukne; a ovamo rakija, da bi je čovjek, koji je troši i na samrtnoj postelji poželio.

Tako stara Domazetovica, koja je udomila sve svoje zetove, i ne daje nikome vina. Kod nje i onaj, koji bi po ručku radije uzeo čašu vina, mora piti rakiju, jer veli, ne valja vino — sama avdikovina. Govorila je ona svome, da ne uzima vina u Boškića, a on opet. A vino — mogao bi misnik s njim misu reći.

I tako redom — u svake nešto nije valjalo. Teta Jakunda opet, općinska babica, spremila pitu makovnjaču, pa ju ostavila netaknutu za ženskog Božića.

Ono ona po narodnosti ne bi ušla u to kolo, ali kad je za opća ženska prava — „warum nicht?“ Ona, kad se je istom nastanila u toj mahali, bila je najprije samo škuturka i da bi li ovaka i onaka i donijela na štapu i takih stvari. Kad joj čuše za lijepo njeno ime Kunigunda, onda je jedne, bilo što je kraće, bilo opet što ne umjedoše pravo reći tog čudnovatog imena, prozvaše naprosto Jakundom, dok joj kuma Luca i još neke druge dadoše ime Kenjaguda. Nu, kad naša Kuniguda poče zalaziti u kuće i poče prizivati na crnu, dadoše i njoj jedno časno rodbinsko ime i prozvaše je općenito tetom Jakundom.

Tako i ona bi sudionikom te neobične slave.

* * *

Protrkaše tri dana Božića. Muževi se rasuli koji po poslu, a koji i po mehanama da razbiju mamurluk.

Bože mili, da je kome bilo stati pa vidjeti, kad četvrti dan po ručku stadoše žene s boščama pod rukom ispadati iz kuća i kaono što čitaš u kriminalnim romanima, kako koja izbije pred kume Luce kuću, obazre se desno i lijevo pa u kuću. Tu se najpre teret spušta, a onda se kone redom u obraze ljube i za zdravlje pitaju. Tu se zdravi, tu ispija, tu mezi, tu čavrlja, da je milota. Kuma Luca jednako toči, jednako nudi i nazdravlja govoreći: hvala Bogu, kad i mi dočekasmo svoje!

Teta se Jakunda satrla pričajući kako u njezinoj domovini muževi ljube ruke svojim ženama i kako im cipele čiste i t. d.

„Pošto bi tebi, kumo, tvoj Jozo očistio kundure?“ — priupita Dome.

„Bi čibukom“, odvrati joj stara Domazetovica.

„Ne pristajte mi na muku, druge“, odgovara im kuma Luca.

Tu se raspreo govor, da ne znaš, koja kojoj govori, koja li kojoj odgovara. Istom ti izdiže strina Mande: „U to vrime godišća . . .“, ostale prihvatiše — ori se kuća.

Malo po malo pa otrže i seka Jela: „Crne oči u Ivana moga . . .“, a da je čuje njezin Anto, prisjeo bi joj Ivo sa crnim očima.

Pa onda udariše u bekrijske, ona pjeva svoju, a ona svoju — koja u klin, koja u ploču. Rekao bi čovjek pjana mehana.

Unijela se i svijeća u sobu, a žene ne prestaju. Kako sjele, sjele. Nit se tiču, mit se miču, samo se rukama mašaju čas za čašom, a čas opet za mezetom.

I šta ću vam duljiti, prva se prevali teta Doma. Druge joj se najprije nasmijaše, a onda joj poturiše jastuk pod glavu, da se malo odmori. Neprođe puno, isto se dogodi i sa sekom Jelom, te sa prijom šumarevicom, te tetom Jakundom i nekim drugima. Stara Domazetovica htjede da ide kući, ali kad vidje da joj noge izdaju i ona izvrne jedan jastuk kao veleći da se i ona malo odmori. Strina se Manda otimala i otimala, ali na koncu podleže i ona. Kuma Luca pođe da donese drugu svijeću, zapetlja se o Jakundinove noge, pa se prostrije po podu kolika je duga i široka. Kako leže, onako i ostade.

Ušuti se u sobi i zavlada potpuni mir.

Djeca se u drugoj sobi igrala, pa im i dodijalo. Niko strine Mande pođe materi da zaište štogod, jer je gladan. Kad vidje šta je i kako je, on ni pet ni šest nego za komad kruha i pečena mesa pa ravno opet u drugu sobu među drugove i drugarice. Djeca kao djeca, kad saznadoše, kako Niko domogao zalogaja i oni nagrnu u sobu te ono za ostatak gibanice, ono pite makovače i t. d., otrijebiše sofru, što se jela tiče, da je samo još po koja mrva ostala. Kad su se djeca najela, polijegaše i ona i pospaše.

* * *

U neka doba noći eto i muževa sa akšamluka. Kako koji dođe, udara nosom o zaključana vrata. Samo kum Jozo zatekao otvorena kućna vrata. I on se začudio, što mu Luca s prozora štogod ne dovikuje, jer je već bilo prilično kasno. „Opametila se“, govori Jozo sebi u njedra. Kad li pred sobna vrata, a to nekakvi glasovi, čudni glasovi, kao čekrklije (sprave, na kojima pamuk suče), kao nešto takovog. Uniđe, upali šibicu, jer je svijeća davno dogorjela, nije vjerovao svojim očima. Ode u drugu sobu, a tamo se opet savila djeca jedno do drugog. Gurne svog Ivića, a ovaj protrvši oči skoči: „To si ti, tato?“

„Ja sam ja, a šta je ovo?“

„Ženski Božić, tato.“

„Neka, neka, sinko“, pa upalivši svijeću skide lulu s čibuka, da je ne razbije i uvukavši se u sobu kao tat spusti svijeću te počne prašiti jadne žene nemilice. Ne poštedi nijedne. A kad dođe do svoje Luce, tu već ne umije ni da prestane.

U to prispješe i ostali do Jozine kuće, pa će onako spolja: „Kume Jozo, ima li tamo naših žena?“

„Ovdje su, ovdje“, odgovara Jozo.

„Šta rade do ove dobi?“

„Suču pamuk“, odgovara Jozo.

„A šta ti radiš?“

„Mlatim lan za ponjave“.

Dosjetiše se ljudi jadu te unišavši u kuću i kad vidješe svoje bolje polovice onakve mrtve — pjane, prenesoše svojim kućama najprije djecu, a onda krkačke i žene.

* * *

Sjutradan, kad ugleda kuma Luca svoju konu, tetu Domu, ne može a da je ne upita: „Kako ti je, dušo Domo?"

„Kako najgore može biti, kuma Luco".

„Ne znam, draga", veli kuma Luca, „kad se naši dembelari, da prosti Bog i tvot obraz, napiju, udari im mamurluk u glavu, a meni tužnoj i čemernoj udario u leđa i poniže — ne mogu da sjednem . . ."

„I meni ti je samoj tako", dotužuje se teta Doma, a i onim našim drugama, draga kumo; obišla sam ih odjutros".

Jadne one ne bile i ne znaju, da se je o njih razbio čibuk fuđikovac.

* * *

Od to doba se više ne slavi ženski Božić, a ljudi i danas zgodimice reknu: Udarilo mu kao ženama mamurluk . . . .

Stj. Ilijić.

Bez Diogenesove lampe*).

Sjedio sam jedneg jesenjeg sutona sa svojim drugom iz djetinstva uz morsku obalu na hridi u okolici varoši. S. i obojica smo udivljenjem posmatrali kako se onamo na dalekom zapadu u more gasi sunčano svjetlo prelijevajuć se u tisuće žarkih šara, dok je morska voda tihim žagorom šaputala oko nas vječnu uspevanku noći, koja se spuštala.

Sve je inače bilo mirno oko nas — Svečana tišina lebdjela je nad čitavom prirodom i činilo nam se kô da je neki dobar duh zavladao okolicom, te je ispunjavao mirom i pokojem. Šutjeli smo obojica, osjećajuć u sebi neko tiho blaženstvo, koje je i ispunjalo čitav taj pitomi kraj.

Najednom začujem udarce vesla po moru i ugledamo čamac, koje je izlazio iz luke i naglo se k nama približavao.

— To je „barba" [1]) Luka — reče mi prijatelj — on svake večeri o sutonu ide — da baci vršve [2]) koje zorom digne iz mora. Sretan je on u poslu, jer se skoro svaki dan vraća dobrom lovinom.

I dok smo još bili u razgovoru, lađica mimo nas projuri. U polutami opazim ribara, kako se upinje na vesla i tiho pjevucka.

*) Diogenes, grčki mudrac, išao je po danu gradom lampom u ruci tražeći čovjeka.

[1]) Stric, ujak, čika, dundo.

[2]) Vršava: ribarski alat poput kaveza za lov riba.

Sjetim se onog ovisokog koštunjastog i prosijedog čovjeka dobroćudna lica, kojega sam češće susretao košarom ribe na trgu i koji se je svakomu veselo smiješkao, nuđajuć uvijek nižom cijenom od drugih, svojih riba.

— Bog mi daje i dajem — govorio je — hoću da ljudi žive i da me spominju. I zbilja „barba" Luka bio je vrlo darežljiv čovjek, uvijek veseo i razgovorljiv, spram svakoga prijazan i uslužan. Inače sušta sirota bez ikoga svoga. Roditelji mu u djetinstvu pomriješe, ostavljajuć mu u baštinu mrežu, osti[1]), par vršava i onu ribarsku ladjicu u kojoj se je nalazio kao kod kuće, a i ono pošteno i zlatno srce, koje nije čeznulo za blagom i bogatstvom. Nije se nikada ženio.

Volim ja — tako se ponekada šalio — sve žene, a po zakonu mogu samo da jednu uzmem.

Njegova skromna kućica, negdje onamo u dnu luke, bila je često utočište svih ubogara sa sela i okolice, koje je on tješio hljebom, riječju i savjetom. Kad bi nedjeljom ili svetkom i on izašao da se malo selom prošeta, sva bi ga djeca rado salijetala, a on bi ih svojim posljednjim sitnišom darivao i milovao. Od milja ga djeca zvala: „naš dobri barba Luka".

I seoske su ga djevojke voljele i često mu povjeravale svoje tuge i čežnje. Nije se nikad čulo da bi izustio koju ružnu riječ, nije se nikad srdio ni tužio, ma da je njega često bijeda morila i tuga lomila.

Dok je lađa odmicala, toneć malo po malo u sumrak, ja i moj prijatelj gledali smo toga priprostog čovjeka, koji je snažno veslao i iščezavao u noć i promišljali smo da je baš u njegovoj jednostavnoj sređenosti njegova snaga, u dobroti moć, u poštenju jakost. Obojica smo u duši osjećali, da i pored naše tako zvane „obrazovanosti", nismo ni iz daleka nalik na tog priprostog ribara, koji je imao ono, što svjetska obrazovanost ne može dati: vedro čelo i zlatno srce.

I dok se je nebo osipalo bezbrojem zvijezda, što su u morskom ogledalu podrhtavale i igrale, krenemo obojica kući u selo, koje se je spremalo na počinak.

Moj prijatelj gledajuć me zamišljenim pogledom, dubokim uvjerenjem progovori:

— Da, onaki treba da budemo, jer kad mi budemo bolji i svijet će biti bolji. I obojica smo bili uvjereni da smo one večeri našli čovjeka i bez Diogenesove lampe . . . .

[1]) Osti — ribarski alat nalik na povelike vilice.

Iz narodnog blaga.

(Zabilježio Miroslav T. Džaja).

Zulumčar.

Pala slana povrh Malovana,
medna rosa okolo Kupresa.
Po njoj Janja bosonoga šeta.
— Oj, borati, bosonoga Janje,
je li tebi po nogama zima?
— Nije meni po nogama zima,
već je meni zulum od vezira,
od vezira, od dragoga moga:
Kupres — polje dugo i široko,
moje dragče tanko i visoko,
a u lišću bilo i rumeno,
obrvice s mora pijavice,
a dva brka, dva kaltroma zlata.
Daj mi, dragi, jedan kaltrom zlata,
da ispletem jaku oko vrata.
Kada sidnem jaku sapinjati,
ja ću tebe mlada spominjati.
Ode dragi u nove dućane,
pa naimlje dvi tri oke zlata,
pa ih meće curi oko vrata,
Kad je grli, sve se zlato mrvi,
kad je ljubi, sve se zlato truni.

Kralj i gavran.

Koliko je polje zeleno,
na njemu je rasto vit jablan,
na jablanu sio vran gavran.
Otud ide u lov kralj Stipan.
Govori mu, dušo, vran gavran:
— Nemoj mene, kralju, striljati
ja ću tebi lipo pivati,
kad se budeš mlađan ženiti.

Ašikovanje.

Misećina suncu odgovara,
lipa Mara Ivi progovara:
— 'Odi, Ivo, da ašikujemo!
— Kako ćemo, kad ne umimo?
— Lako ćemo, ko kad i umimo:
sid' prida me, pa namiguj na me,
a ja ću se nasmijati na te,
ti ćeš mislit da ću poći za te.

Nevjera.

Treptila bi, treptila,
krilma bi letila.
Uzalud mi zlatna krila,
kad sam žalosna;
Uzalud ja dragog imam,
kad je neviran.
U mog dragog tvrda vira
grumen šećera;
u mene još i tvrđa:
rosa do sunca.
Rosa pada, šećer topi,
alva gotova.
Sastala se dva serdara,
šerbe popila.

Dragino žalovanje.

Rasla jela visoka,
Visoka vrhom do neba,
Široka listom do zemlje,
Pod njom mi Mujo boluje,
Viš njega mi draga tuguje:
„Hoćeš mi Mujo preboljet"
Al ćeš mi Mujo umrijet?"
„Neću ti, draga, preboljet,
Već ću ti, draga, umrijet,
Hoćeš me, draga, žaliti?"
„Ja kako, dragi, ja kako.
„Za kol'ko, draga, za kol'ko?"
„Za ljetni danak do podne,
Do podne tebe žaliti,
Od podne drugog gledati!"

Soko i djevojka.

Soko sjedi na jelovoj grani,
Žute su mu noge do koljena,
Zlatna su mu krila do ramena,
Biserli mu kruna nad očima.
Pitala ga lijepa djevojka:
„Ko ti žuti noge do koljena?
Ko ti zlati krila do ramena?
Ko ti kiti krunu na očima?
Što ti kukaš kano kukavica,
A prebijaš kao lastavica?"
Govori siv zelen sokole:
„Imadijah jednog gospodara,
U njega mi tri šćeri bijahu;
Jedna kiti krunu nad očima,
Druga zlati krila do ramena,
Treća žuti noge do koljena,
Najmlađa mu najljepša bijaše
Vrlo mene gospodar pazijaše,
Ma svaku me pticu napušćaše,
Napušćaše na prokletu pticu,
Na prokletu pticu prepelicu,
Gonih pticu do po ljetnog dana,
Nigdi ptice ni stignut ne mogoh
A kamo li da ću ufatiti,

Razljuti se moj gospodar na me,
Skide meni od zlata praporce.
Ni tu meni ne bijaše jada,
Već ih dade na nedruga moga,
Na nedruga orla krilatoga".
Govorila lijepa djevojka:
„Siv sokole, ni tu nije jada
Imadijah i ja jednog dragog
Pa mi ga je druga primamila,
Hem rodica, hem i drugarica,
Da bog dade, snjim se pomamila,
Pa mamena po gori hodila,
Travu pasla, s lista vodu pila,
Mramor kamen pod glavu metala".

Zabilježila Sidika Krešević Jaković.

Tri hajduka.

(Narodna pripovjetka.)

Bila trojica hajduka. Dugo vremena provodili složno hajdukovanje i živjeli od tuđeg plača i sjerotinske muke, dok jednome od njih ne dodija taj pustolovni život. Jedne večeri podijeli s drugovima blago, oprosti se s njima, te — hoš-boš — u jedno selo, gdje ga ljudi nijesu poznavali. Kako je bio dobro zakopitio, bezbeli, da mu nije bilo teško steći i kuću i kućište i drugo što pravom težaku treba. Za kratko vrijema posto on prvi u selu i oženio po izbor djevojku.

Čuli to njegovi drugovi, pa će jednoga dana k njemu u pohode, da mu nabiju ognjište. Slučajno njega ne zatekli kod kuće, nego samu ženu.

Sjeli, popili kafu, pa se raspitivaju za druga. Jedan ih pogleda nešto na tavan, a to tavan okićen ko djevojka: tu krmetina, pastrma, pršuta, sudžuka, čeg ti god duša hoće!

— O, brate, što se je naoblačilo, veli on svome drugu.

— I razvedrit će se, duga noć, odgovori on.

Tako njih dvojica još malo posjedili, a onda otidu. Kad se čovjek kući vratio, kaže mu žena, da su ga tražila dvojica tuđih ljudi.

— Odakle su?

— Nit' sam ih to baš pitala, nit' su mi kazivali.

— Pô što su došli?

— Kô da te vide i obiđu.

— Šta vele?

— Šta će velit! Sjeli, popili kafu, malo to čekali, pa odoše. Ustavljala sam ih na konaku, pa kažu, da ne mogu noćiti, jer hite kuće.

— Zar ništa drugo nijesu govorili?

— Jedan ih pogleda na tavan kroz badžu, pa veli „Naoblačilo se", a drugi mu kaže: „Ako se naoblačilo i razvedrit će se".

Aja!

— Što aja?

— To su hajduci. Pokrast će nam meso, zadajem ti besjedu, već da ga odmah skinemo, pa ćemo hambar pod ključ.

Tako i bude. Skinuli meso, strpali u vreću, odnijeli u hambar, zaključali, a kad pošli spavati, metnô on ključ pod svoj jastuk.

Zbilja u noći došli hajduci, popeli se lagano na kuću — kô hajdučka posla — a kad jedan kroz badžu provirio, reče tiho drugu:

— Znaš šta? Razvedrilo prije nas!

— Ta nije, bora ti?!

— Jest, vjera je i Bog.

— Što ćemo sad?

— Znaš šta ćemo: Ti čekaj mene pred kućnim vratima a ja šta uradim.

Na to uniđe kroz badžu na tavan, pa s tavana u kuću, pa iz kuće u sobu, gdje su njih dvoje spavali. Tiho se primakne k ženi, probudi je, pa će joj:

— Čuješ, sve mi se čini, ko da je nešto po tavanu tapalo. Bojim se da nijesu došli hajduci, pa će nam odnijeti meso.

— Kako će odnijeti, kad je u hambaru zaključano.

— E, ne znaš ti hajdučkog posla. Daj mi ključ, da vidim.

— Pa, Bog te pomogo, zar još spavaš! Jesi li ga metnuo sebi pod glavu?

— A, pravo! — reče hajduk, pa polako izvuće ključ ispod jastuka svog bivšeg druga, a da se ovaj ni okrenuo nije. Hajduk otvori kuću, pa s drugom u hambar, pa vreću na se i put pod noge. Domalo se probudi i gazda, pa mu pade meso na pamet. Da se umiri pogledat će, jeli mu ključ pod jastukom. A kad ga ne našo, gurnu ženu u leđa.

— Kam' ključ ispod jastuka, trista ti nejednakih!

— Bog s tobom, šta je tebi noćas! Jesi li ga sad uzimo i išo si gledati meso u hambaru.

Gazda se brzo dosjeti jadu, pa skoči u kuću, a kuća otvorena; skoči u hambar, kad i on jazom odjažen; gleda vreću s mesom, kad njoj ni traga. Poleti brže bolje za hajducima, pa, kako je dobro znao puteve i primete, nije mu ih teško bilo stići. Jedan je od njih otišao podaleko unaprijed, da pazi i straži, da ne bi bila kakova pogibelj, a drugi je išao polakše i nosio meso u vreći. On je na pričac udario i prije njih obojice izbio na put, pa se sakrio za grm. Kad vidi da jedan prođe prazan, odmah

se dosjeti hajdučkoj školi, pa, kad prvi zamače, on izide iza grma i sjede kraj puta. Kad je nanišo onaj, što je meso nosio, on mu se približi, pa će pod glas:

— Hajd' ti sad napred a daj meni vreću. Susto si a i jest uzbrdo.

— Teško je. Slatko ćemo večerati, reče hajduk, predajući mu vreću, pa se izgubi u mraku. Idući tako, stigne svojega druga, koji je otišao naprijed. A kad ga ovaj ugleda, gdje ide prazan, upita ga:

— A kam' ti vreća?

— Pa, zar je nijesi ti preuzeo?

— Kakav ja?

Hajduci se uprepašteni zagledali i odmah se dosjetili, da ih je njihov bivši drug nadmudrio. Osobito je onog bilo stid, što mu je s leđa bilo meso ukrađeno, pa, kako mu još i lijepe zaoblice bilo žao, odluči pošto po to opet doći do mesa. Reče dakle drugu da ga čeka, a sam odleti prijekim putem do gazdine kuće. Na plotu se pred kućom sušile haljine, što ih je juče gazdinica prala. Hajduk brzo obuče ženske haljine, pokrije se boščom, umota se i sjede na prag. U to eto ti gazde s vrećom. Hajduk se pričini kao da mu je žena, približi mu se, pa će pod glas:

— Stiže li ih, po Bogu brate? Da znaš, kako sam se pripala za te! E baš si junak, kad se dvojice ne bojiš.

— Stigo sam ih, sto im zlih! mislili su moju muku večerati ali beli neće. Ako su oni mudri, nijesam beli ni ja budala!

— Bježi u kuću, pa se odmori, a daj meni meso, da ga odnesem u nagradu u kovčeg! Hajd, spavat!

Gazda zbilja preda meso i ode mirno u kuću. Staknut će vatru, dok mu se žena vrati, pa nek mu pristavi kafu. Pripovjedat će joj, kako je prevario hajduke . . .

Čeka on žene i čeka, a nje jednako nema. Pođe u sobu po đezvu, da sâm postavi vodu, kad — žena na postelji hrče. Gazda zabezeknut stao i vidio da je opet prevaren. pa se u njem pobudi prava hajdučka krv, koja mu nije dala da popusti. Ni mesa nije toliko žalio, koliko je htjeo da sn osveti. Znao je, da silom proti dvojici ne može, pa se opet odluči na lukavštinu, tim više što mu je povrijeđeni ponos podjario volju na pustolovine. Odredi dakle ravno poći k pećini, gdje je znao, da će hajduke naći. Zbilja ih zateče baš pred zoru, kad su nakrižali od njega ukrađenog mesa, pa sjeli da jedu.

On se u mraku brzo skine, pa pođe četveronoške i unatrag prama pećini, a sve rokče kao prase.

Kad ga hajduci opaze, prepanu se i jedan će:

— Koji je ono vrag, budi Bog s nama?!

— Kuga, veli drugi. Bježimo!

— Kakva kuga, ako za muku znaš!

— Jest, bora mi, kuga! Meni je još otac pripovjedo, da pred zoru kuga hoda gola i natraške i da rokće ko krme. Već bježmo!

Tako oni kuć koji, a moj ti gazda svoje meso i još koješta u vreću, pa lijepo svojoj kući ko pošten čovo. Tako biva kad kosa na brus ovariše!

Ja od drugih čuo, pa vama pripovjedio, a i vi drugome kažite!

Kako su naši stari Bošnjaci tumačili brzojav*).

Pribilježio N. Dolić.

U Skoplju su bir vaktile živila dva brata Omer i Huso. Kad je sultan ratovao sa Crnogorcima uzeše Husu u askerluk. Prođe iza toga jedna — pa druga, pa — treća, godina, Huso se kući ne vraća, niti se javlja. Stara majka, pa žena mu počeše Omeru svaki dan kijametiti i dodijavati, šta je sa Husom, da nije poginuo. Nek se raspita kod starih ljudi pa nek ode i kajmekamu te ga za nasihat upita, kako bi saznao za svog burazera Husu. Omer je đeček raspitivao svakoga, al mu nitko ne znade odževapiti. Najposlije ga stari Hadži-Salihaga nasihat učini da ode starom Dervišbegu koji je kraj Vrbasa imao svoje konake. Omer jednoga dana od pusta derta nanijeti otići Dervišbegu, te mu zaista i ode u konake. Našav ga u hodaji, nazove: „Selam aleć, dragi bože!“ ovaj će mu: „Alejki mu selam moj sinko! Hajerla? Ne var, ne jok? što je to tebe do mene dotjeralo. Kakav li ti je hal na srcu?“ „Aman! beg dragi, ljubim bim ti skut i ruku došao sam te hakikaten za nasihat upitati. Valahi! ja odavle nemam kuda kući, ako mi ti mome dertu dermana ne dadeš. A kažu, galiba da ti možeš „Beg na to odvrati“ „E moj sinko bujuri kakav je to dert i kahar. efendisibenum?“ — „Beg dragi! Alah delešanuhu mi je kadar pomoći al velik je moj dert, a još mi se veći verem oko srca svijo. Ti, đanum, znaš moga brata Huseina!“ — „Znam ja moj sinko“! — „Pa efendnm, znaš i to, da je pred tri godine u askerluk uzet. Pa — efendisibenum, od tada od njeg nikakva glasa ni habera, taman — neuzubilah — ko da je u denjiz propao, pa su se stara majka i djeca mu plaho za njim okaharili. Sanjki — misle, da se ja neću da za Husu

*) Donašamo ovu narodnu bosansku priču u izvornom govoru naših-muslimana kao uzorak njihovog pripovijedanja. Pripominjemo da je većina tih turcizama ušlo u govor našeg naroda i drugih vjeroispovjesti u Bosni, ma da se u njih nečuju u tolikoj množini. — Razumijevanja radi dodajemo ovdje i njihovo značenje.

da b r i n e m, i da im — čunki krijem — što je s njim. A d ž a i p. Aman, jarabi — dragi beg, da ti vidiš toga derta i belaja kod moje kuće — e valahi, — dođe mi bazi vakat da sebi kidišem. Stara nena kuka, kaduna — hazretleri — nariče, djeca cvile bilahi — pravi džehenem! pa mi se — hakikaten — ne mili — dina mi i imana kući otići, doklen god ma od koga ne anlajišem što za burazera Husu. Stoga sam, evo dragi, beg ljubim ti skut i ruku, od sveg derta i kahara — efendisibenum — spao do tebe, da me ti nasihat učiniš, kako bi anlajiso za burazera Husu, galiba, ti to možeš. Lakše će i meni i djeci odmah biti, samo kad znamo živ li je mrtav li je — ne uzubilah!"

„E moj sinko — sahi! — kabast je tvoj hal, ama inšalah, uzdam se da ćemo mi burazera kolaj naći, samo mesela sanjki, hazretleri — moraš đeček fekat prisaburiti. Nu ne dangubi, nego đanum odmah hajde još noćas gledaj, mesela — da spaneš u dolnje Skoplje i odeš na telegrafhanu. Tamo — efendum mesela — kaži onom ćatibu svoj hal i ahval, platiti efendum koliko zaište, pa će ti on efendisibenum kucnut tel i inšalah! naći burazera Husu i dževap ti bezbeli dati".

Omer će nato: „Allah, zijadolsun, Beg, nek ti dragi Allah svojim kudretom da, što god od njega zaželio. — Allah emanet Beg". — „Ej sahadile — moj sinko, allah selamet!"

Omer skoči, pritegne opanke, pa hos — bos u Donje Skoplje. Ovariše efendisibenum jednog ihtiara, upita ga, đe li je — galiba — telegrafhana. Ihtiar će mu: „sikter, ćapkune jedan, zar neznaš ni selam nazvati, te upre prstom u jednu binu birkaticu, te će: „tahmina će ono biti!" Omer onako kaharli odvrati: „Af eder sen, kaharli sam ti, i pun verema, da neznam ni kako mi je — efendisibenum, ime". te odjuri ugure onoj birkatici. Ušav unutra, opazi jednog insana u tijesnim haljinama. „Jarabi — bili mu nazvo selam, da me i ovaj ne orezili, ko i onaj ihtiar, ako mu ne nazovem selam. Neću vallahi, pa nek bude što hoće ovo nije turčin, nego Đaur, dok nosi tijesne haljine. Pa ovakim šejtanskim poslovima, kadžaip, gdje bi se efendum i bavio turčin. Jok — haša! Sa ovakim šejtanskim poslom — tobe jarabum, — bave. se samo Đauri". Stane i pogleda ovog đaurina, koji je bezbeli — carski ajlukčija, te vide kako za peškunom sjedi, i u njako dugme prstom pritiskuje i kucuka. Ovo efendum puce hakikat spojeno sa njakom benzer žicom, koja se otegla do njakog čekrka, na kojem je opet nješto namotano ervaji mosur, a sa ovoga odoše opet dvije žice u duvar kroz jedan — ko sanjki kapidžik. Počekavši i promatravši ga ja ovako, izdere se ovaj na me turski:" neistersum sen — hemšeri?" i još nešto stramanda na me, što ja gječek vallahi — ne mogoh anlajsati, — osim efendum — ono prvo „što hoćeš emšerija". Ja mu u svom dertu kaza svoj hal i ahval, i da sam mesela došo, da mi njegov tel nađe brata Huseina gdje bilo na dunjaluku — samo da znam — meseia što je snjim, i da — mesela — sanjki hozretleri mogu

razrahetleisati staru nenu i njegovu djecu, jer — allaha mi sam ja nanijetio svom se vatanu ne vraćati, dok nenađem čare svome dertu, i ne anlajšem što god o svom burazeru. Onaj Đaur mi, hakikaten išaretom pokaza, efendisibenum đe ću sjesti, te će mi: „otur!, rahat ol! bir vakat sabur" a ja njemu: „bakalum, — i oturišen, te efendum hesabim u sebi, jarebi Allahu, koji si ovaj dunjaluk jeratiso, pogajreti, i meni svom robu, ter mi burazera nađi, ti si kader, a evo ja ti jemin činim, nađe li mi ovaj Đaur burazera, da ću hadž učiniti". Istom ja to tako u sebi nijet činim, i u sebi kontam, kad li ti efendisibenum, džin zakuca na onaj kapidžik, ajlukčija ustade, otvori mesela, — onaj kapidžik, a u to iz njeg tobe estakvirulah izleće šejtan, stade na peškun odvali patu, i temenah učini onom đauru, a ovaj mu nešta turski stramanda. Samo sam toliko anlajiso, da mu reče hajde po cijelom devletu obleti, i ne vraćaj se, dok Omerova burazera ne nađeš. U to džin uleti u kapidžik i čini mi se, — jemina mi, da nisam ni 5 dekika čekao kad, valahi, šejtan, nalet ga bilo, zakuca opet na kapidžik; onaj mu otvori, a on opet temenah učini, te će onom ajlukčiji: efendum! našao sam Omerova burazera, eno ga u dnu Hercegovine, zdrav i živ, selam kući šalje i haber, da će i on brzo i u red vatanu se svome povrati.

Bio je — efendum-galiba — dugo hasta, pa nije mogao kući ništa nahaberiti. — Opet učini temenah, uleće u onaj kapidžik i nestade ga kroza žicu, a ajlukčija zatvori za njim kapidžik, — te će meni: „eto našo sam ti burazera, eh! ver bana beš groš!" Ja rahat ko rahat na ovaj haber potegnem i da mu sekis groš kô gječek ono tri groša na — bakšiš, i odmah razjolim ugure kući. — Jemina sam cijeli put pripjevo ko zurna od tog gjuzel habera, što ću mesela sanjki hazretleri kuću obeseliti.

Usput snijetim, adžaba da ne bi lijepo bilo, da se Dervišbegu ne navratim, e i ne kažem mu efendisibenum — kako sam našo burazera Husu. A mogao bi me i rezil učiniti, a dene — i mahal bi mi bilo, da me nazove i ćornimetom, i dženabetom i svakakim, ako njemu prvom ne nahaberim, — koji je prvi tome hakikaten sevep i bio.

Elem uperim ugure konacima Dervišbegovim.

Nađem bega — hazretleri — u bašći kod šadervana uz nargilu i crnu kahvu. Nazovem selam, on đene prihvati, pa će meni: „E sinak-hajerla?" A ja njemu: „hajer inšalah"! Našo sam burazera Husu, eno ga u dun Hercegovine, zdrav i živ, selam kući šalje, te će i on brzo i ured inšalah-kući. — Zijadolsun Beg dragi, binj-beri-ćator-sun, neka ti dragi Allah naknadi u malu i evladu, u kuvetu i ganiluku. — Allah versun. „Taman, đanum, baš mi je drago kad si burazera našao. Bezbeli, da će ti se ukućani obeseliti i rahat učiniti. Bezbeli si susto, dok si dovlen došao, ama hajde pogajreti još danas do kuće, ama, ćabuk-čabuke!

„Nesevep čabuk? Ama sanjki-moj sinko da što prije nenu obeseliš. „Sahi! Beg! imaš pravo! Ama Beg-efendi, izun meni,

da ti kažem, kako je to sve bilo s Božijim emerom i tvojim sevepom," te poće Begu pričati, kako je našao onog carskog većila, koji je — asli daur, dok nosi tjesne haljine i bavi se šejtanskim poslom. Te kako je onaj daur kroz kapidžik zovno džina, — nalet ga bilo — pa kroz njaku žicu, kako je brzo opet došao i haber o burazeru donio.

Na to mu beg odvrati: Hej moj sinko — moja divanio, ja vidim, da si pravi biljmez i mazlum, nit je to danum bio džin, nit su to šejtanska posla, nego je to ilumluk i marifetluk! Omer će: „Aman — Beg — nek je tvoja starija, ama valahi pa talahi, ja svojim očima džina vidio, tobe estakvirulah — ko tebe sada — kako iz kapidžika mesela izleće, kako efendisibenum opet uleče, pa kako opet dođe i haber donese i kako opet kroz kapidžik u žicu uleće. jest Beg jemina mi i evlada moga".

Beg će na to: „Jok, moj sinko, sve je to bošluk i sefluk ti to — ja vidim — nisi kadar anlajisati, nego prisaburi zere, je ću tebi tome maniju dati. Rekoh ti-hazretleri, da je to ilumluk, i marifetluk a ne džini i šejtani.

Telegraf ti je — moj sinko mesela sanjski hazret leri, pomisli, ko benzer jedno veliko kerče, koje je — mesela sanjki — dugačko ko odavlen do Stambola, pa efendum — mesela sanjki hazretleti, da mu je rep vovdekarce, a glava u Stambolu, pa efendum, kad mu ti staneš ovde na rep — ono skikne u Stambolu. — Eto, to ti je moj sinko mesela sanjki hazetleri, — tel! „A sad ej sahadile!" — Pohiti kući, da ju obeseliš, a ostalo Allah kerim. Allah je kadar!

Tumač riječi:

askerluk — vojništvo
kijametiti — kukati, nasrćati
belćim — možda
dženet — raj
kajmakam — kotarski predstojnik
nasihat — savjet
dječek — istina, doduše
odževapiti — kazati odgovoriti
dert — muka, briga
nanijetiti — naumiti, odrediti
hajerla — koje dobro?
ne var — ne jok — što ima, što nema
hal — tuga
hakikaten — za pravo (u istinu)
derman — utjeha, lijek
galiba — kano da, valjda
bujuriti — govoriti
kahar — žalost

effendisi benum — (poštapalica) gospodine moj
verem — jad, bol
neuzubillah — nedao Bog
denjiz — more
okahariti se — zabrinuti se, snužditi se
sanjki — biva
čunki — tobože
adžaip — čudnovato
aman jarabi — za Boga
brzi vakat — nekoje vrijeme, po nekad
džehenem — pakao
anlajisati — razumjeti
kaduna — žena
burazer — od birader — brat
sahi — tako je istina
inšalah — ako Bog da
mesela sanjki — ko na primjer
fekat — malko
prisaburiti — strpiti se
hal i ahval — tuga i nevolja
dževap — odgovor
Allah zijadolsun — nek ti Bog plati
kudret — moć
ihtiar — starac
sikter — marš
ćapkun — nevaljalac
bina — zgrada
birkatica — jednokatnica
tahmina — po prilici
ef eder sen — oprosti mi
insan — osoba
oreziliti — izružiti
šejtan — sotona
tobe jarabum — kajem se oprosti (Bože)
bezbeli — to se razumije (dakako)
ajlukčija — plaćenik
benzer — slično
ervaji — baš kano
kapidžik — vratašca
neister sun sen — što hoćeš
hemšeri — komšija
dunjaluk — svijet
razrahatleisati — raskomotiti
vatan — domovina ili dom
išaret — znak
otur — sjedi
rahatol — bezbrižno
bir vakat sobur — jedno vrijeme strpi se

bakalum — dobro vidićemo
oturisati — sjesti
hesabiti — računati
jaratisati — stvoriti
pogajretiti — pomoći
jemin — zakletvom
nijet — namisao
džin — vrag
pata — salutiranje
temenah — pozdrav
devlet — carstvo
hasta — bolestan
nalet — proklet
ver bana beš groš — daj 5 groša
gjuzel haber — lijepa vijest
adžaba rezil činiti — izružiti
gjene — doduše, svakako
mahal — umjestno
ćor minet — slijepac nezahvalnik
dženabet — nevaljal, nedostojan
sevep — uzrok
čabuk — brzo
nesevep — zašto
izun dopuštenje
emer — moć, pomoć
većil — punomoćnik
mazlum — neiskusan
ilumenk — znanje
marifetluk — smicalica
tobe estakvirulah — da Bog prosti
evlad — porod, djeca
sefluk — pogreška
manija — komentar

POUKA.

Ljudevit Dvorniković.

Naša etička kultura i politika.

Više nego li to biva u redovnim životnim prilikama kulturnoga čovječanstva, učestale su danas tužbe na nedostatke naše kulture, naročito pak na njezine moralno etičke vrednote. Te su tužbe posve prirodne i razumljive. Prilike naše uzdrmane sadašnjosti daju mnogo veću površinu za izbijanje tih nedostataka savremene kulture. Kad se više radi, kad se većim i bržim tempom živi, onda je i više prilike okušati moralnu snagu i otpornost, koliko pojedinca, toliko i gomile, a tu je onda i veća mogućnost posrnuti i ogriješiti se o privatni i socijalni moral. No ta pojava „moralne dekadanse“ i naricanje nad njom ne bi sama po sebi izazivala neko posebno i dublje razmišljanje.

Znamo, što je „dobro“ i što „valja“, kao što i znamo, što „nije dobro“ i „što ne valja“. Oduvijek htjeli bismo da činimo, što smatramo dobrim, a u istinu činimo ono, što smo proglasili zlim. Pa kako da ne osjetimo nezadovoljstvo nad tom neskladnom pojavom, koja i nije samo teorijske prirode, nego joj težinu osjećamo na životnom tijelu pojedinca i okoline? Najjače dakako onda, kad padne na naša vlastita leđa. I što je najznačajnije kod te neskladnosti i nezadovoljstva nad njom, jest to, da se ona javlja s prvim pojavama ljudskoga kulturnog društva, da je nalazimo svagdje i oduvijek. Već ju je formulirao stari Rimljanin u onu poznatu krilaticu: „Vidim i znam za dobro, a idem za zlim“ (Video proboque meliora, deterriora sequor).

No začudo je, kako se ljudstvo nije dalo odvratiti od vjere u svoje moralne vrline usprkos očitom i neprekinutom neuspjehu. Ta je vjera vječna i nepokolebljiva, tisućugodišta se čovjek poziva na svoju etičku kulturu, no isto toliko i uzdiše i jadikuje nad razočaranjem, koje ga stiže u toj vjeri. I u tom nijesmo ništa odmakli od najstarijih vremena kulturnoga ljudstva. Stari su filozofi i moraliste kušali da se bore protiv tih neuspjeha svojim različnim teorijskim i praktičnim etičkofilozofskim sustavima, naukama i školama, sredovječni očekivali su uspjeh od produbljenja i proširenja kršćanske moralke i etike. Pa kad i ova nije uspjela, novovjeki su etičari pošli tragom opće ljudske etike do ideja čistoga čovječjeg dostojanstva, do čistoga

apsolutnog pojma dobra i zla kao imanentnih dijelova čovječnosti. No ni taj apel ne pomože. Korov zla buji i cvate dalje uz uske gredice dobra, pa tek ovo tisućugodišnje uzaludno lupanje glavom o zid dovede nas napokon do toga, da smo u modernoj filozofskoj nauci počeli tražiti uzrok toj pojavi drugim putovima, nego li su oni, kojima se dosele išlo.

Dakako, da ni to navraćanje na ove putove nija išlo glatko, a ne ide još ni danas. Stoljećima uvriježene ideje zadobile su posvećenu snagu vjere u njih, pa treba opet stoljeća, da ustupe mjesto drugima. Pa tako se i danas ideja slobodne volje, indeterminizam, protivi nauci o neslobodi njezinoj — determinizmu.

Nauka o apsolutnom dobru i zlu, o „kategoričkom imperativu" ne će ni da čuje o relativnom shvaćanju tih pojmova i o prosuđivanju počinitelja a ne samoga djela njegova. Religijski moral pogotovo ne odustaje od tvrđenja, da je nedostatak religijoznosti jedini i pravi uzrok pojavi zala u ljudskom društvu.

Ne pomaže tu ništa, što svaki na sebi i drugome svaki dan vidi, kako dobre odluke padaju u vodu kraj sve „slobodne volje" — kako djelima ljudskim ne upravljaju apsolutne ideje dobra i zla, nego živi, svakidašnji interesi, a pobornici apsolutne snage, religijskog morala, ne će se odreći vjere u tu snagu ni kraj poznate iskustvom utvrđene činjenice, da se i religijozni ljudi mogu ogriješiti o moral, suviše počinjati i zločine.

Otkuda dolazi sve ovo očito obmanjivanje sama sebe? Vjerujemo uporno u nešto, što nas vara na svakom koraku, a onda se tome čudimo, mjesto da prestanemo vjerovati.

Ima tome jedan općeniti i po tom duboki psihološki razlog: Najčvršće vjerujemo u ono, što želimo da u istinu bude. I maleni, nepotpuni i neznatni znakovi dovoljni su nam dokazi, gdje baš hoćemo da utvrdimo istinu, koju želimo. Ako po nekim takvim znakovima možemo ustvrditi, da će se ono, što želimo, u budućnosti i dogoditi, mi se tim zadovoljavamo i držimo to već gotovom činjenicom. I s tom činjenicom budućnosti računamo već u sadašnjosti i operiramo njom kao posve pozitivnom komponentom našega života i rada.

To je neki psihički predujam, osnovan na vjerovanju pa se prenesen u poslovni život i naziva stoga kreditom ili vjeresijom.

Na ovakvom **kreditu** osnivamo mi socijalno prosuđivanje i poslovanje nesamo našega morala nego i čitave naše etičke kulture.

U tom smo poslovanju nalik na onoga trhonošu, o kom jedna anegdota pripovijeda, da je sebi jednoga dana, kad je slučajno zaradio oveću svotu novaca, naručio u gostionici gospodsku večeru. Kad su ga pri tom zatekli znanci, koji su poznavali njegove imovinske prilike i zapitali, otkuda on može sebi

priuštiti ovoliki raskoš, odgovorio je, da čovjek, koji ima na godinu toliko hiljada dohotka, može si ovakva što priuštiti. A na pitanje otkud mu toliki dohodak, odgovorio je samosvjesno: „Danas sam zaradio 50 kruna, a to iznosi na goninu 18.250 kruna, pa mislim, da čovjek sebi s takvim dohotkom može nešto i priuštiti".

Svatko je gotov nasmijati se glupoj naivnosti toga čovjeka, koji slučajnu zaradu jednoga dana pretvara svojom kratkumnom logikom u sigurni dohodak čitave godine. Cijelo njegovo dotadašnje iskustvo o nestalnosti i nepravilnosti ovakve vrste zarade ne smeta ga ništa u njegovim izvodima samo stoga, jer hoće da opravda svoj postupak i želju, da mogne po volji živjeti. Mi se njemu smijemo a nijesmo u isti mah svijesni, da mi u prosuđivanju našega kulturno etičkog poslovanja radimo istim računom kao i taj čestiti trhonoša. I mi smo od ono nešto kulturne gotovine stvorili jedan veliki imaginarni — željeni — kapital i otvorili kredit na račun toga kapitala. Pa kod nas gotovina izda i kredit se počne drmati, onda smo još gore stali od onoga ismijanog računara. Kad se on nađe jednoga dana prazne kese i želuca, onda će mu sinuti njegov krivi račun, no mi pred pojavama neuspjeha našega kulturno etičkog poslovanja ne okrivljujemo naš krivi račun o imaginarnom kapitalu, nego tražimo uzrok u lošem gospodarenju tim kapitalom. I dok se onaj računar jamačno časom uvjerio, da mu je sav račun bio kriv, mi ni časak pomišljamo, da li naša gotovina nije bila premalena za kredit, koji smo sebi otvorili. Mjesto toga mi se zaustavljamo začuđeni pred različnim pojavama, koje nam ne idu u račun, ma da to i nijesu ni po čem kakva čuda, nego posve prirodne pojave. One svoj čudni izgled dobile tek u varavu staklu našega pogrešnog posmatranja. A ta pogrešnost i nije samo besvijesna, nije velikim svojim dijelom neznanje, nego i svijesna obmana sebe i drugih, a velikim je dijelom proračunana spekulacija jednom iz čistih ideoloških a drugom iz interesnih motiva. Glavno je uvijek isto: Podržavanje kredita naše kulture, da se predusretne proglašenje bankrota.

A povijest naše kulture kazuje nam, da nije nedostajalo likvidatora, koji su na osnovi svoga pregledavanja naše kulturne bilanse doista i proglašivali njezin bankrot ili su barem vrlo naginjali tome. Takvih likvidatora nalazimo u svim kulturnim vremenima i narodima počevši od filozofa drevnoga Istoka pa do modernih artističkih i naučnih bankrotera. Naravno da se svi ti glasovi javljaju iz najviših, gornjih redova ljudskih umnika i mislilaca, koji su mogli da uhvate čitavu žurbu i jagmu svakidašnjeg života, jer čovjek, koji u njem samo živi, ne može i ne mari gledati dalje od onoga, što se njega samoga dotiče.

Svakidašnji je čovjek sam sebi centar svoga životnog kruga, koji s njim započinje i svršava, Od zajednice prima doduše opće norme društvenoga života, no on ih shvaća i udešava prema

svojim potrebama i ne mari istraživati nesukladnosti javnoga života i zahtjeve morala, dok se ne tiču njega samoga. I upravo od toga živi i podržaje se kulturni kredit, jer u normalnim prilikama modernoga društvenog života dostaje — hvala državnom zakonarstvu i presiji javnoga mišljenja — ova kulturna gotovina, što kola kao njezin sitni novac.

Sasvim se drukčijom ukazuje ta slika uhvaćena ozgo u svojoj sintezi. Pojave, koje se tu pokazuju, moraju da bezuvjetno uzdrmaju kulturni optimizam, što ga podržaje vjera u svakidašnji život kulturnoga čovjeka. A kad se uzbuni na oko glatka i mirna površina toga života, onda se tek vidi, kako je ta površina bila tanka i koliko su jake one sile, koje su se pod tom glatkoćom i mirom prikrivale.

Da sakupimo sve optužbe naše kulture, morali bismo ponoviti tužaljke svjetskih pesimista i kulturnih bankrotera — posao odveć banalan, a po tom dosadan i za čitača.

Ustavit ćemo se na jednoj strani našeg javnog života, a ta je ondje, gdje se uporedo u praksi provode etička načela međusobnoga vladanja cijelih skupina ljudskoga društva, gdje se ne radi o individualnoj nego o socijalnoj etici. To socijalno vladanje u međunarodnim i međustranačkim odnosima pojedinih socijalnih skupina poznajemo i vidimo svaki dan na djelu pod imenom politike.

Tu smo sa kulturno etičkim uspjesima već prilično na čistu, barem mnogo više, nego li u području same individualne etike. Dok ovdje možemo svoj deficit još nekako prikrivati kreditom osnovanim na nedotjeranosti i nepotpunosti dosadašnjega poslovanja i nadom toga usavršenja toga rada u budućnosti, — to je neuspjeh kulturne etike na političkom području toliko očit i priznat, da se tu više neda ništa sakrivati nego se za prosuđivanje i ocjenu praktičnoga morala aktivne politike mora uzeti neko drugo mjerilo, različito od onoga za individualnl moral.

To se doista danas već čini, jer se tome više izbjeći ne da.

Politički se moral morao odijeliti od privatnoga, jer je nepobitno iskustvo povijesti tijekom stoljeća pokazalo, da se taj etički moral ne da provesti na djelu u oba ta područja. Diferencijacija je nastala sama od sebe — kao i sve socijalne — silom prilika razvitka, a kad je njezina pojava tu, onda ne koristi zatvoriti pred njom oči. Zanimljiva je psihološko etička pojava, kako se kulturno ljudstvo dugo otimala priznavanju te činjenice. Iz posve prirodnih razloga: Ona nije ni najmanje časna po kulturno čovječanstvo, a još manje po napredak te kulture. Ono historijsko svjedočanstvo integriteta etičkoga morala pozivanjem na političke pojave počevši od jednoga Aristida, Regula i Katona pa sve do Gladstona i Wilsona ili našega Ante Starčevića, ne dokazuje ništa drugo, nego upinjanje, da jednom opće priznatom moralu spasemo vjeru i ondje, gdje je po svim

iskustvenim pojavama očevidno mora izgubiti. I to je ono spomenuto upinjanje, da se spase kredit naše kulture — no ako je to upinjanje na svim pomenutim područjima još uspjelo da održi vjeru u taj kredit, — na političkom se toliko izjalovile, da se je morala priznati ta jalovost i pristupiti drugom shvaćanju političkoga morala. I po tom shvaćanju nijesu pradstavnici političkoga morala Aristid i Kato, nego Temistokle i Julije Cezar, ne Gladstone nego Bismarck. Kao što i danas to nije Wilson nego Clemenceau ili Lloyd George, a i kod nas „realni" poliličar kušaju baciti u koš Antu Starčevića.

Posmatrala se danas ta stvar bilo sa kojeg gledišta, zastupalo se bilo koje mišljenje o moralu i politici, jedno je neprijeporno, a to je: Općeniti ljudski religiozno-etički moral nema u praktičnoj politici vrijednosti, a po tom ni moći. Nigdje se opreka između teorije i prakse, ideje i njezine provođenja nije jače pokazala, negoli baš u politici. Zašto? Odgovor je lako naći: Politika jest rad, u kojem ideja, dakle zmisao i želja nalaze najviše zapreka realiziranju. U politici se radi o postignuću najrealnijih, najvitalnijis interesa, a u području ovakih interesa ta je opreka s ideologijom najveća, i nesamo da je najveća, nego je tu i po otpornoj snazi protiv idejologije najjača, jer se u politici ne radi o interesima pojedinaca, nego skupina, — dakle gomila masa. I te različite prilike politike već same po sebi sprečavaju primjenu individualne etike i morala u njoj. Stoga se već od iskona u političkom radu propovjeda ideologija a provodi sila, preporučuje voda a pije vino. Bilo je doduše vremena i u prošlosti, kad su pojedinci pod utjecajem časovite slobode mišljenja i njegova izricanja otvoreno priznavali prava načela praktične politike, kao što Macchiavelli u atmosferi renesanse svojim „Vladarom". No ti su glasovi gušeni uspješno argumentima iz skladišta ideološkoga kapitala naše etičke kulture, dok napokon težina iskustvenoga materijala u protivnom pravcu nije pritisnula o zid svu tu ideološku argumentaciju i dovela do otvorenoga priznanja dvojega morala. I danas se više ne radi o tom priznanju, jer je ono neosporiva činjenica, nego o tom, što da se čini naoči te nemile disonanse naše kulturne reputacije?

Opravdati se ne da, ako se ne će napustiti opće otičko nastojanje čovječanstva a tim i njegova cijela etička kultura, koja je napokon i bez svake ideologije jedina realna podloga ljudskoj društvenoj zajednici.

Preostaje dakle još drugi jedan put kao što obično prema pojavama, koje su pred nama kao nužne posljedice neminovnih prilika — a to je: takve pojave shvaćati i razumjeti.

Tim putem i polaze moderni socijolozi-etičari, kad hoće da toj pojavi dadu pravo mjesto u sklopu kulturnoga i socijal-

nog organizma. Psihologija individuuma i gomile, biologija i biogenetika, historija etičke kulture i druge nauke iz područja sociologije treba da podaju ključ razumijevanja, a tim i opravdanju prirodnoga „raison de étre" te pojave.

Pokušajem te vrste možemo označiti i djelo čuvenoga talijanskog psihologa i socijologa Scipia Sighela: „Privatni i politički moral", što ga nedavno izda u hrvatskom prijevodu F. Dominikovića Bojničićeva „Prosvjetna biblioteke".

Mi ćemo se ovdje ukratko osvrnuti na one točke ovoga djela, koje su u najužoj vezi s našim pitanjem.

Sighele je u svom djelu bezobziran i nemilosrdan svjedok optužbe naše kulture. Ali nipošto u značaju sentimentalnoga narikača, nego kao glasnik istine, koju unosi poput goruće zublje u zamaglenu perspektivu našega svakidašnjeg etički-kulturnog naziranja na društvo i njegov život. Njegovi izvidi utvrđuju deficit naše kulture i njezino labavo kreditno stanje, — no on stoga ne krivi i ne osuđuje nikoga. Sve je to samo onakvo, kakvo po prirodnim uvjetima svog razvitka jedino može da bude. Budući da cijelim dosadašnjim našim kulturnim naprezanjem nijesmo moglo dotjerati dalje od same vjere u svoj kulturni moral, — to nam ne preostaje sada drugo, nego da to priznamo i da tu svoju nepovoljnu kulturnu bilansu revidiramo. A prvi je uvjet toj reviziji, da svoje stanje prestajemo prosuđivati dosadašnjim ideološkim naziranjem, nego da ga rasvijetlimo objektivnim pogledom na realne pozitivne činjenice i pojave našega društvenog života. I tim ćemo putem doći tek do pravoga razumijevanja tih pojava. Ma da to razumijevanje pojava ne odnosi samo po sebi već i liječenje njihovih nedostataka, ono nas ipak odvraća od dosadašnjih krivih pretpostavaka u njihovu ozdravljivanju i navraća na shvaćanje, kojim ćemo pojave pravilno prosuđivati. A tu je za saniranje svakako više garancije, nego li u pustom tumaranju i hotimičnom zavaravanju.

Rezultati, do kojih Sighele dolazi ovom svojom metodom ispitivanja, nijesu dakako ni najmanje utješljivi, a za sentimentalne ideologe i ortodoksne etičare oni su upravo porazni.

Njegovi izvodi u tom pogledu nijesu doduše novi, jer ih nalazimo kao glavnu podlogu svih dosadašnjih filozofskih pesimista i naučnih pozitivista, — no neobična je smjelost, kojom se odlučuje na otvoreno priznanje onoga, što se žaca priznati većina koja to u sebi osjeća i koja ovako priznanje drži prevelikim „raskolništvom", jer je protivan nazor odviše ukorijenjen.

Sighele tvrdi — na posve naučnim temeljima — da se čovjek u svom etički kulturnom napretku nije promijenio u pozitivnom pravcu svojom sadržinom, nego samo formom, t. j. on je formu iste sadržine prilagodio samo prilikama društvenoga razvitka. Mjesto prvotne, brutalne kriminalnosti barbarske civilizacije, dobili smo evolucionu kriminalnost moderne civilizacije, uz nju se javljaju još i zaostaci barbarski, kao kriminalnost mase i atavistička pojava civilizovanoga individuuma. No to još samo po sebi ne bi bila tako nova i „strašna" konstatacija po našu kulturnu bilansu, jer je u modernoj socijalnoj etici već dobro poznata, pa i moderna kriminalistika s njome računa.

No vrlo je — najblaže rečeno — neugodna po naš kulurni kredit konstatacija Sighelova o moralu politike. On priznaje političkom nemoralnom činu atribut zločina, no ujedno konstatuje, da je taj „zločin" nuždan svrsi, u koju se vrši.

Na jednom mjestu (str. 20) nalazimo ovu rečenicu:

„Mi mislimo, da kao što je bol čuvarica života, da je tako politički zločin čuvar socijalnog života".

Tko je upućen u biološke zakone životinjskoga organizma i socijalnog života, lako će primijeniti ovu analogiju. Kao što je fizička bol u životinjskom organizmu opomena, da u njem nije nešto u redu, tako je i izjava političkoga zločina socijalni memento za našu kulturno-etičku nedostatnost i po tom opomena, da se trgnemo.

Ovo bi bila točna primjena ove poredbe. No kao što sve, tako i ova hramlje, a k tome je i vrlo neutješljiva svojom poukom.

Nad čuvarskom ulogom boli u našem fizičkom životu nijesmo baš osobito oduševljeni. Opravdanje njezino vrlo nas sjeća onoga naivno teleološkog tumačenja, po kojem je egzistencija gamadi u kućanstvu opravdana svrhom, da se nastoji oko čistoće. I nehotice nameće zdrav razum pitanje: a zar ne bi bilo bolje da gamadi ne ima, pa ne bi trebalo onog nastojanja, da se čisti?

Isto tako mora pitati čovjek, kome dokazuju, da ga zub boli zato, da ga čuva, — zar se zub ne bi očuvao i onda, kad se u njem ne bi dogodilo ono, što bol izaziva?

No ovaka su pitanja opet naivna svakom biologu i on bi samo sažalnim smiješkom odgovorio na njih: „Čovječe — ta to su prirodni zakoni, a s njima ne ima pazara!"

A što će etičar i socijolog na onu „čuvarsku ulogu" političkog zločina? Može li on pristati na tu analogiju između zakona fiziologije i sociologije?

Može, ako priznaje, da fiziološki zakoni u razvitku fizičkog organizma vrijede svojim osnovnim silama i u razvitku socijalnog organizma. Ne priznajaš li toga — kao što svi pristaše idealističko-teleološkog načela u socijalno-etičkom razvitku — onda ta analogija pada sama po sebi.

No i za one, koji načelno priznaju valjanost prirodno-evolucionih zakona i u razvitku ljudskog društva, nije primjena one analogije posve neprijeporna.

Dok se u fizičkom životu moraju bezuvjetno priznati neminovne poslijedice grijeha protiv prirodnih zakona i bezuspješnost

borbe protiv njih, — to se u socijalnom životi ovakva primjena fizičkih zakona ne može u cijelosti priznati, jer tu imamo posla nesamo sa fizičkim nego i psihičkim pojavama. A zakoni ovih pojava nijesu još ni izdaleka onako poznati ni utvrđeni, kao što fizički. Naročito je psihologija naroda — koja je glavnom osnovom sociologije — još uvijek samo empirijska nauka, u kojoj su na osnovi historijsko-evolucionog iskustva ustanovljene dosada tek glavne općenite konture razvitku ljudskoga društva i njegove kulture. U zakonima toga razvitka sudjeluje osim ustanovljenih zakona, još toliko nepoznatih pa i neuvaženih komponenata, da se u kalkulaciji o tom razvitku ne mogu stavljati posve sigurne prognoze u potrebi zakona i sigurnom njegovom učinku, kao što u fizičkim pojavama.

Preostaje dakle ili praviti nesigurne hipotetičke prognoze ili se odreći svakoga utjecaja u taj nepoznati nam u cijelosti razvitak, pa pustiti stvar da teče svojim prirodnim tokom.

Kao što smo vidjeli iz dosadanjega izlaganja, kulturno je čovječanstvo doista i polazilo u svom razvitku ovim putovima.

Jedan, i to manji dio, ali onaj, koji vodi čovječanstvo u njegovom kulturnom razvitku, njegovi mislioci i borci napretka i prosvjete, pošao je ovim prvim, idejno-programatskim putem, stavio prognoze razvitku čovječanstva u smislu religiozno-moralnom i naučno-etičkih ideala. Taj je dio stvorio kapital, na kojem je osnovan kredit našoj kulturi.

Drugi veći, ali po svom interesu pasivni dio zadovoljava se samim primitkom i priznanjem onoga kapitala i poklanja mu u svom socijalno etičkom poslovanju potpuni kredit. To je gomila svakidašnjeg života, koja podaje duh svomu vremenu, ne snagom svoga uvjerenja, nego snagom svoje množine, jer u toj gomili ima malo uvjerenja, ali tim više vjere. I baš stoga je važno ono, što će se gomili staviti na oltar kao objekt vjere, i kako će se očuvati, da se u njoj ne uzdrma vjera u ono, što držimo da je nužno za držanje kulturno-moralnog kredita. S te strane može da Sighelova zasada o političkom zločinu i njegovoj čuvarskoj ulozi bude dvobridi mač.

Ako se nemoralno djelo u politici posve pozitivno označi kao korisno i nužno, onda je to jedno priznanje, koje nikako ne pripada u etički dio našega dosadašnjeg kulturnog organizma, ne smije se dakle ni izaći s njim pred gomilu bez opasnosti po kredit naše kulture. Ako se pak politički zločin označi kao sredstvo za probuđenje i osnaženje naše moralne svijesti (a takovim ga označuje njegova „čuvarska“ uloga, onda se to sredstvo pokazuje nerazumljivo za gomilu, a nepodesno za mislioce. Da davla treba ćerati Belzebubom, to je već u prirodi tuđe shvaćanju širokoga mnoštva, koje poznaje samo izravne puteve, — a da mislioci primjenom analogije fizičkih zakona na psihički život stvore neku pozitivnu kalkulaciju o čuvanju socijalnog morala pomoću „zlog primjera“ političkog zločina, za to nam nedostaje snaga našega dosadašnjeg naučnog aparata. Što ćemo dakle s tim Sighelovim „čuvarom“, t. j. političkim zločinom, kao nužnim za „očuvanje socijalnog života“?

Uzeli s kojegod strane, ne može mu se ta uloga faktično priznati, kao što smo to netom razložili, pa zato je Sighele tim svojim mišljenjem očito zašao u ćor-sokak. Dovela ga je u nj labava teleološka argumentacija ove vrste, kojom se opravdava egzistencija gamadi. No za naše pitanje nije ni potrebno izvlačenje iz tog ćor-sokaka. Ne bi nam bio od potrebe ni onaj izlaz, kad bi se pokušalo dokazati, da je politički zločin po tome „čuvar socijalnog života“, što on služi uspjesima socijalne zajednice, dakle naroda i države, a neuspjesima pojedinaca. Ovo i jest u istinu onaj glavni argumenat, kojim se — dosada još doduše ne u teorijskom, no zato izdašno u praktičnom moralu — opravdava politički zločin, suviše ta vrsta zločina postaje ovim argumentom velikim i zaslužnim djelom.

No niti ova argumentacija, ni Sighelova tvrdnja o potrebi političkog zločina, ne obaraju istine o kreditnom stanju naše kulture, one pače tu istinu utvrđuju. Jer koliko smo daleko od onoga, što predstavljamo i u što vjerujemo kao naše pravo kulturno stanje, — to moramo najače osjetiti onda, kad nam se kaže, da bez onoga, što smo označili kao zlo, ne možemo uspijevati u napretku našega socijalnog života.

Tu prestaje svako zabašurivanje i izmotavanje, uzaludno je hotično i nehotično obmanjivanje vjerom u aktivno stanje naše kulture, pred ovakvim činjenicama tvrdnja o toj aktivnosti pritisnuta o zid, mora uzmaknuti i priznati, da je naša kultura u velikoj pasivi i da živi od kredita.

Ne držimo podnipošto, da smo ovim izrekli nešto novo. I subjektivno kao jedinica kulturne cjeline i objektivno kao posmatrač razvojnog tečaja ljudske kulture, čovjek je već odavna osjetio nesklad između njezine prakse i teorije. Svom subjektivnom osjećaju toga nesklada dao je čovjek oduška svojim životnim pesimizmom, koji se najjače očitovao u umjetničkim izjavama, t. z. „svjetskog bola“. No to je prolazna, organička, da tako rečemo „dječja bolest“ individualnih i općenitih kulturnih faza čovječanstva, koje se nastupom daljnih organičkih faza kulture gube same po sebi. „Svjetsku bol“ proživjela je svaka osjetljiva i misaona duša, a proživljuju je i socijalne skupine u izvjesnim svojim kulturnim fazama. Tu se očituju kao umjetnički i filozofski proizvodi pesimističkog naziranja na svijet, a ne i kao općenite pojave i struje javnoga socijalnoga života. Dokumenti toga pesimizma jesu nebrojeni pjesnički, slikarski i kiparski

proizvodi svih kulturnih naroda, a jednako se mogu ovamo ubrojiti i pojave anahoretstva, nirvane, nađe u „bolji život s onkraj", filozofske škole stoika i cinika i slične druge pojave.

Sve su to odjeci reakcije, koja je nastala u pojedinim skupinama protiv nesklada kulturne teorije i njezine životne prakse. Ova vrsta reakcije međutim u glavnom jest proizvod osjećaja a ne umovanja, pa se nužno mijenja s izmjenom osjećaja samih, koji su po psihičkim razvojnim zakonima također nužno podvrženi izmjeni. I stoga preko ovakih reakcija pesimizma prelazi u životu pojedinca njegov daljni životni tečaj, a u socijalnom životu onaj razvitak životnih nazora, što ga zovemo općim imenom „duh vremena". I potom postaje ovaka osjećajna reakcija pesimizma neka periodička redovna pojava u prosvjetnom razvitku kulturnoga čovječanstva, koja se po stalnim uvjetima javlja i iščezava. Drugo je s onim pojavama pesimističke kulturne reakcije, koje potječu iz umovanja. Ta je reakcija potekla iz redova mislilaca, koji se ne zadovoljavaju samim osjećajem našega kulturnoga deficita, nego hoće da mu racionalnim putem nađu i lijek, dotično izlaz iz toga neskladnog stanja. Ti su mislioci stvorili neku stalnu kontrolu, ili — da tako kažemo — savjest čovječanstva na njegovom kulturnom putovanju. Ovi se ne zadovoljavaju kao oni osjećajni reakcionarci samo time, da se izjadaju u umjetninama ili da se umire bijegom iz nemira i životne sredine, — nego su kulturi, koja je „pošla stranputicama" navijestili otvoreno rat.

Predaleko bi nas odvelo, a nije ovdje ni potreba, da prikažemo historijski razvitak toga mislilačkog kulturnog reakcionarstva. (Primjećujemo, da riječ „reakcionarno" ovdje upotrebljavamo ne u nazadnom, opskurnom značenju, nego u značenju otpora protiv akcije). Ovo se javlja od najstarijega do najnovijeg doba, počevši od Pitagore i Sokrata pa do Rousseau-a i Tolstoga. Dakako, da se svi ti „popravljači svijela" ne slažu u svojim nazorima, neki su i posve oprečni u njima. Dok jedni samo iznose programe za pravo socijalno kulturno uređenje, drugi popravljaju i krpaju, dotle treći zabacuju sve. Jedni vele: „natrag", jer smo predaleko zašli, — drugi dozivaju, „naprijed", jer smo zaostali. Jedni kažu, previše smo se udaljili od prirode i postali hiperkulturni, a drugi tvrde, da smo još barbari i premalo kulturni. Uporedimo u tom pogledu samo nazore Platonove i Aristotelove, pa Zenonove i Diogenesove, hedonizam i asketizam, katonizam i machiavelizam, Rousseauovljev naturalizam, Tolstojev kristijanizam i Nitzscheov „gospodski moral", Comte-Milov pozitivizam i Kantov „kategorizam", Hegelov idealizam i Spencerov evolucionizam itd. Svi ti, često diametralno oprečni nazori, jesu izjave ljudske misaonosti nad pojavama našega kulturnog deficita.

Osim ovih teorijskih ima još jedna kategorija kulturnih reakcionaraca. To je onaj najširi i najbrojniji

dio socijalne zajednice, njezin „narod", „pučanstvo", koji vjeruje u sve, na čemu je osnovana vjera u našu kulturu. A vjeruje sve dotle, dok ne bude u toj vjeri uzdrman na način prije spomenut. Onda i taj vjernik naše kulture, koji inače ne mari ni za jadikovke čuvstvenjaka, ni za mudrovanje mislioca, pa ni za strijele teoretskog agitatora, — postaje najednom kulturni reakcionarac, no ne zadovoljava se uzdisanjem i propovijedanjem, nego prelazi odmah djelu. To su kulturni reakcionarni revolucionarci, koji kulturni deficit hoće da izravnaju aktivnijim načinom od čuvstvenjaka i mislilaca. I tome izravnanju pristupaju odmah činima, odupiru se društvenom i državnom redu, otkazuju priznanje društvenom poretku i posluh državnoj vlasti. Ukratko počinjaju ono, što mi zovemo revolucijom. A jer nam je povijest zabilježila revolucije u svako svoje doba i u svih gotovo naroda, to nam je dokazom, da je ovakvih „praktičkih" kulturnih reakcionaraca bilo u svako doba i svagdje. Iz povijesti doznajemo i to, da im je svagdje bio povod neki deficit u savremenom kulturno-socijalnom stanju i to deficit na njihov račun.

Naravno, da svi ti pokreti nose rasličit karakter prema socijalnim prilikama vremena, u kojim se javljaju, no u suštini uvijek im je onaj gore spomenuti razlog. I stoga potječu iz istoga izvora — socijalno kulturnog deficita — pobune Helota i gladijatora u starom, seljaka i kmetova u novom vijeku, „trećega staleža" u velikoj revoluciji, te radnički pokret sa socijal-demokratstvom, komunizmom, nihilizmom i anarhizmom i konačno današnji revolucionarni „boljševizam". Sve su to otkazi kredita savremenoga socijalno kulturnog stanja.

Jesu li ti pokušaji „praktičkih" reakcionaraca možda uspjeli bolje od ovih spomenutih „teoretičara" podrmati kreditom naše kulture? I sam letimični pogled na historiju ovakvih pokreta, pa na današnje stanje toga kredita mora dati uglavnom negativan odgovor. O uspjehu, kojega su revolucije doživljale, moraju njezini pokretači nakon svršetka (ako ga prežive) uzdahnuti s pjesnikom: „Ah, zamalo bješe!"

Nad olujom, što se uzvitlala i nužno se morala ustišati, sklopili se opet teški i spori valovi kulturne rijeke, pa ona teče i dalje, kud je pošla, tokom, koji su joj odredili njezini uvjeti. Ne može se poreći, da je svaka revolucionarna oluja donijela nekih plodova svojim potresima, no od palih, koristili su se samo zreli, dok su nedozreli potonuli na dno kulturne rijeke. Bez ove figure rečeno, znači to, da revolucionarne reforme uspijevaju samo toliko, koliko nalaze pripravljenog sebi tla, a sve ostalo mora čekati, dok se to tlo evolucionim tokom kulture pripravi. Zato je ropstvo ostalo i poslije hetolskih i gladijatorskih buna, kmetstvo i nakon seljačkih ustanaka, a društvena nejednakost ostala je makar i u promijenjenim oblicima nakon velike revolucije i svih demokratskih pokreta novijega doba. Pa ni današnji boljše-

vizam ne će biti nikakva odlučna skretnica desno ili lijevo sa dosadašnieg socijalno-kulturnog pravca.

Jer časomični i djelomični uspjesi ovakvih pokreta jesu učinak potencirane snage mnoštva, koje bi tu snagu moralo trajno održati, da se kulturna kola pomaknu iz stare kolotečine u novu i da se u njoj podrže. No baš to održanje snage u mnoštvu psihički je nemoguće. Nakon ovoga potenciranja snage slijedi neminovno njezino klonuće, a tim i povratak kola u staru njihovu kolotečinu. I maksimum ovoga, što se onim časovitim podignućem postiglo, jest to, da se upravljači kola, — to je manji dio ljudstva — okorišćuje u svom upravljanju iskustvom onoga potresa i učine neke koncesije, kako bi se potresima u budućnosti izbjeglo. I u tom su uspjesi revolucije.

Onaj koncedirani maksimum jesi minimum revolucionarnih uspjeha, koji se po snazi revolucije mogao postići.

Stoga se može reći, da revolucije ubrzavaju reformiranje društva, ali ga same po sebi ne reformiraju. Jer reforme su proces postepenoga razvoja, a revolucije izjave momentanog pokreta. A momenat i evolucija isključuju se.

* * *

I tako vidimo, da nas ni jadikovke ni mudrovanja, pa ni krupna šaka ne može izvući iz obmane, u kojoj živimo podajući se iluzijama našeg kulturnoga stanja. Ne znamo ili ne ćemo da znamo, da živimo od kulture na kredit.

A kad i znamo i hoćemo da znamo, čemu nam to može služiti? Što nam je pomoženo, ako se riješimo te iluzije ili ako smo i svijet riješili od nje?

Ovakva se pitanja nameću sama sobom nakon ovoga našeg razlaganja. A nije baš jednostavan odgovor na njih. Treba naime odgovoriti, je li ovako ustanovljenje istine o našoj kulturi dobro ili zlo. Istina je doduše posvećena, no ne vodi uvijek ni ona dobru. Tko će na pr. ustvrditi, da će biti dobro, ako se bolesniku radi istine kaže, da mu nema spasa? U životu pojedinca, a još više množine stoji naprotiv istine i neka nužna neistina, koja nije isto, što i nedostojna, niska laž, nego neka zaštitna obmana, koja na putu do istine čuva obmanjenoga od preuranjenih utjecaja njezine krutosti. Estete u etici nazvali su takvu obmanu pače „svetom laži". I obmana o aktivnom stanju naše kulture može se nazvati ovakvom vrstom „laži" i u tom leži moralna opravdanost njezinog kredita. Mi moramo živjeti od toga kredita ili objaviti kulturni bankrot. Vidjeli smo iz svega dosadašnjeg izlaganja, da je moguće samo ono prvo. Jer ako iz te revizije našega kulturnog stanja i razabiremo, da nam je kulturni kapital još uvijek u velikom deficitu, ipak nam cjelokupni dosadašnji tečaj našega kulturnog poslovanja ne daje

ni najmanje prava ustvrditi, da smo na putu kulturnom bankrotu. A da se u istinu ne zaputimo tome bankrotu, svakako nam je boljim jamstvom makar i iluzija, da smo na putu napretku, negoli kukavičko bacanje koplja u trnje, dok ne imamo nikakvih znakova, da smo na putu nazatka. Na ovakvo nas shvaćanje ne navraća nikakva pusta ideologija, nego posve realno shvaćanje pozitivnih pojava i činjenica našega kulturnog života.

Mogao bi najposlije tko da zapita sada: Pa kad je ta obmana toliko nužna i opravdana, čemu smo je pošli razgaljivati?

Na to smo dužni odgovoriti i u tom odgovoru bit će i konačni izvod iz cijeloga osvetljivanja ovoga pitanja.

Ne smijemo poći za tim, da razaramo kulturni kredit, dok mu je svrha podržati nas na putu kulturnoga napretka. No prema kulturnom desperaterstvu nužno je izaći na srijedu s pravim stanjem našega kulturnog kapitala, da se razabere njegova prava snaga.

Iskustvo nam pokazuje, da snaga našega kulturnog kapitala ne dotječe za podmirenje naših zahtjeva na nj. Što da se dakle čini? Proglasiti njegov bankrot prosta je besmislica makar i to pokušali „veliki umovi". Živjeti u obmani, a neprestano boriti se između iluzije i realnosti, rađa i mora rađati skepsom, nezadovoljstvom i nesrećenošću, koja ugrožava kulrurni rad i napredak.

Preostaje nam ono, što i svaki razborit gospodar čini u svom kućanstvu, ako mu prihod ne podmiruje potrebu: Kad ne može da pojača prihod, on smanjuje potrebe. Mi ne možemo da sav svijet učinimo onako kulturnim kao što bismo to htjeli svojim zahtjevima na nj, i otud naše nezadovoljstvo sa kulturnim stanjem. — Zahtijevajmo dakle od njega manje, pa će i nezadovoljstvo biti manje. Drukčije rečeno glasila bi formula ovoga načela: „Kad ne možemo uvećati kulturni kapital prema našim zahtjevima na nj, a mi umanjimo zahtjeve". Ovo bi trebali usvojiti svi kulturni nezadovoljnici, i oni koji žive u obmani i oni koji razložno gledaju naš kulturni život. Oni prvi upoznali bi razlog nemilim pojavama, koje im kvare iluzije, ovim drugima oduzeto bi bilo oružje za protukulturne navale i bankroterske navještaje kulturi.

A da se dođe do toga uvjerenja o nužnom smanjenju zahtjeva na našu kulturu, tome je potreban jasan račun o njezinom faktičnom stanju. Taj pak neosporivo iznosi, da nijesmo aktivni, nego da živimo na kredit ideala i načela, za čiju realizaciju nedostaje snaga našeg kulturnog kapitala. A kad to upoznamo i priznamo, onda se tek možemo odlučiti, da svoje zahtjeve na nj smanjimo i tim

ujedno umanjimo svoja razočaranja i očajavanja. (Posve ne ćemo tome nikad izbjeći, jer to psihički nužno slijedi iz odnosa ideala prema realnosti).

A u čem da stoji to umanjenje zahtjeva?

U tom, da se odrečemo mišljenja, e je naša današnja kultura neko gotovo pravilo, a sve nedostatnosti u njoj da su izuzeci. Nasuprot treba da imamo na umu, kako naše kulturno stanje nije nikakvo gotovo djelo, nego je još u dosta dubokom stadiju izgrađenja — naročito što se tiče etičke ljudske kulture. I prema tome protivukulturne pojave nijesu nikakvi izuzeci, nego posve redovne pojave, potekle iz nedotjeranosti množine, u kojoj se kultura gradi.

U tom smo pogledu gotovo naivni do smiješnosti u svom običnom shvaćanju. Vladamo se svojim zahtjevima na kulturu kao prema nekakvom stečenom i zajamčenom pravu, a da ni ne pomišljamo pri tom, tko nam je to pravo dao i zajamčio i tko nam odgovara za izvršenje toga prava?

Gledamo sa žaljenjem na „primitivnoga" čovjeka i „barbara" pa kada ih ugledamo među nama, onda se pozivamo na „atavizam" i „disoluciju" — makar da provale te „primitivnosti" i „barbarluka" ima među nama toliko, da bi „atavizam" morao postati skoro pravilom, a ne izuzetkom. Ukratko: Ne vraćamo se, nego: Nijesmo još stigli — ali ne gubimo vjere, da ćemo jednom stići!

Hamdija Kreševljaković.

Novinarstvo u Herceg-Bosni prije okupacije.

Prije okupacije izlazio je u Bosni jedan povremeni časopis, dva službena i dva neodvisna lista, o kojim ovdje pišem.

I. „Bosanski Prijatelj".

Još 1. prosinca 1846. pisao je slavni Ivan Franjo Jukić (1818—1857) iz Fojnice Gaju „da je želja svih domorodaca, da ovu nesretnu ilirsku pokrajinu poslije toliko stoljeća jednom već sunce prosvjete ograne i da obasja. I zato nekoliko rodoljubne mladeži naumilo je početkom nove 1837. godine jedno književno društvo zavesti, kog će cilj biti — protjeranje tmina neumitnosti iz ove nevoljne i od svakog zapuštene slavjanske države. Naša želja velika je, istina, ali za toliko poduzeće vrlo malena snaga. Sve je, što nas tješi — pouzdanje u prijatelje narodnosti, u čemu ako ne budemo prevareni, zaista dobar napredak ne će mimoići." Ovo se društvo imalo zvati „Kolo bosansko"

Pravila su imala sedam točaka. Prve tri točke odnose se na članove, članarinu, odbor i biblioteku. Četvrta točka glasi ovako: Društvo ovo svake godine izdavat će po jednu knjigu pod naslovom „Svetogled bosanski". Knjiga ova sadržavat će razne predmete: književne, umjetne i ekonomične, njezin sadržaj bit će u posebnom oglasu. U 5. točki govor je o troškovima oko ove knjige, a iz 6. se točke vidi, da se Jukić prima redakcije uz honorar od 10 talira za svaku godinu. U posljednoj točki govor je o radu društva oko osnivanja pučkih škola po zemlji.

Do osnutka književnog društva nije došlo, jer definitarij ne htjede potvrditi pravila. Ali Jukić poče godine 1850. izdavati „Bosanski Prijatelj", časopis koji sadržava potrebne, korisne, zabavne i poučne članke. Te godine izađe Jukić pred učeni svijet i mili svoj rod, pozivajući u kolo bratsko sve domorodne Bosnjake, da mu u ovom narodnom poslu budu od pomoći. Ostalu pak braću slavensku uljudno poziva, da mu ovaj narodni pothvat pomognu. „Bosanski Prijatelj" ako steče dovoljno pomoći, izlazit će svake godine u više svezaka. Za se ne traži koristi već za narod, a želja mu je jedina: Bošnjake od sna nemarnosti probuditi i protucnuti da se osvijeste. Ispuni li se to, svoj je cilj postigao. U „Narodnim Novinama" od 29. svibnja izađe poziv na pretplatu.

Prvi svezak „Bosanskog Prijatelja" izađe u drugoj polovini 1850. godine u Zagrebu troškom Ljudevita Gaja, a posvećen je Josipu Jurju Strossmayeru. — I ovo je prvi bosanski časopis, s kojim valja počimati, kad se o ovoj temi piše. Ne udi, što nije tiskan u Bosni, jer onda nije bilo tiskare kod nas.

U svemu su izašla četiri sveska ovog povremenog časopisa i to: I. u Zagrebu 1850., II. 1851., III. 1861. i IV. 1870. Prve tri sveske uredio je Jukić. Treća sveska izađe troškom Matice Ilirske, a predgovor je napisao i rukopis dotjerao Matičin tajnik Janko Jurković, jer je Jukić tada već četvrtu godinu ležao u Marksovom groblju u Beču. Četvrtu svesku uredio je fra Antun Knežević (1834. –1889.), Jukićev učenik iz pučke škole u Varcar-Vakufu i pisac „Krvave knjige" (Zagreb 1869.).

Da sada kratko prikažemo sadržaj ovog povremenog časopisa.

Od svih prijatelja Jukićevih jedini se snjime hvata u kolo Ljubomir Hercegovac (fra Grga Martić). Od njega je krasna „Prihodnica kao poziv u kolo bratimsko", u kojoj jaka žica Martićeva odjekuje općenim mrakom, što je pokrio duševnu pustinju po Bosni ovako:

Nitko nam se narugati neće
Počeci su tvrdi i odurni,
Mnoga pakost na putu imade,
Al sve stalnost predobiti znade.
Ptić skakuće dok ne steče perja . . .

(str. 9.)

Osim ove uvodne pjesme ostalo je sve napisao Jukić. Najprije dolazi „Zemlje-državopisni pregled turskoga carstva u Evropi“ (str. 10—17), onda životopis fra Mate Benića (1609—1674), biskupa beogradskog, zatim „Starine bosanske“ i „Književnost bosanska“. Preko stotinu strana obuhvataju narodne pjesme, zagonetke, domači ljekar, pučke škole i ljetopis crkve u Bosni.

Drugi svezak posvetio je Jukić Omer paši, od koga se je nadao pomoći i zaštite. Raspored je kao i u prvom svesku. Iza Slavodobitnice Omer paši, gdje mu Martić s Jukićem uz gusle broji junačka djela po Bosni, dolazi opet krasna i vrlo zanimiva pjesma Martićeva „Čestitka napretku“, gdje pripjeva hvalu „čestitom caru u Stambolu“, Ljudevitu Gaju i pobratimu Jukiću.

Da se i u Bosni počelo raditi oko lijepe knjige i nauke, prva je i najveća hvala Ljudevitu Gaju, jer:

Evo tvojom ljubavlju, dobrotom,
I naše se vatre iskra kaže,
Ne pogibe naše nastojanje,
I nas tvoja obradova ptica . . .
(str. 30.)

Iza povjesne crtice „Omer paša i bosanski Turci“ i prijevoda slavnog Hatišerifa od Đul-hane od 3. studenog 1839. produžuje Zemljo-državopisni pregled turskoga carstva u Evropi i književnost bosansku, čita život fra Nikole Ogranića, posljednjeg biskupa bosanskog (umro 1701), a u starinama bosanskim opisuje poznato redoslovlje popa Stanislava Rubčića, što se čuva u manastiru fojničkom. Onda dolazi istim redom narodno blago.

U trećem svesku je nastavak poznatog geografskog prijegleda turskog carstva u Evropi, pa Omer paša i bosanski Turci, onda glasoviti i najljepši mu opis puta iz Sarajeva u Carigrad mjeseca svibnja 1852., kad je putovao na samaru kao surgun, bolom skrhan i slomljen, a od braće napojen pelinom i čemerom, zatim prijevod Hati-humajuna sultana Abdul Medžida od 1856., biografija Jurja Dobretića, ljetopis katoličke crkve u Bosni, duhovno sjemenište mladeži bosanske u Djakovu, novi samostani i crkve, narodne učione u Bosni i t. d., sve dragocjeni prikazi novijoj povjesti bosanskoj.

U četvrtom svesku izađe Šunjićeva „Rodoslovna slovjenskinja vila“ (13 pjevanja), u kojoj nam ocrta povjest slovenskih naroda, onda dvanaest vrlo zanimljivih listova o Bosni, pa narodni običaji, ženske pjesme, kako se dijeli zemlja u Bosni. Premda je i ovaj četvrti svezak vrlo zanimljiv, znatno zaostaje za prvim trima, jer Knežević nije bio dorastao svome učitelju.

Bosanski Prijatelj znamenita je književna pojava kod nas u Boni. U njemu se vidi najbolje kako je i Jukić radio prema velikoj osnovi: da se upoznaje prošlost i sadašnjost ilirska (hrvatska), da se pridiže narodna

svijest, razgoni tmina i neznanje. Pa ako smo na tom putu što odmakli, ne smijemo zaboraviti, da je Jukić te puteve prosjekao i da je životom platio svoj trud i nastojanje onaj, koji je prvi pokušao poći neutrtom stazom.

Jukićev epigon Josip Dobroslav Božić (rođen 1860. u Jošavi kraj Dervente, a umro 1897. negdje u Americi) izdao je četiri sveske „Novog Prijatelja Bosne“ za hrvatsko čitateljstvo (I. svezak u Senju 1888., II. u Zagrebu 1890., III. i IV. u Senju 1894. i 1896.) Ovo spominjem ovdje jedino radi uspomene.

II. Prva bosanska tiskara i „Bosanski Vijestnik“.

Upravo kad je bosanski namjesnik Gazi Husref beg 1529. dovršio svoju džamiju u Sarajevu, te iste godine otpočela je u Goraždu raditi tiskara Božidara Goraždanina, koja ondje ostade do iza godine 1531. Bosna je imala tiskaru prije no slavenska Moskva (U Moskvi je osnovana prva tiskara istom 1563. za vlade Ivana Vasiljevića Groznog). Ali kada je prestala raditi goraždanska tiskara, onda je u Bosni ne bijaše sve do 1866. Još od četrdesetih godina radilo se o tom, da se u Sarajevu osnuje tiskara. I svi pokušaji razbiše se o razne nezgode. Godine 1866. dođe u Sarajevo zemunski tiskar i njemački spisatelj Ignat Sopron (rođen u Novom Sadu 30. srpnja 1824., a umro u Zemunu 24. ožujka 1894.) i koncem ožujka uredi tiskaru, koja je neko vrijeme bila njegovo vlasništvo, a uživala je subvenciju bosanske vilajetske vlade. Ovo se opet desi za vezirovanja Topal Osman pašina, koji je poslije Gazi Husref bega najviše uradio za kulturni procvat ove zemlje.

Sopron poče izdavati list, koji se zvao „Bosanski Vjestnik“. Prvi broj izašao je 7. travnja 1866. Ispod naslova čitamo.: Bosanski Vjestnik izlazi svakog četvrtka. Cijena mu je na cijelu godinu 60 groša turskih van poštarine. Poštanska taksa u ovom vilajetu za cijelu godinu 8 groša. Predbrojnicima u Austriji ili Srbiji stane ovaj list 8 forinti u banknotama zajedno s poštarinom no bez štempela. Pretplatu prima Sopronava pečatnja u Sarajevu za svu Bosnu i Hercegovinu i Staru Srbiju, za Bugarsku, Vlašku i Austrijsku carevinu: Sopronova pečatnja u Zemunu. Za Srbiju knjižara gg. Velimira Valašića i A. Dobrovoljevića. Oglasi primaju se i na turskom jeziku po groš od stupnog reda.

„Bosanski Vjestnik“ izlazio je na osam strana. Format je 25 × 84 cm. Na svakoj su stranici po tri stupca. Zadnji redak na posljednjoj stranici svakog broja glasi: „Izdaje i uređuje Sopronova Pečatnja u Sarajevu“. List je uređivao Miloš Mandić (1843. — 1900.). Od 5. broja izlazio je list subotom, jer je onda pošta išla iz Sarajeva samo nedjeljom. U istom broju stoji, da su 2., 3. i 4. broj, što su bili poslani u austrijske zemlje povraćeni, jer je po tadašnjim poštanskim propisima u Austriji svaki izvanji list morao imati dopuštenje, da može ulaziti u te zemtje.

Upravi nije bila poznata ta odredba, pa čim je za nju saznala, obratila se molbom za to dopuštenje.

„Bosanski Vjestnik" bio je politički i poučno — zabavni list. Donosio je u općenim pregledima i u osobitim dopisima domaće i strane događaje i vijesti, objavljivao zakone i službene uredbe, članke o trgovini, vijesti s burze. Uzato donosio izvješ a o stanju mjesnih trgova. Donosio je i pripovijetke, pjesme, povjesne, prirodoslovne i pedagoške članke, te vijesti o školama itd.

List je imao ove rubrike: uvodni članak, domaće i strane vijesti dopisi, nova pošta, poučna zabava i smješice. Znamenitiji članci jesu: Ustavni zakon vilajeta bosanskoga; O glagolskoj azbuci; Kako je od Austrije oteta Šlezija; Bitka kod Kraljevgraca; Nikola Šubić Zrinjski; Kupanje hladnom vodom itd. Petranović je objelodanio više narodnih pjesama, pa se o ove brojeve jagmili i muslimani i jevreji, čak i oni, koji nijesu znali čitati. U 3. broju izašao je i poziv na pretplatu Petranovićevih pjesama i kratak prikaz u kome se pored ostalog veli, da su pjesme sabrane u Sarajevu, te će tu i izaći, da je ovo prva zbirka narodnih pjesama, koje će biti tiskane u istom mjestu, gdje su i sabrane. U 19. broju ima opet vijest o junačkim na odnim pjesmama, što ih je sabrao Petranović, a veli se, da će izaći u Beogradu. I zbilja izađe prva zbirka Petranovićeva u Sarajevu 1867., a druga i treća u Beogradu 1867. i 1870.

Dopisa ima iz Sarajeva, Mostara, Bihaća, Zemuna, Beograda itd. U prvom su broju dva dopisa, jedan je iz Sarajeva, a drugi iz Beograda. Sarajevski dopisnik opisuje prvi ispit u sarajevskoj školi i među ostalim veli: „Mala dječica razna ispovidanja, koja istor četiri mjeseca što učiliste polaze, odlikovaše u ne samo krasnim čitanjem, već i mnogim govorenjem na izust, koje hrvatski (bosanski? Ur.), koje njemački, koje turski. Svoj gospodi vidjelo se je zadovoljstvo i veselje u licu". Dopisnik piše hrvatski, a urednik popravlja u bosanski! — Beogradski dopisnik piše: „Glas, da će se tamo u Sarajevu pečatnja ustanoviti, učinio je ovamo kod nas veliku senzaciju. Kad se pak ču, da će i novine izlaziti i to na srbsko-bosanskom jeziku, onda se svaki jako začudi, i sad sa ljubopitstvom i željno očekujemo prvi broj tih novina i zaista ćemo ga pozdraviti kao neko osobito pojavljenje, kao nov komet na zvjezdokrugu jugoslavenske književnosti. Nadam se, da će svaki rodoljubivi Srbin rado držati i čitati, a Bošnjacima osobito Sarajlijama neću ni sumnjati poznavajuć njin patriotizam a i trgovački duh, jer znam da će naše novine i trgovačke interese zastupati; a o tima i ja vama se obećavam odavde sve što je važno javljati".

„Bosanski Vjesnik" izlazio je negdje do ožujka 1867., ali ja sam imao u ruci samo prvih 25 brojeva. Izašla su i dva „vanredna lista" (posebna izdanja) i to 6. juna i 26. jula. Prvi vanredni list donosi objavu rata Austrije Pruskoj i Italiji, a drugi poraz kod Kraljevgraca. U redovnim brojevima pisalo se mnogo

o tom ratu. Kako su mi pripovijedali mnogi stari ljudi, koji su u ono doba živjeli, čitale su se te vijesti po Bosni s osobitim interesom. Pravoslavni i još više muslimani veselili su se pruskom napretku.

III. „Bosna".

Prema § 9. ustavnog zakona bosanskog vilajeta vilajet treba da ima svoju tiskaru, jer se ovim paragrafom određuje, da njena uprava potpada pod upravu direktora vilajetske kancelarije. I na temelju istog paragrafa otkupila je vlada Sopronovu „Pečatnju". Dok je još ova tiskara bila Sopronovo vlasništvo, počeo je u njoj izlaziti službeni list bosanske vilajetske vlade pod imenom „Bosna". O ovom listu piše „Bosanski Vijesnik" u 7. broju (str. 51.) ovo: „Pre neki dan izišao je prvi list zvaničnih novina ovoga vilajeta pod imenom „Bosna". Ovaj list „pečatan" je na turskom i „bosanskom" jeziku i izlaziće svakog ponedelnika jedanput. Godišnja mu je cijena 40 groša. Po carskoj naredbi treba u svakom vilajetu, koji je god organizovan po ustavnom zakonu vilajetskom da izlaze zvanične novine na turskom i odnosnom zemaljskom jeziku. Tako izlaze još od lane u Ruščuku tursko-bugarske novine „Dunav" za bugarski vilajet, i sada eto ima bosanska vlada takav svoj organ, koji ima, kao što čujemo, do 1300 predbrojnika. Ovaki broj čitalaca teško da će koji od jugoslavenskih listova imati. O sadržaju tih novina nema se što reći. Zvanične novine kao praviteljstveni organ, imaju manje više svuda jednaki zadatak, i bivaju tome shodno uređivane. Ovaj prvi broj „Bosne" počinje sa člankom, za koji bi rekli, da je neki program, makar da ne izražava ono, što bi po našem pojmu novinarski program bilo. Za zvanične novine nije ni od potrebe program i jer takav list po svojoj prirodi jedino je „praviteljstven organ", koji vladi za obnarodovanje zakona, uredbi i pr. služi, i koji daje uputstva nižim vlastima i pojedinim činovnicima. Zvanične novine razdjeljuju svoj sadržaj doduše na dva dijela, na zvanični i ne zvanični. Ovaj posljednji saopštava obično onakove iste vijesti, koje i drugi listovi saopštavaju, ali to biva samo u toliko, u koliko to vlada za probitačno nalazi, da pokaže, kako ona o takovim stvarima misli. Drugi i treći članak naših zvaničnih novina pečatani su pod imenom „pozdrava", od kojih je prvi od g. vilajetski kajmakan Munib efendija, a drugi g. načelnik pravosuđa Camil efendija napisao. I g. mesni hodža Mehmed Emin efendija pozdravio je izlazak toga lista sa nekim stihovima".

Prvi broj „Bosne" izišao je u ponedjeljak 16. (28.) maja 1866. S lijeve i desne strane natpisa stoji ovo: „Ove novine izlaze u nedjelji dana jedanput i staju godišnje 40 groša, na šest mjeseci 30 groša, na tri mjeseca 20 groša, a jedan broj groš. Pretplata prima se u ovoj vilajetskoj pečatnji. Naučne i druge poležne članke za pečatanje u ovom listu primaju se rado. Pret-

platnici van Sarajeva imaju još i poštansku taksu platiti. Rukopisi se ne vraćaju." — Kasnije je bila pretplata 60 groša, a pošljednje godine plaćalo se 65 groša kaime. Poštanska je taksa iznosila godišnje 13 groša.

Od kako je ova tiskara prešla u vlasništvo vilajetske vlade pošljednji redak „Bosne" s malim izuzetkom glasi: „Vilajetska štamparija u Sarajevu". Format je bio različit kao 29×34 cm, 37×48 i 25×35 cm.

U brojevima XI. i XII. tečaja stoji ispod naslova „Bosna" ovo: „List za vilajetske poslove, vjesti i javne koristi izlazi jedanput u sedmici".

Od 1. do 615. broja tiskane su obje vanjske stranice ćirilicom, a nutarnje turski i hrvatski je tekst od riječi do riječi prijevod turskog teksta. Od 28. ožujka do 18. srpnja 1878. izlazi „Bosna" četvrtkom kao poluzvanični vilajetski list na osam stranica i to: dva su vanjska lista na našem, a dva nutarnja na turskom jeziku. Pošljednji broj „Bosne", što ga je izdala vilajetska vlada izišao je 18. srpnja 1878.

Već 18. srpnja 1878. potpisana su akta berlinskog kongresa, a njihov 25. članak odluči sudbinom Bosne i Hercegovine. Ta se vijest brzo pronese Sarajevom i cijelom zemljom. Svijet se radi toga uskomeša. podiže se Hadži-Lojina Krajina, o kojoj nam pjeva Martić u šestom dijelu svojih „Osvetnika". Pošljednji broj „Bosne" donosi članak na uvodnom mjestu kojim miri svjetinu. Zadnji brojevi „Bosne" donose razne vijesti o kongresu.

Kada su početkom kolovoza austro-ugarske čete prešle granicu Herceg-Bosne latiše se muslimani oružja, a u Sarajevu se uredi narodna vlada, koja izdade i jedan broj „Bosne" javljajući, da je taslidžanski muftija, vođa ustaša protjerao neprijatelja iz doline rijeke Spreče. Pored najbolje volje nijesam dosad mogo doći do ovog broja, pa ovo navodim po pričanju gospodina Muhamed ef. Kadića, predsjednika džematskog medžlisa u Sarajevu. No svakako je ovaj broj izašao između 8. do 17. kolovoza.

Sadržaj je lista, kako je već spomenuto, sasvim službeni, pa je suvišno o tome i govoriti. Spomenuću samo to, da u ovome listu ima i taki stvari, koje ne bi bile na odmet historiografu.

Jezik je dosta lijep, a naročito kad uzmemo u obzir tadašnje naše novine.

Redakcija je bila pod nadzorom direktora vilajske kancelarije. Njemu su podređeni urednik, prevoditelj i druga lica, koja su bila zaposlena u redakciji. Ni na jednom broju nije potpisan urednik, ali po „Salnami" (službeni kalendar sa šematizmom. koja je izlazila od 1866. do 1878. možemo ustanoviti urednike) Prvi je urednik bio je Mustafa Refet ef. Imamović (1847—1912). Kako vidimo po bilješci u 135. broju „Bosne" od 11. januara

1867, zahvalio se on na toj časti, a redakciju je primio Muhamed Šakir Kurtčehajić, koji osta urednikom sve do svoje smrti (1872.). Poslije Kurtčehajića bili su urednici: Salih ef. Biogradlija, Javer Baruh i njegov pomoćnik Nurudim ef. Kurtčehajić i napokon Kadić ef. Carigradlija.

Kako vidimo glavni su se urednici mijenjali, a prevodilac bio je cijelo vrijeme Miloš Mandić, bivši urednik „Bos. Vjestnika". Od zgode do zgode pomagao mu je Niko Kraljević (1840. —1893.) i Jovo Džinić (1844.—1884.).

„Đulšen-Saraj-Sarajevski Cvjetnik".

Tako se zvao list, što ga je dopuštenjem Topal Osman paše pokrenuo i nešto preko tri i po godine izdavao i uređivao Mehmed Šakir Kurtčehajić (rođen u Bijelom Polju 1844., a umro u Beču 1872.). Srpske novine (piše on u svom listu) često se obaraju na bosanske muslimana i tursku upravu u Bosni, Kurtčehajić pokreće ovaj list, da odbija laži i klevete tih novina.

„Bosna" u 135. i 136 broju javlja da je počeo izlaziti u Sarajevu novi list pod gornjim imenom, prikazuje prvi broj i prenosi uvodni članak. U uvodnom članku veli se među ostalim ovo: „Veselo pozdravljamo novo vrijeme, jer vidimo da nam donosi mnoge darove, koje blagodarno primamo. Darovi su ove uredbe, koje čovječnosti odgovaraju, slava i čast onome, koji nam ove uredbe stvara i ostvaraju.

Pamet treba da jeziku kazuje, šta će govoriti i upravo s toga što nam jezik razumom rukovođen biva, nijesmo u stanju jezikom dovoljno nahvaliti dobro došlo nam novo vrijeme i nove uredbe.

Ako se oslonimo na pero, te stanemo hvaliti novo vrijeme i njegove zahtjeve, vidimo vrlo veliki posao pred sobom, koji vijekove ima trajati. I srcem i jezikom želimo da odgovorimo novom vremenu na njegove pozive, no za riješenje toga zadatka ne nalazimo drugog puta, nego put iskrenosti prema ljudstvu i tijem putem želimo, da svoje misli izražavamo.

Za svaki posao treba sredstvo i način, a za sredstvo, kojim mi mislimo, da svom zadatku odgovorimo, blagodareći carskoj vladi za mnogo dobra, koja s te strane uživamo, nađosmo javni list i sredstvom ovoga želimo, da braći svojim zemljacima kazulemo putove civilizacije i pričamo dnevne događaje. A ponosimo se, što mislimo, da ćemo tim načinom rodu od koristi biti.

Javni list treba da odgovara zahtjevima vremena, a ne će moći biti uvažen, niti će ovom zadatku moći odgovarati time, što će se nazvati „novine", nego mu valja pokazati svoju iskrenost, a tome je glavni uslov, da istinu govori, i da se partajičnosti ne drži, to jest, da ništa ne govori na štetu pravde i istine, koliko mu drago da je uglađenjem riječima iskićen i ukrašen, ono se ne će riječi na istini osnivati, ne će postići za čim

je pošao, jer će ga svaki pametni i zdravi čovjek toliko prezirati, da ga ne će ni u ruku uzeti.

Ono, što se u jednom listu piše, treba da je ljudstvu od koristi. Zato treba da je napisano tako, da ga može svako razumjeti čitajući ili slušajući.

Ovo, što do sada izgovorismo, osnov je našega pravca, koga ćemo se pri izdavanju ovoga lista držati, i koji ovdje u kratko razlažemo:

1. Dužnost našu podaničku prema carskoj vladi najtoplije ćemo ispunjavati.

2. Svom duševnom snagom trudićemo se, da duševno i tjelesno koristimo našoj braći i domovini.

3. Sve uredbe novoga vremena javljaćemo čitaocima ovoga lista i objašnjavaćemo ih, kako će ih lakše razumjeti, i njima se koristiti.

4. Domaće i stranske događaje javljaćemo, a pri tome ni kome ne ćemo strane držati.

5. Klonićemo se svake štetne misli i riječi, a držaćemo se onoga puta, koji će nas do toga dovesti, da nas pošteni ljudi uvažaju, a da bi naš govor svak razumjeti mogao o svačemu ćemo razumljivo i razgovijetno govoriti, i u kratke ćemo pisati..."

Onda piše dalje: „List je ovaj namijenjen duševnoj i materijalnoj koristi njegovih čitalaca, i najveća mu je želja, da mu zavičaj procvjeta, zato nosi na sebi ime „Cvjetnik" i ovo sada izlazi prvi put svojim čitaocima pred oči." — Ovaj prvi broj „Sarajevskog Cvjetnika" izađe 26. prosinca 1868. Ispod natpisa stoji ovo: „Izlazi po jedanput u sedmici i to svake subote u Sarajevu, centralnom mjestu vilajeta bosanskoga, u vilajetskoj štampariji. Cijena mu je za godinu dana 50 groša. Dopisi se primaju u svim evropskim jezicima, ako se s potpisom dostavljaju. Za oglase, koji će se u prvi stup savljati naplaćivat će se po 5, a za one, koji će se u posljednji stup stavljati, naplaćivat će se po 2 groša od svake vrste. Oglasi se za jednu potrebu ne će naplaćivati".

Posljedni redak kao i kod „Bosne" glasi: Vilajetska štamparija u Sarajevu, dok u istom retku turskog teksta stoji mjesto tiskare: Mehmed Šaćir, ime vlasnika i urednika.

„Sarajevski Cvjetnik" izlazio je kao i „Bosna" na čeliri stranice; dvije vanjske su tiskane ćirilicom, a unutrašnje turski. Na svakoj su stranici po četiri stupca. Format je 25×38 cm. Svaka nova godina počima s brojem, godine izlaska označene su rimskim brojkama, dok su brojevi „Bosne" označivane rednim brojevima sve do 615. broja. Pošljednji broj ovog lista izašao je 1. srpnja 1872.

Kako se vidi „Sarajevski Cvjetnik" bio je spoljašnošću sličan „Bosni", no sadržajem se od nje posve razlikovao. Politički, ekonomski i poučni članci, štn ih je pisao Kurtčehajić posve su originalni. Mehmed Šakir je bio samouk, pa sve što je

pisao, pisao je na svoju ruku. Koliko je bio vrlo razborit i trijezan čovjek svojim je pisanjem zadivio učene ljude u tadašnjoj osmanlijskoj državi. „Sarajevski Cvjetnik" je imao preko 2000 pretplatnika, od kojih je bilo nešto preko 1000 u samom Carigradu. Mnogo se čitao i po Bosni. Kurtčehajićevi uvodni članci bili su isprva blagi i poučni. Kasnije je pisao sve oštrije i oštrije, kritikovao upravu, upućivao na panslavizam prikazajući ga kao veliku pogibao po osmanlijsku carevinu.

Pisao je čistim narodnim jezikom, a za turski jezik veli Dr. Bašagić, da je bio uza svu jednostavnost jedar i klasičan, i zato je svratio na se pažnju diplomata i literata u Turskoj. Ovo nam potvrđuje kratko pismo, što ga je kao odgovor napisao 29. silhidžeta 1285. (30. ožujka 1869.). Rešadbegu, koji mu je stavio nekoliko pitanja glede obrazovanosti i dobi, jer nitko u Carigradu nije vjerovao, da mlad Bošnjak bez visoke obrazovanosti znade onako pametno pisati i vješto perom baratati. Dio toga pisma donosimo ovdje po prijevodu dra Bašagića:

„Primio sam Vaše patriotsko pismo. Pitate me: za godine, jesam li izvan Bosne nauke slušao, ili nijesam — jesam li putovao po Evropi ili nijesam — i jesam li imao prilike naučiti koji evropski jezik ili nijesam? — Drage volje sve ću Vam reći:

Ja sam u dvadeset i trećoj godini. Što sam mogao naučiti? Otac me donekle podučio u osnovnim znanostima. U našim krajevima nema škola, gdje se predaju više znanosti, da se u ovim godinama izobrazim kao jedan evropski mladić. Čitajući lijepe knjige domogao sam se opet ovdje osmanlijskog jezika i stila da nešto umijem napisati. Preko bosanske granice nijesam prelazio. Obnašao sam jednu — dvije državne službe u jedan — dva grada. Moja je najviša želja, da odem u Evropu. Budući da je u našim krajevima nauka sasma zanemarena, a u Evropi — ne znam: je li to prirođeno svojstvo naroda, što li? — naprotiv mnogo se goji i njeguje. Želja me vukla — makar bila i sramota — da se barem u tuđoj zemlji na tuđem jeziku izobrazim kao čovjek. To mi nije u dio palo s dva razloga, i to: što imam ženu, a nemam najprečeg sredstva, koji vodi do ljudske sreće, naime oskudijevam s novcem, a to mi dvoje pravi zapreke.

Od ostalih želja nije mi bila mnogo manja želja, da naučim francuski jezik, kojim se na zapadu najviše govori. I to da nam, čim nesmiljeni zulumčar, to jest „neimanje" nije mi dalo prilike. Samo slovenski znam, jer se ovdje govori najviše tim jezikom",

Vijesti o njegovoj smrti duboko je potresla sve one, koji su ga lično ili po rado poznavali. Ovo nam svjedoči ova predaja: Dru Bašagiću pripovijedao je njegov otac, da mu je naš zemljak i veliki osmanlijski književnik Arif Hikmet beg Stočević kazivao, kad je došao brzojav u redakciju „Ibreta" (carigradski list), da je Mehmed Šakir umro. Zija paša, Suavija i on plakali su kao

djeca i da ih je gubitak ovoga čovjeka više potresao nego gubitak Beograda.

Eto takav je čovjek bio urednik „Bosne“ i vlasnik i urednik „Sarajevskog Cvjetnika“.

V. Neretva.

Za vrijeme ustanka u Hercegovini (1875. — 1878.) bude odvojena Hercegovina od bosanskog vilajeta i po odredbi Porte učinjena posebnim vilajetom i uređena po istom ustavnom zakonu kao i Bosna. Tu vijest donese službeni list „Bosna“ u broju od 3. siječnja 1876. U Mostaru bi uređena i tiskara hercegovačkog vilajeta. U ovoj tiskari poče izlaziti službeni list za Hercegovinu pod imenom „Neretva“. „Bosna“ od 13. ožujka 1876. javlja, da je u Mostaru počeo izlaziti službeni list „Neretva“ i prenosi uvodni članak.

Prvi broj „Neretve“ izašao je 6. safera 1293., 19. februara 1876., 2. ožujka 1876. (ovako stoje datumi triju kalendara). Ispred natpisa stoji u dva stupca oko datuma ovo: „Ovaj list izlaziće jedanput u nedjelji dana. Cjena je ovom listu: za godinu dana 50 gr., za 6 mjeseci 30 gr. Pojedini brojevi mogu se dobiti svaki za 30 para. Predbrojine izvan Mostara imaju još i poštarinu platiti.

Pretplata se prima u štampariji ovog vilajeta. Dopisi, odnoseći se na nauku i umjetnost rado će se u ovom listu štampati“.

I „Neretva“ je izlazila kao i gornja dva lista na turskom i hrvatskom jeziku, format je 29 × 44 cm.

Dosta su zanimljivi prvi reci uvodnog članka, koji glase: „jedno od najtemeljitijih sredstava, koja dobar pun redak jednog vilajeta uslovljavaju, jesu novine. No osim toga novine služe još i za prosvjetu i obraženje i daju mogućnost, da se čustva otvore i stvari lakše smatrati mogu. — Kao što su u svakom glavnom mjestu vilajeta novine ustanovljene, tako se i u ovom od Bosne odvojenom hercegovačkom vilajetu za dobro našlo, ovu ustanovu u život privesti, s tom velikom nadeždom i željom: da dobar plod prinese.

S božjom pomoći dakle pečataju se i izdaju za sada prema veličini i srestvima ove oblasti novine pod imenom „Neretva“ jedanput na nedjelju. Ali u koliko bude civilizacija i kultura u ovoj oblasti napredovala, toliko će se i list „Neretva“ raširivati“.

„Neretva“ je sadržajem slična „Bosni“. Donosila je službene vijesti, zakone i naredbe, službene brzojave, ratne izvještaje domaće vijesti itd. Uza to je donosila i članke, kojima se pobijalo pisanje zadarskog „Narodnog Lista“ i „Obzora“. Ta dva lista imala su svoje dopisnike u Mostaru.

„Neretva“ je imala mnogo manje pretplatnika od Bosne. Kako mi je pripovijedao naš starina gosp. Marko Šušelj, tiskala se u 300 primjeraka i razašiljala po svim krajevima tadašnje Turske, a nešto išlo i u zamjenu za listove u Hrvatsku i Dalmaciju.

Glavni urednik bio je Mehmed Hulusi (1849. — 1907.), direktor vilajetske kancelarije, prevođenje pak sturskog vršio je Jesef Alkalay (1847. — 1898.), činovnik vilajetske kancelarije. Za domaće vijesti i oglase brinuo se Marko Šušelj.

Jezik je vrlo slab i vidi se, da prevodilac nije bio naše gore list.

Pošljednji broj ovog lista izišao je 16. prosinca 1876. pa je prema tome izašlo svega 38 broja. List je prestao izlaziti s toga, što je dokinut hercegovački vilajet i priključen ponovo Bosni. List, „Bosna“ donosi naredbu Porte o ukinuću ovog vilajeta u broju od 21. siječnja 1877.

---

† Fra Didak Buntić.

U početku ove godine izgubi Herceg-Bosna jednoga od svojih prvih i najvrijednijih sinova. Na 3. veljače o. g. raznese po našoj domovini žica tužnu vijest, da je o. fra Didak Buntić naglom nenadanom smrću preminuo u Čitluku, gdje je u nekom narodnom poslu boravio.

Kad se uzme na oko veliki i neumorni rad pokojnikov i potrebe našeg vremena, koje više nego ikad traži u nas vrsnih, ustrajnih i požrtvovnih u javnom radu ljudi — onda se ovaj gubitak mora doista označiti velikim i teškim. I zaista će taj gubitak osjećati hrvatski narod Hercegovine, kome je pokojnik bio u doslovnom smislu riječi otac i majka.

Domaja mu je ubava hercegovačka oaza Brotnjo, gdje je godine 1870. u mjestu Paoči ugledao svijeta. Posvetivši se nakon osnovnog i srednjeg školovanja Franjevačkom redu, god. 1888. dovrši svoju višu teološku izobrazbu u Insbruku. Kao redovnik dade se na učiteljski poziv kao nastavnik franjevačke vel. gimnazije u Širokom Brijegu, najprije kao profesor, a poslije kao direktor toga, po bosansko-hercegovačku prosvjetu visoko zaslužnog zavoda.

Njegov nastup u učiteljsko zvanje neosta međutim u samim školskim zidovima, — onda posta pravim učiteljem svoga naroda, i još više: Prosvjetiteljem, savjetnikom, pomagačem i pobornikom njegovim. U tom je pogledu lik fra Didaka jedna pojava, kojoj ćemo u redovima javnih hrvatskih narodnih radenika jedva premca naći.

Zanesen željom za opću narodnu prosvjetu, prihvati se posla oko ostvarenja te želje u korjenu njezinom, — u prvoj kulturnoj potrebi današnjeg građana moderne države — u pismenosti. Videći u kolikom smo nazatku ostali uslijed nepovoljnih prosvjetnih prilika starijih i novijih vremena, navjesti rat analfabetizmu u kraju, gdje ga je mogao neposrednim

svojim radom pobijati, a tim dade pobudu i primjer za sveopći pokret u našoj domovini protiv tog kobnog manjka naše narodne prosvjete.

Po uzoru t. z. Bell-Lankastrove metode za pouku u pismenosti velikih skupina analfabeta, osnova školu za takovu poduku sa pomoćnicima, koje je on sam u to znanje uputio. Na taj mu je način uspjelo da u razmjerno kratko vrijeme oko Širokog Brijega u pojedinim mjestima privede hiljade analfabeta pismenosti.

Ovaj rad pok. fra Didaka Buntića može se označiti kao prvi opsežniji i sustavni rad oko suzbijanja analfabetizma u našoj domovini izvan škole. Uspjeh njegov nije samo u neposrednoj okolini, gdje ga je on razvijao, nego i u pobudi javne opće narodno-prosvjetne ideje, oko koje se je uslijed te njegove pobude počelo i u drugim krajevima naše domovine raditi.

Drugi, ne manje znameniti i zaslužni dio fra Didakova rada razvija se na polju narodnih potreba i interesa. Tu radi on upravo bezprimjernom požrtvovnošću i nesebičnošću, kao pravi narodni čovjek. Još za vrijeme teških godina rata u oskudnim prehranbenim prilikama, s kojih je osobito patio njegov hercegovački zavičaj, fra Didak je pravi otac i majka onim krajevima, koji svu svoju snagu zalaže, da svoj narod spasi od zijevajuće gladne propasti.

Nakon sloma Monarhije i osnutka naše države fra Didak Buntić nalazi se među prvim redovima naših javnih radnika. Pri samom državnom ujedinjenju on je članom središnjeg odbora Narodnog Vijeća u Zagrebu isto i član prvog privremenog Narodnog Predstavništva. On ulazi i kao izabrani narodni poslanik u Konstituantu i tu razvija svoj rad kao pobornik prava i potreba narodnih na političkom, socijalnom, ekonomskom i prosvjetnom polju. Gdje god se pokazala kakva nepravda, propust i manjak u narodnim interesima, a napose hrvatskim, svagdje nailazimo istup fra Didaka i njegov odrješiti glas, kojim zahtijeva, da se nepravda ispravi a manjak namakne.

I u sred ovakovog rada, u krepkoj muževnoj dobi stiže ga nenadana smrt na zaprepašćenje i potresno žalenje čitavog hrvatskog naroda a pogotovo njegovih zavičajnih zemljaka, koji su taj gubitak morali najače osjetiti radi velikih dobročinstva, koje im je iskazao i nestalih nada, koje su u njega još polagali.

Ako iko, fra Didak Buntić zaslužio je kao pravi narodni radnik i pobornik vidljivi, sjajni spomenik. Doći će vrijeme, kad će mu se narod i ovako odužiti, no fra Didak stavio je sam u srce svoga naroda spomenik trajniji i vrijedniji, koji se iz narodne duše javlja pri uspomeni na njega tihim ali dubokim uzdahom: Slava Ti nezaboravni, veliki naš pokojniče!

Ime Hrvat u narodnoj predaji Bosne i Hercegovine.

Po Iv. Zovku.

I.

S našom se narodnom predajom upoznao i veliki svijet, i zadivio se njezinoj sadržini i zavidio mu na njezinoj količini. U njoj se zrcali cjelovita narodna duša kao obraz u ogledalu. Naš čovjek pjeva u svakoj zgodi svoga života, on pjeva i u veselju i u žalosti, on se u pjesmi i priči smije i plače. Najvoli pjevati i pričati o junacima i njihovim velikim djelima te ih zaodjeva u svojoj bujnoj maštи sjajnim krugom slave.

No narodna predaja postala je i predmetom izučavanja učenjaku, imenito historiku i etnografu, i njezini podaci služe često kao podloga naučnoj podlozi predaje. Ovakovu podlogu dobiva i ime Hrvat u Bosni i Hercegovini iz narodne predaje.

Iznijeti ćemo ovdje nešto iz zbirke skromnoga sakupljača narodne predaje pok. učitelja Ivana Zovke, iz čega se jasno vidi, kako je hrvatsko ime duboko usječeno u narodnoj predaji u Bosni i Hercegovini i kako se njome može uz povjesne dokaze potvrditi hrvatsko porijetlo muslimanskoga elementa.

Meho Masleša iz sela Đepa kod Konjica pripovijeda, da je u selu Trešnjevici vladala „arvacka kraljica". Odmah prema njoj, u drugom gradu, koji se zvao „Grad", vladala je nakva druga kraljica. Ove dvije kraljice, pazile su se kao rođene sestre, ne bi bolje ni sestre. Jedna drugoj dodavala bi po zlatnoj žici „kahvu" i dozivala „dobro jutro". Na tom gradu „arvatcke" kraljice pukao je prvi puta top, a taj je bio od trešnjeva drveta, pa se zato i grad prozvao „Trešnjevicom". Za vrijeme „fetha", t. j. pada B. i H. pod tursku vlast punili su taj top i puške pijeskom. Ova priča mora da je vrlo stara, jer govori o topu od drveta i punjenju pijeskom.

Za drugu jednu hrvatsku kraljicu pričaju ljudi u Kotor-Varošu. U kotor-varoškom kotaru ima jedan stari grad. Vele, da je tu stanovala crna kraljica. Kad je u najboljem jeku bilo njezino kraljevstvo, dala je svakom svom vojniku po jedne mašice, u kojima je bio urezan pravi hrvatski grb. Take jedne mašice bile su i u jednoga starca, što je stanovao ispod gradine i koje on ni pod živu glavu nije htio prodati, izgovarajući se tim, da bi mu svaka nesreća u kuću zašla, da ih proda.

I kod „Buškog Blata" u Hercegovini postoji još svježa priča o kraljici Bugi, koja je sa braćom i sestrom dovela Hrvate u njihovu današnju domovinu. Pričaju ljudi o njezinom „Bužan gradu", a ime su joj ovjekovječili i „Bužim" selom u krupskom kotaru, a u bijelinskom kotaru ima u selu Crnjelovu Donjem mahala, koja se zove imenom kraljice Buge.

II.

Pok. Zovki neki Husein Gekić iz Gornjeg Vakufa kazivao je pjesmu, u kojoj se spominje Krešim kralj. Pjesma glasi:

„Eto dolje zelen-polje
Na tom polju vit-jablan
Na jablanu crn-gavran
Otud ide Krešim-kralj,
I on nosi strjelicu
Da ustrijeli crn-gavran.
Gavran mu se moljaše:
Ne strijeljaj me Krešim-kralj,
Ja ću tebi valjati,
Kad se budeš ženiti."

Ime zadnjega slavnoga hrvatskoga kralja sačuvao je narod krsteći stari grad kod Fojnice Zvoni-gradom. Pričaju, da ga je sagradio Zvonko-kralj. Drugi je Zvoni-grad kod Virča u Hercegovini, a da i ne spominjemo jedan takov stari grad u Lici, a jedan u Dalmaciji kod Biograda, na moru, gdje su stanovali hrv. kraljevi.

Narod oko Mostara priča o kralju s Duvna. Kažu, da se je vozio u Mostar na 16 konja, pa bi nekoliko dana proboravio u Mostaru, a onda bi se opet vratio u Duvno. — Misao nas odmah nosi na Duvno polje, gdje se je doista krunio prvi hrv. kralj Tomislav.

Narodna predaja u Drežnici, koju je pok. Zovko čuo od nekod Alije Pinjića, veli, da se je najduže iza pada Bosne zadržao hrvatski kralj, koga neki zovu i banom. Punih sedam godina on se otimao. Napokon se morao pokoriti. Prešavši dragovoljno na islam dobije dopuštenje od Fatih Mehmeda, da i dalje kraljuje. On je za svoje Drežnjane od sultana izmolio, da ne plaćaju poreza. I zbilja Drežnjaci nijesu, gotovo do najnovijeg vremena plaćali poreza. Za uzdarje slali su caru izvježbane sokolove za lov.

III.

Još više spominje narodna predaja ime „ban". A gdje je ime „ban" tu je i Hrvata. Dok druga slavenska plemena, i sjeverna i južna imaju za vladaoce knezove, naš je specijalitet „ban". To državno dostojanstvo poznaju samo Hrvati. A da je narodu Bosne i Hercegovine ta čast bila od davnine ne samo poznata, nego i mila i sveta, kazuju nam mnoga imena mjesta na pr. Ban-brdo, Ban-dô, Banica, Banovac, Banovi, Banovine, pa sijaset prezimena, kao: Ban, Banović, Banić, Banoša, Boban t. t. d. U narodu ima i glagol „baniti se" i „razbaniti se", a znači nad nekim pokazivati svoju moć.

Ime bana Pribine, koji je, kako kaže Konstantin Porfirogenet, postao i kraljem, sačuvalo se u imenu mjesta Pribinić kod Tešnja. U selu Gnjile u fočanskom kotaru ima mahala Pribinići, a u

mostarskom kotaru selo Pribinovići. Jedna se obitelj u županjačkom kotaru, kako kaže neki Mandušić, zove Surina, a kršna planina iznad Mostara nosi ime Porim-bana, dok se jedan brežuljak nedaleko Konjica zove „Porimići". Imenom prastare i slavne banske porodice Šubića zove se jedna mahala u selu Branešćima u kotaru prnjavorskom, a nježnim imenom Šubin ban zove se selo kraj Srebrenice.

Zanimivo je osobito, što narod oko Posušja u Hercegovini priča o a l a j l i b a j r a c i m a, pod kojima se onda vojevalo Tim je bajracima bila boja, kako narod priča: „Crljena čito čitivito krv, onda bila kâ snig, pa onda modra vino vincato vuta". Kaže predaja, da je pod takim barjakom ratovao i Alipaša-Rizvanbegović i don Ivan Musić. Za jedan bajrak, kažu ljudi, da je pravi hrvatski i da je pod njim ratovao hadži-aga Dadić, da je vas izrešetan i da ga još i danas neki beg čuva kao amajliju. Neki Paroga iz bugojanskoga kotara priča o bajraku Kulinovića, koji da je hrvatski i da se još i danas nalazi u bega Kulinovića, koji ga čuvaju još od Kulina bana.

Ali je najzanimivije, da naša braća Muslimani po Bosni i Hercegovini ukrašavaju svoja sveta mjesta, džamije hrvatskim trobojnicama. Tako je obojena munara u Fethiji džamiji u Bihaću, pa i munara u Krupi, gdje su sami muslimani i S r b i.

Ima i mnogo mezara, u kojima je naći nadgrobnih spomenika ukrašenih hrvatskim trobojnicama, a osobito po Krajini (na pr. oko) i nekim drugim mjestima na pr. u Mostaru. U srpsko-pravoslavnom manastiru u Žitomisliću našla se slika, kojoj je bio okvir u hrv. nar. bojama. Danas je više nema, ali je opstojao do nedavna.

Hercegovke se i Bosanke, naravno, od iskona bave vezenjem i tkanjem, i u toj su domaćoj industriji prave umjetnice. Pa gle, i tu je naći hrvatske trobojnice, a što je još važnije, na tijem se vezovima nalazi često oblik i boje hrvatskoga grba s potpunim brojem kocaka. Tako priča Ivo Vuičić iz Fojnice, a o tom su i drugi po drugijem krajevima pričali.

I lirska poezija spominje hrvatsko ime uz domaću industriju govoreći

„Platno bijeli rvacka djevojka
U krajini, lijepoj begovini,
Begovini, a u Hercegovini.

U nekim krajevima Herceg-Bosne, na pr. u banjalučkom kraju ima stara kapa imenom h r v a t k a. Još je i danas nekoji nose. Ova je kapa držana u velikoj časti u prijašnja vremena, te je nije po narodnoj predaji smio svako nositi, već samo odličniji i viđeniji ljudi. Tom se kapom nekad mjerilo žito, a ima krajeva, gdje i danas njome mjere, i narod vjeruje toj mjeri više nego ikojoj drugoj.

V.

Po hercegovačko-dalmatinskoj međi značilo je ime „Hrvat“ čovjeka pučanina, koji se nosio po narodnu, za razliku od gospode i gospodske nošnje.

A sad ćete se malo začuditi i ne ćete mi svi vjerovati, da naši ljudi nijesu nekad pili cijelo vino, nego razvodnjeno, i zvali su ga, i danas ga zovu: „hrvaštinom“. — Tako narod priča.

U svojoj poeziji spominje narod specijalno i neke junačine Hrvate, a to je „od Hrvata Mata“ pa „Luka od Hrvata“, pa „Huso od Hrvata“. Ovoga je potonjega opjevao Muhamedanac Nuhan iz Gabele u mnogim epskim pjesmama.

A Bosanka majka pjeva uz kolijevku:

Nani, poji, sine Rvatine
Rasti majci do konja viteza,
Do viteza i do bojna koplja,
Dušmani ti pod nogama bili
Ko tvom đogi u pločama klinci!

VI.

Neki Ibrahim Šubić porijetlom iz Mostara pripovijedao je pok. Zovki o nekakvim Arvatima, što su bili u Bosni, pa nikako nijesu znali za zubobolju i šta je to zubobolja. Samo se po sebi vidi, da se ova predaja osobito odlikuje drevnošću, a još i danas postoji.

Kod vrlo starih kuća u Bosni i Hercegovini može se po gdjegdje vidjeti na velikom kućnom krovu mali krovičak. Za takve kuće s tim krovićkom vele ljudi, da su građene po arvackom tarsu, što znači planu. Taku je jednu kuću vidio i sam Zovko u Konjicu, a srušena je tek pred par godina. Bila je svojina Gjulejmana Vejizovića. Dakle ima i nekakva građevinska „arvacka“ umjetnost u Herceg-Bosni!

VII.

Pođimo još malo Herceg-Bosnom, da se uvjerimo koliko mjesta i mahala, pa koliko porodica nosi ime Hrvat.

Hrvaćani je selo u okružju banjalučkom.

Hrvačići je mahala, što spada pod selo Kalesiju u kotaru Zvorničkom.

Hrvati je mahala sela Brnjičani, kraj Tuzle mahala u Lukavcu Turskom kraj Tuzle.

Hrvatinovići je mahala u Tešnju.

Horvaćani je selo u kot. prnjavorskom.

Tako su opet na gusto posijana porodična prezimena među katoličkim i muslimanskim elementom, kao Hrvaćanin, Hrvačić, Hrvoević, Hrvatinić.

Eto tako je naš narod svoje ime usjekao u svoje stijene i kamenje, a priču i pjesmu, — u svoje srce.

*

Tako bi se moglo opet navesti mnogo primjeraka, gdje se spominje srpsko ime i narod. Iz toga se jasno vidi, da su obadva plemena starosjedioci Herceg-Bosne, i da je muslimanski živalj potomak jednoga od tih dvaju plemena, t. j. hrvatskoga. A što danas sluša naš narod? Sluša novo jedno ime, pa se čudi. Sluša, da je Jugoslaven, pa ne zna pravo, šta je to, jer je do danas bio ili Hrvat ili Srbin, ili Musliman. Red je, da mu to rastumači naša inteligencija. Treba da mu razjasni, da je ime Jugoslaven i Jugoslavija zemljopisni, državni pojam a ne narodnosni, a u njemu su sadržinom tri narodna pojma: Srbin, Hrvat i Slovenac. Hoće li od toga nastati nova narodnost, pitanje je budućnosti, koje ovisi o prerazličitim prilikama i državnoj tvorbi. Danas je još u svačijem srcu odviše jako njegovo narodno rodoljublje i zato je krivo silom stvarati ono, što tek prirodnim razvojem ima da postane.

Davorin Trstenjak.

Nekoliko uzgojnih crtica.*)

Mati i otac.

Najviše posla s djecom ima mati. Ona je prva i najznamenitija uzgajateljica. Dobra je mati djetetu svetica. Ali i otac treba da sa ženom složno uzgaja djecu. Otac i mati jesu tek potpuni čovjek, a kad njih dvoje uzgajaju djecu složno, onda bude i lijepa uspjeha. Gdje otac ne mari za uzgoj djece, nego dolazi samo onda da ih ispraši i šibom utjera u red, tamo nije pravoga uzgoja, niti djeca ljube oca, nego im je on nekakav bau, bau. A još je gore, gdje mati djecu brani, kad ih otac kazni i obratno, no ne valja ni to, kad se dijete nemilice lupa, da je strahota, a poslije se miluje, žali i mazi. I preoštro i okrutno postupanje s djecom vodi zlu. Takva djeca otevši se roditeljskoj sili, upute se zlim putem. No nema gorega u uzgoju djece, nego su nesložni roditelji i gdje se mati složi s djecom, pa ponizuje svoga muža, govori i radi protiv njega. Zlo sjeme rađa zlim plodom. U kući nema mira, ni napretka, ni sreće, a djeca se iskvare do zla boga.

*) Pisac ovih crtica pok. D. Trstenjak bio je jedan od prvih hrvatskih pedagoških pisaca. Ove crtice napisane su za neposrednu uputu roditelja, pa ih stoga i donašamo roditeljima na pažnju.

Ocu nema prečega posla nego je uzgoj djece. Šta koristi, ako on steče i nagomila silu blaga za djecu, ako su mu ona neuzgojena i nevaljala?! Sa zlom djecom propada sve, a ostaje samo žalost i sramota.

Tko hoće da ima dobru i čestitu djecu, mora već prije, nego mu se djeca rode, nastojati da bude što uredniji i čestitiji, pa da svoje bogate vrline prenese na djecu svoju. O svom savršenstvu treba da rade roditelji dok su živi. Većega blaga roditelji ne mogu ostaviti svojoj djeci, nego dobar uzgoj i čestito ime.

Isus reče: Budite savršeni, kao što je savršen moj otac na nebesima. Tomu savršenstvu treba, da se primiču najprije roditelji dok su živi, a uz to da primiču savršenstvu svoju djecu. To je i najviša svrha svakoga čovjeka na ovom svijetu.

Dobar primjer.

Što rade djeca? Što vide od oca. Tako kaže narod, i pravo veli. Dijete gleda i sluša, a što vidi da drugi rade, to radi i ono; što čuje, to i govori. Tako dijete uči i tako se uzgaja. Mati ima s djetetom najviše posla, pa je ona prvo zrcalo svomu djetetu. Kakva mati, takva kći, kakav otac, takav sin. Ako hoćeš da ti budu djeca dobra i čestita, prednjači im dobrim primjerom. To je prvo i najznamenitije uzgojno pravilo. Kakva hoćeš da ti budu djeca, takva budi ponajprije ti, pa onda sva obitelj, pa služinčad.

Dobar primjer, kojom prednjačiš svojoj djeci u svim stvarima u životu, više vrijedi, već hiljadu riječi i sve nauke. Znaj da te djeca uvijek gledaju i paze što radiš i slušaju što govoriš. Što želiš, da ti čine djeca, to čini u što većoj mjeri ponajprije djeci na oči.

Da ti budu djeca poštena, budi pošten i u svakoj sitnici. Kad će djeca vidjeti, da ti daješ sve za obraz, a obraz ni zašto, znat će što je poštenje i kolika mu je vrijednost. Čini dobra djela, pa će ti djeca vidjeti, što je dužnost. Raduješ li se svomu i tuđemu dobromu djelu, vidjet će se, kako je lijepo i kolika je sreća, kad čovjek čini dobro. Pružaš li rado ruku siromaku, djeca će trčati k tebi vičući: Oče, majko, došao je prosjak! Vode li ti djeca sa ulice boso siroče moleći milo: Daj mu cipele. dokaz je, da si to već činio. Radiš li neumorno i veselo, svojim ćeš veseljem i primjerom djecu potaknuti, da ti pomažu i postanu radina. Pred djecom ne iznosi ničijih mana, ničije sramote, ne kleveći nikoga i ne svađaj se. Govori samo lijepo pred djecom. U tom govoru neka je što više lijepih primjera za život. Istina neka ti je sveta, a to neka ti djeca znadu i vide, pa će i njima biti sveta. Hrabrost je u životnoj borbi velika vrlina, zato budi hrabar, ne plaši se, diži smjelo glavu, ne poništi se ni u kakvoj nevolji, ali se ni ne koči, na naduvaj se, nego budi pravi čovjek, pa će ti se i djeca ugledati u tvoj primjer.

Krasnih primjera ima u pričama i u životopisima velikih ljudi i žena. Priča je poslastica dječjoj duši. Pričaj djeci, da čuju i znadu što su krasni, znameniti i veliki ljudi i žene, što su kremenjaci i poštenjaci kojima se narod diči i ponosi. Čovjeku je za čestit i srečan život potreban dobar vodić, a to su uzorni ljudi.

Najprije dobar primjer, a onda, kad bude dijete razumnije, lijepa nauka, ali opet uz primjer dovijeka. Lijepa nauka mnogo vrijedi, ali sama nikad toliko, koliko primjer, vježbanje u dobru i dobra djela. Lako je naučiti što je dobro, ali je teže dobro učiniti.

Ljubi djecu, i bavi se mnogo s njima, brini se za njihovu sreću i radost, pa će i ona tebe ljubiti, a za ljubav čini se mnogo.

Nauka i škola.

Niko se nije učen rodio. Što tko zna, to je naučio od drugih u životu i školi. Svijet je u svojoj obrazovanosti i mudrosti daleko došao. Ali da nestane svih škola, svih učitelja, svih knjiga i svega, čim se širi nauka, svijet bi ostao u neznanju, u kakvu je bio prije mnogo hiljada godina. Zadnji su oni ljudi i narodi, koji nemaju nikakvih škola, koji ništa ne uče i ne mare za nauku. Slijep je kod očiju, tko čitati ne zna. Duševno je siromaštvo najveće zlo. Duševni je siromak i duševni rob, a jadnijega ropstva nema nego je duševno.

Znanost je moć. Snaga planine valja, a mudrost svijetom vlada. Tko umije, njemu dvije. Neznalica je što i kukavica. Nema sumnje, da je zadnji čovjek, ko najmanje zna.

Mnogo zna, tko je mnogo učio. Tko misli da bogatu čovjeku ne treba mnoge nauke, neznalica je, pa nezna, što je čovjeku potrebno za častan i srečan život. Ne kaže se badava: Teško nogama pod ludom glavom. Metni na magarca zlatno sedlo, on je ipak magarac.

Tko hoće da dostojno i slobodno živi, treba da mnogo zna, a osobito da dobro razumije svoj posao. Ljudi se natječu u svakom poslu, a pobjeđuju bolji i pametniji.

Svakomu čovjeku, bio težak, obrtnik, trgovac ili šta mu drago, treba nauke, treba mu škole, treba mu stručne i opće obrazovanosti. Svaki čovjek valja da je najprije pametan, da je bistre glave, da umije zrelo misliti i suditi, a to se napose uči u školi.

Hoćeš li da budeš ratar, a ti budi, ali dobar, temeljit i čestit ratar; hoćeš li da budeš kovač, učitelj, liječnik, budi što hoćeš, ali budi vrstan i napredan, a nemoj biti šeprtlja i „fušar".

Najprije dakle u školu, pa onda uči onaj posao ili zanat, koji te najviše veseli i za koji imaš najviše sposobnosti, ali uz to opet polazi svoju školu, gospodarsku, obrtničku, trgovačku, koja već treba tvomu zvanju, pa uči knjigu i usavršaj se dok si živ, a znaj da ćeš umrijeti, a ne ćeš znati ni dosta, a kamo li sve.

Najograničeniji je onaj čovjek, koji misli da je škola i nauka potrebna samo popu i odvjetniku. Veliki grčki mudrac, Sokrat, reče: „Ja znam, da ništa ne znam, a vi ne znate ni toliko.“ to čovjek manje zna, to je veći protivnik škole i nauke, ali svoj neprijatelj. Većega dušmana nema, nego je neznanje. Na čast ti bogatstvo i sve, ako si neznalica, i ako ne znaš živjeti.

Što koji narod više troši za škole i naobrazbu, taj je napredniji, sretniji i sigurniji za svoj život i za svoju budućnost i slobodu. Tako je i s čovjekom pojedincem.

Moje i tvoje.

Malo dijete nema pojma o tom, što je moje, što tvoje. Ono ne zna, što je pravo, što krivo, što nepošteno. Sve to treba dijete da nauči što ranije. Što je moje, što tvoje, ne znadu još danas mnogi ljudi. Ima ljudi, koji ne bi ušli u tuđu kuću, da ukradu novaca, ali da nađu na cesti tuđi novac, turili bi ga u džep kao svoj, a ne bi ih zaboljela duša.

Dijete dakle ne zna, što znači riječ: krasti. Dijete voli da nešto ima, i treba da najprije shvati, što je to „moje“. Na dječjem nagonu, po kom ono hoće na ima nešto svoga, na onom, što već postoji, treba dalje graditi, a ne u zraku. Prazne riječi bez pojma o vlasništvu ne vrijede ništa. Neka dijete ima nešto svoga, n. pr. igračke, slike, knjige, cvijet, pile, štedionicu i drugo. Tako će naučiti na prirodan način, što je njegovo, a što tuđe. Kad će se dirnuti u njegovo, čuvat će to i branit svom dušom. Tražit će, da se njegovo „moje“ štuje, a naučit će štovati „tvoje“. Nije dosta, da tražimo od djeteta da štuje naše, nego treba da i mi štujemo njegovo. Tako će naučiti, kako se štuje tuđe.

Kad čovjek ima nešto svoga, tek onda shvaća, što će reći: Ne kradi! Kad nema ništa svoga, nema ta zapovijed za njega praktične vrijednosti. Lijepa riječ i lijepa ćudoredna nauka vrijedi, kad pada na srce, koje je o tom uvjereno. Stoga tolike puste prodike jesu glas, koji vapije u pustinji.

Igračke.

Svijet izmišlja svakojake sjajne i raskošne i gračke, samo da izmami novaca, a imućnije majke ih kupuju o svakom sajmu i o svakom većem godu. Vidio sam u ličkom selu u prezaduženoj kući jedinca, koji je imao igračaka za 1000 K. A što bude od tih raskošnih igračaka, koje se materi kud i kamo bolje sviđaju nego djetetu? Za kratko vrijeme leže potrgane i uništene u kutu. Majka se da što na to ljuti, a ipak kupuje druge igračke. Tako se djeca kvare. Kako da od djeteta postane čuvaran čovjek i dobar gospodar, koje se već u djetinstvu uči na tako razbacivanje i uništavanje svoga dobra. Stoga ne treba nikada davati djetu mnogo igračaka, a ne treba na njih ni trošiti. Najbolje jest, da mati i otac prave sami djeci igračke. Tako i rade razumne majke i dobre gospodarice. One smotaju krpica, na gornjem kraju svežu koncem, da iziđe glava, pa evo maloj lutke, koju ona ljubi i grli. Dijete voli lutku, što ju načini majka, nego kupovnu. Ako dijete takvu lutku razmota i rastavi, ono opet krpice složi i načini lutku, kojoj se još više raduje.

Kad su djeca veća, neka prave sama sebi igračke. Tako se uče radu, stiču potrebnu vještinu, a imadu svojih igračaka i potrepština. Zato im treba dati potrebna alata, pa i stolarsku klupu. Dječaci s velikim veseljem grade kolica, saonice, plugove, gajbe i svašta. Djevojčice šiju svojim lutkama haljine i sve što je potrebno „djetetu“.

Čovjek, koji mnogo radi, a malo treba, ne bòji se živjeti.

Ne plaši djece.

Mala djeca nijesu plašiva. Dijete od dvije godine ide u tamnu sobu i tapa po mraku bez ikakva straha. Tek poslije se javlja nagon straha. No ako staneš dijete plašiti već zarana, bit će ono prava plašivica, koja se može čim god zastrašiti. Plašivica nije nikad stalna. Plaši se, kako je riječ, svoje sjene, pa ju možeš zastrašivajući odvratiti od njezine odluke, od zadane riječi, a navratiti da čini protiv svoje volje i nakane. Kako piri oštar vjetar, tako se savija plašivica. Plašivica je u svemu malena i mekana kao zečiji rep. Kako je junak velik, tako je plašivica malen.

Ne plaši dijete nikakvim sablastima, duhovima i vukodlakom, a ni pandurom ni kakvim suludim adrapovcem, koji „odnosi djecu u velikoj torbi“. Djeca o tom ne trebaju ni da znadu. Ne pričaj djeci o vješticama, duhovima itd. Kad se to čini pod večer, djeca se plaše još više, pa od straha viču i stenju u snu. Jadna su takva djeca! Zašto da plašimo malu djecu?! Zastrašuju nam narod na sve strane, zastrašujuga za vrijeme izbora, zaštrašuju ga nemilo paklom i njegovim strahotama, plaše ga i potlačuju poplave, suša, mraz i tuča. pa kakav će nam za Boga biti narod, ako ćemo i mi sami zastrašivati svoju djecu već u kolijevci?! Kao da se sve urotilo protiv nas, a i mi sami protiv sebe.

Osvjedočavajmo djecu, da nema vještica, duhova, vukodlaka i drugih sablasti. Neka znadu da je Bog vječna i savršena ljubav, a ne najveći krvnik, koji muči čovječju dušu, koju je sam stvorio.

Kad majka razumno uzgaja dijete, kad je u svemu dosljedna i pravedna, a kad treba i oštra, kad ne zna za slijepu i majmunsku ljubav, ona ima i ugleda, ona sama svojom snagom vlada svojom djecom, ona je svomu djetetu najveća vlast, pa ne treba da zove u pomoć ni vukodlaka ni pandura.

Ne plaši djeteta, nego ga sokoli hrabri, i uzgajaj u hrabrosti. Svi nastojmo, da budemo narod junaka, kremenjaka i poštenjaka.

Neka su ti sva djeca jednaka.

Ne pravi nikakve razlike u svojoj djeci. Sva djeca, bila muška ili ženska, neka su ti jednaka i ravnopravna. Nemoj da

ti je jedno dijete mitnjak i ljubimac, a drugo da ne trpiš. Između mitnjaka i ostale djece nastaje neprijateljsto, svađa i mržnja. U takvim nezdravim prilikama ne uspjeva čudorednost, nego razdor i drugo zlo. Dijete zna dobro, kad mu se čini krivica, a krivici se opire i ne voli onih, koji mu čine krivo. Sve kreposti, kao što je ljubav bližnjega, čovječnost, poštenje, rodoljublje, iskrenost, veledušje samo su različni oblici temeljnoga načela: „Ne čini drugima, što ne ćeš, da drugi tebi čine". Pravednost je vanredno znamenita i krasna krepost i veliko ćudoredno dobro. Majka ne može da ima među svojom djecom ugleda niti djeca ljube, ako nije pravedna, a to je u uzgoju veliko zlo. Djeca treba da se uzgajaju, da budu pravedna. Na to valja osobito paziti. Oni trebaju da najprije vide svoju majku, kako je u svemu pravedna. Majka mora da je živa pravednost, zrcalo pravednosti, a zaista tako i otac.

Mitnjak lako misli, da je on nad svom braćom i sestrama, pa se precjenjuje, hoće da je prvi, da najljepši zalogaj pripada njemu, i misli da je njegovo prvenstvo. Tako postane sam nepravedan, a ne će da zna za bratsvo i jednakost.

Maćeha lako zabludi, pa voli svojoj djeci, a pastorčad zanemaruje. Tako čini najveće zlo svojoj rođenoj djeci, jer ona ratuju s ostalom djecom, uzobijeste se i umišljaju sebi koješta. U takvu uzduhu ne cvate ljubav i bratsvo.

Ne valja ni ona tvrdokorna pravednost, koja cijepa dlaku na dvoje, samo da bude svakome pravo. Mati, koja broji trešnje, pa ih daje djeci pazeći, da nebi koje dobilo jednu više, podržava u djeci sebičnost. Komu djetetu nije pravo, što mu je sestra slučajno dobila jednu trešnju više, ne osjeća što je bratska ljubav. Takav pojav treba suzbiti. Glavno je, da se hotimice ne čini nikome krivica. Kad še što dijeli, neka se dijeli od oka, a ne komu šakom, komu kapom. Ako je danas slučajno jedno dijete slučajno dobilo više, sutra može dobiti manje. Na to ljudi i prijatelji ne gledaju. Slabu ili bolesnu djetetu daje se dakako ono, što je najbolje, a to mora da je svakomu pravo. I sućut za nevoljne i milosrđe ima znamenito mjesto u uzgoju. Mati treba da djecu nauči, da im je pravo i milo, kad ona otkida sebi i svoj djeci od ustiju, pa daje tuđoj. Ne koristi djeci govoriti: dajte sirotinji, nego valja to činiti i djecu naučiti na takve žrtve.

Mitnjak i maza može se uzgojiti, ako je mati i protiv toga. Rodi se posljednje na pr. dijete, kad mu se nitko više ni nadao nije, a nekako je i slabo i često boležljivo. Sve ga nježno njeguje, miluje i mazi. Što samo zamisli, sve mu se daje. S nijednim djetetom nije se tako postupalo. Nije čudo, ako tako dijete postaje svojeglavo, ako misli da ima u kući najveće pravo. Tko uzgoji kumira, mora da mu se klanja, a kumir ne će da stoji u zapećku, nego na oltaru.

Imaš li samo jedno dijete, ne mazi ga, nego ga uzgajaj, kao da ih imaš desetoro. Nemoj da se na tvom djetetu obistini ova narodna: Kad Bog hoće koga da kazni, dade mu jedinicu za ženu.

Prof. Vjekoslav Spinčić.

Istra u tuđem ropstvu.

U kalendaru „Napredak" za 1922. bio je tiskan članak „Istra", u kojem sam nastojao podati sličicu te naše zemlje u prošlosti i sadašnjosti. Uprava „Napretka" našla je u članku uzdaha naše zarobljene braće u tužnoj našoj Istri upravljenih i Hrvatima i Hrvaticama Bosne i Hercegovine.

To bijahu doista i uzdasi i vapaji i klicaji i molitve i zaklinjanja i podsjećanja i upozorivanja naše zarobljene braće u „sirotici" Istri upravljena i Hrvatima — Hrvaticama, i Srbima — Srbkinjama i Slovencima — Slovenkinjama u cijeloj našoj državi Srba, Hrvata i Slovenaca, u čitavoj Jugoslaviji. I ti uzdasi, vapaji, klicaji, molitve, zaklinjanja, podsjećivanja, upozorivanja, osnivala su se na činima - zločinima novovjekih barbara i vandala nad našim zarobljenim narodom u jednoj našoj — našoj po Bogu i pravici — malenoj al znamenitoj pokrajini. Čini — zločini novovjekih barbara i vandala nisu prestali, traju i dalje.

Istru su njezini novi gospodari odmah s početka uzeli na nišan i imadu ju sada kako nijednu drugu prisvojenu si zemlju. „Ne dirajte u Istru" dovikivali su oni i dovikuju predstavnicima našega naroda, kad su zahtjevali i zahtjevaju ljudska i narodna prava za taj narod. Nedirajte u nju, ona je talijanska, i u koliko nije mora u najkraće vrijeme biti. Iz toga se vidi zločinski postupak vlasti, duhovitih i svjetovnih. Jednoga su našega biskupa progonile i mučile i zadale mu smrt. Drugoga su sa njegove biskupske stolice naprosto protjerale kao najgoru sluškinju. Jednoga i drugoga ni kriva ni dužna. Obojicu u svrhu, da narinu našemu narodu najbjesnije Talijane, nepoznajući ni jezika naroda, svoje vjerne sluge, koji će dalje zanemarivati i pomoći odnarodnjivati narod i progoniti neposredne duhovne pastire naroda. Usuprot svim crkvenim zakonima i propisima naše se je najbolje župnike s njihovih župa odstranilo i nadomjestilo s drugima nevrijednima, koji nepoznaju jezika naroda, koji nisu kadri ozvanjati mu riječ Božju, koji su posve nesposobni za mjesta, koja pokrivaju, pa ćak i pokvareni.

Slično i u većoj mjeri učinile su vlasti sa učiteljima i učiteljicama. Svu silu su ih otjerali i pensionirali i nadomjestili s svakojakima, ćak i komunistima, proti kojima se vlada i sama i putem fašista u Italiji inače bori, te nesposobnima jezikovno i inače, ili su zatvorile škole stečene velikom mukom i velikim žrtvama.

Evo nekoliko podataka o školama i učiteljima — učiteljicama.

Od 20 hrvatskih škola sa 28 učitelja i učiteljica što ih bijaše prije dolaska „kulturonosnih" i „liberalnih" Talijana u Lošinjskom kotaru nestalo ih je za njihova „vladanja" 18 sa 26 učitelja i učiteljica, a ostalo je samo 2 sa 2 učitelja.

Od 41 hrvatske škole sa 66 učitelja i učiteljica nestalo ih je pod istim vladanjem u Pulskom kotaru 38 sa 61 učiteljem — učiteljicom, a ostalo je sam 3 sa 5 učitelja — učiteljica.

Od 25 hrvatskih škola sa 29 učitelja i učiteljica u Porečkom kotaru nestalo ih je pod „vladanjem" Talijana 23 sa 27 učitelja — učiteljica, a ostalo je samo 2 sa 2 učitelja.

Od 48 hrvatskih škola sa 69 učiteljica u Pazinskom kotaru nestalo ih je za talijanskog „vladanja" 25 sa 37 učitelja — učiteljica, a ostale su samo 23 sa 32 učitelja i učiteljica.

U spomenutim četirim kotarima uništile su dakle talijanske vlasti u par godina 104 škole sa 151 učiteljem i učiteljicom, i ostavile samo 30 škola sa 41 učiteljem — učiteljicom. U ostalim dvim kotarima, Koparskom i Volosko-Opatijskom uništile su također škola i razreda i potjerali učitelja učiteljica, dok su još opstojeće škole obdarili „profesorima" za talijanski jezik — profesorima, koji nemaju nikakove učiteljske izobrazbe — i dok sa opstojećim učiteljima i učiteljicama postupaju kao sa pustim robljem. Uništile su sva dječja zabavišta, 11 njih na broju, kao i neke strukovne nastavne tečajeve. A uništile su također obje opstojivše hrvatske srednje škole, u Pazinu i Voloskom-Opatiji, a nisu nadomjestile u Kastvu, koji je ostao u Jugoslaviji i koju su prije polazili mladići iz cijele Istre.

Opustjele su crkve, i mjesto pobožnoga puka koče se po njima karabinjeri da čuvaju nametnutoga biskupa, kad dolazi da krizma našu djecu.

Ispraznile su se ili otuđile škole. Nad njima su i neki izrodi, a u njima poskakuju kojekakovi talijanski lakrdijaši na smjeh djeci a na porugu nauci.

Političku upravu vode najgori izrodi ili je pod njihovim uplivom. Na općinama stare gradske pijavice izsisavaju naš narod u gradićima i na selima bez ikakve zapreke; u ono par njih u kojim su naši na čelu nisu slobodni ni u svojem djelokrugu.

Na sudovima vedre i opet razni izrodi i bjesne partizani, te se osmjehuju našim ljudima, koji nerazumiju talijanski.

Nezaposlenost u Trstu, Puli, Lovrani, Opatiji-Voloskom, na Rijeci, gradovima u kojima su zarađivale svakdanji kruh hiljade i hiljade naših ljudi, danas je takva, da se svi mogu nazvati mrtvim gradovima, kako neke već i sami Talijani nazivlju.

Općenito jedinoga proizvoda što ga Istarski seljaci, ogromnom većinom naši ljudi, imadu na pretek, za prodaju, naime vino, nemogu prodati, jer se u zemlji nemogu natjecati sa talijanskim vinima kojima su otvorena vrata, a van Istre i drugih prisajedinjenih krajeva zatvorena su mu sva tržišta.

Zavladalo je općenito siromaštvo.

Naši ljudi, osobito preko, koji su se bili prije rata jedva oslobodili starih dugova i bezdušnih vjerovnika druge narodnosti, morat će se opet zaduživati kod talijanskih lihvara i talijanskih novčanih zavoda, koje talijanska kraljevska vlada podupire, dok naše zanemaruje i nastoji i ako potajno, uništiti ih.

Dodamo li svemu tomu pljačke, otimačine, oštećivanja, pa napadaje na osobe, i promislimo li da se nije komu pritužiti. i da zlodjela ostaju nekažnjena, moramo uzdisati: Jadna Istro što si dočekala! Bila si i u prošlosti često robinjom, al takvom kakva si danas, nikad! Trpila si mnogo, al koliko danas trpiš nikad! Muka si snesla svakojakih, al kakve danas snašaš nikad! Poharana si duševno i tvarno.

I to sve iz pohlepe države, koja je tobom proti svim načelima pravednosti zavladala, i iz neprijateljstva prema slavenstvu drugih tobož prosvjetljenih država, koje su se borile kako su govorile za slobodu i najmanjih naroda, dok su tebe pomogle baciti u najodurnije sužanjstvo, i dok su nastojale, da Jugoslavija kao ni druge slavenske države nedođu do prirodne njim moći ni do pripadajućega njim upliva.

Dat će Bog i sreća junačka, da se sve to promjeni te da budeš i ti, robinjico Istro, slobodna.

Vlaho Bukovac.

Hrvatski slikar (1855. — 1922.).

Kad bi se između prvih umjetnika — slikara Hrvatske imao odabrati jedan od njih kao najprvi među njima, neima sumnje, da bi taj izbor pao na slikara Vlahu Bukovca, koji je u proljeće g. 1922. preminuo u Pragu kao profesor tamošnje slikarske akademije.

Sa imenom Bukovčevim spojena je povijest novijeg razvitka hrvatske slikarske umjetnosti, pa nam je radi prikaza njegove umjetničke ličnosti u tom razvoju nužno prikazati u kratko i sam razvoj te umjetničke grane u Hrvatskoj.

U doba dalmatinskog, napose dubrovačkog „Slovinstva" nalazimo doduše među pjesnicima i učenjacima „slovinske" renesanse također i po koje slikarsko-umjetničko ime „slovinskog" porijetla, u kojem se može dokazati za pravo hrvatsko porijetlo no te su umjetničke ličnosti duhom tadanjeg vremena nacijonalne otuđene tako, da im se nemože pripisati hrvatska nacijonalna svjesna pripadnost. Već njihova umjetnička imena kao: Andrija Medulić, Schiavoni pa Julije Clovius (Klović) pokazuju njihovu nacijonalnu otudenost.

Hrvatska prosvjetna kultura neima u svojim tekovinama slikarske umjetnosti sve do novijeg doba. Ni Ilirizam, taj za pravo prosvjetni preporod hrvatske narodne svijesti i duha pod

tim — da tako rečemo, simboličkim imenom, — kraj književnih, pjesničkih i glazbenih tekovina, nemože da pokaže i likovno-umjetničkih, pa ni slikarskih. Među Ilircima ne nalazimo slikara, — ako se izuzme dosta blieda pojava Vjekoslava Karasa, koji se je jedino svojom slikom „Djed i unuk" na zastoru starog zagrebačkog kazališta mogao uvrstiti u te redove „ilirskih" radnika.

U sedamdesetim godinama prošlog stoljeća javlja se kao hrvatski slikar Ferdo Kikerec (Quiqueretz) koji je postao popularan najviše svojom slikom „Kosovka djevojka". Poslje njega istače se Drag. Mašić nekim slikama iz narodnog života. Sve su to bile tek sporadičke pojave u razvoju hrvatskog slikarstva. Tek u devedesetim godinama počima pravi razvoj te umjetničke grane u Hrvatkoj. U to je doba bio pročelnikom prosvjetnog odjeljenja vladinog Dr. I. Kršnjavi. Ma da taj vrlo obrazovani i umni muž svojim političkim držanjem u ono doba nije ostavio najbolje uspomene, — u prosvjetnom pogledu moraju mu se za Hrvatsku priznati zamjerne zasluge podignućem institucija u raznim prosvjetnim granama. Među ostalim zauze se kao umjetnički obrazovan čovjek a i sam akademski spreman slikar i za slikarsku umjetnost u Hrvatsku.

Kako se u to doba bio pojavio već izvjestan broj mladih umjetnika, kojim je trebalo podati mogućnost da razviju svoje talente i usavrše se u svojem umjetničkom pozvanju, — čemu je trebalo materijalnih sredstava, — nađe Kršnjavi riješenje tom umjetničkom pitanju na taj način da je te mlade umjetnike slikare namjestio u postojećoj već (i od njega u početku pokrenutoj) obrtničkoj školi u Zagrebu kao nastavnike u posebnom njezinom umjetničkom odjelu. Ovim njihovim materijalnim osiguranjem udaren je prvi temelj i središte razvoju današnje slikarke umjetnosti u Hrvatskoj. U toj sredini nađoše se i iz njih izađoše kao umjetnici hrvatski slikari i kipari: Medović, Iveković, Tišov, Valdec, Frangeš, Auer, Cikoš, Kovačević i dr, U tu sredinu dolazi i Bukovac kao poznati i potpuni već majstor u slikarskoj umjetnosti, dolazi u pravo vrijeme, da postane glavnim predstavnikom i vodićem te mlade hrvatske slikarske škole.

Red je da prikažemo ovđe njegov dotadanji životni tečaj.

Bukovac je sa očeve strane — kao što i mnogi drugi naši dalmatinski uglednici — talijanskog porijetla. Njegov djed, obiteljskog prezimena Fagioni, doselio se i okućio u Cavtatu i tu oženio sa rođenom Cavtatkinjom. I njegov jedan sin, otac našega Vlaha, oženio se sa Cavtatkinjom, tako, te se može reći, da je u Vlahe pretegnula dalmatinska hrvatska krv. Tu, u Cavtatu rodi se on 4. srpnja 1855.

Svoj život opisuje Bukovac u posebnoj knjizi „Moj Život" (izašla 1918.) i iz tog se opisa razabire, da je od najmlađih si dana pa do zrelosti morao proći žestokom životnom vatrom. Nemožemo se ovđe upustiti u opis cijele te njegove životne epopeje, koga zanima, — a zanimaće svakog neka čita tu njegovu autobiografiju. Spominjemo samo, da je zemlja „s onkraj velike lokve" već od najranije njegove mladosti igrala znatnu ulogu u tečaju njegovog životnog školovanja. Ma da je njegov prirodni slikarski talenat izbijao već u najranije mu doba, — nanj se nije niko osvrtao, nego ga životne prilike njegovog prisiljenog skitanja morskim putovanjima navrnuše na zvanje pomorca. U dva puta se otisnu u Ameriku, koju prođe uzduž i poprijeko, a uz to proputova morem još i drugi znatni dio morskog svjeta od Njujorka do Carigrada. Na svom drugom boravku u Americi prvi put se dade odlučno na slikarstvo i to najprije na američku — kao soboslikar. Da je pri tom poslu morao otići u umjetnike sa svojim talentom, to je posve prirodno. Poče slikati portrete i prvi takav rad bijaše mu portret predsjednika Peruanske republike, — koji mu donese doduše, hvale i priznanja ali ne para. No led je bio probijen, Bukovac se sad osovi na noge, da postane umjetnikom. Brzo uvidi, da Amerika nije tlo za uspjeh ovakove odluke, jer je ona dobra škola za trgovce a ne za umjetnike. Odvaži se dakle poći u Evropu. Kao središte svom razvitku odabra Pariz. Tu boravi po dva puta. Prvi puta od 1877. — 1882. a drugi put od 1887. — 1892.

Prvi boravak odlučan je po Bukovca u njegovom instaliranju kao umjetnika. U kratko vrijeme pođe mu za rukom, da preturi sve zapreke, koje su ga čekale kao nepoznatog i nezaglednog kandidata umjetničke slave. Nakon tri godine neumornog studija poluči na čuvenim izložbama pariškog „Salona" prve uspjehe i bude po pariškoj kritici uvršten u prve umjetničke redove. Odsada je Bukovac priznati umjetnik, koji razvija veliki i plodni rad dijelom u domovini, kamo se u više mahova svraća, a dijelom u inozemstvu, gdje ga susrećemo najvećim poštovanjem. Neko vrijeme boravi u Engleskoj, a poziva ga na svoj dvor i srpski kralj Milan Obrenović i crnogorski knez Nikola. Dok se Bukovac u svojoj autobiografiji hvali prijemom i postupkom na beogradskom dvoru, dotle mu njegove uspomene na boravak kod gospodara „Crnih brda" nijesu baš najmilije. God. 1887. vraća se ponovo u Pariz i tu boravi daljnih pet godina, dok se g. 1892. vrati u Hrvatsku i nastani u Zagrebu među spomenutom mlađom hrvatskom slikarskom kolonijom. U to je vrijeme postigao vrhunac razvitka i svoje umetničke slave. I oženio se u to doba sa Dubrovkinjom Jelkom Pitarević. Spomenutoj mladoj generaciji hrvatskih slikara postade on glavom i vođom. U tom desetgodišnjem razdobju stvori Bukovac svoja najbolja i najpoznatija djela. Za tog vremena postadoše njegove čuvene slike: „Gundulićev" san i „Apoteoza Gundulića", koja pred-

stavlja hrvatske ilirske pokretače kao poklonike Gundulićevomu kipu. Ova je slika smještena na zastoru zagrebačkog kazališta pa kao takova i po vrlo raširenoj reprodukciji poznata je svoj našoj široj javnosti. Isto su tako poznati njegovi odlični portreti glasovitih hrvatskih muževa, među njima najpoznatiji je Strossmajerov, koji se smatra najuspjelijom slikom velikog hrvatskog rodoljuba i biskupa. Osim toga velika je umjetnička produkcija Bukovčeva u raznim slikarskim granama, aktovima krajobrazima, marinama i sl. Samih portreta ima od njega do 400, među njima 12 vladarskih i mnogih drugih odličnika.

Nakon pet godina prekine svoj boravak u Zagrebu radi nekih nesuglasica sa svojom okolinom i preseli se u svoj rodni Cavtat. Tu proboravi četiri godine, a onda se za kratko vrijeme nastani u Beču.

God. 1903. primi profesorsko mjesto na slikarskoj akademiji u Pragu. Osim svog učiteljskog rada nastavi on i tu svoj umjetnički rad, te izlaže u Zagrebu, Splitu, Londonu i Beču. Tu ga stiže i smrt u 67. godini radinog i zaslužnog umjetničkog života. Spomenut nam je još, da su njegov slikarski talent primile kao baštinu i njegove dvije kćerke Jelica i Ivanka, koje su se pod njegovim vodstvom razvile kao vrsne umjetnice.

Bukovac je predbježno sahranjen u Pragu, a po njegovoj posljednjoj želji preneseno mu je tijelo u rujnu 1922. u rodnomu mjesto Cavtat kraj Dubrovnika i tu konačno sahranjen uz dolične počasti u porodičnoj grobnici, koju si je dao za života sagraditi.

Bukovac spada u red velikih hrvatskih sinova, koji su proslavili svoj narod, pa će i taj narod njegovo ime zadrzati u vječnoj uspomeni.

Lj. D.

„Hrvatski Radiša“ i naši američki iseljenici.

Prošlog ljeta održao je g. St. Jobst, glavni ravnatelj društva „Hrvatskog Radiše“ u Zagrebu, četiri predavanja o životnim prilikama u američkim ujedinjenim državama i životu naših tamošnjih iseljenika. Predavanja su uspjela u svakom pogledu, kao što je bilo i očekivati, obzirom na zanimivost samoga predmeta. Vrijednost stvarnoj sadržini tih predavanja podaje u prvom redu to, što se njihovi podaci osnivaju na iskustvu i poznavanju stečenom vlastitim posmatranjem, koje je predavač imao prilike da stiče ondje duše vremena kao naročiti izaslanik „Hrv. Radiše“.

Ovo izaslanstvo poznato je, našem svijetu iz naših glasila, a poznat je i materijalni uspjeh toga izaslanstva, kojim je „Hrv. Radiše“ potpomognut u svom društvenom nastojanju znatnom

svotom od hrvatskih rodoljubnih američkih iseljenika. Držimo međutim, da ovaj materijalni uspjeh toga izaslanstva nije nikako jedini i da mu to nije ni bila jedina i glavna misija. I to je ono, na što držimo, da je vrijedno prigodom pomenutih predavanja osvrnuti se, tim više, što je po predavačevim izvodima to bila i njegova glavna tendencija.

Težnja za evidencijom o stanju naših američkih iseljenika, o utjecaju tog — makar i prolaznog — iseljivanja na naše privredne i ekonomske prilike, javila se u nas od časa, kad je ta emigracija započela i sve to više učestala. Kako međutim to i nije bila za pravo stalna emigracija, nego povremeni polaz naših ljudi iz izvjesnih krajeva Hrvatske (Gorski Kotar, Lika, Primorje, Dalmacija) na rad i zaradu, to ni interes za tu pojavu nije mogao da stvori neku stalnu vezu između tih iseljenika i njihove matice. Taj interes nije bio organizovan, po tom ni veza. Tek jedna organizacija, koja u svom programu ima organizovanje rada i propagiranje njegovo na racionalnoj podlozi, mogla je da toj vezi dade neki stalni oblik i podlogu. A takva je organizacija u prvom redu „Hrvatski Radiša“ sa svojom centralom u Zagrebu i podružnicama u svim krajevima gdje hrvatski narod obitava.

Uz uži program namještenja šegrta u svim tim krajevima i u vezi s tim podignuće hrvatskog obrta i trgovine ima „Hrv. Radiša“ još i širi, programatično-načelni: propaganda rada t. j. gajanje smisla za razumnim i plodonosnim radom u našem narodu, kao sredstvom ekonomskog i opće privrednog napretka njegovog. Uz ovakav program „Hrvatski Radiša“ morao je posve prirodno prikloniti svoju pažnju i našim američkim iseljenicima, jer njih i nije ništa drugo odvelo onamo, nego radi zarada. Ta časovita makar emigracija naših radnih sila nije mogla ostati bez učinka na radnu enerziju čitavog našeg naroda, ona se je morala makar djelomično i časovito osjetiti kao njeki njeni manjak. No jer se je ta pojava s jedne strane mogla uzeti i kao neki odgojni pothvat za uzgajanje radnog načela u opće, a i neka investicija u stjecanju zaradom, trebalo je ustanoviti bilancu toga emigriranja: je li ona konačno aktivna ili pasivna po naše privredno-ekonomsko stanje? Čini se, da mi do danas neimamo još posve utvrđenih i pouzdanih podataka za ustanovljenje ovake bilance. Rezultati naime te emigracije još su uvijek ocijenjivani relativno prema uspjehu pojedinih užih krajeva odkud je pošla, pa i u njima opet prema uspjehu pojedinih sela, dapače i kuća. Naprama tome nije još uvijek konstatovan općeniti uspjeh cijelog tog iseljeničkog pokreta po ukupnu ekonomsku privredu naše domovine, imenito pak kulturno-prosvjetni dobitak toga pokreta po opći naš pučki napredak. Međutim ni ovakova jedna konstatacija ne bi na toj stvari ništa promjenila, — iseljenički pokret nastao je spontano izazvan prilikama i sugestijom mase, pa se ne bi dao zaustaviti nikakovim uputama, kao što se je to pokazalo,

kad se je usljed nenaravnog porasta tog pokreta pokušalo zaustaviti ga čak i sa strane samih američkih država.

Pred neodoljivošću te pojave ne preostaje drugo, nego pratiti ju u njezinom tečaju, kontrolirati ju kao interesovani motrilac i — što je glavno — podržavati nacionalnu vezu gojenjem patriotske svijesti u našim prekoatlantskim sunarodnjacima.

Podržavanje ovake veze preuzeo je u novije doba sustavno nekim organizovanim putom naš „Hrv. Radiša", a da je našao dostojan odziv, to je pokazao pomenuti put onamo izaslanika njegova g. ravnatelja Jobsta. Naši hrvatski iseljenici pošli su u Ameriku za radom i oni su tim dospjeli u jednu novu „školu rada". A to je vrlo ozbiljna, dapače teška škola. Da si je „Hrv. Radiša" preduzeo zadaćom na licu mjesta razviditi kako naši zemljaci uspijevaju u toj školi rada, to je posve u skladu sa širokim programom „Hrvatskog Radiše" i on je tim samo izvršio jedan od svojih zadataka.

O uspjehu svoga pohoda u toj misiji izvjestio je g. Jobst na svojim turnejama po svim našim krajevima, pa su i sarajevska njegova predavanja vršenja toga zadatka prema ovim našim pokrajinama. I mi ovdje smo zainteresovani u tom američkom emiriranju ako ni iz daleka u onoj mjeri, koliko Hrvatska, Slavonija i Dalmacija, no hrvatski narod ovih zemalja mora da interesuje život sveg hrvatskog naroda.

Što se tiče same sadržine predavanja i izvedbe njihove, konstatovat nam je, da je g. Jobst potpunoma i na zadovoljstvo slušatelja izvršio svoj teški zadatak. Nije ovdje mjesto, da reproduciramo sadržaj tih predavanja, istaknućemo samo da su bila vrlo iscrpna, informativna u svakom pogledu i podesna za shvaćanje svojim zornim demonstracijama najrazličitijih prikaza iz svih grana života američkih država. Predavač je razvio sliku toga života počam od putovanja onamo, pa do svih pojedinosti u životnim prilikama američke industrije, trgovine, kulturno-prosvjetnih ustanova, financijskog svijeta, socijalnih prilika, a najviše o prilikama naših iseljenika.

Cjelokupni dojam predavačeva izlaganja nije apsolutno ni pozitivan ni negativan po stvaranje suda o američkim kulturnim prilikama i o udesu naših zemljaka u njima.

Američki „neboderi", tvornice i njihovi kapitaliste imponiraju nam doduše kolosalnošću stvaralačke enerđije i ustrajnosti kojom su izvedeni, no mi Evropejci još smo uvijek toliko „ideolozi" da vjerujemo i u neka druga ljudska dobra osim tih materijalnih kolosa. I čuvena američka politička sloboda socijalna „jednakost" i „demokratizam" imaju, iza svog sjajnog lica koješta tamna u naličju, da sav taj „sjaj" nemožemo uzeti pod suho zlato.

I nakon ovih predavanja moramo da ostanemo kod ovakog rezerviranoga posmatranja.

Što se tiče položaja naših zemljaka ondje, dobivamo iz ovih predavanja dojam, da je Amerika doista teška škola za njih

da se možemo ponositi, što su naši zemljaci i tu teškoću u glavnom kadri onako snažni preturiti. Snaga, koju su razvili u težkoj životnoj borbi ondje, pokazuje, da te snage uopće ima u nama. Ona se je okušala ondje u najtežim prilikama i kušnju sjajno izdržala, čemu su nam najboljim dokazom bujne organizacije ondašnjih Hrvata. Mi žalimo za onim enerđijama, po gotovu pak za žrtvama, koje su u toj teškoj životnoj borbi ondje propale. — No mi se uzdamo, da niti te enerđije nijesu na nas izgubljene. niti žrtve bile uzaludne. Sve je to možda uzgojno za buduću našu radnu snagu, to su uzori i primjeri, koji će cijeli taj pokret američke emigracije dovesti do uvjerenja, koje je na svršetku izrekao g. predavač: „Naučimo od Amerike ono, što nama treba i stvorimo si Ameriku kod kuće",

Nadovezujemo ovđe za šire npoznavanje, da je „Hrvatski Radiša" danas snažna naša organizacija za odgoj hrvatskog obrtničkog i trgovačkog podmlatka i unapređenje rada u opće. Organizacija je vrlo zgodno udešena prema svojim ciljevima. U Zagrebu je centralna uprava a svim našim krajevima gdje ima hrvatskog naroda, postoje podružnice. Imamo ih i mi ovdje u Herceg-Bosni već priličan broj, a hvala patriotizmu našeg hrvatskog svijeta — osniva ih se sve to više. U Sarajevu postoji ovaka podružnica „Hrv. Radiše" već od nekoliko godina i razvija u novije doba uspješnu djelatnost a postigla bi i veće uspjehe kad bi joj u tom išli na ruku svi pozvani faktori. Jedna od glavnih zapreka jest nedostatak materijalnih sredstava za uzdržavanje toga podmladka. Usljed današnjih teških životnih prilika naši obrtnici i trgovci nerado se daju na to, da šegtre opskrbljuju stanom, odijelom i hranom, a pogotovo ne na sve ovo. I tako treba uvijek neke pripomoći a te se traži od „Radiše", koji kraj svojih neznatnih prihoda tome nemože udovoljavati, koliko bi htio. A baš radi te djelomične pripomoći sa strane Radiše, sustežu se mnogi trgovci i obrtnici potpuno od opskrbe naučnika i očekuju sve od „Radiše". Svraćamo ovdje pažnju na važnost rada te organizacije po ekonomski napredak i uzgoj patriotsko-nacijonalne svijesti hrvatskog naroda ovih zemalja i nadamo se da će naći u njem sve to jači odziv.

Nešto o svjetskoj produkciji kave.

Kava čaj i kakao kao hrana imaju osobito kulturno-povjesnu i gospodarsku važnost. Njihovo udomaćenje kod svih kulturnih naroda pokazalo se kao najuspješnije sredstvo protiv alkoholizma i njegovih posljedica. Sađenje i gojenje ovih biljka, pa njihovu preradbu, prevoz po moru i kopnu i konačno trgovina š njome, daju milijonima ljudi hrane i zaslužbe. Do danas je kava unatoč povišice u potrošnji čaja i kakao-a ipak ostala na prvom mjestu kao napitak. Cifre o njezinoj potrošnji to najbolje pokazuju.

Najviša potrošnja kave bila je u god. 1913., kad se je na cijelom svijetu potrošilo 18 milijuna vreća kave (vreća ima po prilici 60 kg.). Najveću potrošnju po osobi pokazuju sjevero-zapadni germanski narodi tako na pr. Holandez troši 7 kg., Danac 5·6 kg., Šved 5·5 kg., Norvežanin 5·1 kg., Belgijanac 4·95 kg. na godinu. Udružene države imale su već prije rata najviši relativni konsum od 4·40 kg. po osobi, a prema tome i najviši uvoz, nešto preko 40 milijuna kg., koji se tokom rata u godini 1918. povisio na 510 milijuna.

Njemačka je na drugom mjestu, gdje se troši 3·80 kg. po osobi na godinu. Međutim je tokom rata taj broj spao ispod potrošnje u Francuskoj, koja je prije dolazila na treće mjesto (2·90 kg. po osobi na godinu). Bivša Monarkija i Italija imale su radi siromašnosti svog pučanstva slabu potrošnju, kave 1·10 kg., a druga 0·80 kg. po osobi na godinu. Velika sklonost za čaj u Rusiji pa u Velikoj Britaniji i Irskoj zaslugom su, da se u ovim zemljama kave vrlo malo troši. Tako u Rusiji ne dolazi na osobu više od 10 dkg., a u Velikoj Britaniji i Irskoj više od 30 dkg. kave na godinu po osobi.

Pradomovina kave je Abesinija. Odatle su ju prenijeli Arapi pa se iz Adena i iz gradova crvenog mora posredstvom muhamedanskih hadžija donesla u gradove prednje Azije, Egipta i u Carigrad. Preko Marselja i Venecije došla je na zapad. Tek god. 1690. prenesli su Holandezi kavinu biljku na Javu, koja je tamo našla osobito povoljno tlo, a odatle na ostale sundajske otoke.

Na Ceylon je došla tek kad je taj otok došao pod englesko podanstvo. Francuzi su prenijeli tu biljku iz dvorskog vrta Ljudevita XIV. na Guayanu i u zapadnu Indiju i u predjele srednje i Južne Amerike.

Krišom iz Cayene dospjela je godine 1723. kava u Braziliju gdje se je svećenstvo i vlada za tu korisnu biljku osobito zauzela. Francuski kolonisti mnogo su doprinjeli raširenju kave po Americi, osobito na otoku Haiti. Kad je nastala kolonizacija srednje Afrike i Australije (oko g. 1850.) dospjela je kava i u te krajeve.

Podaci o svjetskoj žetvi kave vrlo su nepouzdani, pa vlasnici kavinih plantaža u Aziji i Evropi vrlo često iskrivljuju službene podatke o iznosu žetve. Podaci o broju stabala i njihovoj veličini su obično netačni. Najsigurnije podatke o njenoj potrošnji moguće je vidjeti po izvozu kave iz raznih krajeva, a navlastito po uvozu u pojedine luke.

Prije rata glavna tržišta kave iz Brazilije, bila su u New-Yorku, Havru, Trstu, Hamburgu i Antverpenu gdje su bila ogromna skladišta. Hamburg je bio najjače tržište kave. Poslije rata istisnuo ga New-York i Le Havre. Velika zima u godini 1918. u San Paulu napravila je mnogo štete plantažama kave pa su se njezine posljedice osjetile kroz ove posljednje tri godine. Svjetska produkcija u tim godinama (1918—1921.) varirala je između 14 i 16 milijuna vreća. Međutim usprkos vijestima o slabim izgledima žetve za ovu godinu, izgleda da su to samo vijesti lansirane sa strane brazilske vlade koja želi držati cijenu kave na visini. Kolika je važnost kave u svjetskom gospodarstvu vidi se iz ovih cifara, koje vadimo iz jednog američkog izvora: Površina zasadjena kavom na cijelom svijetu jest 4,345.000 akri, od čega otpada na San Paulo 2,330.000 akri a na ostalu Braziliju 3,300.000 akri. Vrijednost plantaža računa se na 156 milijuna funti.

Plantaže u San Paulu cijene se na 100 milijuna funti, u ostaloj Americi na 40 milijuna, dok ostale plantaže Azije, Afrike i Australije vrijede 8 milijuna funti. Vrijednost željeznica, skladišta i naprava koja služe samo u svrhe kavine produkcije procjenjena je na 11 milijuna funti, zalihe kave (nešto oko 10 milijuna vreća) računaju se na 33 milijuna funti. Tako je samo za produkciju kave angažovano 220 milijuna funti i 720.000 radnika.

— V. —

Hrvati u „Burgenlandu“*).

Pokrajina Burgenland pripojena je kako je poznato, republici Austriji, dok je prije pripadala Ugarskoj. Cijeli taj spor između Austrije i Mađarske još nije izveden na čistac, pa se od vremena do vremena čuje o raznim mađarskim bandama, koje čekaju samo zgodan čas da provale u Burgenland.

Makar i neimamo razloga, da nas taj spor sa političkog stanovišta interesuje, to će nas bez sumnje jako interesovati sa stanovišta nacijonalnog, jer baš taj Burgenland o kome se toliko piše, sjedište je hrvatskih kolonija t. zv. „Wasserkroata“ ili što je ispravnije „Bossner Hrvata“, (dakle hrvatskih naseljenika iz Bosne?). Boraveći neko vrijeme u Austriji, pružila mi se prilika, da na nekoliko dana proboravim među tim našim Hrvatima.

Tamošnji Hrvati naseliše se u te krajeve negdje koncem 16. i početkom 17. vijeka; poslije provale Turaka pod Sulejmanom u Evropu, i opsade Beča (1529.). Vjerojatno je, da se ovi Hrvati ne naseliše niti iz istih krajeva, a niti u isto vrijeme, no doba selidbe bit će svakako negdje oko 1600-tih godina.

Po mome mnijenju doseliše se Hrvati, među kojima sam ja boravio (okolica Parndorfa) tamo iz Istre oko slovenske granice, što zaključujem po čakavskom govoru i ikavskom nariječju.

Sadašnji broj hrvatskog žiteljstva kreće se oko 70.000, dok ih je Fran Kurelac god. 1871, nabrojio 120.000. Nažalost je to

*) Priopćujemo ovdje dojmove i doživljaje našeg učenjaka O. K. (Otona Kućera?) na svom pohodu ondje, kako ih je iznio u jednom broju ovogodišnjeg „Obzora“.

znak, da broj pučanstva spada, no ne radi pada poroda, već uslijed mađarskog i njemačkog upliva t. j. mađarizacije i germanizacije. — Tko želi potanje da se upozna sa historijom, može da pročita brošuru od Frana Donadinia i predgovor djela Frana Kurelca, pod naslovom „Jačke". — Fran Donadini opisao je u svojoj brošuri god. 1916. život i običaje Hrvata oko okolice Körmenda na jugozapadu Ugarske, dok ću se ja pozabaviti sa Hrvatima oko mjesta Pandorfa, udaljenog oko 2 sata željeznicom iz Beča.

Izašavši u stanici Parndorf iz vlaka, ugodno me se je dojmilo, da čovjek u moru germanstva najednom začuje svoju materinsku riječ. No kod prvog pogleda na mjesto opažaš, da ti naši „lancmani" žive u dodiru s njemačkim življem. Selo je građeno sasma simetrički, ulice većinom ravne, kuće bijele kao snijeg, a unutra čistoća i red, koji možeš kod nas vrlo teško da nađeš. Uopće imao sam impresiju, da se nalazim u kojem njemačkom selu našeg Srijema. Kako sam tamo boravio i nedjeljom, imao sam prilike, da se i pobliže upoznam i sa narodnim odijelom. Prvi susret s pučanstvom bio je u crkvi. I gle, misliš, da si doma; sa propovijedaonice čuješ hrvatsku riječ, a sa kora ori se hrvatska crkvena pjesma.

Stanovnici Parndorfa i okolice većinom su Hrvati i katolici do nekoliko Židova, koji se bave isključivo trgovinom. Svakako gledah, da dođem s ljudima čim prije u razgovor, jer vrijeme bje kratko, a da vidiš i čuješ mnogo. U prvi mah opažaš sve prije nego susretljivost — rekao bi pače rezerviranost. Uzrok tome bit će utjecaj njemačkog života u ova 4 stoljeća. No malo po malo otvaraju im se polako horvatske duše, postaju prijazni — topli, tako da si konačno u neprilici, u koju ćeš kuću za gosta. Parndorfci su ljudi pvilišno jakog i visokog uzrasta, tamnoputni i tamnokosi su. Po tome obilježju lako ćeš ih razlikovati od tamošnjeg Nijemca, koji je svjetloputan i plavokos, a i samim uzrastom zaostao je za Hrvatom. Posebni tip uščuvao se s razloga tog, što su se do zadnjeg vremena sklapale ženidbe samo između Hrvata. Kako me je samo selo su svojim kućama i ulicama podsjetilo na njemački karakter, tako me je samo pučanstvo u prvi mah podsjetilo na karakter mađarski. Nošnja naime priljubila se mađarskoj narodnoj nošnji. Više sam to opazio kod muškaraca, nego u žena. Kad vidiš tamošnjeg Hrvata u uskim husarskim čizmama, uskim crnim hlaćama i kratkim kaputićem, lako bi ga zamijenio sa Mađarom. Stariji muškarci većinom briju brke, a gdjekoji nose opet u jednom uhu naušnicu, što me je opet potsjećalo na slovenskog seljaka. Što se tiče samog odijevanja, bezuvjetno su ukusniji muškarci. Seljakinje inače dosta lijepe, u oblačenju mnogo zaostaju za našom narodnom nošnjom. Uza sve to čistoća je u njih upravo pedantna. Odijelo ne prave iz domaćeg platna kao u nas, već od tvorničkog, većinom tamne boje. Samo djevojku ili mladu žensku vidiš tu i tamo sa rupcem

življih, ponajviše zelenih i crvenih bnja. Da možeš razlikovati udatu žensku od djevojke, imadu tamošnje žene poseban način u pokrivanju glave. Djevojke podvežu rupce u zatiljku u obliku kapice, dok ih udate žene vežu pod vratom, na isti način, kako se kod nas na pr. u Posavini, samo što djevojke kod nas nose pletenice, a na glavi eventualno još i rubac, dok udate žene ili snaše nose tzv. poculice ili hablice (od njem. Haube). Narod je inače vrlo nabožan, pa te frapira mir, koji za vrijeme mise u crkvi vlada. Molitvenika imadu više vrsti, tiskanih u Šopronju, Pešti i t. d. Nekoji su pisani u dobroj hrvaštini, dok kod drugih opažaš upliv mađarske ortografije. I u sam jezik uvuklo se nešto mađarskih i njemačkih riječi, no broj je dosta minimalan, ako pomislimo, da se taj narod već oko 4 stoljeća nalazi van majke domovine. Uza sve to opažaš na svakom koraku njemački i mađarski upliv. — Nacionalni osjećaj razvit je nažalost samo kod starije generacije; kod mlađe se nažalost gubi. Primjetio sam to sam, a i neki stari Hrvat upozorio me na tu žalosnu činjenicu.

Mlađi naraštaj, koji ostavlja selo i polazi u grad, redovito će zatajiti svoju narodnost. Razlog je tome taj, što ih se prilično bagatelizira, pa je poznata rečenica: „Ah, was, du dummer Wasserkrobot". Jednom prilikom zapitah nekog starca: „Čujte starče, gdje bijaše bolje, ili pod Mađarom ili sada pod Austrijom?" On mi odgovori: „E, znate, Mađar nas je tlačio, a mi se odupirali, kako smo mogli, a zato ostadosmo Hrvati. Austrija nas miluje (vlast dakako), što tražimo to dobijemo, baš zato se bojim propast će jezik, propast ćemo i mi, i za 100 godina ne ćete više čuti hrvatskog jezika". Zaista, vanredna filozofija jednog priprostog čovjeka. Boraveći kod seoskog učitelja — domaćeg Hrvata iz Burgenlanda, uvjerih se o istinitosti starčevih riječi. — Evo primjera: U nekom mjestu umre učitelj, a selo zamoli novog. Odgovor iz Beča bje slijedeći: Vrlo žalimo, da Vam momentano ne možemo namjestiti učitelja Hrvata, budući da ga za sad nemamo, namjestit ćemo Vam provizorno učitelja Nijemca tako dugo, dok koji Hrvat svrši učiteijske nauke. — Uopće su u svim stvarima Austrijanci vrlo liberalni prema tamošnjim Hrvatima. Dakako, to je njihova najnovija politika, jer su se u najmlađoj prošlosti dovoljno uvjerili, do čega ih je dovela politika sile.

Hrvatski je jezik u školi obligatan i u njem se obučava. Uz hrvatski uči se sada i njemački. Za vrijeme pokojne monarkije obučavalo se je naprotiv u mađarskom jeziku.

Zasad još svaki burgenlandski Hrvat govori hrvatski, njemački i mađarski. Mađarski će najmlađa generacija, u koliko ga znade, zaboraviti, jer se ne uči u školi, a i kontakt sa madarskom je prestao, otkad je Burgenland pripao Austriji. Kako je pučanstvo dosta bogato, a zemlja sama po sebi rodna, nije čudo, da se za tu pokrajinu Austrija i Mađarska toliko natežu, Uvjeren sam, da će još dugo vremena Burgenland biti kamen smutnje između obih zemalja.

Kulturno stoje Hrvati u prilično istoj visini sa okolišnim Nijemcima, jer došavši Hrvati u one krajeve, morali su svakako poprimiti Nijemaca, da se održe kao posebna rasa na površini. I zato ne lažem, ako kažem, da nećeš Hrvata seljaka sa većom kulturom tražiti u Hrvatskoj, već baš u Burgenlandu. Tamošnja inteligencija, u koliko je imade, nacionalno vrlo je mlitava, pa koje čudo, da statistika Hrvata nazaduje, mnogo me potsjeća na slovačku inteligenciju u bivšoj Ugarskoj.

Narodna pjesma kao da izumire. Čuo sam neke, pa ću neke od njih da navedem.

Evo jedne pjesme, koja se tamo mnogo pjeva:

Kad sam ja z brižiće sela jahal,
Moj konjić veselo j' poskakival,
Mila je stala, sagledala,
Po mojem konjiću me j poznala.

ili:

Kad sam se na vojnu spravljal,
Sjm ljudêm sam s Bogom daval.
A šozici nisam mogal,
Zato sam jako žaloval.

Navèo sam iste zato, jer sam osjetio, da se je u navedenim piesmicama uz slavenski karakter, uščuvao i slavenski muzikalni karakter.

Inače, u drugim pjesmama, uz hrvatske riječi, osjećaš čistu njemačku muziku.

Mislim. da se od svih pjesama najviše uščuvala tužaljka, i to, kako mi sam učitelj reče, iz turskih bojeva.

Evo jedne takove:

Spričanje za Fabu Sutrich umerl va bojišću.

Zopet ziz bojišća došal je tužan glas
Dušu Bogu zručit spravni smo mi denas.
Tužnu udovicu z ženoj načinila
Z dice sirotice zopet smert nemila.

Moje mlado telo domu sam aldoval,
Vse drago i milo ostavit sam moral
Nevolje i beteg težak sam pretrpil,
Dokle vitežku smert jesam si zaslužil.

Z bogom mi ostani pervič žena mila,
Nu polju poštenja smert jesam primil ja
Nek Te v obrambu Višnji otac zame,
Ki je je v nêbi misto jur pripravil za me.

Z Bogom ostanite sirotice mile
Vitežku vaš otac smert sada primil je
Zručite se Bogu na vašu nevolju
Molite da brani vas od gladi, boja.

Z Bogom ostanite majka, mili otac
Moral dušu spustit sam daleko od vas.
Z Bogom ostanite i vi mili brati,
Daj Bog, da bi mogli vrêd mir uživati.

Sestrice, nevjeste, kumovi i svaki,
Z Bogom ostanile, ki ste ovden saki,
Va duhu se k mome grobu postavite,
Za moju dušicu očenaš molite.

U ovoj pjesmi opažamo tu i tamo upliv mađarskog jezika, a i riječi su nekoje čisto mađarske (ê = ije, i tako izgovaraju).

Ovakovih nadgrobnih tužaljka imadu dosta mnogo, rekao bih skoro svaki, koji je poginuo u boju. Sve su prilično slične, sa nekim malim varijacijama.

Imena na ić, kako se vidi, ne pišu se kao kod nas, već sa ch. dakle: Vukovich, Lutrich itd., no jasno vidimo. da su hrvatskog korijena.

Boraveći tamo, kako rekoh nedjeljom, pogledao sam si u veče i jednu plesnu zabavu.

Plesna dvorana mnogo bolja od mnogih naših zagrebačkih, što se tiče veličine, a i ukusnog uređenja. Na podiumu vidio sam cijeli orkestralni zbor: 3 do 4 gusala, flauta, rogova i t. d. Svirači su domaći, a uvježbao ih je selski učitelj. Okreneš li se prema dvorani, začudit ćeš se, kako ovi naši „Horvati" plešu uz polku valcer i čardaš. Pomislih, sve je lijepo, ali nema na eg kola ni drmeša.

Pomalo se uvjerih, prekinuta je ona nit, koja bi nas morala s njima vezati. Do nas je, da se ta nit opet uspostavi. Sa malo truda moglo bi se mnogo toga učiniti. No bojim se, zadocnit ćemo. Poliiički su tamošnji Hrvati razdijeljeui u dva glavna tabora: u kršćanske socijale i socijalne demokrate. Zatim je još tzv. Bauernbund. Isti donekle propagira nacionalnu politiku, no čini se sa malo uspjeha.

Pučanstvo bavi se većinom sa poljodjelstvoo i stočarstvom, a rad im je tako uzoran, da bi naš seljaak mogao od njih mnogo mnogo toga naučiti.

Vidjeti u staji seljaka po 2 pa i 3 para krasnih konja pinzgavskih pasmine nije rijetkost a i posjednika rijetko ćeš naći, koji bi imao manje od 15 do 20 rali (jutara).

Stoka im je takodjer krasna, te me potsjeća na našu križanu simentalsku pasminu. Obogatio se taj narod po svoj prilici takodjer uslijed izvrsne sveze sa Bečom, koja im omogućuje, da svoj prirod za žat dva postave u Beč. Vlakova ima na pretek, a kreću poznatom njemačkom točnošću.

Još bih imao mnogo toga da pričam no, jedno bih htio još da kažem: tkogod dođe u Beč, a ostaje mu vremena, neka se otputi do „Westbahnhofa" i eto ga za 2 sata kod naših „Burgenlandskih Horvatov".

Iz kronike god. 1922.

(do konca listopada).

ŽENIDBA NJEG. VEL. NAŠEG KRALJA ALEKSANDRA I. Nj. Veličanstvo, naš kralj Aleksandar I. vjenčao se je 8. lipnja u beogradskoj Zbornoj Crkvi sa princesom **Marijom** (Marijolom na rumunjsku), kćeri rumunjskog kralja **Ferdinanda** i kraljice **Marije** iz vladajuće dinastije Hohenzollern-Simaringen. Vjenčanje je obavljeno uz velike svečanosti u prisuću naših i stranih državnika i diplomata, narod. poslanika i zastupnika rodbinskih evropskih dinastija. Mlada kraljica, koja je sada u 23. godini, dočekana je na svom dolasku oduševljeno od silnog naroda ,kojeg se je tom prigodom u Beograd sabralo iz vana do stotinu hiljada.

Vjenčane svečanosti svršile su se u najvećem redu, uz narodno veselje a mladi kraljevski par pošao je na svadbeno putovanje na bledsko jezero u Sloveniji, o kom Slovenci pjevaju da je »kinč nebeski kranjske zemlje«.

Svojem učešću na tom radosnom događaju dao je narod naše države izražaja i prigodnim darovima svom Vladalačkom paru, a tako i narod Bosne i Hercegovine. Vladar je međutim kraljevskom gestom taj, kao i većinu ostalih, namijenio javnim kulturnim potrebama.

Proslava stogodišnjice fra Grge Martića. Mjeseca veljače god. 1922. navršila se je stota godina od rođenja jednog od najslavnijih i najzaslužnijih sinova Herceg-Bosne, pravog narodnog čovjeka i pjesnika, kome po njegovim pjesmotvorima nadjenuše naziv »bosansko-hercegovačkog Humera«. Na tu stogodišnjicu osvrnuše se gotovo svi hrvatski listovi i časopisi, a proslavljena je i posebnim svečanostima pojedinih naših društava i korporacija u svim mjestima naše domovine, gdje takovih društava ima.Održane su svečane akademije i komemoracije su predavanjima o životu i radu slavljenika i prigodnim deklamacijama iz njegovih pjesničkih djela, koncertima i sijelima.

»Napredak« je svoju ovogodišnju veliku dobrotvornu zabavu posvetio uspomeni Martićevoj, te je u programu te zabave bila prva i glavna tačka »Spomen-slave« Uspomeni njegovoj, koje je održao počasni predsjednik »Napretkov« prof. A. Tandarić.

Među ostalim održana je u Sarajevu još i svečana akademija pred mnogobrojnom i otmenom publikom u dvorani »Napretkove« palače, gdje je književnik i pjesnik Dr. fra Augustin Čičić izrekao odulje svečano spomen-slovo o slavnom pokojniku. Još su održane u Sarajevu spomen proslave toga jubileja u »Hrvatskom katol. ženskom društvu, gdje je svečano predavanje održala gđa učiteljica M. Brođanac-Bergant i u Novom Sarajevu sa predavanjem prof. Dvornikovića.

I ako se je narod hrvatski, a napose ovih zemalja na taj način donekle odužio uspomeni zaslužnog pokojnika, držimo, da se time nije toj uspomeni odužilo prema zasluzi, pa da neće valjda ostati na tom, da se ga sjeti možda tek nakon daljnjih sto godina. Djela fra Grge Martića ne zaslužuju, da utonu u zaboravi. Prigodom ovih proslava obnovljena je doduše momentana njegova pojava životopisima i prigodnim panegirikima, — no ne treba zaboraviti, da je to prolazno a njegov književni i javni rad još nije unesen u naše kulturnu i literarnu historiju onako, košto bi ga tu trebalo stalno utvrditi. Osim jedne prigodne monografije o njem, što ju je izdao »Napredak« još god. 1905. (povodom njegove smrti) neimamo još iscrpive i kritičke študije njegovog književnog rada. Neimamo ni ukupnog izdanja njegovih djela i da nije gđa M. Mrazović-Preindlsberger izdala njegovih »Osvetnika« mi bi i to glavno djelo fra Grge morali tražiti rasuto, kao što je prvi put izlazilo.

S te strane dakle trebalo bi se odužiti pokojniku i to ne samo radi vršenja dužnosti prama njegovoj uspomeni, nego i radi upotpunjenja naše književne i kulturne historije. Dr. J. Jelenić prikazao je doduše fra Grgin rad dosta opsežno u svojoj »Kulturi bos.-herc. franjevaca«, no njegova pojava se tu smatra jednostrano sa staleškog gledišta, — a fra Grga Martić spada bez sumnje među znamenite ljude svega hrvatskog naroda, pa je nužno, da mu se bez obzira na njegovu stalešku pripadnost iznese potpuna slika općeg narodnog čovjeka-heroja.

Ne smeta ništa, što se njegov rad razvija u doba, kad je hrvatska nacijonalna ideja proživljavala kulturne i političke krize, imenito u ovim zemljama.

U bistrini, kojom se je do danas ta ideja iskristalizirala, zasjao bi danas i fra Grgu lik također potpuno nacionalno čist i bistar.

† **Ljuboje Dlustuš,** savjetnik zemaljske vlade za B. i H. u miru, hrvatkki, pedagog i književnik preminuo je koncem god. 1921. u Osijeku, gdje je proveo nakon svog umirovljenja posljednjih deset godina svog života kao urednik jednog hrvatskog lista. Pokojnik je kao činovnik školskog odjeljenja u bivšoj upravi ovih zemalja stekao velikih zasluga za razvoj njihovog narodnog školstva. Tečajem tridesetgodišnjeg svog službovanja položio je temelje organizaciji tog školstva i radio na daljnjem njegovom unapređenju, tako, te se može reći, da je to ustrojstvo, — na kojem naša škola i danas u glavnom stoji, najvećim dijelom njegovo djelo.

Od mladih dana, još kao narodni učitelj, počeo je raditi na književnom pedagoškom polju u hrvatskoj književnosti, pa je tu ostavio i djela trajne vrijednosti (Uzgoj u starih Helena). Od god. 1894. bio je urednikom pedagoškog lista »Školskog Vjesnika«, u kojem je okupio ponajbolje naše pedagoške pisce. Zanimao se je i filozofskom književnošću, pa je kao plod toga svog zanimanja ostavio djelo: »Filozofija u starih Helena«. Glavno i najopsežnije mu je djelo: »Studije i dojmovi sa pariške izložbe 1900. god.« u kojem je na osnovu vlastitog posmatranja i studija opšežne literature sa pedagoško-školske, umjetničke i kulturno-historijske strane prikazao tu izložbu. Djelo je prava enciklopedija savremenog znanja i umijenja na spomenutim područjima vrlo poučno i informativno sa stvarne i historijske strane.

Pokojnik je i kao bosanski činovnik vazda bio dobar Hrvat pa je i u vrijeme, kad su nastajale hrvatske organizacije i institucije, otvoreno i neprikriveno pristajao uz njih, ma da se to u bosanskog činovnika Hrvata nije »odozgora« rado gledalo. Što je, uza sve to ipak napredovao i doćerao od narodnog učitelja do vladinog savjetnika, to ima zahvaliti samo svo-

jim sposobnostima, svojoj opsežnoj obrazovanosti i inteligenciji, te rijetkoj marljivosti.

Sa svojim radom zadužio je cijeli narod Bosne i Hercegovine a hrvatski napose svojim plemenitim rodoljubljem, pa mu stoga stavljamo ovde ovaj mali spomen.

Pogled po svijetu.

Političko i ekonomsko stanje država. Kao što je blo očekivati, međunarodni odnosi država, koje su učestvovale u sjvetskom ratu, nijesu mogli ostati po njegovom svršetku stalni. Interesi, koji su ih zbližli i razdvojili bili su u mnogom momentani i mnogi su od njih prestali sa ratom samim. Nastadoše nove situacije, dijelom iz novo nastalih prilika pojedinih država a dijelom i iz nastavka doratnih trajnih, životnih interesa nekih država. K tome pridolaze i interesi novih država, nastalih kao posljedice rata, i psihološki momenat raspoloženja pobjeđenih i pobjednika. Svi ti činioci započeli su stvarati neko vrijenje i komešanje, očito i prikriveno, koje se ukazuje kao neka nesređenost i nestalnost političkih prilika, koliko u međusobnom odnosu pojedinih država, toliko i u državama samim. Ovo vrijenje, ma da se u savremenosti osjeća kao abnormalnost, u istinu je posve prirodno nužna faza u razvitku novih prilika, koje imaju da nastupe iza poremećenja starih do rata.

S toga sud o valjanosti rada oko savremenih događaja i nepripada sadašnjosti, nego budućnosti, pa će jedino historija biti kompetentna da o njima izreče svoju. Savremenici imaju samo da pobilježe događaje i pojave, pa ćemo i mi ovde iznijeti u najkrupnijim crtama te događaje i momentano stanje.

Svršetak svjetskog rata nalazi na okupu velesile t. z. Antante, kojoj su glavni predstavnici bili: Engleska, Francuska, Rusija, Italija i kašnje Američke države.

Rusija istupa još za vrijeme rata, tako, da nakon pobjede Antante ostaju kao diktatori pobjeđenim — Njemačkoj, Austro-Ugarskoj, Turskoj i Bugarskoj Engleska, Francuska i Amerika, a Italija se priklapa uz njih.

Već razni interesi ovih država prema pobjeđenim, bacaju među te diktatore prve smutnje. Francuska ide za potpunim satrvenjem Njemačke, jer drži da je to bezuvjetno nužno za njezine životne interese. Engleska, Italija i Amerika ne imaju toga interesa, suviše njihovi se ekonomski interesi protive gospodarskom uništenju Njemačke. Isto tako nije ni Francuska a ni Engleska bila baš oduševljena raspadom Austro-ugarske monarhije, jer su volili u središtu Evrope, kao protutežu Njemačkoj viditi jednu veliku državu, nego li ove manje, novo nastale iz njezinih ruševina. Da je tako, vidi se iz ponovnih pokušaja Francuske, da ostvari t j. »federaciju podunavskih država« čemu su se međutim odlučno oprle nove države Češko-Slovačka i naša država.

Naravno, da je usljed ove razrožnosti morala nastati i neka distonacija u dotadanjem međusobnom raspoloženju glavnih Antantinih vlasti, imenito Engleskom i Francuskom. Ta distonacija prelazi i u sukob ne do-

duše otvoreni, no zato podzemni diplomatski, pri čem se jedna i druga velevlast služi manjim vlastima, imenito novo nastalim, o kojima drži, da su im obvezane moralno i materijalno. Italija i Amerika drže se u tom podzemnom sukobu rezervirano, — Amerika, jer se očito želi otresti daljnjeg aktivnog utjecaja u evropsku politiku, a Italija, jer po svojoj oprobanoj metodi čeka, na čiju će stranu prevagnuti nadmoć, pa da sebi osigura daljnje uspjehe svoje osvajačke politike bez velikih žrtava i vlastitog rizika.

Kamen te smutnje u evoluciji Antante, poražena Njemačka, stisnula se je u moralnoj ogorčenosti i materijalnoj potištenosti pobijeđenog, te svraća svu svoju snagu na zacjeljivanje teških rana poraza. Uz to ima da se bori s unutrašnjim teškoćama socijalne krize, koja je nužno nastala u jednu ruku iz poremećenog ekonomskog stanja (čime se u ostalom bore i sve ostale države) a u drugu, iz naglog i neprirodno uslijedilog prevreta iz monarhičke u republikansku državnu formu. Potpuno njezino uništenje, kao što je to naumio i donekle inscenirao versaljskim zaključcima njezin krvni dušman-osvetnik, tadanji diktator Antante Clemenceau, — ne dozvoljavaju doduše ostale države antante, — razumijeva se ne iz idejolodije, humaniteta — nego iz razloga svojih vlastitih interesa. U toj svojoj teškoj situaciji Njemačka — koja je svojom imperijalističkom politikom postala odijoznom svim ostalim velevlastima, jer je dolazila u sukobe sa njihovim imperijalizmom, — traži saveznika, gde ga može naći, — i našla ga je u Rusiji.

Ova ogromna država, koja u svjetskom ratu nije ispunila nade, koju su saveznici polagali u njezinu kolosalnu snagu, a imenito slavenski svijet, — prekinuta je u svom sudjelovanju jednom nenadanom državnom i socijalnom eksplozijom, koja ju je razdrobila u nutarnjosti i onemogućila spra mvani. Nezadovoljstvo, koje je decenijima potkapalo državno apsolutističko ustrojstvo u staroj formi carizma, buknu kao socijalna revolucija, koja mahom otpuhnu carizam i dotadanji državni i socijalni poredak a na vlast dođoše predstavnici socijalnih nezadovoljnika pod firmom socijalističko-komunističkih ideja a pod imenom boljševizma. Ovakav nagli preokret ne može da provede prirodnu reformu stoljetnih ustanova a najmanje u jednoj onako ogromnoj državi, kao što je Rusija. Boljševičke ideje ne mogahu da se prirodno prihvate na čitavom tom ogromnom području, one ostadoše po vrhu, pa ih je trebalo održati sa strane onih, koji su u njihovo ime privukli na sebe državnu vlast, pa da se na njoj održe, prihvatiše se starog sredstva sviju, koji se žele održati na vlasti — sile. I tako vidimo na oko paradoksnu — ali u istinu posve prirodnu pojavu, da, boljševici, koji »oslobađaju« državu od tiranije carizma i sami posežu za tom tiranijom protiv svojih protivnika ne manjom brutalnošću, nego li je te činila vlast carizma.

Ova nasilnost i bezobzirnost, kojom su pošli provađati socijalno-ekonomske reforme svog društva i države bez obzira na oštećenje ekonomskih interesa ostalih država, pribavi im evropski bojkot u političkom i ekonomskom životu država. Naravno, da usljed velikog utjecaja, što ga ruska država ima na ekonomske prilike većina evropskih država, taj bojkot nije mogao dugo trajati, pa se pojedine od njih počeše makar i krišom

jedna pred drugom približavati Rusiji. Boljševički su vlastodršci, — Lenjin, Trocki i Čičerin vrlo dobro znali tu svoju snagu i umjeli se zgodno njom poslužiti. Ineinito su to dobro izrabili Nijemci, koji su ovim putem stekli svog naravnog saveznika.

Američke države nastojale su da u taj evropski haos unesu barem pokušaj sređenja — u prvom redu radi očuvanja svojih materijalnih interesa, koji stoje u ogromnim dugovima Evrope Americi. U tom nastojanju ima nešto skrbničko-altruističko, pa se pod tom firmom s početka i vodila ta intervencija, dok nije spala na posve realno područje čuvanja interesa na čem i danas stoji.

Ovo nesređeno i teško stanje kuša se urediti sa strane velevlasti i njihovih država. Pokušaji se vrše raznim međudržavnim i međunarodnim kongresima, konferencijama, sličnim dogovaranjima, kojih je ovo zadnje tri godine bilo mnogo i na raznim mjestima. Od njih najzamenitiji je onaj u Genovi, mjeseca travnja ove godine, kom je glavnu riječ vodio engleski ministar premijer Lloyd George. Glavni rezultat toga kongresa bio je negativan. I. j. izišla je još jače francusko-engleska oprека u pitanju Njemačke i Rusije. Njemačka se definitivno priključila Rusiji, koju je na tom kongresu velikim uspjehom zastupao boljševički predstavnik Čičerin. Boljševička Rusija postigla je na tom kongresu najveće uspjehe, s glavi je priznanje njezine vlasti od država, koje joj to dosada uskraćivale. I svi ostali sastanci samo bezuspješni pokušaji iz čega se jako zaključuje, da će se ovo stanje moći riješiti samo prirodnim razvojem i sređenjem sadašnjih prilika. Taj prirodni razvoj stat će opet — po historijskom skustvu za sad još uvijek u premoći a ne ljudskom pravu.

Srednjeevropske države, od kojih su neke novo nastale po kakvoći »manje vlasti«, ne mogu također da slože svoje interese jer im se u mnogom razlaze. Mlada Čehoslovačka republika sa svojim filozofom vladarom Masarikom na čelu pokazuje u uređenju svoje države i čuvanju njezinom spram vani sva prakticna svojstva češkog plemena. U nutarnjosti smeta joj uređenje spram njezinog ne češkog pučanstva, kojeg ima skoro do jedne trećine a i prema slovačkom plemenu nije upravna politika vladajućih organa umjela pogoditi nul kojom će izbjeći nezadovoljstvu tog »oslobođenog« dijela svojih suplemenika. Naspram vani osigurava si Čehoslovačka savezničke jer joj to nalaže okolina u kojoj se nalazi. Ta joj baš nije prijatnu jer je potpuno okružena Njemcima i Madžarima, koji neimaju razloga simpatizovati joj se.

Republika Austrija otrgnuto i nemoćno udo bivše Monarhije u ila životari do daljnjega privremenim životom i čeka svoj priključak velikoj Njemačkoj, kojem se uporno protivi Francuska iz bojazni od ojačanja Njemačke tim priključkom. Prijestolnica te države, Beč, još živi od injekcija, što ih kao nekadašnja prijestolnica velike države dobiva sabiranjem za vana, rad svog tradicionalnog prometnog i industrijalnog položaja.

Republika Madžarska, teško razočarana u svojoj megalomaniji (padom Monarhije, ne vjeruje u trajnost gorke zbilje, koja ju je zadesila. Na stalno snuje o uspostavi »sjaja krune sv. Stjepana« u čijem ime

nom prijašnjem opsegu. U to ime prihvaća svako, ma i najoprečnije sredstvo. Nakon sloma pokušala je socijalnom revolucijom po uzoru boljševizma, republikom, pa i reakcijonarnim apsolutizmom, a da steče neku historijski državotvornu podlogu, iznese na površinu »dinastička prava« Habsburgovaca i tim njihovim pravom hoće da opet skupi sve, što su Madžari nekad oteli a nakon svjetskog rata morali vratiti.

Kraljevina Rumunjska stekla je sa razmjerno malenim gubicima dosta znatne dobiti svjetskog rata zapalo ju je imeniti sve ono za čim je težila od Madžarske i Bugarske. Medu vlastima igrala je na istoku od prilike onu ulogu, koju Italija na zapadu, pa se te taktike i sada drži.

Naša država, koju vani zovu »Jugoslavija« (što joj je prinjezinom osnutku bilo i namijenjeno, a kašnje službeno napušteno) ne nalazi se također okružena prijateljima. Izuzam Rumunjske, s kojom stoji u dinastičkim vezama, okružuju našu državu vlasti, kojima nije u interesu njezin napredak i jakost. Na sjeveru vrebaju Madžari i Nijemci Austrije, da otkinu opet, što nam je povraćeno, na zapadu Talijani, hoće da do kraja provedu svoju otimačinu, koju su već amputacijom naših hrvatskih primorskih krajeva i dalmatinskog primorja i otočja proveli. Na jugu i istoku vrebaju opet Bugari i Arnauti, prvi da izglade svoj poraz i gubitak nakon svjetskog rata, a drugi čekaju svaku zgodu, da po staroj svojoj tradiciji poremete mir na sredini Balkana. U svojoj borbi napram vani ne nalazi naša država u svojim protektorima »Velikoj Antanti« uvijek one zaštite, koja ju po pravu i obećanju pripada, imenito se u pitanju talijanskog istupa protiv naše države očitó redpostavljaju interesi Italije našem historijskom i životnom pravu. Talijani neće da isprazne područja u Hrv. Primorju i Dalmaciji, koja su nepravedno i silom zauzeli. U nutarnjosti preživljuje naša država krizu u sredenju državnih prilika.

Hrvati, (a velikim dijelom i Slovenci) nijesu zadovoljni ustavnim uredenjem kako ga je ustanovio Vidovdanski Ustav od g. 1921. jer je osnovan na potpuno centralističkom osnovu ukidajući posvema individualnost dotadanjih upravnih područja kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Usljed ovako namjeravanog uredenja države, istupili su hrvatski poslanici iz Narodne Skupštine i sustegnuli se od daljnjeg sudjelovanja u njoj još prije glaosvanja o Ustavu, tako da je ovaj primljen bez njihovog sudjelovanja. Istupivši hrvatski poslanici zajedno sa zastupnicima Hrvatske republikanske seljačke stranke, kojoj stoji na čelu agilni i još iz vremena Monarhije čuveni hrvatski opozicionalni političar Stjepan Radić, organizovali su otpor Hrvata protiv ovakom centralističkom uredenju države u »Hrvatskom Bloku«, koji je stvorio »hrvatsko pitanje« u državi, čije riješenje jest brigom svim pravim pobornicima za dobrobit našeg države na hrvatskoj i srpskoj strani.

Zajedništvo interesa izmedu naše države i Rumunjske potaklo ih je da stvore neki diplomatski savez, koji se po uzoru Velike Antante nazva Malom Antantom. Zadaća tog sveza imala bi biti u glavnom obranbena a obvezuju se te države na medusobnu pomoć u slučaju zaraćenja koje od njih. Dosele nije bilo zgode za okušanje aktivne vrijednosti toga saveza.

Konačno rješavanje stoljetnog t. zv. »Istočnog pitanja«, t. j. sudbine Turske države u Evropi i pripadništva Carigrada kao nasljeda, zapalilo je za malo ove godne ponovno zublju evropskog rata.

Prigodom sređivanja prilika na Balkanu kongres velevlasti je t. zv. sevreskim ugovorom evropsku Tursku gotovo posve uklonio iz njezinog datadanjeg evropskog posjeda, koji iza balkanskog rata i onako spao na sam Carigrad i ostade po imenu prijestolnicom turskog carstva i Sultana u njemu, nu u istinu zaposjedoše Carigrad u ime garancije ugovora »osjeguranja« dardanelskog prolaza vojničke posade engleske i francuske a sve područje naokolo, pa i obale Maloazijske Turske zaposjedoše Grci. Faktička turska vlada preseli se u Angoru (Malu Aziju). Grci međutim nezadovoljiše se ni tim uzmakom Turske, nego pođoše za sve to daljim okupiranjem maloazijskog turskog teritorija. Imenito prisvojiše najvažniji grad Male Azije Smirnu. Turska se napokon opre ovom osvajanju svog neprijepornog po sevreskom ugovoru posjeda i tako plane grčko-turski rat. Turski otpor organizovao je i predvodio vrsni vojskovoda i državnik Kemal-paša i tolikim uspjehom, da je za kratko vrijeme, nakon teških poraza grčke vojske mogao preći iz obrane u navalu. U tom boju teško nastrada Smirna, jer je od požara, koji se je rodio u njoj nakon osvojenja od Grka, gotovo sva izgorila i sila stanovništva u nastalim međusobnim pokoljima Grka, Turaka i Armenaca poginulo i razbjeglo se.

Ovo pitanje pa i ostalo međunarodno evropsko stanje evropskih država takovo je, da se svjetski rat još uvijek ne može smatrati dovršenim. Stanje, koje raznim ugovorima stvoreno nakon formalnog svršetka njegova, takovo je, da neudovoljava najveći dio učesnika tog ugovaranja. Pobjeditelji nijesu polučili potpuno što su željili a pobijeđeni po gotovu su nezadvoljni. S toga oni prvi moraju da bdiju nad svojim dobicima (kao Francuska pram Njemačke) a ovi drugi čekaju zgodan čas i prigodu da povrate što su izgubili. Posljedica toga je, da o naviještenom »razoružanju« vlasti ne samo da ne ima ni govora, nego je oružanje jače, nego li što je bilo u mirno doba prije rata. S toga je i militarizam, kome se je na izmaku rata naviještala propast, danas jači u svim državama, nego li je prije bio, pa zadire u financijalno stanje njihovo tim osjetljivije, što je to stanje i onako ratom u svima teško uzdrmano. Usljed toga bore se sve velike i male države deficitima svojih državnih proračuna, što onda nužno uzrokuje opću financijalnu krizu evropskih novčanih prilika a po tom i pojedinih država.

Ovo slabo utješljivo stanje sadašnjosti ne daje ipak prava zdvojnosti i za budućnosti. Kulturni organizam Evrope i Amerike jači je danas, nego li što je bio iza sličnih ovakovih svjetskih katastrofa i kriza u historiji na pr. (iza tridesetgodišnjeg rata i Napoleonovskih ratova) pa kad je preturio ono i trgnuo se daljnjem, novom napretku, prebolit će i ovu krizu, te poći uspostavi mirnog daljnjeg kulturnog napretka.

„Napredak“ pred novim zadatkom.

Glavni dio nastojanja ljudi, kojima je od god. 1914. bilo povjereno vodstvo Središnje Uprave „Napretka“, bio je posvećen izgradnji društvenoga konvikta u Sarajevu. Kroz zadnjih 8 godina bila je u ovom velečanstvenom djelu „Napretka“ usredotočena ambicija svih društvenih radnika počam od predsjednika Središnje Uprave do posljednjega člana u upravi. Svi su jednako shvatili golemu važnost ove kulturne ustanove i svi su jednako nastojali i težili, da svojom suradnjom omoguće što skorije njeno dovršenje. Nepobitna je činjenica, da je samo velika ljubav hrvatskoga naroda u Bosni i Hercegovini prema „Napretku“ bila u stanju da svlada sve one poteškoće, što ih je tražilo dovršenje ovoga konvikta u najteža vremena.

Ove će godine Središnja Uprava da troškom od preko 2,000.000 K u cijelosti dovrši sarajevski konvikt i da uvedenjem centralnoga grijanja udovolji jednoj od glavnih potreba njegovih. Budućih godina biće prema dosadašnjim izdatcima potrebne tek manje svote za nabavu nekih omanjih potrebština u pogledu modernog uređenja konvikta.

Za tri godine postao je sarajevski konvikt domom naše srednjo-školske omladine iz Bosne, Hercegovine i Dalmacije. Kad se počimalo sa njegovom izgradnjom bilo je mišljenje, da će on potpuno zadovoljiti naše potrebe. Međutim se već evo za kratko vrijeme pokazalo, da je to mišljenje bilo krivo: Još godinu dana pa će sva mjesta u konviktu biti popunjena, a bila bi popunjena već do sada, da su primljeni svi oni, inače vrijedni molitelji, naročito oni iz Dalmacije, koji su molili za plaćena mjesta. Iza rata je neobično porastao broj polaznika na srednjim školama, a naša hrvatska omladina u tom broju nije zaostala. Premda je u to vrijeme otvoreno u pokrajini više srednjih škola, nije to nimalo umanjilo broj molitelja za mjesta u „Napretkovu“ konviktu. Biće da imadu dubljih razloga, da roditelji iz mjesta, gdje postoje srednje škole, u znatnom broju hoće da uz plaćanje smjeste svoju djecu u konvikt. U tom se pogledu ističe Dalmacija. Ti razlozi su svakako uzgojne naravi, a to znači za konvikt veliki moralni uspjeh. I ako je sarajevski konvikt podignut bez razlike za Bosnu kao i za Hercegovinu, ipak je nauke željna naša omladina iz Hercegovine već zapremila i 43 postojeća mjesta u provizorno otvorenom društvenom konviktu u Mostaru. Prema tome će buduće školske godine biti popunjena sva mjesta u oba „Napretkova“ konvikta, a to će staviti društvo pred tim neugodniju situaciju, što su u konvikte primana, iz uzgojnih razloga, samo djeca prvoga, rjeđe drugoga razreda, pa bi trebalo još pet godina dok prvi pitomci svrše srednju školu i u većem broju ostale konvikte.

„Napredak“, koji se posljednjih godina i u pogledu organizacije, kao i u pogledu svojih prihoda vrlo lijepo razvio, mora da uvaži ove okolnosti i da dosljedno svome programu što prije traži

način, kako će brigu oko hrvatske učeće omladine organizirati na mnogoi široj bazi nego li je dosadanja. U tom smislu će Središnja Uprava „Napretka“ već u skoroj budućnosti raspravljati o mogućnosti znatnog proširenja zgrade, u kojoj se nalazi mostarski konvikt sa nastojanjem, da taj konvikt u ničem ne zaostane za sarajevskim i da bude novi, čvrsti temelj-kamen budućem razvitku i djelovanju našega „Napretka“. Ovim korakom će Središnja uprava da privede u djelo nastojanje svoje agilne mostarske podružnice i mostarskih Hrvata, koji su na svoju ruku i svojim doprinosima otvorili i provizorno uredili tamošnji konvikt, i koji su još pred 20 godina podigli onu lijepu zgradu, na čijim će temeljima da se razvije budući veliki „Napretkov“ konvikt.

Naslovna slika ovoga kalendara prikazuje zgradu mostarskoga konvikta. Proširenje ove zgrade i njeno potpuno uređenje za svrhe konvikta čini prvi veći zadatak „Napretka“. Ovom slikom kani Središnja Uprava da već sad upozori Hrvate i Hrvatice na taj novi, a sa velikim troškom skopčeni zadatak „Napretka“, u nadi da će se oni svi na njen poziv odazvati sa dosadanjim razumijevanjem i dosadanjom požrtvovnosti te da će učiniti sve, kako bi „Napredak“ i ovaj svoj zadatak što prije i što časnije priveo u djelo.

Iza sarajevskog konvikta neka mostarski konvikt bude novim dokazom svijesti i požrtvovnosti Hrvata, naročito nas u Bosni i Hercegovini!

Zakladnici, dobrotvori i utemeljitelji „Napretka“ pristupili do god. 1921./22.

a) Zakladnici:

Općinsko poglavarstvo u B. Gradiški,
Ivo Budimirović u Travniku.

b) Dobrotvori:

Deissenberg Marko, veletržac u Trstu,
Samostan ss. milosrdnica u Zagrebu,
Hrvatska kreditna banka i štedionica u B. Brodu,
Deutsch Filipa sinovi u Zagrebu,
Supić Ž. Katica, posjednica u Bihaću,
Blaško Štitić u Zagrebu.
Petar Jelinović, trgovac u Travniku,
Stanislav Jelinović, trgovac u Travniku,

c) Utemeljitelji:

Hoinig Eugen, privatnik u Sarajevu,
Ančić Nikola, agent u Sarajevu,
Kelava Don Marijan, župnik u Mostaru,
Ilovača fra Pavo, franjevac u Mostaru,
Kancir Stjepan u Konjicu,

Blažević Petar u Konjicu,
Živić Jozo u Konjicu,
Kozarić Niko u Konjicu,
Jukić fra Jako, župnik u Blagaju,
Dolić Stjepan, predstojnik u V. Vakufu,
Jančić Mišo, direktor Jadr. banke u Sarajevu,
Novak Josip u Konjicu,
Jurić Stojan u Konjicu,
Vuković Mato u Konjicu,
Haznadarević Jašar, pis. offel. kod pokrajinske uprave u Sarajevu,
Pelić Nikica u Travniku,
Glavina Anto, inženir u Sarajevu,
Marić Anto, gostioničar u Dušini,
Binder i Polgar u Zagrebu,
Narodna šumska industrija d. d. u Zagrebu,
»Slaveks« d. d. u Zagrebu,
Ilić Mirko u Zagrebu,
»Croatia« d. d. za industriju duva u Zagrebu,
Reberti Rikard u Zagrebu,
Dr. Torbar Josip u Zagrebu,
Dr. Budak Mile u Zagrebu,
Dr. Hadrović Dragutin u Zagrebu,
Grivičić Z., veletrgovac u Zagrebu,
Prpić Milan, veletrgovac u Zagrebu,
Prpić Josip u Zagrebu,
Sidor i Veselko, k. d. u Zagrebu,
Ettinger Z. u Zagrebu,
Dr. Elegović Ivo u Zagrebu,
Radovanović R. Dragutin trgovac u Zagrebu,
Hrvatska Eskomptna banka d. d. u Zagrebu,
Kristić fra Augustin, župnik u Kiseljaku,
Bošnjaković Luka, željezničar u Sarajevu,
Shek Adalbert, sudski savjetnik u Sarajevu,
Šašić Nikola, kot. predstojnik u Sarajevu,
Andelić Don Petar, župnik u Bos. Dubici,
Wiplinger Anto, čin. jad. banke u Sarajevu,
Hadžiomerović Ahmet, trgovac u Sarajevu,
Glavić Marko, posjednik u Grudama,
Momčilović Stanislava u Sarajevu,
Buconjić Ivan, uprav. ispostave u Bosuću,
Sosa Ivan u Andrijin u Ljubuškom,
Kozina Jakov u Studencima,
Milas Ivan Stipin u Tihaljini,
Mišetić Marijan u Grabovniku,
Huremović Hadži Orhan, posjednik u Jami,
Jirka Anton, profesor trg. škole u Sarajevu,
Zavila Petar, šumar u Srednjem,
Precca Ana u Novosinju,
Cerić Sulejman Fehmi, posjednik u B. Dubici,

Čaušević Mehmed, trgovac u B. Dubici,
Ilić Ivan, um. or. narednik u B. Dubici,
Dr. Hanžeković Mato, odvjetnik u B. Dubici,
Hrkec Janko, kolar u B. Dubici,
Pihler Josip, nadcestar u B. Dubici,
Jukić Stjepan u Gračanici,
Matišić Anto, učitelj u Turbe,
Matišić Ivanka u Turbe,
Giusti Viktor Milan, ljekarnik u Derventi,
Ibrahimpašić Husejnbeg, posjednik u Bihaću,
Dr. Katičić Milan, odvjetnik u Bihaću,
Pranjić Mato, trgovac u Novom Selu,
Mutapćija Ivan, učitelj u Banja Luci,
Ferić Stjepan, župnik u Sl. Koba,
Konrad Grims, trgovac u Varaždinu,
Dr. Rudolf Herman, odvjetnik u Varaždinu,
Vjekoslav pl. Jurjević ljekarnik u Varaždinu,
Nikola Kesegi, trgovac u Varaždinu,
Ilija Kovačević, trgovac u Varaždinu,
Frano Magdić, bank. činovnik u Varaždinu,
Josip Milković st., posjednik u Varaždinu,
Andro Sieber, posjednik u Varaždinu,
Dr. Ljudevit Šolc, odvjetnik u Varaždinu,
Stjepan Težak, trgovac u Varaždinu,
Dr. Adolf Uršić, odvjetnik u Varaždinu,
Miroslav Barbot, bank. činovnik u Varaždinu,
Dr. Gabor Kiš, vlaselni zlatar,
Dr. Vladimir Šibenik, odvjetnik u Zlataru,
Juraj pl. Jelačić, vlad. perovođa u Zlataru,
Dragutin Trstenjak, mjernik u Zlataru,
Dr. Dragutin Vračun, odvjetnik u Varaždinu,
Ljubica Hočevar, učiteljica u Bartolovcu,
Zvonimir Heđi, učitelj u Bartolovcu,
Anka Čukac, privatnica u Bartolovcu,
Pero Adamović, trgovac u Varaždinu,
Josip Stern, trgovac u Varaždinu,
Janko Bonjeković, posjednik u Varaždinu,
Ivan Kefela, trgovac u Varaždinu,
Robert Schönwald, posjednik u Zlataru,
Mate Rupčić, veleposjednik i major u mirovini u Vinici,
Dr. Ante Magdić, odvjetnik u Varaždinu,
Rudolf Puttar, bačvar u Varaždinu,
Lucek Đurasek, trgovac u Varaždinu,
Miroslav Kos, trgovac u Varaždinu,
Šarić Ilija, učitelj u Ščitu,
Karin Josip, trgovac u Bratuncu,
Leopold Tirih, direktor zem. banke u Zvorniku,

I nutarnji društveni rad kako u samoj Središnjoj Upravi tako i u konviktu potpuno je sregjen, jer je Središnjoj Upravi uspjelo primiti za društvenoga direktora umirovljenoga profesora g. Antuna Odića, a za direktora srednjoškolskog konvikta u Sarajevu g. dr. Matiju Lovca, poznate radnike i rodoljube.

Na koncu moli skupštinare, da u raspravljanju i kritikovanju društvenoga rada budu stvarni i kratki, jer je materijal preobilt, pa bi se mogla skupština predaleko otegnuti.

Podjeluje riječ društvenom direktoru g. Antunu Odiću da pročita izvješće Središnje Uprave.

Nakon što skupština aplauzom povlagjuje društvenom predsjedniku i odboru, društveni direktor čita svoj izvještaj, koji glasi:

Slavna glavna skupštino!

Prema § 38. društvenih pravila dužnost je Središnje Uprave, da u formi tajničkog i blagajničkog izvještaja predoči skupštini cjelokupan svoj rad tokom društvene godine, pa je tako na me kao na društvenoga direktora pala ugodna dužnost da slavnoj skupštini u obliku izvještaja društvenoga direktora nadomjestim tajničko i blagajničko izvješće.

Smatrajući da izvještaj mora slavnoj skupštini dati potpunu sliku društvenoga rada, a u toj slici da moraju naročito biti istaknuti oni momenti, koji su od velike i bitne važnosti po hrvatski narod i njegovu ovu najugledniju kulturnu instituciju, to ću biti slobodan nekoje podatke iznijeti samo u statističkoj formi, a neke potanje osvijetliti i podvrći pravednoj kritici.

Na prošloj godišnjoj glavnoj skupštini »Napretka« obdržavanoj dne 29. lipnja 1921., iza kako su prema društvenim pravilima odstupili predsjednik i 8 odbornika, izabrani su za društvenoga predsjednika gospodin Aleksa Gjebić i novi odbornici gg. Alaupović Anto, Brgjanović Marko, Durbešić Ivica, Janković Stjepan, Poljak Mijo, Rukavina Niko, Varda Nikola i Vučak Mijo. Osim ove osmorice birana su petorica odborničkih zamjenika, trojica članova nadzornog odbora i dvojica njihovih zamjenika.

Na prvoj odborskoj sjednici od 7. VII. 1921. konstituisao se odbor ovako:

Predsjednik: Aleksa Gjebić, nadzornik baždarstva i punciranja.

tur

I. Podpredsjednik: Alaupović Anto, župnik novosarajevski.

II. Podpredsjednik: Vučak Mijo, profesor.

I. Tajnik: Dr. Danda Edo, vladin podtajnik.

II. Tajnik: Rukavina Niko, financ. tajnik.

Blagajnik: Varda Nikola, prokurista zem. banke.

Odbornici: Dr. Andrić Josip, povjerenik vladinog odjelenja; Belančić Nikola, rudarski savjetnik; Brgjanović Marko, stolarski majstor; Caratan Jure, posjednik i restaurant; Durbešić Ivica, sudski savjetnik; Dvorniković Ljudevit, profesor preparandije; Gliha Mihael, bravarski majstor; Janković Stjepan, narodni poslanik; Dr. Pavičić Ivan, odvjetnik; Poljak Mijo, direktor realke; Radošević Franjo, veletržac.

Zamjenici: Udovičić Jozo, trgovac; Buconjić Nikola, gradski školski nadzornik; Markezić Ivo, željeznički nadpovjerenik; Milinović Marko, učitelj trgovačke škole; Sečkar Josip, željezničarski povjerenik.

Nadzorni odbor: Predsjednik: Dolić Nikola, vladin nadsavjetnik.

Odbornici: Lovrenčić Ljudevit, računarski nadsavjetnik u. m.; Premužić Filip, računarski revident.

Zamjenici: Belančić Jozo, računarski revident; Andrić Mijo, bankovni činovnik.

Tokom društvene godine nastale su u odboru ove promjene: II. tajnik Nikola Rukavina premješten je u Bihać, pa je za drugog tajnika izabran na III. odborskoj sjednici dne 11. kolovoza 1921. odbornik dr. Josip Andrić, a ispražnjeno odborsko mjesto dr. Andriča popunio je odborski zamjenik Marko Milinović.

Pošto odbornici Franjo Radošević i Marko Milinović, uslijed preopterećenosti privatnim poslovima, nijesu mogli vršiti svoje dunžosti, to su na predlog društvenoga predsjednika na XII. odborskoj sjednici, 20. siječnja 1922., pozvani zamjenici Nikola Buconjić i Ivo Markezić, da upražnjena odborska mjesta popune.

Želeći rad u svakom pogledu pojednostaviti, a i svakog odbornika prema sposobnostima i raspoloživu vremenu zaposliti, obrazovao je odbor izmegju sebe ove sekcije:

1. Sekcija za konvikt: gg. Tandarić, Poljak, Radošević, dr. Andrić i Alaupović.

2. Sekcija za organiziranje škola: gg. Vučak, Buconjić, Dvorniković i Alaupović.

3. Sekcija za dom: gg. Tandarić, Varda, dr. Pavičić.

4. Sekcija za prikupljanje članova: gg. dr. Danda, Rukavina, Brgjanović, Markezić, Sečkar i Udovičić.

5. Sekcija za stipendije: gg. Dr. Danda, Rukavina, Poljak, Tandarić i Alaupović.

Tokom poslovne godine bile su 32 odborske sjednice.

»Napredak« kao najjače kulturno društvo Hrvata u ovoj državi prema svojim pravilima ima veoma opsežan program svoga rada izražen tačno u § 3. društvenih pravila. Središnja Uprava svjesna dužnosti i odgovornosti nije pustila iz vida nijednu pravilima predvigjenu svrhu, pa mi dozvolite, da svoj izvještaj u tom pogledu i razvrstam prema radu i postignutome uspjehu.

A. PRUŽANJE MATERIJALNE I MORALNE POMOĆI GJACIMA.

U odobrenom proračunu za godinu 1921.—1922. predvigjeno je za:

štipendije i potpore gjaka na visokim školama	K 200.000.—
štipendije i potpore gjaka na srednjim školama	K 120.000.—
izvanredne potpore gjacima i naučnicima	K 50.000.—
potpore naučnicima	K 80.000.—
ukupno	**K 450.000.—**

Uslijed toga raspisao je odbor slijedeće štipendije:

za visokoškolce:

4 po K 16.000 godišnje (samo za inozemstvo)	= K 64.000.—	
8 po K 12.000 godišnje	= K 96.000.—	
8 po K 6.000 godišnje	= K 48.000.—	
20 stipendija sa ukupno	K 208.000.—	**K 208.000.—**

za srednjoškolce:

20 po 2.000 K godišnje	= K 40.000.—	
20 po 1.500 K godišnje	= K 30.000.—	
20 po 1.000 K godišnje	= K 20.000.—	
60 štipendija sa	K 90.000.—	K 90.000.—
sveukupno		K 298.000.—

dok je ostatak od **152.000 kruna** predvidio za potpore.

Prije podjele štipendije stvorio je odbor zaključak, da se pri podjeli štipendija i potpora imaju uvažiti:

1. u prvom redu dosadašnji »Napretkovi« štipendisti, koji su naukama i vladanjem udovoljili;
2. rad pojedinih podorganizacija;
3. da li u mjestu ima srednja škola ili nema; i
4. djeca za I. razred iznimno više razrede srednje odnosno stručne škole,

a ovo opet sve istom nakon što su dotični odbijeni za vladinu štipendiju.

Uvažujući ovo Središnja je Uprava podijelila ove štipendije:

a) Za visokoškolce:

1. Andrijević Ivan, Banja Luka, medecinski fakultet, Zagreb, 12.000 K.
2. Aždajić Luka, Kralj. Sutjeska, pravni fakultet Zagreb, 6.000 K.
3. Baković Pero, Duvno, šum. fakultet Zagreb, 6000 K.
4. Barišić Josip, Gradačac, pravni fakultet Zagreb, 6.000 K.
5. Čukac Vladimir, Travnik, medicinski fakultet Beč, 6.000 K.
6. Čop Vjekoslav, Odžak, šum. fakultet Zagreb, 9.000 K.
7. Dilber Alojz, Travnik, rudarstvo Leoben, 12.000 K.
8. Dumančić Jozo, Ljubuški, pravni fakultet Zagreb, 9.000 K.
9. Džal Dragutin, Bihać, pravo Zagreb, 6.000 K.
10. Ećimović Marko, Duvno, vis. tehnika Prag, 12.000 K.
11. Esich Vinko, Travnik, prav. fak. Zagreb 6.000 K.
12. Filipović Jerko, Jajce, prav. fak. Zagreb 6.000 K.
13. Gavran Ljubomir, Vareš, šum. fak. Zagreb, 9.000 K.
14. Gojsilović Mirko, Travnik, prav. fak. Zagreb 6.000 K.
15. Jablanović Mato, Travnik, rudar. ak. Pžibram 12.000 K.
16. Jakovljević Mato, Gradačac, med. fakultet Zagreb 9.000 K.
17. Jengić Franjo, Bihać, filoz. fak. Zagreb, 12.000 K.
18. Kaić Jakov, Livno, prav. fak. Zagreb 9.000 K.
19. Kordić Ivan, Ostrožac, filoz. fak. Beč 9.000 K.
20. Požun Anto, Sarajevo, vis. tehn. Zagreb, 12.000 K.
21. Summerecker Sigo, Sarajevo, viša škola za umjetnost, Zagreb, 6.000 K.
22. Šebelić Vjekoslav, Bihać, filoz. Zagreb, 9.000 K.
23. Tandarić Dragan, Sarajevo, visoka tehnika Dresden, 16.000 K.

Pošto nije bilo — osim jednoga — reflektanata za štipendije od K 16.000 za inozemstvo, podijeljena je samo jedna takova štipendija, a ostale 3 su upotrebljene tako,

da se 7 štipendija od 6.000 K povisilo na 9.000 K godišnje, i povisio broj štipendista na 23 sa **K 205.000.—.**

b) Za srednje i stručne škole:

Po 2.000 K godišnje:

1. Bagarić Martin, Misihovina Duvno, IV. razred preparandije, Mostar.
2. Berković Zvonimir, Banja Luka II. teh.šk. Zagreb.
3. Bujanović Greta, Bijeljina IV. raz. prep. Sarajevo.
4. Čutuk Andrija, Ružići VII. raz. gim. Vinkovci.
5. Dijaković Marko B. Kostajnica I. r. realke, Sarajevo.
6. Dolibić Anka, Livno, II. raz. prep. Sarajevo.
7. Džoić Marija, Brčko Malići, IV. teč. prep. Sarajevo.
8. Jurić Anka, Konjic, V. raz. gim. Sarajevo.
9. Jurić Krtajić Ivan, Ostrožac. I. r. gim. Sarajevo.
10. Kraljević Ivan, Lisica, VI. r. gim. Mostar.
11. Krolić Blanka, Ključ I. razr. prep. Sarajevo.
12. Kugler Tomislav, Gradačac, IV. r. gim. Visoko.
13. Marić Blaž, Vrdi, VIII. raz. gim. Mostar.
14. Oršelić Luka, Brčko Vidovice, I. r. gim. Brčko.
15. Pejić Vladislav, Tuzla, II. raz. gim. Visoko.
16. Pogarčić Šime, Vareš, VI. raz. gim. Travnik.
17. Protrka Josip, Duvno, V. raz. gim. Mostar.
18. Rajić Ivan, Vrdi, VIII. raz. gim. Mostar.
19. Stjepan Raić, Vrdi VII. raz. gimn. Mostar.
20. Smrtnik Ivana Banjaluka II. raz. prep. Sarajevo.
21. Starčević Ludmila, Zvornik I. raz. prep. Sarajevo.
22. Ante Stipić, Duvno, I. raz. gim. Sarajevo.
23. Vrdoljak Ivo, Livno, I. raz. trg. akad. Sarajevo.

Ukupno 23 štipendije po 2.000 K = 46.000.—.

Po 1.500 K godišnje:

1. Bašadur Adela, Mostar. IV. raz. više djev. škole.
2. Brstilo Petar, Var. Vakuf, II. r. real. gim. Banjaluka.
3. Buljan Ladislav, Kreševo, V. raz. gim. Travnik.
4. Čorić Anka, Mostar, I. raz. prep. Mostar.
5. Dragičević Nikola, Trebižat, VIII. raz. gim. Mostar.
6. Dugandžić Marko Gabela, VIII. raz. gim. Mostar.
7. Jurković Luka, Čapljina, VIII. raz. gim. Mostar.
8. Kraljević Pavo, Lisice VII. raz. gim. Mostar.
9. Kraljević Tomo, Lisice, VI. raz. gim. Mostar.
10. Krtalić Krešimir, Banjaluka, II. raz. gim. Travnik.
11. Kulier Vatroslav, Fojnica Kis., VII. r. gim. Sarajevo.
12. Martinović Milka, Prozor I. raz. viš. djev. šk. »Nazaret«, Banjaluka.
13. Matković Ana Bihać, IV. raz. prep. Sarajevo.

14. Naletilić Anka, Lise IV. viš. djev. šk. Mostar.
15. Petrušić Tomo Trebinje, III. r. trg. str. šk. Sarajevo.
16. Premužić Anton, Kreka I. raz. trg. akad. Sarajevo.
17. Puškarić Petar, Rama Šćit, VIII. r. gim. Travnik.
18. Rezo Ilija, Mandino selo VI. raz. gim. Travnik.
19. Strujić Bosiljka Bugojno, IV. razred više djevojačke škole »Nazaret«, Banjaluka.
20. Tomić Danica, Bihać, III. raz. prep. Sarajevo.
21. Vrančić Vjekoslav, Ljubuško II. r. trg. ak. Sarajevo.
22. Strujić Ilija zanatlijska škola Sarajevo.

Ukupno 22 štipendije po 1500 K = 33.000.—.

Po K 1000 godišnje.

1. Androšević Jelena, Dolac, III. raz. trg. šk. Travnik.
2. Ašperger Olga, Djakovo. III. raz. prep. Zagreb.
3. Bašić Marija, Sarajevo I. r. prep. Sarajevo.
4. Barbarić Dragica, Gradnići II. raz. gr. šk. Tuzla.
5. Baškarad Jure, Travnik, II. r. trg. šk. Travnik.
6. Bažulić Marija, Mostar. II. raz. prep. Derventa.
7. Bosak Aloiz Bukvik, II. raz. real. gim. Tuzla.
8. Božić Alojzij, Visoko, V. raz. vel. gim. Visoko.
9. Čorić Ferdinand, Travnik, II. r. gim. Travnik.
10. Gašparović Franjo, B. Kostajnica. II. r. gim. Kostajnica.
11. Golemac Marija, Nevesinje, I. raz. gim. Livno.
12. Grgić Perica, Travnik IV. raz. gim. Travnik.
13. Luketić Valerija Bos. Kostajnica, II. raz. gimnazije, Kostajnica.
14. Maglica Ivan. B. Kostajnica, I. r. gim. Kostajnica.
15. Megjugorac Ilija, Klobuk, IV. raz. trg. šk. Sarajevo.
16. Momčilović Justina. Pržići, II. viš. dj. šk. Sarajevo.
17. Omazić Ljubica Livno, II. raz. trg. šk. Livno.
18. Padro Ana, Livno, II. raz. gim. Livno.
19. Radman Ana, Livno. I. raz. gim. Livno.
20. Rončević Rudolf B. Kostajnica II. r. gim. Travnik.
21. Sauerborn Franjo, Sarajevo, IV. razr. gim. Brod.
22. Šimić Milka ,Livno, II. raz. gimanzije Livno.
23. Škaro Ljuba, Livno, II. raz. prep. Sarajevo.
24. Šoljić Emilija, Kladanj, II. raz. više djev. šk. Tuzla.
25. Zovko Ante, Visoko, I. raz. gim. Brod n. S.

Ukupno 25 štipendija po K 1000 = K 25.000.—.

Po 750 K godišnje.

1. Perković Ana, Bihać, I. raz. gim. Bihać.
2. Perović Jozefina, Bihać, I. raz. gim. Bihać.
3. Sarajkić Serafina, Cazin, IV. raz. viš. djev. šk. Bihać.

Ukupno 3 štipendije po K 750 = K 2.250.—.

Po 500 K godišnje:

1. Šutić Anka Bihać II. raz. viš. djev. šk. Bihać.

Ukupno 1 štipendija po K 500 = K 500.—.

c) Ostale štipendije:

1. Antonije Brajko, medecinar, Zagreb 4 mjeseca po 500 K	K	2.000.—
2. Andrija Vidačković, pravnik Zagreb, 5 mjeseci po 600 K	„	3.000.—
3. Škorput Pero, pravnik u Zagrebu, 5 mjeseci po 600 K	„	3.000.—
4. Miličević Živko, pravnik u Zagrebu, 5 mjeseci po 600 K	„	3.000.—
5. Matko Mikulić, medicinar Beč, 8 mjeseci po 1000 K	„	8.000.—
6. Mato Malić, Zadružna Zveza, Ljubljana 6 mjeseci po 500 K	„	3.000.—
7. Ivan Kuliš, preparand. Mostar, 4 mjeseca po 300 K	„	1.200.—
8. Tomić Milka, pripravnica Sarajevo, 3 mjeseca po 300 K	„	900.—
9. Atif Pličanić, trg. akademija Zagreb, 3 mjeseca po 400 K	„	1.200.—
10. Čapelj Josip, realac Sarajevo, 3 mjeseca po 300 K	„	900.—
11. Rudolf Kreitmayer trg. ak. Sarajevo, 2 mjeseca po 400 K	„	800.—
12. Ružica Vuković, viša pučka škola Županja, 6 mjeseci po 100 K	„	600.—
13. Ivinović Pavao, trg. škola u B. Dubici, 4 mjeseca po 200 K	„	800.—
14. Mato Tolj, gimnazijalac Subotica, 6 mjeseci po 200 K	„	1.200.—
15. Jozić Marijan, gimnazijalac Tuzla, 6 mjeseci po 200 K	„	1.200.—
ukupno	K	30.500.—

Prema ovom svemu podijeljeno je 112 stipendija sa K 342.250, pa su preko raspisa podijeljene 32 stipendije sa K 44.250.

Ova sva svota nije još isplaćena, te će se isplatiti u mjesecima junu i julu kao u zadnjim mjesecima školske godine.

Od predvigjenih 152.000 K za potpore podijelila je Središnja Uprava:

I. U GOTOVOM:

a) visokoškolcima:

Artuković Andrija, Zagreb	K	500.—
Buconjić Milivoj, Pribram	„	3.200.—
Ivan Boto, Prag	„	2.500.—
Iosip Barišić, Zagreb	„	2.000.—
Vlado Bunoza. Zagreb	„	2.000.—
Miroslav Čubeljić, Zagreb	„	500.—
Nikola Čuljak, Zagreb	„	1.300.—
Caić Marko	„	400.—
Čaić Rudolf Zagreb	„	400.—
Čukac Vladimir, Beč	„	600.—
Grgo Dujmušić, Zagreb	„	1.000.—
Zvonimir Draganović, Zagreb	„	800.—
Alois Dilber, Leoben	„	1.500.—
Dragutin Džal, Zagreb	„	1.000.—
Marko Ečimović, Prag	„	3.000.—
Niko Franjić	„	100.—
Jerko Filipović, Zagreb	„	1.000.—
Adolf Gomeršić, Zagreb	„	1.200.—
Ilija Gakić, Zagreb	„	1.000.—
Anton Gašić, Prag	„	2.000.—
Ljubomir Gavran, Zagreb	„	1.000.—
Drago Jandrić, Prag	„	2.532.50
Mato Jakovljević, Zagreb	„	500.—
Ferdo Jengić, Zagreb	„	1.000.—
Vjekoslav Jukić, Beč	„	2.000.—
Nikola Kaić, Zagreb	„	1.000.—
Franjo Kordić, Zagreb	„	1.000.—
Rudolf Kreković, Zagreb	„	1.000.—
Marko Lamešić, Zagreb	„	1.000.—
Anto Matković, Zagreb	„	800.—
Nikola Mihališek, Zagreb	„	1.300.—
Mustafa Mujbegović, Beč	„	1.000.—
Lujo Naletić, Zagreb	„	1.000.—
Ivao Nujić, Ljubljana	„	1.000.—
Stanislav Pinjuh, Zagreb	„	2.800.—
Anton Ramljak, Beč	„	1.000.—

Josip Suljić, Zagreb	„	150.—
Krešimir Šikić, Zagreb	„	300.—
Ivan Šeremet, Beč	„	1.000.—
Stjepan Tomiš, Beč	„	1.000.—
Franjo Tomić, Beč	„	1.000.—
Vjekoslav Vlaho, Beč	„	1.000.—
Oskar Vilfan, Eggenberger	„	1.500.—
Ivan Župan, Zagreb	„	1.000.—
Marko Marić, Zagreb	„	200.—
Rudolf Kreković, Zagreb	„	1.000.—
ukupno	K	54.082.50

b) srednjoškolcima:

Aurelija Anić, Sarajevo	K	400·—
Ljubica Blagojević, Sarajevo	„	300·—
Josip Bračić, Sarajevo	„	200·—
Ivan Barišić, Sarajevo	„	400·—
Antonija Czezner, Sarajevo	„	600·—
Marija Čurčić, Sarajevo	„	800·—
Petar Dojčinski, Sarajevo	„	500·—
Marko Dugančić, Mostar	„	400·—
Krunoslav Draganović, Sarajevo	„	500·—
Marija Džoić, Sarajevo	„	800·—
Anka Dikić, Mostar	„	400·—
Jelisava Ferić, Banjaluka	„	400·—
Srečko Fišić, Travnik,	„	300·—
Hedviga Jelinek, Sarajevo	„	200·—
Kurtović Jelena, Banjaluka	„	400·—
Franjo Kozina, Mostar	„	400.—
Anto Ledić, Sarajevo	„	200·—
Josip Miletić, Derventa	„	1.500·—
Katica i Štefica Mihalić, Sarajevo	„	400·—
Dragutin Milinković, Sarajevo	„	200·—
Pavo Marošić, Sarajevo	„	200·—
Bogoljup Mihajlović, Negotin	„	400·—
Zora Miletić, Sarajevo	„	800·—
Ružica Pavičić, Sarajevo	„	300·—
Rudolf Švorc, Travnik	„	400·—
Vladislav Šoprek, Sarajevo	„	700·—
Marko Schechtl, Sarajevo	„	400·—

Milan Trolić, Sarajevo	„	400·—
Milan Vukotić, B. Brod	„	400·—
Marko Željko, Šir. Brijeg	„	200·—
Mato Tolj, Subotica	„	100·—
Borislav Tupanjčić, Livno	„	1.440·—
Jozo Tomić, Livno	„	1.440·—
ukupno	K	13·880·—

c) šegrtima:

Marunović, Sarajevo	K	400·—
Krešimir Šikić, Sarajevo	„	340·—
ukupno	K	740·—

II. U NARAVI.

a) visokoškolcima:

1. Pinjuh Stanko, medicinar, Zagreb, jedno odijelo u vrijednosti . . . . . K 1.000·—

ukupno . . K 1.000·—

b) srednjoškolcima:

Stjepan Stjepanović, Sarajevo, 1 cipele. Sopek Ladislav, Sarajevo, 1 odijelo i 1 cipele. Mile Sosa Sarajevo 1 cipele. Ivan Bušić, Sarajevo, 1 cipele. Zvonko Stjepanović, Sarajevo, 1 cipele. Drago Jelica, Sarajevo, 1 odijelo i 1 cipele. . . . . K 7.000·—

Ukupna vrijednost . . K 7.000·—

c) naučnicima:

Vladimir Lastrić, Sarajevo, 1 odijelo. Stjepan Vujanović, Sarajevo, 1 odijelo. Zvonko Tandara, Sarajevo, jedno odijelo. Jozo Marunović, Sarajevo, 1 odijelo. Josip Orel, Sarajevo, 1 odijelo i cipele. Stipo Paškvan, Sarajevo, 1 odijelo i cipele. Marko Kovčalija, Sarajevo, 1 odijelo i cipele. Ivica Vukadin, Sarajevo, 1 odijelo i cipele. Juro Plejić, Sarajevo, 1 odijelo. Andrija Polić, 1 cipele i zimski kaput. Ivica Ambrošić, Sarajevo 1 cipele. Stjepan Vujanović, Sarajevo, 1 odijelo. Alois Dragičević, Sarajevo, 1 cipele. Nikola Miketek, Sarajevo, 1 odijelo i cipele. Ivo Subašić, Sarajevo. 1 cipele Pavao Alaupović, Sarajevo jedno odijelo. Jakov Alaupović, Sarajevo jedno odijelo, Josef Simonis, Sarajevo jedno odijelo. Vladimir Lastrić, Sarajevo jedno odijelo. Mato Bradać, Sarajevo jedan zimski kaput. Ljubomir Erceg, Sarajevo jedan zimski kaput. Oleksa Frano, Sarajevo jedan zimski kaput. . . . . K 43.600·—

ukupna vrijednost . . K 43.600·—

III.

No kako i podružnice u smislu § 27. tačka b) imadu pravo od ubrane članarine davati potpore gjacima srednjih mjesnih škola, to su podijelile potpore ove podružnice:

a) Podružnica u Mostaru.

1. Grubušić Drago, Buško Blato, I. r. trg. šk.	K	750·—
2. Kuliš Ivan, Dolac, IV. raz. prep.	„	1.000·—
3. Skender Ljubica, Mostar, I. v. djev. škole	„	1.400·—
4. Vidović Luka. Rodoč, I. trg. škole	„	1.200·—
5. Boban Ivan, Mostar, I. razr. gimnazije	„	800·—
i nerazvrstanih	„	5.550·—

b) Podružnica u Širokom-Brijegu.

1. Milan Štimac, Lisa, I. razr. gimnazije	K	300·—
2. Marko Zeljko, Mokro, III. razr. gimnazije	„	200·—

c) Podružnica u Brezi.

1. Blaško Tomić, Vijaka, III. raz. realke	K	400·—
2. Gabriel Blažević, Zenica, II. raz. realke	„	400·—

d) Podružnica u Bihaću ž.

1. Perković Jozefina, Bihać	K	600·—
2. Perković Anka, Bihać	„	600·—
3. Sarajkić Serafina, „	„	600·—
4. Anka Šutić, „	„	400·—

e) Podružnica u Travniku (ženska).

1. Julka Modrušić, Travnik I. r. trg. šk.	K	400·—
2. Marija Komušanac, Dolac II. r. trg. šk.	„	400·—

f) Podružnica u Zenici.

1. Jankozić Marija, Zenica, I. r.	K	1.000·—
2. Ivan Karlović, Zenica, I. r.	„	1.500·—
3. Blagović Ljubica, Zenica, III. raz. prep.	„	1.600·—
4. Krolić Blanka, Zenica, I. raz. prep.	„	800·—
5. Marija Kuna, Zenica, II. osn. škole	„	100·—

g) Podružnica u Travniku (muška).

1. Rudolf Švorc, Travnik, IV. raz.	K	400·—
2. Anto Matković, Travnik, kipar	„	800·—
3. Fabijan Kurolt, Travnik, I. raz.	„	900·—
4. Anto Radeljković, Travnik, II. raz.	„	500·—
5. Ivan Palinić, Bugojno, I. raz.	„	600·—
6. Androšević Marko, Dolac, II. raz.	„	500·—
7. Ivan Kuliš, Dolac, IV. tečaj prep.	„	400·—
8. Srećko Fišić, Travnik, II. raz.	„	300·—

h) Podružnica u Tuzli (ženska).

1. Marijan Jozić, real. gim. Tuzla	K	1.000·—
2. Petar Petrović, VIII. raz. r. gimnz.	„	2.000·—
i nerazvrstanih	„	1.700·—

i) Podružnica u Tuzli (muška).

1. Z. Batinić, Tuzla, VI. raz. r. gimn.	K	300·—
2. F. Leder, Tuzla, VI. raz. gim.	„	340·—
3. J. Francek, Tuzla, VI. raz. r. gim.	„	300·—
4. F. Banbić, Tuzla, VI. raz. r. gim.	„	300·—
5. K. Mott, Tuzla, VI. raz. r. gim.	„	900·—
i nerazvrstanih	„	100·—

j) Podružnica u Jajcu.

1. nerazvrstanih	K	5.996·—

k) Podružnica u Prozoru.

1. Martinović Anka, I. r. više škole B. Luke	K	1.000·—

l) Podružnica u Ljubuškom.

1. nerazvrstanih	K	14.272·—

m) Podružnica u Visokom.

1. nerazvrstanih	K	200·—
Ukupno	K	52.808·—

n) Podružnica u Kaknju-Zgošći.

1. naučniku Ivi Čabriću	K	200·—
Ukupno	K	200·—
Prema svemu tome podijeljeno je na potpore	K	173·310·50
pa pribrojimo li ovu svotu stipendijama sa	„	342.250·—
to je ukupno utrošeno	K	515.560.50

što čini prekoračenje za **K 65.560·50**

Po svoj prilici ova svota je još i veća, jer su još i druge podružnice dijelile potpore, ali nam to nikad ne javiše, premda su na to §om 26-tim tačka g) vezane, a niti nam spremiše godišnjeg izvještaja, iz kojeg bi to mogli razabrati. Ovakav postupak je za osuditi. Isto tako mnoge podružnice, koje u mjestu nemaju srednje škole dijeliše potpore, što se protivi društvenim pravilima, jer bi ovakav postupak, kad bi ga zavela većina podružnica, potpuno uskratio Središnjoj Upravi jedno vrelo prihoda t. j. članarinu, a osim toga bi se na potpore izdijelilo previše, kad bi se dijelilo bez sporazuma i obavijesti Središnje Uprave.

B. UZDRŽAVANJE GJAČKIH DOMOVA.

Kako je poznato Središnja je Uprava odlučila sarajevsk srednjoškolski konvikt, kao i konvikt u Mostaru popunjavati postepeno, počam od I. razreda srednjih škola, izuzev važnih iznimnih slučajevada da na taj način odgoji svoj pomladak i uzdrži što bolju disciplinu. Toga radi i prima se svake godine stanoviti broj gjaka i to redovno za I. razred.

U proračunu bilo je predvigjeno za sarajevski

konvikt	K	780.000·—
za mostarski	„	80.000·—
za namještenike u konviktu	„	40.000·—
Ukupno	K	900.000·—

dok je u prihodu predvigjen doprinos učenika za plativa, poluplativa i trećinu plativa mjesta sa K 590.000·—, pa bi prema tome ostalo na Središnjoj Upravi za izdržavanje svota od **K 310.000.**

U mjesecu srpnju raspisala je Središnja Uprava natječaj za konviktska mjesta i to:

a) za sarajevski konvikt:

30 besplatnih mjesta za gjake,
6 poluplativih „ „ „
4 trećinu plativih mjesta za gjake,
40 potpuno plativih mjesta za gjake.
10 bezplatnih mjesta za šegrte,

90 mjesta ukupno.

b) mostarski konvikt:

10 besplatnih mjesta za djake,
10 poluplativih mjesta za gjake,
10 potpuno plativih mjesta za gjake,
30 mjesta ukupno.

c) za sarajevski konvikt „Zore Zrinjske“:

5 mjesta poluplativih za učenice,
5 mjesta trečinu plative za učenice,
12 potpuno plativih za učenice,
22 mjesta ukupno.

Držeći se naprijed istaknutih principa podijeljena su ova mjesta ovako:

a) SARAJEVSKI SREDNJOŠKOLSKI KONVIKT:

I. učenici: besplatno:

1. Alilović Stjepan, Sjetlina, II. raz. realke.
2. Antić Vinko, Ključ, III. raz. realke.
3. Bilić Stipe, Jajce, III. raz. realke.
4. Bjelčić Petar, Vareš, III. raz. realke.
5. Jelica Drago, Jajce, III. raz. realke.
6. Blaškan Stjepan, Vitez, I. raz. realke.
7. Bušić Ivan, Gorica, II. raz. realke.
8. Čurčić Ante, Odžak, II. raz. realke.
9. Djapić Dragutin, Gjamoč, III. raz. realke.
10. Galić Nikola, Bugojno, II. raz. realke.
11. Janković Perica, Orašje, I. raz. realke.
12. Jelić Jozo, Višnjići, VIII. raz. gim. Sar. Duktor I.
13. Komljenović Vlado, Kruhari, II. raz. realke.
14. Kožulj Mirko, Uzarići, II. raz. realke.
15. Ljubić Julije, Sarajevo, III. raz. gimnazije.
16. Marković Niko, Gornji Vakuf, II. raz. realke.
17. Matijašević Stjepan, Vašarovići, I. raz. realke.
18. Mijočević Jozo, Javornik, II. raz. realke.
19. Mlivončić Vinko, Vareš, I. raz. realke.
20. Perković Mirko, V. Kladuša, I. raz. realke.
21. Sedlaček Ivan, Prijedor, II. raz. realke.
23. Stjepanović Zvonko, Blatnica, II. raz. gimnazije.
24. Terzić Ivica, Bos. Gradiška, II. raz. realke.
25. Tomić Blaško, Vijaka, III. raz. realke.
26. Topić Marko, Žepče, VI. raz. realke, Duktor II.
27. Vlahović Jakov, Derventa, I. raz. realke.
28. Kugler Stjepan, Visoko, VII. raz. gimn., duktor III.

Poluplativo:

1. Azinović Franjo, Konjic, IV. raz. gimnazije.
2. Čorković Miroslav, Zenica, II. raz. realke.
3. Dimač Edo, Tramošnica, I. raz. realke.
4. Durasek Vladimir, Konjic, II. raz. realke.
5. Franković Aloiz, Vareš, I. raz. realke.
6. Glavadanović Franjo, Fojnica, I. raz. realke.
7. Janković Marijan, Zenica, I. raz. realke.
8. Jirota Ferdo, Ključ, I. raz. realke.
9. Korade Ivan, G. Rahić, II. raz. realke.
10. Majić Branimir, Zavidovići, I. raz. realke.
11. Svalina Ivan, Kupres, II. raz. realke.
12. Šilić Ivan, Brgjani, I. raz. realke.

Trećinu-plativo:

1. Azinović Blaž, Konjic, II. raz. realke.
2. Čavar Branko, Jajce, II. raz. realke.
3. Čurić Jozo, Bijelo Polje, I. raz. realke.
4. Kosorčić Dragutin, Ključ, II. raz. realke.
5. Šimić Ivan, Pazarić, II. raz. realke.
6. Sosa Mile, Gorica, II. raz. realke.

Plativo:

1. Alaupović Josip, Fojnica, I. raz. realke.
2. Benzon Miloš, Sinj, I. raz. realke.
3. Blažević Gabriel, Zenica, II. raz. realke.
4. Bjelobrk Slavko, Fojnica, I. raz. realke.
5. Breljaković Ivan, Sjetlina, I. raz. realke.
6. Bonačić Frano, Split, II. raz. realke.
7. Cernošija Dinko, Zadar, II. raz. realke.
8. Duić Ivica, B. Šamac, I. raz. realke.
9. Erjavec Drago, Sjetlina, I. raz. realke.
10. Franulić Gjuro, Zenica, I. raz. realke.
11. Glavić Marko, Grude, I. raz. realke.
12. Idžaković Mijo, Vareš, II. raz. trg. škole.
13. Kalogjera Jakov, Blato-Korčula, I. raz. realke.
14. Kisić Lujo, Dubrovnik, II. raz. realke.
15. Klein Josip, Split, II. raz. realke.
16. Kutny Eugen, Zavidovići, II. raz. realke.
18. Marangunić Mladen, Milna (Brač), III. raz. gim.
19. Marangunić Natko, Milna (Brač), IV. raz. gim.
20. Matijašević Ante, Vašarevići, I. raz. realke.
21. Matijašević Franjo, Uzarić Ljubuški, I. raz. realke.
22. Meštrović Branko, Kupres, I. raz. gim.
23. Mlakar Adolf, Zavidovići, I. raz. realke.
24. Stjepović Dabrović Ivo, Dubrovnik, II. raz. realke.
26. Sukno Renato, Dubrovnik, I. raz. realke.

27. Šunjić Andrija, Sjetlina, I. raz. realke.
28. Trogrančić Ilija, Vareš, I. raz realke.
29. Zavilla Josip, Fojnica, I. raz. realke.
30. Zadrima Ernest, Kotor, II. raz. gim.

II. naučnici:

1. Herceg Ljubomir, Kupres, kod tvornice pokućstva d. d.
2. Vladimir Lastrić, Podgradci, kod Flesch-Beinhackera.
3. Oleksa Franjo, Poljane Slav. kod vojne bravarske radionice.
4. Plejić Juraj, Rogatica, kod Adolfa Soltera, mehaničara.
5. Solić Andrija, Livno kod Franje Hirschlera, limara.
6. Salapić Josip, Sokoline, kod Firme »Collector« elektrotehnička radionica.
7. Simonis Josip, Sokoline, u II. god. zem. zanat. škole.
8. Šušnjar Josip, Posušje, kod Franje Bakovića, trgovca.
9. Tandara Zvonko, Livno, kod Muhameda Opijača, krojača.
10. Vujanović Stjepan, Livno kod Josipa Bilića, krojača.

Za uzdržavanje gjaka i naučnika (izuzev adaptacija) potrošeno je ukupno	K	1,220.830.51
a doprinos učenika i ostalo iznosi . . .	K	862.967.47
to »Napredak« snosi za izdržavanje . . .	K	357.863.04
pa doda li se trošak uzdržavanje zgrade sa	K	137.874.96
to je na konvikt »Napredak« potrošio . .	K	495.738.—

b) MOSTARSKI SREDNJOŠKOLSKI KONVIKT.

Besplatno:

1. Petar Bradvica, I. c gim. Veljaci-Ljubuški.
2. Bojko Ante, IV. trg. iz Vitine-Ljubuški.
3. Bušić Stjepan, III. a gim. Duvno.
4. Franjo Deren, II. trgov. Domanovići-Stolac.
5. Jerinić Marko, I. a gim. D. Hrasno-Čapljina.
6. Marijanović Stjepan, II. trg. Blatnica-Mostar.
7. Markotić Mijo, I. c gim. Grab-Ljubuški.
8. Milas Jozo, VI. c gim. Tihaljina-Ljubuški.

Plativo sa 1500 K godišnje:

1. Barišić Ivan, I. b gim. Rakitno-Ljubuški.
2. Boras Ivan, III. a gim. Vitina-Ljubuški.

3. Ćutuk Jozo, I. a gim. Ružica-Ljubuški.
4. Dodig Andrija, II. b gim. Megjugorje-Ljubuški
5. Grbavac Cvitan, I. b gim. Grab-Ljubuški.
6. Jelić Mirko, II. trg. Mokro-Mostar.
8. Kordić Lovro, II. b gim. Sritnice-Mostar.
9. Kordić Ivan Matin, II. a gim. Globarica-Maglaj.
10. Kordić Ivan Ivanov, I. a gim. Struge-Čapljina.
11. Kordić Andrija, I. gim. Struge-Čapljina.
12. Ivan Marić, I. c gim. Grude-Ljubuški.
13. Markotić Filip, I. c gim. Grab-Ljubuški.
14. Mlinarević Filip, I. c gim. Tihaljina-Ljubuški.
15. Nuić Jure, II. a gim. D. Hrasno-Čapljina.
17. Radišić Jago, I. c gim. Vašarović-Ljubuški.
19. Šošić Grgo, III. c gim. Vašarović-Ljubuški.

Plativo sa 1500 K godišnje:

1. Bilić Milan, II. b gim. Lisice-Ljubuški
2. Dragutin Doko, II. c gim. Vidovići-Mostar.
3. Pavlović Ivan, II. c gim. Trebižat-Čapljina.
4. Tomić Mirko, I. c gim. Mostar.

Plativo sa 2000 K godišnje:

1. Ostojić Franjo, II. c gim. Srtnica-Mostar.

Plativo sa 3000 K godišnje:

1. Korda Andrija, II. a gim. Gabela-Čapljina.

Plativo sa 5000 godišnje:

1. Kolak Jozo, I. a gim. Tihaljina-Ljubuški.

Plativo sa 6000 K godišnje:

1. Rebac Marko, IV. c gim. Trebižet-Čapljina.

Svi učenici dobivali su u konviktu stan i doručak, dok su ručak i večeru dobivali u gjačkoj menzi bezplatno izuzev Kolaka Joze i Rebca Marka, koji su menzu plaćali sa 400 K i Korde Andrije, koji je menzu plaćao sa 200 K mjesečno, dok su se opet Bojko Anto, Deren Franjo, Marić Ivan i Tomić Mirko hranili privatno od mostarskih gragjana besplatno.

Za uzdržavanje pitomaca konvikta potrošeno je	K	127.475.37
pa oduzme li se doprinos učenika sa . . .	K	32.920.—
to za izdržavanje snosi »Napredak« svotu od	K	94.555.37
doda li se još trošak za popravak zgrade i nabavu inventara sa	K	25.000.—
to je potrošio »Napredak«	K	119.555.37

c) ŽENSKI KONVIKT »ZORA ZRINJSKA« U SARAJEVU.

Trećinu plativa mjesta:

1. Čičak Anka, Konjic, I. raz. više djev. škole sv. Vinka u Sarajevu.

Poluplativa mjesta:

1. Ambrozić Slavica, Crkvenica, I. raz. više djev. škole sv. Vinka Sarajevo.
2. Pastuhović Katarina, Kreševo, II. raz. realke Sarajevo.
3. Žurić Terezija, Kurpes, II. raz više djev. škole sv. Vinka Sarajevo.

Potpuno plativa mjesta:

1. Baničević Anka, Korčula, I. razr. realke, Sarajevo.
2. Barišić Anka, Kr. Sutjeska, II. razr. real., Sarajevo.
3. Dörner Herta, Visoko, IV. razr. realke, Sarajevo.
4. Karlinska Sofija, Teslić, III. raz. realke, Sarajevo.
5. Ništević Olga, Teslić, I. raz. realke Sarajevo.
6. Ševeljević Zora, G. Rasno, I. god. preparandije Sarajevo.
7. Škarica Katica, Varcar Vakuf, I. raz. realke Sarajevo.

Za izdržavanje konvikta potrošeno je ukupno	K 115.000.—
primljeno doprinosa pitomaca	K 85.954.91
prema tome »Napredak« je snosio	K 29.045.09

Prema svemu ovom bilo je u sva tri »Napretkova« konvikta: 111 učenika
11 učenica
10 naučnika

ukupno 132 mladeži na koje se trošilo . .	K 1,463.305.88
a primljeno doprinosa	K 981.842.38
tako, da je »Napredak« snosio	K 481.463.50
čime je prekoračilo stavke za	K 171.463.50

Uzme li se u obzir prekoračenje za stipendije i potpore, to se izdalo za gjake i naučnike više za K 237.024.— ili ukupno K 1,007.024.— što čini 40% cijelog proračuna, a uzme li se u obzir još izdržavanje konviktskih zgrada i nabava namještaja to se trošilo za te sveukupne potrebe preko 65%.

Što se tiče nutarnjega rada i života u našim konviktima, o tome će izvijestiti direktor konvikta, dr Matija Lopac,

a meni je dužnost, da se osvrnem na sve ostalo, što je u vezi sa konviktom i koliko je to utjecalo na ovogodišnji društveni proračun, pa da se glavna skupština uvjeri, da naši konvikti nijesu još ni iz daleko onako ospkrbljeni i udešeni, kako to iziskuju ovakove inštitucije.

Da počnem sa sarajevskim konviktom. Drenaža kuće tek je bila djelomično provedena, pa su prilike naročito otapanje snijega, što se u masama nakupio ove godine, prisilile Središnju Upravu, da drenažu provede barem uz onaj dio kuće, koji je bio najviše izvrgnut, a najpotrebniji. To su podrumi, u kojima su se nalazile životne namirnice. Drenažu oko ostalog dijela zgrade ostavila je Središnja Uprava za drugi proračun, kako nebi ovogodišnji proračun suviše opteretila. Odvogjenje i preostalog dijela zgrade mora se provesti na teret idućeg proračuna, pa je to Središnja Uprava i predvidjela.

Još lanjske je godine glavnoj skupštini izvješteno, da po nalogu gragjevinskog odsjeka gradske općine moradosmo pomaknuti svoju ogradu ispred konvikta za 4 metra natrag i tako suziti igralište pred konviktom. Naša molba u tom pogledu je odbijena, pa smo morali igralište u čitavoj dužini za 4 metra odsjeći, a suvišnu zemlju odvesti. Kako je time definitivno odregjena granica konviktskog zemljišta ,to smo mogli konačno isto i ograditi, što je i učinjeno.

Isto tako je na prošloj skupštini odobreno, da se podigne primjerena drvarnica za drva i sijeno sa sobom za sluge, pa je ista u ovoj godini izgragjena sa troškom od 200.000 K.

Sam inventar konvikta morali smo upotpuniti. Tako smo nabavili nove vješalice, isplatili još u prošloj godini naručenih 30 kreveta za svotom od K 40.000, a k ovima pribavili potrebne čaršafe, jastučnice, pokrivače, slamnjače i t. d.

Pošto je broj konviktskih pitomaca u ovoj godini porastao, moralo se kompletirati potrebno kuhinjsko posugje, a tako isto i potrebni stolovi i stolice za učione, spavaone i blagovaone. Za sve ovo utrošeno je uključivši već spomenute svote ukupna svota od K 300.584.81.

Osim napred istaknutoga provedenje drenaže konviktske zgrade bile su potrebne i prilično velike adaptacije. Iz cijele zgrade predvigjena su izuzev glavnih ulaznih vrata samo jedna vrata za izlaz u dvorište, a i ta vrata su iz kuhinje. Tako se moralo sve smeće, koje se izbacivalo iz zgrade nositi kroz kuhinju, što niti je lijepo, a niti zdravo. Zato je Središnja Uprava dala probiti u suterenu iz glavnoga hodnika kroz službinsku sobu do na dvorište jedan novi hodnik,

koji stoji sučelice glavnim ulaznim vratima. Istodobno s tom adaptacijom pregragjena je ta služinska soba u sobu za ložača.

Primitkom direktora dra Lopca nastala je potreba da mu se stan proširi na dvije sobe, što je i učinjeno, otkinuvši jedan dio od sobe za spavanje.

Silni prošlogodišnji snijeg oštetio je krov na konviktskoj zgradi tako, da se moralo krov bezuvjetno popraviti, a dimnjake, koji su bili tek nabačeni cementom, ponovno solidno cementirati. Odvodne cijevi od umivaonika i zahoda izgragjene su od vrlo lošeg materijala i tako da su se morale nekoje bezuvjetno izmjeniti, jer se nekoliko puta desilo, da su se začepile, a voda prodrla u zidove, što je prijetilo ruiniranju zidova.

Sve ovo preduzela je Središnja Uprava pa je na ove adaptacije potrošila dalnju svotu u iznosu od K 137.874.96.

Uza sve ovo još nijesmo postigli, da se oslobodimo većih izdataka za adaptacije i nabavu namještaja. Kako je poznato sl. skupštini još je od prije predvigjeno za konvikt centralno loženje. Uslijed nestašice u novcu nije centralno loženje još uvedeno. Snabdjevanje pak konvikta ćumurom za grijanje jednostavnim pećima, pa čišćenje koje je uslijed toga znatno teže, a da i negovorimo da li je moguće zagrijati onako ogromne spavaonice i učione običnim pećima, iziskuje veoma mnogo novčanih sredstava. S toga je potrebno čim prije zavesti centralno loženje. Najvažniji megjutim momenat koji zahtijeva, da se u zgradu konvikta uvede centralno loženje jest zdravstveni momenat. Hladni hodnici kao i zahodi doprinose, da se djeca veoma lako, naročito za izlaženja noću nahlade, pa je ta okolnost osjetljivo djelovala i ove godine na zdravstene prilike konviktoraca. Osim toga će se u idućoj školskoj godini povisiti i broj konviktskih mjesta, kao što će to trebati i mostarskom konviktu kao i konviktu »Zore Zrinjske« pribaviti veći broj kreveta, slamnjača, jorgana i stolova za učionu i blagovaonu. Središnja je Uprava već naručila 70 novih kreveta, koji će stajati okruglo 140.000 K (bez pribora).

U konviktskoj zgradi nije predvigjena ni veća bolnica, kao ni sobe za knjižnicu i glazbu, a što je najgore, nema ni jedne velike sobe, koja bi djeci služila za odmaralište i zabavu. Isto tako nijesu predvigjene ni potrebne prostorije za magazin, a pregradom sobe za sluškinje, ostale su i ove bez sobe tako, da je veoma nužno provesti nekoje adaptacije, poimence pregraditi dva prostora u hodniku prizemlja, kao i jedan prostor u hodniku suterena. Prozori osobito

oni sa sjeverne strane već su počeli gnjiti a to zato, što su premazani ratnom bojom bez ikakova firnajza. S toga je potrebno da se predusretne dalnje ruiniranje sve prozore iznova prefarbati, a tako isto i sve željezne cijevi. Nadalje će biti potrebno radi povišenja broja pitomaca popuniti namještaj kako u blagovaonici, tako i u čitaonici, kao i jedaći pribor

Krušna peć, koja je sa velikim troškom sagragjena, nemože da udovolji sadanjoj potrebi, jer se desi često da sestre moraju dnevno dva puta kruh mijesiti i krušnu peć ložiti. To bi se dogagjalo iduće godine dnevno, pa niti bi se tako mogao posao svršavati, a niti novac nasmagati za potrebna drva. Stoga je bezuvjetno potrebno praviti novu krušnu peć, a to je zamišljeno tako, da se dosadanja iz one prostorije izbaci potpuno napolje tako, da bude pred njom oveći prostor za slobodno kretanje.

Malo prije spomenuo sam, da u cijeloj kući nema prostorije za magazin. Taj se bezuvjetno mora napraviti, ako se ne želi roba kupovati svakih 14 dana i na taj način u nevrijeme skupo plaćati. Središnja je Uprava predvidjela, da se magazin napravi povrh prostorije, u kojoj se sada nalazi krušna peć tako, da sav taj rad oko krušne peći i magazina bude na jednom mjestu i izvan same konviktske zgrade. Kolika je svota za to potrebna razabraće skupština iz proračuna, kojeg će Središnja Uprava predložiti za iduću godinu.

Središnja je Uprava bila mišljenja da se konviktskim pitomcima u samome konviktu pruži glazbena naobrazba, kako bi danas sutra kad posvršavaju škole u hrvatskim društvima mogli primiti dužnost zborovogja. U tu svrhu i pogogjen je zborovogja Trebevića i kupljene tambure, no stvar je zapela u tome, što niti imamo glazbene sobe, a niti glasovira, koji je bezuvjetno potreban u tu svrhu, pa će Središnja Uprava i u tome staviti konkretan predlog.

Kako je poznato slavnoj skupštini opskrbnina jednoga gjaka stajala je prva 4 mjeseca po 1000 K, no uslijed sveopće skupoće moralo se povisiti na K 1500. Čujemo s mnogih strana pritužbe, da je ova svota previsoka, no ko prati prilike u gradu, taj zna, da s ovom svotom izvan konvikta nebi se ni izdaleko jedno dijete udobno smjestiti moglo. Isto tako smo čuli pritužbe protiv loše hrane u konviktu, no u stanju smo da slavnoj skupštini predložimo jestvenike od cijele godine, pa ko još pozna ukusnu priredbu, a i marljivost i zauzimanje naših vrijednih sestara, taj će se lako uvjeriti, da bi mnogi i u vlastitoj kući sa ovakom hranom bili veoma zadovoljni.

Kad je već govóra o sarajevskom konviktu, to moramo primjetiti, da smo u ovoj godini vodili i vlastito gospodarstvo, osobito ishranu svinja, čime smo mnogo prištedjeli na masti i ostalom, a za gospodarstvo iduće godine stoji u pripremi 7 komada svinja. Napose moram istaknuti, da nam je presvijetli gosp. Antun Akšamović biskup gjakovački poklonio 2 krave najbolje pasmine, na čemu mu ovom prigodom najljepša hvala.

Konačno moram primjetiti, da pitanje konviktske bašće koja je vlasništvo zem. erara, još nije riješeno u našu korist. Središnja je Uprava nekoliko puta, pa i izravno samo Ministarstvo molila, da se bašča pokloni »Napretku«, no kako prema ustavu za otugjenje bilo koje čestice zem. erara treba odobrenje narodne skupštine i uvrštenje u državni proračun, a kako državni propračun nije sregjen, to ni to pitanje nije moglo ozbiljno doći u pretres.

Brigu oko izdržavanja mostarskoga konvikta preuzela je naša podružnica u Mostaru. Izdržavanje toga konvikta uračunavši ovamo i honorare, svjetlo, ogrijev, hranu pitomaca, potrebne adaptacije i nabavu namještaja stajala je K 146.247.37, dok je u godišnjem proračunu predvigjena svota od K 93.000. Prema tomu prekoračena je i ta stavka za K 53.247.37.

Cio taj iznos namirila je naša mostarska podružnica izuzev K 5000 i 6 vreća brašna, koje im je otposlala Središnja Uprava

Polovica konvitske zgrade upotrebljena je za privatne stanove, pa kraj svih nastojanja jedva je uspjelo odstraniti jednoga stanara i na taj način dobiti nešto prostorija za pitomce, koji će biti primljeni nanovo za iduću školsku godinu. Nadat se je, da će nam uspjeti i zaostalog jednog stanara odstraniti, pa bi na taj način cijela konviktska zgrada služila jedino u svrhu konvikta. U tom slučaju će nabava potrebnih kreveta i posteljine, jedaćeg pribora kao i namještaja za učionu i blagovaonu iziskivati jednu oveću svotu, pa je predvigjen za iduću školsku godinu i znatno veći proračun, o čemu će Središnja Uprava staviti konkretan predlog.

Središnja je Uprava mišljenja da upravu konvikata u koliko se tiče unutarnjega života primi jedno nastavničko lice, pa je kako će se čuti iz izvještaja primio za dužnost umirovljeni ravnatelj sredske škole direktor Bartol Inhof. Na taj način nam je u osobama gosp. dra Lopca i gosp. Inhofa uspjelo osigurati nesmetan rad i solidan uspjeh.

Konvikt »Zore Zrinjske« u Sarajevu imao je samo 11 pitomica. Kako ćete razabrati iz izvještaja uprave konvikta

moći će se za iduću školsku godinu smjestiti do 20 pitomaca. U tom slučaju potreban je i opet namještaj, posteljina i ostali pribor, pa je i to uzeto u obzir u godišnjem proračunu. I ovdje moramo primjetiti, da je uprava zavoda u dobrim rukama.

C. PODUPIRANJE HRVATSKIH PROSVJETNIH USTANOVA.

Središnja Uprava i ove godine smatrala je zadaćom i dužnošću podupiranjem sestarskih škola po Bosni i Hercegovini. U okviru odobrenoga proračuna dijeljene su novčane potpore pa je tako zapalo slijedećim školama:

školi sestara milosrdnica	u Travniku	K 10.000·—
„ „ „	„ Docu	„ 10.000·—
„ „ „	„ Žepću	„ 10.000·—
„ „ „	„ Sarajevu	„ 20.000·—
„ „ „	„ Mostaru	„ 5.000·—
„ „ „	„ Zenici	„ 6.000·—
„ „ „	„ Duvnu	„ 6.000·—
„ „ „	„ Banjojluci	„ 6.000·—
Zavodu „Betlehem“	u Sarajevu	„ 15.000·—
„ „Nazaret“	u Budžaku	„ 300·—
	ukupno	K 88.300·—

Povrh ove svote ustupili smo zavodu »Betlehem« 5 metara drva u naravi u vrijednosti od K 1250.—.

Moram istaknuti, da su se i druge škole obraćale za potpore, ali im molbama nije udovoljeno jedno za to, što je ova proračunska stavka skoro iscrpljena a drugo što na svom zavodu na sve pozive Središnje Uprave nijesu provele stalnu »Napretkovu« organizaciju. Kao što će se čuti iz dalnjega Središnja je Uprava pozvala sve sestarske škole, da u svom zavodu provedu omladinsku organizaciju i da ta organizacija bude stalna, kako bi se s jedne strane priučilo mladež na organiziranje i podupiranje, a s druge strane kako bi i sestarske škole same poduprle »Napredak« koji im u svom proračunu osigurava svake godine sve izdašniju pomoć. Nadat je se, da ćemo u idućoj društvenoj godini uspjeti organizirati sve sestarske škole pa na taj način poduprijeti njegove ustanove i doprinijeti učvršćivanju »Napretkove« ideje, a roditelji na čiju djecu ovom organizacijom računamo ne će biti protivni. Jasno je, da će i u buduće molbe ovih škola biti odbijene sve dotle, dok

neuvide, da i na njihovom zavodu treba, a i mora biti provedena »Napretkova« organizacija.

Ovdje moramo istaknuti da smo podružnici »Hrvatskog Radiše« u Sarajevu na njezinu molbu izdali potporu u iznosu od K 10.000.— dok je našim posredovanjem isposlovana istoj podružnici od ministarstva za obrt i trgovinu potpora od K 80.000.

Moramo pripomenuti, da je Središnja Uprava redovno stajala u sporazumu sa ovdašnjom podružnicom, kao i središnjicom »Hrvatskog Radiše«, a taj sporazum bio je od koristi obadvama društvima. Sa središnjicom u Zagrebu sklopili smo sporazum o izdavanju cigaretpapira i šibica pod firmom »Hrvatski Napredak-Radiša« čiju ćemo dobit dijeliti na jednake dijelove. Predradnje za izdavanje društvenih šibica i cigaretpapira prilično su dovršene, pa se nadamo, da ćemo ih moći pustiti u promet u najkraće vrijeme, a do naših podorganizacija stoji da se što više traže. Ujedno smo s »Hrvatskim Radišom« u sporazumu preuzeli raspačavanje dobrotvorne »Radišine« lutrije za Bosnu i Hercegovinu, od čijeg će čistog dobitka zapasti »Napredak« jedna trećina.

I ako je prošlogodišnja glavna skupština zaključila, da se pitanje smještenja šegrta potpuno prepusti »Hrvatskom Radiši« to je Središnja Uprava uza sve to zadržala u svom srednjoškolskom konviktu 10 naučnika za koje je snosila oko 130.000 K za opskrbu, pa pridodali se još svota od 54.540 K, koja je izdata u gotovom ili u naravi naučnicima i »Hrvatskom Radiši«, to se u ovoj godini na naučnike potrošilo oko K 184.540.

Središnja je Uprava mišljenja da ova dva bratska društva trebaju u svemu sporazumno raditi, a to je i želja naših podorganizacija.

D) POTICANJE ŠKOLSKE MLADEŽI NA RAD, ŠTEDNJU I ORGANIZACIJU.

Nakon otežeg posla i nekoliko okružnica Središnjoj Upravi uspjelo je u ovoj društvenoj godini organizirati školsku omladinu u mnogim srednjim, stručnim, sestarskim, a u najnovije vrijeme i narodnim osnovnim školama. Ova organizacija postojala je i prošle godine tek na nekim sestarskim školama, a na ostalim školama nije se mogla proširiti, jer se mnogi nastavnici ustručavaše primiti povjereništvo bez odobrenja od strane vlasti. S toga je bilo potrebno, da se od pojedinih pokrajinskih uprava zatraži dozvola ove omladinske organizacije na svim školama. Tu dozvolu podijelile su povjereništvo za prosvjetu u Zagrebu dne 6. srpnja 1921. br. 21.034 i Pokrajinska Uprava za Bosnu i Hercegovinu dne 7. februara 1922. br. 11.302. Kad je na ovaj način pala i zadnja zaprijeka organiziranja omladine, to je organiziranje odpočelo punom parom. Do danas su organizirane gimnazija u Brčkom, Varaždinu, Tuzli, Livnu, Sarajevu i Osijeku, realna gimnazija u Brodu, realka u Sarajevu, učiteljska škola u Mostaru, Trgovačka akademija u Osijeku, trgovačke škole u Travniku Mostaru, Sarajevu, Brčkom, narodne osnovne škole V. i VIII. u Sarajevu, Prijedoru, Brčkom, viša djev. škola u Osijeku, zatim više i niže rimokatoličke osnovne škole sestara u Zenici, Brčkom, Bugojnu, Duvnu, Mostaru, Zagrebu, Sarajevu, Livnu, Bos. Gradišci, Bihaću. Prema popisima, koji su nam do danas stigli broji ova omladinska organizacija 1841 člana, a kako nam uprav polovica ovih organiziranih zavoda nijesu spremili popisa omladine, dok su članarinu redovno slali, to računamo da omladinska organizacija broji preko 3500 članova. U idućoj školskoj godini će se ovo organiziranje nastaviti, pa se nadamo, da će broj organizirane omladine ubrzo prestići broj ostalih »Napretkovih« članova.

Koliko je važnost ove omladinske organizacije razabire se i stoga, što se mladež priučava na organizaciju, podupiranje, a da i ne govorimo o podizanju socijalne i utvrgjivanju nacionalne svijesti. Mimo te ova organizacija doprinosi »Napretku« lijepih novčanih sredstava, pa je Središnja Uprava mišljenja, da ovu organizaciju provodi u buduće tako, da prihodi idu isključivo za podizanje i izdržavanje konvikata.

E) ŠIRENJE PROSVJETE.

I ovu važnu granu društvenoga rada upotpunila je Središnja Uprava prošle društvene godine izdavanjem vlastitoga glasila »Napredak«. To je list, koji u prvome redu služi kao ogledalo društvenoga rada, osobito rada Središnje Uprave društvenim podorganizacijama i članovima, no uzto u koliko prostor lista dozvoljava unosilo se i gradivo poučne naravi. Broj pretplatnika nije ni izdaleka u omjeru sa brojem društvenih članova. Kako je svaki početak težak to se nadamo, da će broj pretplatnika ubrzo poskočiti a tim naravno da će se moći i opseg lista proširiti i tako predvidjeti još više poučnog štiva.

Izdavanje našeg glasila bilo je otpočeto u zajednici sa glasilom »Saveza Hrvatskih seljačkih zadruga«, jer smo

mislili pomoću zadruga zainteresovati i seoski svijet za »Napredak«. Nažalost nije bilo moguće ostati pri tom koraku, jer su nastale mnoge poteškoće glede administracije i uredništva lista, usljed čega se je Središnja Uprava odlučila za samostalno glasilo.

Po prviput nakon rata izdala je Središnja Uprava »Napretkov« kalendar u 5000 primjeraka. Nadamo se, da je kalendar potrebi potpuno zadovoljio i ako je nešto prekasno izišao.

Nakladu kalendara preuzela je »Hrvatska tiskara d. d.« u Sarajevu jer Središnja Uprava obzirom na nestalnost valute i skakanje troška za tiskanje nije smjela poduzeti nakladu u vlastitoj režiji.

Osim ovoga razaslala je Središnja Uprava svim sestarskim školama u Bosni i Hercegovini raznih knjiga kao nagrada za djecu ukupno 1234 komada, pa i na taj način opmogla s jedne strane sestarskim školama, a s druge strane širenju prosvjete.

F) DRUŠTVENA ORGANIZACIJA.

Na prošlogodišnjoj glavnoj skupštini izvješteno je, da »Napretkova« organizacija broji 53 podružnice i 20 povjereništva, sve u Bosni i Hercegovini dok ove godine »Napredak« broji u Bosni i Hercegovini 61 podružnicu i 21 povjereništvo. Nove podružnice osnovane su u Bos. Dubici, Doboju, Donjem Hrasnu, Žepču, Zvorniku i gospojinske podružnice u Mostaru, Trebinju i Bos. Gradišci, a novo povjereništvo u Potocima kraj Mostara. Naročito se polagala važnost na učvršćenje pojedinih podorganizacija i proširenje istih prikupljanjem novih članova.

Novost je za »Napredka« da je uspjeo u ovoj godini prenijeti djelatnost »Napretka« i na Hrvatsku i Slavoniju. Mnogogodišnji pokušaji »Napretka« konačno su otsvareni, pa je sigurno glavnoj skupštini poznato, da organiziranje u Hrvatskoj i Slavoniji veoma dobro napreduje. Prilike su za to veoma povoljne a kao prvi rasadnici »Napretkove« ideje poslužiše nam mnogobrojni profesori, učitelji i drugi činovnici, koji se povratiše u Hrvatsku, a koji poznaju solidnost »Napretkova« rada i organizacije.

Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora kao i Savez hrv. učiteljskih dršutava za Hrvatsku i Slavoniju smatrajući »Napretkovu« stvar svojom stvari, preuzeše putem svojih podorganizacija i članova organiziranje po cijeloj Hrvatskoj.

Do danas se najaviše nove podružnice u Varaždinu, Koprivnici, Brodu, Osijeku, dok su u osnutku podružnice u Zagrebu, Vukovaru i Djakovu.

Proširenje ovog djelokruga iziskivalo je i potvrdu i dozvolu državne vlasti pa nam je Ministarstvo Unutrašnjih djela pod brojem 1.777 dne 17. novembra 1921. izdalo dozvolu na proširenje podorganizacije na cijelu Kraljevinu a povjereništvo za unutrašnje poslove Kraljev. Hrv. Slav. zemaljske vlade u Zagrebu pod brojem 55.322 od 6. decembra 1921. i posljednu dozvolu za proširenje djelokruga za područje Hrvatske i Slavonije i Megjumurja.

Proširenje organizacije »Napretka« na sve provincije u kojima stanuju Hrvati bila je jedna potreba jer ostale provincije nemaju ovakove solidne organizacije, a stvaranje nove previše bi se dugo oteglo i s druge strane potrebno je, da svi Hrvati imadu jedno jedinstveno ovakovo društvo. S tim u vezi potrebna je i izmjena pravila poglavito je potrebno nekojim podružnicama u Hrvatskoj i Slavoniji dati karakter društvenih podcentrala, kako ih kanimo nazvati: Glavne podružnice koje će preuzeti dužnost provogjenja i nadziranja organizacije i na taj način biti što više autonomne a da pri svemu tome društvena organizacija bude jedinstvena. O svemu tome biće govora potanje kod predloga za izmjenu pravila.

Prema svemu tome društvena organizacija broji ukupno 68 podružnica, 3 podružnice u osnutku i 21 povjereništvo, ukupno 90 podorganizacija sa 7531 članom.

Pridodali li se ovom 29 omladinskih organizacija sa okruglo 3500 članova to cijela organizacija broji 119 podorganizacija sa preko 11.000 članova što znači prirast za 46 podorganizacija sa preko 6000 članova.

G) OSTALE AKCIJE.

Središna je Uprava i ove godine poradila da u običajne »Napretkove« proslave što dostojnije progju u moralnom a i u materijalnom pogledu. »Napretkov« dan proslavile su većina podružnica tako da je u mjesto predvigjenih K 500.000 ubrano 637.050.18, pa da su i ostale podružnice, koje smo nekoliko puta urgirali priredili isto takovu zabavu to bi predvigjeni prinos mogao izići dva puta veći. Red je da spomenemo nekoje podružnice, čiji je prihod zabava nadmašio svako očekivanje a te su:

Podružnica u Bihaću sa bruto K 34.744·60 neto . .	K 30.155·—
Podružnica u Bijelini	„ 23.000·—
Podružnica u Brodu n./S.	„ 32.000·—
Podružnica Doboj	„ 12.000·—
Podružnica Ljubuški	„ 20.000·—
Podružnica Mostar	„ 65.661·—

Podružnica Travnik	neto .	K 27.157·—
Podružnica Tuzla bruto 24.539	„ .	„ 15.000·—
Podružnica Zagreb	„ .	„ 77.680·—
Podružnica Teslić bruto 50.673	„ .	„ 34.000·—

I „Napretkova" zabava u Sarajevu ispala je u svakom pogledu, a materijalni čisti prihod iznosio je . „ 136.000·—

I Zrinjsko Frankopanske proslave postaju iz godine u godinu sve obljubljenije, a zaklada koja osnovana iz prihoda Zrinjsko Frankopanskoga dana narasla je sa ovogodišnjim prinosom od K 84.625.20 na K 227.448.98 tako da će se za iduću školsku godinu moći raspisati jedna štipendija za inozemstvo. Ćirilo Metodski dan nešto slabije prolazi a biće razlog taj da pada uprav u najvruće doba. I ove godine donio je prihod od K 79.635.48.

Ove godine organizirano je temeljito kupljenje Božićnice pa je u mjesto predvigjenih 150.000 ubrano 203.022.20 K. Moramo spomenuti nekoje podružnice čiji prihod na Božićnicama jasno pokazuje koliko bi se moglo o samom Božiću skupiti kad bi sve podružnice i svaka hrvatska kuća svatili ovu plemenitu zamisao, a te su:

Gospojinska podružnica u Bihaću	K 4.377·—
Muška podružnica u Banjojluci	„ 15.000·—
Muška podružnica u Brezi	„ 2.741·—
Gospojinska podružnica u Bugojnu	„ 11.218·—
„ „ „ Bos. Kostajnici	„ 4.575·—
„ „ „ Čapljini	„ 13.089·—
„ „ „ Jajcu	„ 7.222·—
„ „ „ Konjicu	„ 25.000·—
„ „ „ Zenici	„ 9.831·—
Povjerenik u Vitezu	„ 3.180·—

Zaklada Ive Budimirovića iz Travnika koju je pokojnik još za života obećao osnovana je i konačno ustanovljena zakladnim listom kojeg je potpisao sam pokojnik. Iz ove zaklade moći će se već iduće školske godine izdati jedna štipendija u svrhu pohagjanja više gospodarske škole Ovaj plemeniti primjer trebao bi da služi mnogim našim dobro stojećim Hrvatima za ugled pa se je nadati da će biti više sljedbenika .

Stavka milodara i kasica ove je godine nerazmjerno mnogo donijelo i to svotu od K 775.801.01 a taj prihod nije u opće predvigjen u društvenom proračunu.

Središnja je Uprava uvidjela da je sadanje vrijeme najpovoljnije da se »Napredak« riješi svega duga kojim su

bile opterećene društvene zgrade. U tu svrhu zatražila je Središnja Uprava od prijatelja »Napretka« da dadu »Napretku« po svojoj mogućnosti jedan beskamatni zajam kojeg se »Napredak« obvezuje povratiti u roku od 5 odnosno 10 godina. Da ovaj beskamatni zajam uspije trebalo je osobno pohoditi sva naša dobro stojeća mjesta a te se dužnosti primi odruštveni direktor g. Odić pa je do danas sakupljena svota od K 751.800 a ubrana je u slijedećim mjestima: Sarajevo K 212.800, Konjic K 16.000, Čapljina K 22.000, Travnik K 91.000, Bihać K 25.000, Banjaluka K 39.000, Brčko K 102.000, Derventa K 19.000, Orašje K 12.000, Odžak K 14.000, Bosanski Šamac K 10.000, Bos. Brod K 9000, Mostar K 65.000, Ljubuški 13.000, Bugojno K 20.000, Jajce K 16.000, Bos. Gradiška K 24.000, Tuzla K 8000, Bos. Kostajnica K 10.000, Donji Vakuf K 6000, Žepče K 2000, ostala mjesta K 16.000.

Kako se opaža dobar dio ovog beskamatnog zajma biće poklonjen jer do danas je otpisano K 85.000, a odpisaše K 20.000 Hrvatska centralna banka Sarajevo, K 12.000 Hrvatska banka Travnik, po K 4000: biskup Jozo Garić Banjaluka ,Dragutin Polaček Sarajevo, Ivo Kamenjašević Brčko, Anto Dujić, Bos. Šamac, Božo Petrović, Han Konpanija, Katica Ž Sulić Bihać, Dragutin Marek Sarajevo, Hrvatska banka Banjaluka, Vilim Kuhn Bos. Brod, i Franjevački samostan Jajce, po K 2000: Petar Jelinović Travnik, po K 1000: Dr. Mile Kubović Bos. Brod, Ante Bilan, Jajce, Milan Giusti Derventa, Dr. Milan Katičić Derventa, Dragutin A. Grgić Travnik, Hrvatsko pjevačko društvo »Vlašić« u Travniku i Blaško Štitić Zagreb. Svima plemenitim darovateljima najljepša hvala.

Nova Stanbena uredba koja je stupila na snagu 1. jula 1921. omogućila nam je da povisimo prihode društvenog zakladnog doma tako, da nam isti donosi godišnje bruto prihoda K 580.000, uza sve to da u našem domu stanuje množina stanara koje stanarinska uredba zaštićuje. Pri koncu mi je još spomenuti da uza sve nastojanje oko organiziranja kupljenja životnih namirnica za konvikte nije ni izdaleka onako shvaćeno kako bi se moglo shvatiti. Radile su jedino podružnice u Travniku, Kotor Varoši, Banjoj Luci, Brčkom i Fojnici pa s malo volje i truda mogli bi osigurati pomoć našeg težaka, koji i onako slabo daje za »Napredak«, za sve naše konvikte. Konačno, kako će se vidjeti iz zaključnih računa ovogodišnji primitak je K 5,262.046.02 a izdatak K 3,928.292.33 pa je prema tome preostatak za iduću društvenu godinu što u novcu što u živežnim namirnicama i u naravi u vrjednosti K 1.333.743.69 dok je sveukupni imetak društva K 7.395.282.56. —

Gotovina u novcu namijenjena je za djelomično pokriće troškova oko uregjenja centralnog loženja čime je Središnja Uprava kanila da olakša odnosno osigura pokriće društvenoga proračuna u novoj društvenoj godini,

Osim toga društvo raspolaže sa trima zakladama i to Zrinjsko Frankopanskom zakladom, zakladom Ive Budimirovića i zakladom za siročad hrvatskih vojnika palih u ratu (zaklada Hrv. Narodne Zajednice), koje sve tri iznose K 365.448.98.

Iz svega ovoga razabire se, da je društvo i primitkom i rashodom podvostručilo a podorganizacije da su shvatile svoju dužnost i doprinijele daleko iznad očekivanja.

Ovo pokazuje budnu svijest Hrvata a kraj ovakve budne svijesti »Napredak« će cvasti i ragjati obilnim plodovima za čitavo hrvatstvo.

* * *

Prema dnevnom redu trebalo bi pročitati izvješće blagajnika, no kako je otiskano izvješće podijeljeno, a može se i kupiti, to Dr. J. Šutej predlaže, da se ne čita tim više, što je i o tom bilo podrobnije istaknuto u samom izvještaju društvenog direktora.

Iza toga izvješćuje direktor konvikta g. Dr. Lopac:

a) o Napretkovom konviktu u Sarajevu.

Početkom školske godine 1921./22. smješteno je u zavod u svemu: 75 učenika, a pod školskom godinom pridošla su: 3 učenika, 3 su učenika ostavili zavod, i to: 1 na želju roditelja, radi bolesti.

Od cijeloga broja učenika bilo je:

a) besplatnih	28
b) poluplativih	12
c) trećinu plativih	5
d) plativih	30
ukupno:	75.

Od toga je primljeno u zavod:

ove školske godine	41
lanjske škol. godine	34
Ukupno:	75.

Učenici pohagjaju i to:

a) realku	67
b) gimnaziju	6
c) trg. školu	2
ukupno:	75.

Prema tome je školski napredak: dobar, vladanjem u školi idu naši pitomci među najbolje, jer kazni nije bilo, a poprečna je ocjena u vladanju prvoga stepena. U zavodu se učenici vladaju općenito dobro. Veže ih srdačnost, iskrenost i ljubav, a nadamo se, da će u buduće u tom biti i bolje, kad ta svojstva u djece jače razvijemo i usvijestimo.

Zdravlje je učenika bilo dobro. Težih zaraznih bolesti nije bilo; u proljeću se javila bolest „zaušnjaci“, od koje je oboljelo u svemu 16 učenika. Zimi je bilo nešto obične prehlade, a jedan je učenik obolio od upale porebrice, te je poslije zavodske njege otišao kući na oporavak. Zavodskim je liječnikom bio do početka mjeseca maja Dr. Lekić, a kad je on otišao na svoje mjesto izvan Sarajeva, zamijenio ga je Dr. Galić. Obadvojica su djecu liječili besplatno, s puno truda i ljubavi, te im za to dugujemo osobitu zahvalnost.

U konviktu je ove godine smješteno: 10 naučnika, koji imadu besplatan stan i hranu. I učenike i naučnike nadarila je Središnja Uprava cipelama i odijelom; tako je podijeljeno 15 cipela, 17 odijela i 5 zimskih kaputa.

Izvan škole pored učenja bili su učenici zabavljeni različitim igrama i lektirom iz zavodske biblioteke; napose su im čitane i tumačene Šenoine „Povjestice“, koje su prema „Dnevnom redu“ uzete kao hrvatsko štivo, da se njima njeguje patriotski osjećaj, razvija hrvatska svijest i ponos.

Na obljetnicu smrti Zrinjskoga i Frankopana učenici su sami, dakako u čednom obliku, spremili predavanje o našim junacima i deklamaciju, nekoliko su puta išli u kazalište; u dva maha razgledali zemaljski muzej, a za duhovskih praznika išli na zajednički izlet na Vrelo Bosne.

U zavodskoj biblioteci ima sada lijep broj knjiga, koje su ove godine bile poslane na uvez u Zenicu, sad su povraćene i dobro uvezane, te će biblioteka ovih školskih praznika biti potpuno uređena i u posebnu sobu smještena, da se mogu njom učenici koristiti i popunjavati svoju izobrazbu.

U mjesecu su martu nabavljene u zavod tambure, zaslugom g. direktora Odića, no učenici u ovoj školskoj godini radi nekih teškoća nijesu poučavani u tamburanju, već su se neki vješti tamburama, sami njima služili. Za iduću školsku godinu biće nabavljen klavir, pa kad uvedemo centralno loženje, nadamo se, da ćemo moći u posebnoj glazbenoj sobi zabaviti djecu pjevanjem i tamburanjem i tako im pored stana, hrane i nauke dati duševnu zabavu i razviti potpun zavodski život.

b) Čita izvještaj o „Napretkovom“ srednjoškolskom konviktu u Mostaru, sastavljen po podružnici u Mostaru.

Središnja uprava „Napretka“ u Sarajevu odredila je, da se za škol. god. 1921./22. imade smjestiti u ovdašnji „Napretkov“ konvikt 30 đaka srednjih škola. S obzirom na veliki broj molitelja smješteno je zapravo ove godine 35 učenika te ih se sada toliko nalazi u konviktu; 32 polaze vel. gimnaziju, a 3 trgovačku školu.

Đaci su svi nižeškolci do uključivo IV. razreda,

Prema podružnicama ima ih iz:

podružnice Mostar	10
podružnice Ljubuški	17
podružnice Stoca	1
podružnice Čapljine	6
podružnice Duvna	1

Od lanjskih pitomaca primljeno ih je u konvikt 15, a ove je godine na novo primljeno 18 đaka, i to 15 u I. razr. gim., 2 u II. razr. gim., a 1 u IV. razred gimnazije.

Preko godine istupila su svojevoljno 2 đaka i to jedan zbog bolesti, drugoga su roditelji obustavili.

Najveći broj naših đaka imao je ručak i večeru u đačkoj menzi besplatno, poluplativo ili plativo u cijelosti.

U konviktu su imali đaci doručak, spavanje, svjetlo, ogrijev, čišćenje rublja i odijela i posebnu svoju učionu. Za sve to plaćali su neku odštetu. Prema imovinskim prilikama bili su podijeljeni u 4 platežne kategorije i to 1. kategorija 200 K mjesečno; 2. kategorija 150 K mjesečno; 3. kategorija 100 K mjesečno; 4. kategorija, posve siromašni, nijesu ništa plaćali.

Vladanje naših pitomaca kod kuće, u školi i vani općenito je dobro.

Uspjeh u nauci po izjavi g. nastavnika nadilazi znatno poprečnu sredinu uspjeha cjelokupnog broja đaka pojedinih škola. Osobito su dobri učenici što smo ih primili ove godine, od kojih će 2—3 biti na koncu šk. godine odlikaši. Lanjski i preklanjski đaci mnogo su slabiji te su na polugodištu gotovo isključivo između njih 6 imali po 1 četvrticu, 3 po 2 četvrtice, a 1 je imao 3 četvrtice. Među ostalima na nepovoljne ocjene utjecalo je i to, što je u školama preogroman broj đaka te đaci često ne mogu biti ponovno ni ispitani, da se poprave. Za upravu konvikta i za roditelje đaka opet neprilika je ta, da su svi đaci, makar oni propali i iz samo jednoga predmeta, morali biti isključeni iz đačke menze.

Ta će neprilika postojati sve dotle, dok bar djelomično ne pružimo u konviktu đacima potpunu opskrbu. Na koncu školske godine prema izgledu proći će svi naši đaci osim možda 3—4, za koje neće biti ni šteta. Ove školske godine dobili su đaci 9 potpunih odijela od 50 odijela, što ih je Pokrajinska Uprava preko gimnazije podijelila najboljim siromašnim učenicima.

O Božiću ove godine priređena je u konviktu za đake vrlo lijepa Božićnica, gdje su bili nagrađeni darovima. Za uspjeh Božićnice mnogo je pridonio gospoj. odbor „Napretkove“ podružnice. Ovom zgodom sjetili su se konvikta obilnijim darovima u naravi g. Đuro Kovačević (50 lit. vina), g. Ljubo Jurković, Silv. Murvar i Hrv. centralna banka (podružnica u Mostaru).

Novčane priloge dali su mnogi naši građani.

Na početku školske godine, dok se još nije otvorila đačka menza za prehranu đaka, dali su obilnije novčane priloge biskup Mišić, „Napretkova“ podružnica Ljubuški i Čapljina, g. Silvije Murvar i Hrvatska centralna banka.

Preko godine prehranjivali su naše đake besplatno g. Andrija Ivanković — 2, Niko Komljenović — 1, g. Stojan Milićević — 1, koja gg. zaslužuju priznanje i pohvalu.

Tijekom godine proširili smo prostorije konvikta ispražnjenjem stana Dr. J. Koziuskoga te se je u našem domu uredila i posebna odborska soba. U ovoj stanbenoj stvari osobito mora se zahvaliti Dr. C. Spuževiću i Dr. I. Kolbe-u, koji su besplatno zastupali našu stvar pred sudom.

Čistoća je u konviktu uzorna, što se ima zahvaliti čč. ss.

Zdravstveno stanje đaka cijele godine bilo je vrlo dobro, pri čemu zaslužuje hvalu zavodski liječnik dr. Bulat, koji liječničku službu vrši besplatno.

Manjci se neki opažaju u pogledu namještaja, kreveta, posteljine itd. Neophodno je potrebna kanalizacija i popravak zgrade.

Ove je godine također iznajmljena bašča uz konvikt od ca 900 m², koju je prefekt s đacima obradio.

Konačno možemo se nadati, da će se uz složan rad, dobru volju i razumijevanje naš ovd. konvikt razviti u uzoran odgojni zavod. Bože daj!

c) Čita izvještaj o konviktu „Zora Zrinjska“ u Lurdu u Sarajevu, sastavila prefekta.

U konviktu „Z. Z.“ bilo je ove godine samo 11 gojenica „Napretkovih“ i 1 iz zavoda sv. Vinka.

Zdravstveno stanje bilo je ove godine vrlo povoljno, pošto gojenice ponajviše u prostranoj bašči uče. Iznimka je 1 slučaj šarlaha u zimsko doba, radi kojeg je rav. ljekar zatvorio konvikt na 14 dana i gojenice su kroz to vrijeme izbivale iz škole.

Zavodsku disciplinu obdržavale su gojenice zdušno i godina se završila bez ikakova incidenta. Jednako je i sa škol. disciplinom. Sve gojenice imadu prvi stupanj u ocjeni ćudorednosti.

Uspjeh u nauci je isto vrlo dobar, što dobar; propala nije niti jedna gojenica.

Nastojništvo bi želilo, da se broj gojenica iz ekonomskih razloga poveća makar na 20. Ako se broj poveća, to će biti potrebno:

da se nabave kreveti sa posteljinom i ormarićima, stolice, ormari za rublje i stolovi za učenje.

* * *

Nakon toga razvija se debata o izvještaju Središnje Uprave „Napretka", pa prvi uzima riječ g. Anto Tandarić i primjećuje:

1. da je u bilancl zavedena na strani pasive zaklada Ive Budimirovića, dok se nigdje ne vidi da je ista uplaćena i da je to igdje u aktivi istaknuto;

2. da o zakladi Mirka i Anke pl. Premužić, koju je osnovao odnosno obećao osnovati g. Dr. Kosta Premužić, nema nigdje ništa zabilježeno ni u aktivi, ni pasivi;

3. da je ovogodišnji prihod i rashod nerazmjeran prema godišnjem proračunu, pa mu radi gornjeg izgleda bilanca imaginarna;

4. da je „Napredak" uvijek bio hrvatsko društvo, koje je pazilo samo na interese Hrvata, a nikad ni za čiju volju nije odstupalo od svojih čisto hrvatskih načela, pa želi, da se ovaj smjer i nadalje uščuva i da „Napredak" ostane samo hrvatsko društvo;

5, pošto se iz izvještaja, kao i konačnih svota razabire, da je odbor Središnje Uprave vrlo dobro radio da namakne društvu za pokriće proračuna potrebna sredstva, predlaže, da se Središnjoj Upravi dade apsolutorij;

6. konačno mora primjetiti, da ni kojom prigodom ne smijemo zatajiti hrvatsko osjećanje, pa je s toga protivan svakom zajedničkom istupanju i priređivanju zajedničkih zabava sa drugim društvima.

Predsjednik g. G j e b i ć, odgovarajući na primjedbe gosp. Tandarića iznosi, da je stvar sa zakladom pok. Ive Budimirovića potpuno riješena i ispravno unešena, dok o zakladi pok. Mirka i Anke pl. Premužić ne može biti ništa u bilanci, jer ta zaklada do danas nije osnovana, a ne zna i da li će biti osnovana, jer je to više obiteljska stvar našljednika, pa se društvo ne može u to miješati. Što se tiče ostalog odgovoriće društveni direktor.

Gosp. O d i ć izjavljuje, da su bilanca i zaključni računi uređeni prema dvostrukom knjigovodstvu, pa se čudi da uopće može neko proglasiti ovogodišnju bilancu imaginarnom. Zaklada

Ive Budimirovića, kao zaklada sa zakladnim listom, koja se ne smije nikada umanjiti, spada u pasivu, kao što spada i dionički kapital i eventualna pričuvna glavnica svakog drugog društva na pr. jedne banke, pa je i stavljenâ u pasivu. Dakako, da je stavljena i u aktivu, jer iako još nije naplaćena, to su našljednici pok. I. Budimirovića zaduženi i ta svota uvrštena pod stavkom dužnici u aktivi.

Primjećuje, da bi potrebno bilo pročitati i zaključne račune kao i bilancu, pa iste čita (čime ispunja i tačku dnevnoga reda: čitanje blagaj. izvještaja), a posebice čita stavku po stavku „Pregleda prihoda i rashoda", gdje je izričito navedeno, koliko je u proračunu za god. 1921./22. bilo predviđeno, a koliko faktično primljeno i izdano, pa ako ijedna stavka može izgledati imaginarna, to bi mogla biti stavka osma: „akcija za šegrtski dom", koja je uvrštena sa K 350.000 okruglo za to, što nam je ta akcija pribavila šumu u Sjetlini, koju smo uvrstili od oka, dok u istinu vrijedi kud i kamo više, a za tu bi je svotu mogli danas prodati, ali nam to ne pada na pamet, jer se nadamo od tog izbiti dva puta veći prihod.

Nakon toga podjeljuje predsjednik riječ revizoru g. Filipu P r e m u ž i ć u, koji izvješćuje slijedeće:

Tečajem društvene godine, a osobito prigodom sklapanja zaključnih računa, pregledao je rad i vođenje društvenih knjiga nadzorni odbor, pa je pronašao sve u najboljem redu. Ove godine po prvi put je vođeno dvostruko knjigovodstvo, pa je uzet i posebni kvalifikovani knjigovođa. Zaključni računi, pregled prihoda i rashoda, kao i bilanca je potpuno ispravna, pa se čudi, da g. Tandarić može uopće stavljati ovakove primjedbe, tim više, što je i sam, kako je naveo, u tim stvarima laik. S toga razloga predlaže, da se izvještaj tajnički i blagajnički primi na znanje i odboru podijeli apsolutorij.

Što se tiče zaklade Dr. Koste Premužića, to je stvar koja nije sređena, pa je više obiteljska i ne treba o njoj ovdje debatirati.

Predsjednik g. G j e b i ć stavlja upit na skupštinu, da li podjeljuje odboru apsolutorij, što ova jednoglasno prihvaća.

BILANCA

Hrvatskog prosvjetnog i kulturnog društva „Napredak“ za g. 1921.-22.

Aktiva

		K	h	K	h
Gotovina:	a) u blagajni	46.546	99		
	b) kod podružnica i povjereništva	120.756	02	167.303	01
Ulošci:	kod novčanih zavoda			721.121	31
Vrijednosni papiri				20.875	—
Dužnici:	a) stare tražbine od đaka na revers	13.422	50		
	b) razni dužnici ua tek. računu	261.692	96	275.115	46
Inventar:	a) Zakladnog doma	300.000	—		
	b) pisarne	95.938	88		
	c) Srednjoškolskog đačkog doma	552.374	60	948.313	40
Nekretnine:	a) „Napretkov“ zakladni dom	3,803.954	40		
	b) „Napretkov“ srednjošk. đač. konvikt	2,223.939	81		
	c) Gradilište u Tuzli	100.000	—	6,127.894	21
Zabavna i školska knjižnica				25.025	25
Zalihe:	a) živežne namirnice u konviktu	215.972	—		
	b) ostalo	257.500	—	473.472	—
Blago				52.200	—
				8,811.319	64

Pasiva

		K	h	K	h
Zaklade:	a) Zrinjsko-Frankopanska	227.448	98		
	b) Ive Budimirovića, Travnik	105.000	—		
	c) za siročad u ratu palih hrv. vojnika	32.000	—	364.448	98
Vjerovnici:	a) zemaljski erar	126.800	—		
	b) bezkamatni zajam	726.800	—		
	c) ostali vjerovnici na tek. računu	198.788	10	1,051.588	10
Konačna čista imovina				7,395.282	56
				8.811.319	64

Račun gubitka i dobitka

Gubitak

		K	h	K	h
Središnja Uprava:	a) plaće činovnika i namještenika	115.549	51		
	b) režijski troškovi	164.595	71		
	c) upravni troškovi podružnica	20.390	20	300.535	42
Uzdržavanje i adaptacije zakl. doma				245.676	78
Štipendije:	a) visokoškolaca	179.415	66		
	b) srednjoškolaca	78.780	—	258.195	66
Potpore:	a) visokoškolaca	55.082	80		
	b) srednjoškolaca	73.688	—		
	c) naučnika	54.540	—	183.310	50
Potpore:	Prosvjetnim zavodima			88.300	—
Konvikti:	a) Sarajevo: uzdrž. zgrade	137.874	96		
	„ pitomaca	357.863	04	495.738	—
	b) Mostar: uzdrž. zgrade	25.000	—		
	„ pitomaca	94.555	37	119.555	37
	c) Zora-Zrinjska, Sarajevo			29.045	09
Društv. izdanja:	a) kalendar „Napredak“			12.983	—
	b) list „Napredak“			16.316	12
Kamate				8.446	19
Razno				1.752	20
Čista dobit				1,333.743	69
				3.093.598	02

Dobitak

		K	h	K	h
Vrijednosni papiri				429	—
Članarina:	a) dobrotvori Sarajevo	9.580	—		
	„ izvan Sarajeva	18.553	29		
	b) utemeljitelji Sarajevo	7.702	—		
	„ izvan Sarajeva	59.010	—		
	c) članarina Sarajevo	36.137	26		
	„ izvan Sarajeva	215.618	65	346.604	20
Prinosi:	a) akcija za gradnju šegrtskog doma	350.000	—		
	za podizanje konvikta	69.413	70		
	za škole i zabavišta	79.635	48	499.049	18
	b) kasica			21.301	91
	c) milodara: u Sarajevu	357.464	81		
	izvan Sarajeva	397.036	29	754.401	10
	d) zabava: u Sarajevu	142.383	08		
	izvan Sarajeva	494.667	10	637.050	18
	e) Božićnice: u Sarajevu	20.355	55		
	izvan Sarajeva	209.666	65	230.022	20
Nerazvrstani primici od podružnica				95.980	15
Prihodi zakladnog doma				455.856	70
Prihodi društvenih dooisnica i maraka				2.749	—
Ostavine				2.500	—
Prihodi na račun prošle godine				31.390	40
Prihodi na račun buduće godine				16.167	—
				3,083.598	02

SARAJEVO, 31. svibnja 1922.

Direktor:
Antun Odić, v. r.

Predsjednik:
Aleksa Gjebić, v. r.

Ispitano i sa glavnim i pomoćnim knjigama suglasno i u redu pronađeno:

Član nadz. odbora:
Filip Premužić, v. r.

Zamjenik nadz. odbora:
Belančić Josip, v. r.

Blagajnik:
Nikola Varda, v.r.

Predsjednik nadz. odbora:
Nikola Dolić, v. r.

Knjigovođa:
Ivan Koletić, v. r.

Član nadz. odbora:
Lovrenčić Ljudevit, v. r.

Pregled prihoda i rashoda

po proračunskim stavkama.

Stavak	Prihodi	Predviđeni K	h	Faktični K	h	Uspjeh povoljan K	h	Uspjeh nepovoljan K	h
	I. Preuzeta imovina			384.711	27	384.711	27	—	—
1	Članarina	180.000	—	346.601	20	166.601	20	—	—
2	Društveni artikli	50.000	—	—	—	—	—	50.000	—
3	Razglednice i markice	2.000	—	2.749	—	749	—	—	—
4	Božićnice	150.000	—	230.022	20	80.022	20	—	—
5	Zabave	500.000	—	637.050	18	137.050	18	—	—
6	Zrinjsko-Frankopanska zabava	60.000	—	84.625	20	24.625	20	—	—
7	Prinosi za škole i zabavišta	50.000	—	79.635	80	29.635	48	—	—
8	Akcija za šegrtski dom	300.000	—	350.000	—	50.000	—	—	—
9	Doprinosi učenika u konviktu i ostalo	520.000	—	646.995	47	126.995	47	—	—
10	Doprinosi učenica Zora-Zrinjska	60.000	—	85.954	91	25.954	91	—	—
11	Prinosi poslodavaca za šegrte	10.000	—	—	—	—	—	10.000	—
12	Kalendar	30.000	—	80.383	60	50.383	60	—	—
13	Vanredni kredit	400.000	—	—	—	—	—	400.000	—
14	Prihod društvenog doma	300.000	—	455.856	70	155.856	70	—	—
	II. Izvan proračuna								
15	Akcija za podizanje konvikata	—	—	69.413	70	69.413	70	—	—
16	Milodari i kasice	—	—	775.803	01	775.803	01	—	—
17	Prihod od Radišinih srećaka	—	—	99.556	—	99.556	—	—	—
18	Bezkamatni zajam	—	—	666.800	—	666.800	—	—	—
19	Nerazvrstane stavke podružnica	—	—	95.918	15	95.918	15	—	—
20	Prinosi učenika mostarskog konvikta	—	—	33.920	—	33.920	—	—	—
21	List „Napredak“	—	—	41.838	—	44.838	—	—	—
22	Razni primici	—	—	91.211	95	91.211	95	—	—
	Ukupno . .	**2,612.000**	—	**5,262.046**	02	**3,110.046**	02	**460.000**	—

SARAJEVO, 31. svibnja 1922.

Direktor:
Antun Odić, v. r.

Predsjednik:
Aleksa Gjebić, v. r.

Ispitano i sa glavnim i pomoćnim knjigama suglasno i u redu pronađeno.

Član nadz. odbora:
Filip Premužić, v. r.

Zamjenik nadz. odbora:
Belančić Josip, v. r.

Predsjednik nadz. odbora:
Nikola Dolić, v. r.

Blagajnik:
Nikola Varda, v. r.

Knjigovođa:
Ivan Koletić, v. r.

Član nadz. odbora:
Lovrenčić Ljudevit, v. r.

Stavak	Rashodi	Predviđeni K	h	Faktični K	h	Uspjeh povoljan K	h	Uspjeh nepovoljan K	h
1	Stipendije i potpore visokoškolaca	200.000	—	234.498	13	—	—	34.498	—
2	Stipendije i potpore srednjoškolaca	120.000	—	152.468	—	—	—	32.468	—
3	Potpore naučnika	80.000	—	54.540	—	25.460	—	—	—
4	Izvanredne potpore	50.000	—	—	—	50.000	—	—	—
5	Uzdržavanje đaka i naučnika u sarajevskom konviktu	780.000	—	1,023.193	47	—	—	243.193	47
6	Uzdržavanje konvikta u Mostaru	80.000	—	128.475	37	—	—	48.475	37
7	Podupiranje hrvatskih prosvjetnih ustanova	100.000	—	88.300	—	11.700	—	—	—
8	Plaće namještenika u sarajevskom konviktu	40.000	—	67.340	—	—	—	27.340	—
9	Otplata duga i nabava inventara	200.000	—	183.431	50	16.568	60	—	—
10	Uzdržavanje doma i njegova otplata duga	100.000	—	851.224	58	—	—	751.224	58
11	Kancelarijsko osoblje	170.000	—	168.263	80	1.736	20	—	—
12	Pisaći pribor i poštarina	35.000	—	111.881	42	—	—	76.881	42
13	Napretkova knjižnica	20.000	—	5.025	25	14.974	75	—	—
14	Izdavanje kalendara	24.000	—	93.366	60	—	—	69.366	60
15	Nabava šegrtskog doma	600.000	—	—	—	600.000	—	—	—
16	Adaptacije i nabava inventara u konviktu mostarskom	13.000	—	25.000	—	—	—	12.000	—
	II. Izvan proračuna								
17	Uzdržavanje konvikta Zora-Zrinjska	—	—	115.000	—	—	—	115.000	—
18	Uložak u zakladu Zrinjsko-Frankopana	—	—	84.625	20	—	—	84.625	20
19	List „Napredak“	—	—	61.154	12	—	—	61.154	12
20	Nabava blaga	—	—	52.200	—	—	—	52.200	—
21	Nekretnine i adaptacije u konviktu	—	—	304.641	21	—	—	304.641	21
22	Razni izdaci	—	—	123.673	65	—	—	123.673	65
	Prenos dobitka	—	—	1,333.743	69	—	—	1,333.743	69
	Ukupno . .	**2,612.000**	—	**5,262.046**	02	**720.439**	45	**2,036.741**	58

Iskaz

prihoda i rashoda podorganizacija „Napretka“ za god. 1921./22.

„Napretkove“ podorganizacije	Primitak	Izdatak			Broj članova
	Ukupno	Primila podorganizacija	Prečitak	Otposlano centrali	Ukupno	
Banja Luka, pd.	48387 .	. .	. .	48387 .	48387 .	225
Bihać, pd. m.	— .	. .	. .	. .	. .	98
Bihać pd. ž.	75770 78	18141 20	. .	57629 58	75770 78	113
Bjeljina,	37972 80	. .	. .	37972 80	37972 80	72
Bos. Dubica, pd.	7004 .	. .	. .	7004 .	7004 .	41
Bos. Brod, pd.	8246 .	. .	. .	8246 .	8246 .	136
Bos. Gradiška, pd. m.	10946 .	. .	. .	10946 .	10946 .	68
Bos. Gradiška, pd. ž.	16960 .	. .	. .	16960 .	16960 .	40
Bos. Kostarnica, pd.	11135 .	. .	. .	11135 .	11135 .	50
Bos. Šamac, pd.	18135 20	. .	. .	18135 20	18135 20	57
Brčko. pd. m.	81159 70	11572 60	3748 .	65839 10	81159 70	103
Brčko pd. ž.	8298 .	950 .	1740 .	5603 .	8298 .	87
Breza, pd.	26637 15	5641 90	. .	20995 25	26637 15	97
Brod n. S., pd.	32488 .	21613 .	10387 .	488 .	32488 .	5
Bugojno, pd. m.	31451 72	526 .	. 72	30925 .	31451 72	72
Bugojno, pd. ž.	20945 49	. .	. .	20945 49	20945 49	84
Čapljina, pd.	29483 .	. .	. .	29483 .	29483 .	64
Derventa, pd. m.	39720 37	. .	. .	39720 37	39720 37	125
Derventa, pd. ž.	5368 .	. .	2500 .	2868 .	5368 .	76
Doboj, pd.	15439 30	. .	192 .	15247 30	15439 30	71
Donje Hrasno, pd.	3840 .	. .	. .	3840 .	3840 .	66
Donji Vakuf, pd.	8704 .	. .	. .	8704 .	8704 .	62
Duvno, pd.	15078 20	. .	. .	15078 20	15078 20	78
Foča, pd.	1020 .	. .	. .	1020 .	1020 .	2
Fojnica, pd.	7262 .	. .	. .	7262 .	7262 .	49
Gornji Vakuf, pd.	. .	. .	. .	. .	. .	1
Gradačac, pd.	19493 .	403 .	8902 .	10188 .	19493 .	65
Jajce, pd. m.	48367 47	10310 80	. .	38056 67	48367 47	138
Jajce, pd. ž.	3745 .	. .	. .	3745 .	3745 .	88
Kakanj-Zgošća. pd.	25883 .	2519 .	3676 .	19688 .	25883 .	88
Ključ, pd.	9778 .	. .	. .	9778 .	9778 .	.
Konjic, pd.	51195 40	. .	. .	51195 40	51195 40	133
Kotor Varoš, pd.	6757 80	. .	. .	6757 80	6757 80	54
Kreka, pd.	4000 .	. .	. .	4000 .	4000 .	130
Kreševo, pd.	5216 .	. .	. .	5216 .	5216 .	47
Kupres, pd.	24606 34	179 .	30 54	24396 80	24606 34	38
Livno, pd. m.	1275 43	. .	. .	1275 43	1275 43	122
Livno, pd. ž.	3992 .	. .	. .	3992 .	3992 .	156
Ljubuški, pd.	120055 41	16557 .	13276 41	90222 .	120055 41	133
Maglaj, pd.	800 .	. .	. .	800 .	800 .	77
Mostar, pd. m.	206379 50	183773 27	18743 43	3862 80	206379 50	251
Mostar, pd. ž.	. .	. .	. .	. .	. .	151
Osijek, pd.	18128 .	6872 .	11256 .	. .	18128 .	261
Ostrožac, pd.	4106 80	. .	. .	4106 80	4106 80	23
Pazarić, pd.	11703 .	. .	. .	11703 .	11703 .	49
Prag, pd.	. .	. .	. .	. .	. .	2
Prozor, pd.	16219 .	1813 .	. .	14406 .	16219 .	53
Sarajevo, pd. ž.	. .	. .	. .	. .	. .	.
Sanski Most, pd.	7130 .	. .	. .	7130 .	7130 .	21
Stolac, pd.	6573 .	. .	. .	6573 .	6573 .	55
Iznos .	1,156.855 86	280.871 77	74.452 10	801.531 99	1,156.855 86	4067

„Napretkove“ podorganizacije	Primitak	Izdatak				Broj članova
	Ukupno	Primila podorganizacija	Prečitak	Otposlano centrali	Ukupno	
Prenos .	1,156.855 86	280.871 77	74.452 10	801.531 99	1,156.855 86	4067
Srnetica, pd.	5300 80	. .	1728 .	3572 80	5300 80	73
Široki Brijeg, pd.	18074 80	842 .	. .	17232 80	18074 80	122
Teslić, pd.	80269 40	13101 .	6768 40	60400 .	80268 40	104
Travnik, pd. m.	98540 .	35026 .	. .	63514 .	98540 .	201
Travnik, pd. ž.	5066 .	1908 .	1158 .	2000 .	5066 .	109
Trebinje, pd.	9275 20	614 40	1087 .	7573 20	9275 20	81
Tuzla, pd. m.	23407 10 / 39016 52	14417 40	76 12	23407 10 / 24523 —	23407 10 / 30916 52	94
Tuzla, pd. ž.	29632 80	6255 .	7877 80	15100 .	29362 80	146
Varaždin, pd.	24636 60	1661 .	21503 60	1472 .	24636 60	111
Varcar-Vakuf, pd.	11170 .	. .	. .	11170 .	11170 .	60
Vareš, pd. m.	33758 .	. .	. .	33758 .	33758 .	177
Vareš, pd. ž.	4404 .	. .	. .	4404 .	4004 .	.
Visoko, pd.	28627 .	930 .	. .	27697 .	28627 .	99
Zagreb, pd.	97971 .	. .	. .	97971 .	97971 .	271
Zenica, pd.	37918 80	7925 .	. .	29993 80	37918 80	160
Zvornik, pd.	21024 .	1244 .	1496 .	18984 .	21024 .	51
Žepče, pd.	2140 .	. .	. .	2149 .	2740 .	4
Crkvica, pd.	. .	. .	. .	. .	. .	37
Foča, pd.	1200 .	. .	. .	1200 .	1200 .	1
Glamoč, pd.	11103 .	. .	228 .	10875 .	11103 .	57
Gračanica, pd.	1098 .	. .	368 .	730 .	1098 .	25
Jablanica, pd.	995 .	. .	. .	955 .	955 .	9
Kladanj, pd.	1750 .	. .	. .	1750 .	1750 .	17
Nevesinje, pd.	7846 .	. .	2100 .	5746 .	7846 .	5
Posušje, pd.	1270 .	. .	. .	1270 .	1270 .	7
Prijedor, pd.	600 .	. .	. .	600 .	600 .	20
Pržići, pd.	1348 .	. .	. .	1348 .	1348 .	21
Rakitno, pd.	800 .	. .	. .	800 .	800 .	28
Roško Polje, pd.	2051 .	. .	. .	2051 .	2051 .	17
Potoci, pd.	676 .	. .	. .	676 .	676 .	.
Sjetlina, pd.	3672 80	. .	. .	3672 80	3672 80	22
Tešanj, pd.	1919 .	. .	. .	1919 .	1919 .	16
Trebinje, pd.	2490 .	. .	. .	2490 .	2490 .	2
Vitez, pd.	7338 .	. .	1912 .	5426 .	7338 .	60
Višegrad, pd.	2729 .	. .	. .	2712 .	2726 .	17
Velika Kladuša, pd.	760 .	. .	. .	760 .	760 .	1
Zavidović, pd.	3797 .	. .	. .	3797 .	3797 .	.
Ukupno .	1780487 68	365208 57	120756 02	1294523 03	1780487 68	6292
Razne osobe	94436 60	. .	. .	94456 60	94436 60	.
Škole č. sest. u B. i H.	31805 .	. .	. .	31805 .	31805 .	2500
Škole osn. i sr. u B. i H.	26316 60	. .	. .	26316 60	26316 60	
Ukupno .	58121 60	. .	. .	58121 60	58121 60	2500
Škole u Hrv. i Slav. .	48264 20	. .	. .	48264 20	48264 20	2000
Župni uredi	2700 .	. .	. .	2700 .	2700 .	.
Razna mj. B. H. H. i Sl.	37662 10	. .	. .	37662 10	37662 10	.
Skupa .	2021672 18	365208 57	120756 02	1,535.707 59	2,021.672 18	10792
Sred. Uprava Sarajevo .	3,240.373 84	2,027,326 57	1,212.987 67	. .	3,240,373 84	1236
Sveukupno .	5,262.046 02	1,392.594 74	2,333.743 69	1,535.707 59	5,262.046 02	12.028

Prelazeći na daljnu tačku dnevnog reda podjeljuje predsjednik riječ direktoru g. Odiću, da obrazloži i pročita predlog proračuna za iduću društvenu godinu 1922./23.

Pozivajući se na malo prije pročitano izvješće, u kojem su istaknute potrebe za adapciju u srednjoškolskom konviktu u Sarajevu, osobito zavađanje centralnog loženja, pravljenje magazina, krušne peći i odvođenja druge polovice zgrade, bojenje prozora, pa povišenje broja pitomaca, za tim radi potrebnih nabavaka za konvikt „Zore Zrinjske“ i srednjoškolski konvikt u Mostaru, povišen je proračun daleko, uprav triput kao prošlogodišnji. Jedan razlog tomu je i povećanje broja stipendija, kao i sistemiziranje stipendija za nove krajeve „Napretkove“ organizacije t. j. Hrvatsku i Slavoniju. Tom prilikom ističe, kako je u proračunu stavljena daleko veća svota na Hrvatsku i Slavoniju od svote, koju su ove u prošloj društvenoj godini doprinijeli, no nada je, da će se organizacija brzo proširiti, pa će se taj izdatak sigurno pokriti.

Iza toga čita predlog:

Prihod.

A) Društvene organizacije.

Članarina.

a) u Bosni i Hercegovini	K	350.000·—	
b) u Hrvatskoj i Slavoniji	„	50.000·—	K 400.000·—

Dobrovoljni prilozi.

a) Božićnice	K	250.000·—	
b) Napretkov dinar	„	50.000·—	
c) Ćirilo-Metodski dan	„	50.000·—	
d) Dobrovoljni ostali	„	900.000·—	K 1,250.000·—

Zabave.

a) Glavna zabava	K	600.000·—	
b) Sijela i izleti	„	150.000·—	K 750.000·—

Društveni artikli.

a) Markice i razglednice	K	15.000·—	
b) Šibice i papir	„	45.000·—	K 60.000·—

Poklon beskam. zajma,

od rasprodanih zadužnica . . . . . K 100.000·—

Povraćene stare štipendije,

od već svršenih đaka . . . . . K 10·000·—

K 2,570.000·—

B) Društvene institucije.

I. Zakladnog doma.

a) kirija stanova	K	159.876·—		
b) kirija društvenih prostorija	„	18.720·—		
c) kirija kina	„	192.000·—		
d) kirija kafane i restauracije	„	144.000·—		
e) kirija dućana	„	31.200·—		
f) kirija podruma	„	3.600·—		
g) za vodu i svijetlo	„	27·000·—		
h) ostalo	„	1.000·—	K	577.396·—

II. Srednjoškolski konvikt u Sarajevu.

a) Prinos pitomaca	K	765.000·—		
b) Primitak od konviktn. gospod.	„	250.000·—		
c) Živežna zaliha iz 1921./22.	„	215.972·—		
d) Drva iz godine 1921./22.	„	7.500·—	K	1,238.472·—

III. Srednjoškolski konvikt u Mostaru.

a) Prinos pitomaca	K	30.000·—		
b) Prihod vrta	„	6.000·—	K	36.000·—

IV. Konvikt „Zore Zrinjske“ u Sarajevu.

a) Prinos pitomaca		K	188.500·—
		K	2,040.368·—

C) Omladinska organizacija.

a) Za podup. škola i zabavišta	K	80.000·—		
b) Za podupiranje konvikta	„	150.000·—	K	230.000·—

D) Društvena izdanja.

a) List „Napredak“					
pretplatnici	K	100.000·—			
oglasi	„	50.000·—	K	150.000·—	
b) Kalendar „Napreda“	K	50.000·—			
prodaja	„	150.000·—	„	200.000·—	
c) Kalendar đački					
oglasi	K	2.000·—			
prodaja	„	36.000·—	„	38.000·—	
d) Zidni kalendar					
oglasi	K	20.000·—			
prodaja	„	40.000·—	„	60.000·—	
e) Godišnji izvještaj			„	10.000·—	
f) Predavanje			„	8.000·—	K 466.000·—

E) Uplata dužnika iz 1921./22.

a) Na tekućem računu . . . . . K 161.692·96

F) Preuzeti dio gotovine 1921./22.

a) Kod Središnje Uprave . . . K 767.668·30
b) Kod podružnice. . . . . „ 120.756·02 K 888.424·32

Akcija za šegrtski dom,

za podignuće šegrt. doma . . . . . K 360.000·—

Nepredvidjeni primitci,

ostali . . . . . K 33.514·72

K 6,750.000·—

Rashod.

Zakladni dom:

a) Uzdržavanje zgrade . . . . . K 50.000·—
b) plaća pazikuća . . . . . „ 6.000·—
c) državni porez . . . . . „ 53.200·94
d) gradski namet . . . . . „ 6.000·—
e) za svjetlo i vodu . . . . . „ 34.000·—
f) osiguracija . . . . . „ 5.044·78 154.445·72

Srednjoškolski konvikt, Sarajevo.

I. Redovne potpore.

1. Osoblja i kancelarija.

a) Hrana osoblja i pitomaca . . . K 1,200.000·—
b) Plaća: prefekta . . K 18.000·—
sestara. . . „ 37.000·—
sluga . . . „ 70.000·— K 125.000·—
c) Pisaći paušal: kancelarije . . . . . K 3.000·—
sirom. đaka . . . „ 8.000·— K 11·000·—
d) Knjižnica . . . . . „ 15.000·—
e) Ostalo. . . . . „ 9.000·— 1,360.000·—

2. Blago.

a) hrana i nabava blaga . . . . . K 200.000·—

3. Zgrada.

a) redovno uzdržavanje . . . . . K 50.000·—
b) svjetlo i voda . . . . . „ 30.000·—
c) ogrijev. . . . . „ 50.000·— 130.000·—

II. Izvanredne potrebe.

a) Centralno loženje . . . . . K 900.000·—
b) Adaptacije u zgradi. . . . . „ 80.000·—
c) Krušna peć i magazin . . . . . „ 150.000·—
d) Bojenje prozora sa sjeverne strane „ 60.000·—
e) Kreveti (70) . . . . . „ 140.000·—
f) Glasovir. . . . . „ 40.000·—
g) Namještaj i pribor za 25 djece. . „ 80.000·— 1,450.000·—

Konvikt u Mostaru.

a) Hrana osoblja i pitomaca . . . K 120.000·—
b) Plaće osoblja . . . . . „ 16.000·—
c) Porez . . . . . „ 2.500·—
d) Ogrijev, svjetlo i voda . . . . „ 14.500·—
e) Knjižnica i učila . . . . . „ 6.300·—
f) Vrt . . . . . „ 6.000·—
g) Nabava suđa . . . . . „ 15.000·—
h) Uzdržavanje zgrade . . . . . „ 20.000·—
i) Ostalo . . . . . „ 9.700·— 210.000·—

Konvikt „Zore Zrinjske“ u Sarajevu.

a) Uzdržavanje pitomica . . . . . K 260.000·—
b) Nabava posteljine . . . . . „ 40.000·— 300.000·—

Podupiranje prosvjetnih ustanova.

Raznih . . . . . K 200.000·—

Društvena uprava:

a) Plaće činovnika i ostalog osoblja K 280.000·—
b) Troškovi kancelarije . . . . . „ 150.000·—
c) Putovanja za organizacijn. . . . „ 70.000·—
d) Upravni troškovi podružnica. . . „ 50.000·— 550.000·—

Društvena izdanja.

a) Kalendar „Napredak“ . . . . . K 120.000·—
b) List „Napredak“ . . . . . „ 180.000·—
c) Đački kalendar „Napredak“ . . . „ 40.000·—
d) Zidni kalendar „Napredak“ . . . „ 18.000·—
e) Godišnji izvještaj. . . . . „ 18.000·—
f) Jedno predavanje . . . . . „ 8.000·— 384.000·—

Isplata vjerovnika iz 1921./22.

a) Na tekućem računu. . . . . K 198.788·10
b) Beskamatni zajam: Betlehem 10.000 K
ostati . . 70.000 „ 80.000·— 278.788·10

Stipendije.

I. Za Bosnu i Hercegovinu.

1. Visokoškolci.

8 à K 16.000	. . . . .	K 108.000·—	
14 à „ 12.000	. . . . .	„ 168.000·—	
10 à „ 8.000	. . . . .	„ 80.000·—	356,000·—

2. Srednjoškolci.

4 à 10.000 K	. . . . .	K 40.000·—	
5 à 5.000 „	. . . . .	„ 25.000·—	
15 à 3,000 „	. . . . .	„ 45.000·—	
20 à 2,000 „	. . . . .	„ 40.000·—	150,000·—

II. Za Hrvatsku i Slavoniju.

1. Visokoškolci.

4 à K 16.000	. . . . .	K 64.000·—	
6 à „ 12.000	. . . . .	„ 72.000·—	
6 à „ 8.000	. . . . .	„ 48.000·—	184,000·—

2. Srednjoškolci:

4 à K 10.000	. . . . .	K 40.000·—	
6 à „ 5.000	. . . . .	„ 30.000·—	
14 à „ 3.000	. . . . .	„ 42.000·—	
20 à „ 2.000	. . . . .	„ 40.000·—	152.000·—

Potpore.

I. Za Bosnu i Hercegovinu.

a) Visokoškolci	. . . . .	K 94.000·—	
b) Srednjoškolci	. . . . .	„ 70.000·—	
c) Naučnici	. . . . .	„ 30.000·—	194.000·—

II. Za Hrvatsku i Slavoniju.

a) Visokoškolaca	. . . . .	K 34.000·—	
b) Srednjoškolaca	. . . . .	„ 30.000·—	64.000·—

Nabava šegrtskog doma.

II. obrok	. . . . .	K	400.000·—

Nepredviđeni izdaci.

Razni	. . . . .	K	32.766·18
		K	**6,750.000**

Predsjednik otvara debatu o proračunu i dodjeljuje riječ predsjedniku podružnice Hrvatskog Radiše g. Andriji Kulijeru, koji izjavljuje i predlaže sliedeće:

Iz izvještaja Središnje Uprave razabire se na mnogo mjesta, da je davano i rađeno za šegrte, a posebice, da je za Hrvatskog Radišu isposlovana svota od 80.000 K od ministarstva i da je dato K 10.000 potpore od strane „Napretka“. Onih 80.000 K nije primila podružnica u Sarajevu, nego središnjica u Zagrebu. Hrvatski Radiša nije još dovoljno organiziran u Bosni i Hercegovini, a pogreška leži ne na sadanjom odboru, koji se morao brinuti, da bar donekle pridigne i organizira rad Radiše. Centrala u Zagrebu obećaje svaku pomoć, no da se može raditi potrebna su sredstva pa predlaže, da se u proračunu izričito istakne, kolikom se svotom misli poduprijeti podružnica Hrv. Radiše u Sarajevu.

Nadalje konstatira, da je još u prošlogodišnjem proračunu votirana svota od K 600.000 za „Napretkov“ šegrtski konvikt, a i ove godine se eto predlaže K 400.000, pa predlaže, da se dom sagradi.

Predsjednik g. Gjebić izvješćuje da je svota od 600.000 kruna, koja je votirana u prištednji, koja iznosi oko 1,300.000 K, ali i sa predloženih još K 400.000 t. j. sa K 1,000.000 nije moguće šegrtski dom zidati, pa se to pitanle mora odgoditi, dok ta svota na račun idućih proračuna dovoljno ne naraste. „Napredak“ će svojoj dužnosti i obvezi potpuno udovoljiti.

Podpredsjednik g. Vučak izvješćuje, da je predviđena svota za podupiranje prosvjetnih ustanova sa K 200.000, a tu se mislilo sa jednom polovicom na Hrv. Radišu, pa drži da nije potrebno ovu stavku cijepati i tako odboru ruke vezati.

Gosp. Barišić Nikola, podpredsjednik podružnice „Hrv. Radiše izvješćuje o skupštini Hrv. Radiše u Zagrebu, gdje je bio kao delegat i ističe, da će Radiša odnosno centrala u Zagrebu graditi svoj dom, a misli kupiti i u Sarajevu zgodnu zgradu ili industrijsko poduzeće i tako spojiti sa tim poduzećem svoj šegrtski dom. „Napredak“ neka doprinese svoj odobreni dio.

Gosp. Josip Lozić zagovara, da se primi predlog o Hrv. Radiši, jer se oba društva moraju zajedno podupirati. Osim toga predlaže, da se ukinu polovične štipendije, jer nijesu gjacima od koristi, a povisi broj potpunih.

Iza ovog predlaže gosp. Dr. Juraj Šutej, pošto je već vrijeme davno poodmaklo, da se primi predlog odbora glede proračuna, a za tim da se izmijeni dnevni red tako, da se odmah pređe na izbor novog odbora, pa izmjenu pravila, a za tim ostale tačke dnevnog reda.

Predsjednik gosp. Gjebić odvraća, da je nemoguće ukinuti polovične štipendije, jer ima djaka, koji mogu od kuće polovicu ili trećinu primiti, ali ne više, pa su za ove potrebne takove stipendije, pa pita skupštinu prihvaća li proračun po predlogu odbora i da li će se promijeniti dnevni red prema predlogu gosp. Dr Šuteja.

Skupština oboje prihvaća jednoglasno.

Predsjednik stavlja po tom na dnevni red popunjavanje odbora Središnje Uprave, pa tumači § 7. društvenih pravila, prema kojem svake godine odstupa automatski predsjednik i osmerica odbornika, koji su već dvije godine vršili odborničku dužnost. Prema tome odstupa predsjednik A. Gjebić, tajnik Dr. Edo Danda, Dr. Josip Andrić, odbornici: Mihajlo Glicha, Nikola Belančić, Ljudevit Dvorniković, Dr. Ivan Pavičić, Caratan Jure, Ivo Markezić, pa treba mjesta ovih popuniti novim izborom, a tako i mjesto Stjepana Jankovića, koji ne bi trebao odstupiti, ali je inače zapriječen.

U ime odbora predlaže za odbornike: prof. Ljudevita Dvornikovića, Dr. Ivicu Subašića, Ing. Dragutina Tibolda, Ing. Antu Glavinu, prof. Antuna Odića, Dr. Josipa Andrića, Nikolu Dolića, okružnog predstojnika, Franju Mihajlinovića, sudskog nadsavjetnika, Mihajla Rezića, elektromehaničara; za odborske zamjenike: Franju Babića, sudskog nadsavjetnika, Barišić Nikolu, obrtnika, Franju Noršića, obrtnika, Dr. Jozu Petrovića, kustosa muzeja i Topali Ivicu, kotarskog predstojnika; za nadzorni odbor, kao odbornike: Belančić Jozu, rač. savjetnika rud. odsjeka, Lovrenčić Ljudevita, rač. nadsavjetnika, Premužić Filipa, rač. revidenta, a za njihove zamjenike: Stjepćević Stjepu, rač. nadsavjetnika, Stefani Riharda, rač. revidenta.

Kulijer Andrija pita kako u odbor može doći Antun Odić, koji je ujedno društveni direktor i prema tome činovnik društva.

Dr. Juraj Šutej ističe, da je to potpuno opravdano, jer direktor najbolje pozna unutarnji, a i vanjski rad društva, pa uživa povjerenje kao osoba i odbora i naroda, pa nema zapreke, da ne bude i odbornik, tim više što su i direktori bankovnih i industrijalnih poduzeća redovno članovi upravnog odbora.

Ante Topali ne slaže se sa izvodima Dr. Šuteja i misli da je položaj direktora i odbornika nespojiv.

Dr. Juraj Šutej ponovno ističe, da položaj direktora treba što više ojačati i dati mu ugleda prema vani, osobito radi pregledanja podorganizacija, a ne razumije, da se direktoru, koji je i onako prisutan na sjednicama ne daje pravo glasa, kad je jedini možda upućen u jednu stvar koju referira. U ostalom ovo je sve bilo pretresano na jučerašnjoj predkonferenciji i ta je prihvatila ovo mišljenje, pa nema razloga, da se isto mijenja.

Predsjednik iza toga pita, da li skupština prima predlog odbora, što biva jednoglasno usvojeno.

Nakon toga predlaže g. Ante Alaupović za predsjednika gosp. Aleksu Gjebića, dosadanjeg predsjednika.

Barišić Nikola pledira za to ističući hvalevrijedan rad istoga, na što skupština jednoglasno izabire g. Aleksu Gjebića ponovo predsjednikom.

Predsjednik Gjebić ističe, da je pred 1 sat imao nakanu, da se ne primi predsjedništva, no pred voljom skupštine mora

izmijeniti tu nakanu, pa prihvaća predsjedničku čast i u svoje, kao i u ime ostalih odbornika zahvaljuje na izraženom povjerenju.

Nakon toga prelazi se na četvrtu tačku dnevnoga reda, pa Središnja Uprava iznosi svoj predlog za promjenu pravila i podjeljuje riječ društvenom direktoru g. Odiću, da pročita predlog i obrazloži ga.

Gosp. Odić naglašuje, da je proširenjem društvenoga djelokruga izvan Bosne i Hercegovine nastala potreba, da se društvena pravila izmijene. Osobito je potrebno, da se pravilima tačno predvidi odnošaj naših podorganizacija izvan Bosne i Hercegovine prema Središnjoj Upravi „Napretka", pa je Središnja Uprava mišljenja, da se sve naše podorganizacije u pojedinim provincijama izvan Bosne i Hercegovine podvrgnu jednoj podcentrali, koja će se zvati glavna podružnica. Ovakove glavne podružnice misli se osnovati u Zagrebu za Hrvatsku i Osijeku za Slavoniju, dok su sadzasad glavne podružnice u drugim provincijama izvan Bosne i Hercegovine nepotrebne, jer u njima nije proširena „Napretkova" organizacija, pa će osnivanje glavnih podružnica za Dalmaciju, Bačku i Banat doći u obzir istom onda, kad se „Napretkova" organizacija proširi i na te pokrajine. Glavne podružnice biće dakle posrednice između „Napretkovih" podorganizacija dotične provincije i Središnje Uprave u Sarajevu. U pravilima treba dakle tačno predvidjeti prava i dužnosti takovih glavnih podružnica, kako prema Središnjoj Upravi u Sarajevu, tako i prema podređenim organizacijama svoje provincije. Središnja je Uprava mišljenja, da ovim glavnim podružnicama, u koliko budu osnovane, treba dati širu autonomiju, a ipak da budu ovisne u izvjesnim pravima i dužnostima od Središnje Uprave.

Kako se razabire iz predloga za promjenu pravila koji će se pročitati, pridržaje Središnja Uprava sebi prihode zakladnika, dobrotvora i doživotnih članova; prihode artikla, koji dolaze u trgovinu pod društvenim imenom, kao i prihode omladinske organizacije, jer to sve spada u glavni fond, koji čini pričuvnu novčanu zalihu društva.

I članarine su povišene prema današnjim prilikama, pa je i to predviđeno u predlogu za promjenu pravila.

Potrebno je promijeniti i naziv društva, jer su pojmovi „kulturno" i „prosvjetno" istovjetni, pa bi se prema predlogu imalo zvati „Hrvatsko kulturno društvo „Napredak".

U § 2. dosadanjih društvenih pravila izraženu svrhu društva treba izmijeniti u kraću formu i to: svrha je društva kulturno jačanje hrvatskoga naroda.

Iza toga čita društveni direktor predlog kako slijedi:

Predlog za promjenu pravila.

§ 1.

Društvo se zove: Hrvatsko kulturno društvo „Napredak". Sjedište i središte mu je u Sarajevu.

§ 2.

Ima da glasi: Svrha je društvu kulturno jačanje hrvatskoga naroda.

§ 3.

Tačka c) ima da glasi: poticanjem školske mladeži na rad, štednju i organizaciju, organiziranjem štednje, kao i osiguranjem omladine na rok.

§ 4.

Ima da glasi: društvene prihode sačinjavaju:

a) članarine redovitih članova i pomagača;
b) prihodi raznih društvenih priredaba kao zabava, sijela, izleta, lutrija, tombola i t. d.
c) prihodi od društvenih nekretnina;
d) prihodi od društvenih poduzeća u kojima društvo sudjeluje;
e) prihodi društvenih izdanja kao kalendara, lista, knjiga, brošura i t. d.;
f) milodari i dobrovoljni prilozi;
g) prihodi legata i slično;
h) doprinos iz glavnog fonda;
i) ostali razni prihodi.

Novi paragraf:

Glavni fond čini pričuvnu novčanu zalihu društva.

Glavni fond sačinjavaju:

a) doprinosi dobrotvora;
b) doprinosi doživotnih članova;
c) prihodi raznih proizvoda što dolaze u trgovinu pod društvenim imenom;
d) darovi, koji su direktno namijenjeni glavnom fondu;
e) prihodi omladinske organizacije.

Novac glavnoga fonda ulaže se koristonosno u novčane zavode, vrijednosne papire, poduzeća, objekte od vrijednosti, a prema potrebi i zaključku glavne skupštine i u redovne društvene svrhe.

Glavnim fondom raspolaže glavna skupština, a u slučaju potrebe i Središnja Uprava uz naknadno odobrenje glavne skupštine.

§ 5.

Ima da glasi: članovi su društva,

a) počasni, b) zakladnici, c) veliki dobrotvori, d) dobrotvori, e) doživotni članovi, f) redoviti i g) pomagači.

§ 6.

Tačka a) izmjenjuje se tako, da se imaju izostaviti riječi „počasnog predsjednika" i sve što se odnosi na počasnog predsjednika.

Tačka b) ima da glasi: članom zakladnikom postaje onaj, u „Napretku" osnuje pod vlastitim ili drugim imenom stalnu zakladu u društvene svrhe sa najmanjim iznosom od 25.000 D.

Tačka c) ima da glasi: velikim dobrotvorom postaje onaj, koji društvu najedanput daruje ili zapiše (legatom ostavi) u gotovu ili u vrijednosti barem 10.000 dinara.

Tačka d) dobrotvorom postaje onaj, koji najedanput ili kroz godinu dana u društvenu blagajnu uplati 2.000 dinara.

Tačka e) članom doživotnim postaje onaj, koji najedanput ili kroz godinu dana uplati u društvenu blagajnu 500 dinara.

Tačka f) ima da glasi kao dosadanja tačka e).

Tačka g) ima da glasi: član pomagač doprinaša mjesečno najmanje 2 dinara.

§ 7.

Ima da glasi: članovima pod a) do f) može biti svaka neporočna osoba koja se osjeća Hrvatom, a svaki ne-Hrvat samo članom pomagačem. Privredna poduzeća mogu biti samo zakladnikom i velikim dobrotvorom, a korporacije (škole, općine, društva i t. d., mogu biti još i članom dobrotvorom i doživotnim članom.

U društvenom radu isključena je svaka stranačka politika.

§ 8.

Prva rečenica izmjenjuje se ovako: članstvo počinje uvrštenjem u imenik članova bilo to kod Središnje Uprave, bilo kod njenih podorganizacija.

§ 9.

Izmjenjuje se toliko, da aktivno i pasivno pravo glasa imaju i članovi navedeni u § 5. tačka f).

§ 11.

Zadnja rečenica tačke c) ima da glasi: protiv isključenja ima isključeni član pravo pritužbe i priziva na glavnu skupštinu svoje podružnice.

§ 12.

Prva rečenica ima da glasi: društvena organizacija se sastoji od Središnje Uurave sa sjedištem u Sarajevu, glavnih podružnica, podružnica i povjereništva.

§ 13.

Ima da glasi: društvom dakle upravlja: Središnja Uprava „Napretka" u Sarajevu, odbori njegovih glavnih podružnica, odbori podružnica i društveni povjerenici.

§ 15.

Ima da glasi: predsjednik. podpredsjednik, tajnik i blagajnik vrše svoju dužnost sve do skupštine, a i na samoj skupštini do časa kad stupi na dnevni red popunjavanje odbora. Tim časom prestaju njihove časti, izuzev odborničke.

Tada odstupi 8 članova odbora, koji su vršili dužnost potpune dvije godine dana i predsjednik, a na njihovo mjesto bira skupština osmoricu novih članova i to na dvije godine i predsjednika poimence na godinu dana.

Ostale funkcionere bira odbor između sebe na prvoj odborskoj sjednici.

Skupština može birati i odbornike, koji su automatski odstupili.

§ 16.

Otpada potpuno.

§ 17.

Ima da glasi: Pored Središnje uprave bira glavna skupština svake godine još pet odborskih zamjenika, kao i trojicu članova nadzornog odbora i dvojicu njihovih zamjenika, čiji mandat traje samo godinu dana.

§ 18.

Tačka b) ima da glasi: vodi evidenciju o svim društvenim članovima, pa oglašuje imena počasnih članova, zakladnika, velikih dobrotvora, dobrotvora i doživotnih članova.

Tačka c) treba da glasi: dijeli štipendije i potpore.

Tačka g) treba da glasi: postavlja nove povjerenike izvan područja podružnica.

Tačka j) potpuno otpada.

Tačka k) potpuno otpada.

Tačka l) ima da glasi: da prema razvitku posla postavlja, otpušta i razriješava društvene činovnike i drugo osoblje i vrši disciplinarnu vlast.

Osim toga imaju se uvrstiti nove tačke i to:

1. ustanovljuje glavne podružnice;
2. sastavlja proračun cjelokupnog društva i podnosi ga glavnoj skupštini;
3. po potrebi izašilje izaslanika, koji ima pravo da pregleda cjelokupno poslovanje podorganizacije;
4. u svom mjestu vrši sve poslove mjesne društvene podružnice;
5. izvršuje zaključke glavne redovne i glavnih izvanrednih skupština.

§ 20.

Izmjenjuje se ovako: tačka 2. glasi: izvješće društvenog predsjednika, tajnika i direktora o provedbi zaključaka prošle odborske sjednice;

Tačka 3. ima da glasi: izvješće blagajnika o prihodima i rashodima dotičnog mjeseca;

Tačka 4. ima da glasi: rješavanje tekućih poslova;

Tačka 5. otpada.

§ 21.

Alineja o tajniku ima da glasi: tajnik potpisuje zapisnik o odborskim sjednicama i skupštinama, potpisuje društvene dopise i ostale društvene objave zajedno sa predsjednikom, on rukovodi sve poslove, koji se tiču đaka i referiše o tome na sjednici. Njegova je dužnost, da potpisuje dotična izvješća.

Alineja o blagajniku izmjenjuje se tako, da blagajnik potpisuje namire i supotpisuje blagajničku knjigu i godišnje račune.

§ 22.

Na koncu se ima nadodati: a njegova dužnost kao odbornika traje do onoga doba, do kojega bi trajala onog odbornika, kojeg je u odboru zamijenio.

§ 23.

Dužnosti nadzornog odbora kako su dosada glasile, otpadaju, a mjesto toga imaju da glase:

Nadzorni odbor treba da kontroliše:

1. da se društvom i društvenom imovinom upravlja po društvenim pravilima;
2. da se vrše zaključci glavne skupštine i Središnje Uprave;
3. da se vrši blagajničko i knjigovodstveno poslovanje društva po općim propisima računoznanstva i kontrole;
4. da se društveno poslovanje kreće na bazi proračuna, kao radnog programa;
5. da ispituje zaključni račun, godišnju bilancu, knjige inventara i robe, te opravdanost nastalih manjaka, trošnosti predmeta, te učinjenih otpisa;
6. da prisustvuje koncem godine pri inventariziranju nekretne i pokretne imovine;
7. da odmah maniše ustanovljene manjkavosti;
8. da izvješćuje glavnu skupštinu o svom radu.

Između § 25. i 26. treba umetnuti sve o glavnim podružnicama.

Glavne podružnice.

Proširenje društvene organizacije na ostale pokrajine države i izvan Bosne i Hercegovine moći će Središnja Uprava „Napretka“ da prema razvitku društvenih podorganizacija u tim pokrajinama njihovo djelovanje centralizira u glavnim podružnicama.

U svakoj pokrajini može biti samo jedna glavna podružnica, a njeno sjedište odrediće Središnja Uprava.

Odbor glavne podružnice.

Odbor glavne podružnice sastavljen je isto kao i odbor Središnje Uprave (vidi § 14., 15. i 17.).

Dužnosti i prava glavnih podružnica.

Dužnosti i prava glavnih podružnica jesu ova:

a) dijeli štipendije i potpore u okviru svoga proračuna odobrenoga po Središnjoj Upravi;
b) sastavlja proračun i predlaže ga svojoj skupštini, a iza toga skupštini Središnje Uprave na odobrenje;
c) sprema za svoju glavnu skupštinu izvještaj o svom radu i nakon odobrenja šalje Središnjoj Upravi. Ovaj izvještaj treba da sadrži i djelovanje svih podorganizacija, koja spadaju u područje glavne podružnice;
d) podnosi svojoj skupštini, a nakon odobrenja skupštini Središnje Uprave predloge svoje i svojih podorganizacija;
e) osniva u svom području nove podružnice i postavlja nove povjerenike, daje nužne upute i potrebite knjige i tiskanice podružnicama i povjereništvima svoga djelokruga;
f) oglašuje putem novina svoga mjesta imena počasnih članova, kao i zakladnika, velikih dobrotvora, dobrotvora i doživotnih članova;
g) u cjelokupnom društvenom djelovanju fungira kao posrednica između „Napretkovih" podorganizacija svoje pokrajine i Središnje Uprave „Napretka";
h) svaka tri mjeseca šalje četvrt-godišnji izvještaj o svom radu Središnjoj Upravi;
i) nadzire po svojim izaslanicima rad svojih podorganizacija;
j) sve prihode, koji otpadaju na glavni fond, šalje izravno Središnoj Upravi. Za svako prekoračenje odobrenoga proračuna ima da zatraži odobrenje Središnje Uprave;
k) glavnoj skupštini pripadaju i sva prava i dužnosti koja pripadaju i podružnicama izuzev tačke d), e), f) i tačke f) § 37., koji su gornjim tačkama izmijenjeni. Određuje dnevni red za glavnu pokrajinsku skupštinu;
l) određuje prema potrebi izaslanike u sjednice i skupštine podružnica i povjereništava svoga djelokruga, od kojih najviše dvojica uživaju ista prava kao i odbornici odnosno članovi dotične podružnice i povjereništva;
m) izvršuju zaključke skupštine Središnje Uprave i po ovoj odobrenih zaključaka svoje pokrajinske skupštine;
n) u svom sjedištu vrši dužnosti i prava mjesne podružnice.

Nadzorni odbor glavnih podružnica.

Nadzorni odbor glavnih podružnica bira se, a i sastavljen je, kao i nadzorni odbor Središnje Uprave.

Sjednice glavnih podružnica.

Sjednice glavnih podružnica sazivaju se i dnevni red im je isti kao i sjednica Središnje Uprave; za pravo-valjanost zaključaka vrijede isti propisi, kao i kod sjednica Središnje Uprave

Djelokrug i dužnosti pojedinih članova odbora glavne podružnice.

Dužnosti i prava pojedinih članove glavne podružnice u koliko se odnose na djelovanje glavne podružnice su isla, kao i dužnosti i prava članova Središnje Uprave u djelovanju Središnje Uprave.

Dužnosti nadzornog odbora glavnih podružnica.

Dužnosti nadzornog odbora glavne podružnice iste su kao i nadzornog odbora Središnje Uprave dakako samo u djelokrugu rada glavne podružnice.

§ 26.

Na koncu § treba dodati ovo: podružnice izvan Bosne i Hercegovine vršiće ove dužnosti preko glavne podružnice, čim se ovakova u dotičnoj pokrajini uspostavi.

§ 27.

Kod tačke b) treba dodati: ovo se odnosi i na sudjelovanje izaslanika podružnica izvan Bosne i Hercegovine na ovakove sjednice glavne podružnice u čiji djelokrug spadaju.

Treba dodati tačku h) koja glasi: podružnice izvan Bosne i Hercegovine vršiće ova svoja prava preko glavne podružnice svoje pokrajine, čim se ovakova uspostavi.

§ 38.

Tačka druga treba da glasi: izvještaja društvenog direktora.

Tačka šesta ima da glasi: odobrenje proračuna za iduću društvenu godinu:

a) cjelokupnog društva;
b) glavnih podružnica.

Između § 41. i 42. treba uvrstiti o godišnjim skupštinama glavnih podružnica.

Skupštine što ih sazivaju glavne podružnice

§ novi.

Sazivanje skupštine vrši odbor glavne podružnice na isti način kao i Središja Upravz što saziva skupštinu Središnje Uprave, a najkasnije do 10. lipnja svake godine.

Dan skupštine javlja se pismeno Srodišnjoj Upravi „Napretka".

§ novi.

Redovita godišnja skupština glavne podružnice održaće se ako se sastane polovica punoljetnih članova iz mjesta sjedišta glavne podružnice. Ne sastane li se u određeni sat polovica članova, skupština se odgađa za jedan sat, kad se održi bez obzira na broj prisutnih članova. Svaki mjesni član glavne podružnice kod vijećanja i zaključaka glasa samo za svoju osobu, dok iza-

slanici pokrajinskih podorganizacija glasuju sa 10 glasova za 20 svojih članova, pa prema tome može svaka podorganizacija na skupštinu glavne podružnice izaslati onoliko izaslanika, koliko puta ima po 20 članova.

Zaključci skupštine glavne podružnice u koliko prekoračuju pravilima predviđeni djelokrug, vrijede samo onda, ako ih odobri glavna skupština Središnje Uprave.

Dnevni red redovite godišnje skupštine glavne podružnice mora da sadrži:

a) izvještaj tajnika;
b) izvještaj blagajnika;
c) izvještaj nadzornog odbora;
d) odobrenje proračuna glavne podružnice;
e) predlozi, što ih glavna podružnica kao svoje iznosi pred glavnu skupštinu Središnje skupštine.

Što se tiče podnašanja predloga vrijede isti uvjeti kao i kod skupštine Središnje Uprave.

Izvanrednu glavnu skapštinu saziva glavna podružnica, ako to zaključi sam odbor glavne podružnice i ako to zatraži bar polovica društvenih podružnica, koje spadaju u djelokrug te glavne podružnice.

Dnevni red ovakove skupštine sastavlja odbor glavne podružnice, a taj ravna i skupštinom. O cjelokupnom vijećanju redovitih i izvanrednih glavnih skupština glavnih podružnica vodi se zapisnik, koji potpisuje predsjednik ili njegov zamjenik, tajnik i dvojica članova, koje skupština naročito za to izabere. Ovakav ovjerovljeni zapisnik treba da glavna podružnica pošalje Središnjoj Upravi „Napretka“ najkasnije 8 dana iza skupštine zajedno sa svima do tada primljenim godišnjim izvještajima i predlozima društvenih podorganizacija svoga djelokruga.

* * *

Nakon pročitanog predloga stavlja predsjednik na glasanje predlog za promjenu pravila, kako ga je predložila Središnja Uprava, a pročitao društveni direktor, što skupština jednoglasno prihvaća.

Iza toga predlaže g. Majstorović Nikola, da se naziv društveni direktor izmijeni u društveni ravnatelj, što predsjednik daje na glasanje i predlog propada.

Predsjednik prediaže, da skupština izabere ovjerovitelje zapisnika ove spupštine i jednoglasno se izabiru: gg. Blažeković, Kulijer i Dr. Badovinac.

Predsjednik stavlja na dnevni red tačku: predlozi Središnje Uprave i podružnica, koji su prema pravilima pravodobno podnešeni:

1. Središnja Uprava predlaže, da se predlog podružnice u Travniku glede imenovanja počasnim članom g. Ivana Snagića, dugogodišnjeg blagajnika podružnice i neumornog radnika za „Napredak“, što skupština jednoglasno prihvaća.

2. Središnja Uprava predlaže, da se usvoji zaključak glavne skupštine popružnice u Mostaru od 4. lipnja o. g., kojom se prenaša zakladni dom hrv. potpornog društva u Mostaru na „Napredak“, što skupština jednoglasno prihvaća.

3. Podružnica u Tešnju stavlja predlog, kojeg čita delegat iste g. Petar Jelić, težak, da bi u pogledu unapređenja našeg težačkog staleža trebalo svake godine po nekoliko težačkih mladiću iz boljih kuća slati u Hrvatsku u bolje težačke domove, gdje bi im se pružila prilika, da se u izvjesnom roku nauče racionalno zemlju obrađivati i blago odgajati. Po mogućnosti trebalo bi poraditi na tom, da bolje hrvatske težačke kuće prime ove mladiće kao članove zadruge za vrijeme dok budu kod njih uposleni, a ovi naučnici ne bi trebali tražiti odštete ni plaće za uloženi trud t. j. dok budu tamo na nauci.

Predsjednik izjavljuje, da će „Napredak“ nastojati, da se predlogu udovolji, na što g. Ante Topali predlaže, ne da će „nastojati“, nego da se predlog potpuno usvoji, što skupština jednoglasno usvaja.

4. Podružnica u Hrasnom stavlja predlog, kojeg čita delegat g. Ivan Mustapić, težak, da se besplatno za iduću godinu primi u konvikt težački sin Ivan Soldo, sin Ilijin.

Skupština prihvaća predlog s primjedbom, da mu Središnja Uprava udovolji, ako je to moguće obzirom na proračun i broj pitomaca te podružnice.

5. prof. Mijo Vučak, stavlja predlog, da se obzirom na približavanje proslave 1000-godišnjice hrv. kraljevstva, „Napredak“ oduži uspomeni na ovaj važan momenat i votira svota od K 200.000 za izdavanje takovih književnih djela, koja bi toj proslavi odgovarala na pr. izdanje djela, koje bi prikazalo i kritički obradilo sve spomenike iz doba hrv. narodne dinastije, a da u tom ne dođe do kolizije, da se to poradi u sporazumu sa Hrvatskom Maticom i Društvom hrv. književnika.

G. Ante Topali pita, na koji se način misli ta svota namaknuti.

G. Gašić predlaže, da se dade iz rezervnog fonda.

G. Dr. Ivica Subašić predlaže, da se votira, a na idućoj skupštini neka se detaljnije o tom izvijesti.

Na upit predsjednika, skupština predlog jednoglasno prihvaća.

6. Pogrebno društvo bratovština Sv. Ante u Sarajevu stavlja protest, što Središnja Uprava nije dozvolila društvu, da održi svoju skupštinu u konviktskim prostorijama.

Predsjednik iznosi, da su isti bili odbijeni, jer je konvikt samo za đake i kvarila bi se disciplina, a osim toga, kad bi se jednom društvu dozvolilo, tražila bi i druga.

Skupština jednoglasno odobrava postupak Središnje Uprave.

7. Predlog g. Filipa Premužića i drugova, za osnutak „Napretkova“ zavoda zá osiguranje i štednju, kojeg obrazlaže direktor g. Odić kako slijedl:

Po § 2. društvenih pravila svrha je društva „Napredak", da pomaže kulturni napredak svih Hrvata. Prema tome, „Napredak" se ima brinuti, da svi Hrvati kulturno napreduju, bili siromasi ili bogataši, bili jednog ili drugog staleža. Do sada je „Napredak" pomogao samo dijeljenjem stipendija, potpora i konviktskih mjesta djecu siromašnih roditelja, no „Napredak" se ima brinuti i za kulturni napredak djece i onih Hrvata, koji ne spadaju među najsiromašnije i to tako, da im pomogne odnosno dade prigodu, da namaknu potrebna sredstva za svoju djecu, kad ih počnu slati na školovanje izvan kuće. U tom položaju se nalaze djeca većine „Napretkovih" članova, jer su ovi pretežno činovnici i obrtnici, pa im se mora pomoći organizovanjem povoljnog osiguranja i štednje, da se pravovremeno pobrinu za daljnje školovanje, a da tim „Napredak" ništa ne trpi. To se dade postići osnutkom „Napretkova" zavoda za osiguranje i štednju.

Svrha toga zavoda bi bila, da 1. osigurava djecu „Napretkovih" članova na rentu ili izvjesnu svotu, 2. da priuči školsku mladež na uzornu štednju, organizujući tu štednju.

Osiguranje na rentu imalo bi svrhu, da roditelji prištede svojoj djeci 1. štipendiju za daljnju izobrazbu, uplaćivanjem premije, 2. osiguraju unaprvo mjesto u društvenim konviktima uplaćivanjem prinosa.

Roditelji bi dakle plaćali prinos za svoju djecu do određene dobi, a tada bi djeca dobila rentu, štipendiju ili oveću jednokratnu potporu, ili bi dobila besplatno mjesto u konviktu, dakako u onoj dobi, na koju je dotično dijete osigurano i prema visini osigarane svote.

Rentu bi upotrijebili. da đaci po svršenoj školi odu na daljnje usavršavanje, a naučnici na specijaliziranje, pohađanje raznih stručnih tečajeva na strani ili bi im služila kao početni kapital pri otvaranju radnja, a djevojkama opet kao miraz pri udaji.

To sve bi se temeljilo na tablicama mortalitela i prema tome bi se odredio prinos roditetja. Pošto „Napredak" izuzev režije ne bi trebao ništa na tom zasluživati, to je jasno, da bi svota, koju bi djeca dobila, bila mnogo veća od zbroja uplaćenih prinosa.

Druga bi zadaća zavoda bila organiziranje štednje za one članove, koji nijesu u stanju plaćati premije, ali bi manje neke svote ipak ulagali u korist djece. To bi se moglo provesti sistemom maraka. Dakako, da bi se ovi ulozi ukamaćivali.

Sav ovaj posao bi se imao voditi uz koštajnu cijenu, a cijelo poduzeće bi imalo biti čisto socijalno, a nipošto spekulativno.

Novac bi zavod imao upotrebljavati za podizanje „Napretkovih" privrednih ustanova kao knjižara, tiskara, nabavu knjiga i ostalih potrebština, nadalje bi se imao novac uzajmiti u „Napretkove" svrhe uz hipotekarni zalog, davati zajmove roditeljima ili naučnicima.

„Napredak" bi imao dvojaku korist: 1. da bi izvršio jednu tačku svoga programa i omogućio većini svojih članova, da školuju svoju djecu, a 2. otpala bi mu djeca s brige, a mogao bi svoja sredstva upotrebiti samo na djecu, koja nisu bila u stanju šta uštediti, a sačuvao bi mladež od izrabljivanja nesavjesnih knjižara.

Za to predlaže:

1. da se taj zavod osnuje u društvenoj godini 1922./23.
2. da se izabere iz Središnje Uprave odbor od 5 lica da u roku od dva mjeseca sastave štatut;
3. da ovaj štatut Središnja Uprava redigira iza toga u roku od 2 mjeseca;
4. da skupština već sada odobri osnutak ovog zavoda.

Nakon oduže debate konačno se jednoglasno daje ovlast Središnjoj Upravi, da pristupi osnutku toga zavoda, kad to iznađe za zgodno, a na temelju gornjih principa.

Konačno predsjednik daje na dnevni red pošljednju tačku — eventualije.

Dr. Cuturić delegat podružnice iz Širokog Brijega ističe kako je odbor osnovan za gradnju Fra Didakova konvikta na Širokom Brijegu. Veli, da nije za to votiran u proračunu nikakav doprinos sa strane „Napretka" pa predlaže, da se votira do izgradnje godišnje 100.000 K.

Predsjednik ističe, da je proračun već primljen, a da će se u buduće to predvidjeti u proračunu.

G. Ante Tandarć predlaže, da se već sada ta stavka unese u proračun i ističe, da je to zaključak prošlogodišnje glavne skupštine.

G. Ante Alaupović ističe, da to nije zaključak skupštine, nego da je o tom bilo govora na prošlogodišnjoj predkonferenciji prije skupštine.

G. Ante Tandarić priznaje, da je bilo na predkonferenciji, ali ipak predlaže, da se stavka votira.

G. Mijo Vučak iznosi da nije potrebno to već sada votirati, jer se konvikt ne gradi, a davati svotu značilo bi pretvoriti u mrtvi kapital, jer bi svakako novac bio uložen negdje u banci. Predlaže, da se sadzasad neuvrsti ništa u proračun, a kad dođe vrijeme gradnje, da „Napredak" votira oveću svotu.

Prijedlog g. prof. Vučaka se prima jedpoglasno.

Pošto se niko više ne javlja za riječ, predsjednik u ½ 2 sata zaključuje skupštinu, na što skupštinari intoniraju hrvatsku himnu.

Zaključeno i potpisano.

Predsjedatelj skupštine:
Aleksa Gjebić.

Perovođa:
Antun Odić,
direktor.

Ovjerovitelji zapisnika:

Stjepan Blažeković, školski upravitelj.
Andrija Kulijer, učitelj trg. škole.
Dr. Ilija Badovinac. umirovljeni povjerenik.

Središnja Uprava i podorganizacije Hrvatskog Prosvjetnog i Kulturnog Društva „Napredak“

za društvenu godinu 1922./1923.

SREDIŠNJA UPRAVA U SARAJEVU.

Predsjednik:

Gjebić Aleksa, inšpektor baždarstva i punciranja.

Podpredsjednik I.

Alaupović Ante, župnik.

Podpredsjednik II.

Vučak Mijo, profesor.

Tajnik:

Subašić Dr. **Ivica,** suds. prislušnik.

Blagajnik:

Varda Nikola, prokurista zem. banke.

Odbornici:

Andrić dr. **Josip,** povjerenik, **Brgjanović Marko,** obrtnik, **Buconjić Nikola,** grads. škl. nadzornik, **Dolić Nikola,** vladin nadsavjetnik, **Durbešić Ivica,** sudski savjetnik, **Dvornikoviċ Ljudevit,** profesor, Ing. **Glavina Anto,** inžinjer, **Mihaljinović Franjo,** sudski nadsavjetnik, **Odić Anto,** profesor u. m., **Poljak Mijo,** direktor realke, **Rezić Mijo,** obrtnik, Ing. **Tibold Dragutin,** rudarski savjetnik.

Zamjenici:

Babić Jozo, suds. nadsavjetnik, **Barišić Nikola,** obrtnik, **Noršić Franjo,** obrtnik, Dr. **Jozo Petrović,** kustos muzeuma, **Topali Ivica,** kotarski predstojnik.

Nadzorni odbor:

Belančić Jozo, rač. savjet. rud. odsjeka, **Lovrenčić Ljudevit,** rač. nadsavjetnik, **Premužić Filip,** rač. revident.

Zamjenici:

Stjepčević Stjepo, rač. nadsavjetnik, **Stefani Rihard,** rač. revident.

PODRUŽNICE I POVJERENIŠTVA.

PODRUŽNICA BANJA LUKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Prof. Marko Palić. *Podpredsjednik*: Prof. Dragutin Bajo. *Tajnik*: Milan Kučinić, grad. knjigovođa. *Blagajnik*: Balvanović Pero, bašmuktar. *Revizori*: Simeon Jure, nadporeznik, Gjebić Anto, baždarski oficijal. *Odbornici:* Dr. Ante Pecikozić, advokat, Klikić Dragutin, bravar, Sertić Josip, trgovac. *Zamjenici*: Čondrić Stipo, cipelar, Rakić Josip, željez. vježbenik.

PODRUŽNICA BIHAĆ, MUŠKA

Upravni odbor:

Predsjednik: Živko Sukić. *Podpredsjednik*: Vladimir Ivković. *Tajnik*: Ivan Jurić. *Blagajnik*: Stipo Klarić. *Revizori*: Vladimir Ivković, Niko Pavlović. *Odbornici*: Filip Pešun, Rudolf Furdek, Josip Fugošić. *Zamjenici*: Petar Salopek.

PODRUŽNICA BIHAĆ, ŽENSKA.

Upravni odbor:

Predsjednica: Fugašić Jelka. *Podpredsjednica*: Ivković Mara, *Tajnica*: Vuić Ivanka. *Blagajnica*: Salopek Rosalija. *Revizori*: Čubelić Anka, Ljubičić Ludmila. *Odbornice*: Pavlović Lucija, Korneo Anka, Bogović Evica. *Zamjenice*: Brica Jelisava, Klarić Kata.

PODRUŽNICA BIJELJINA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Dr. Ladislav Pejičić, općinski liječnik. *Podpredsjednik*: Stjepan Gerba, knjižar. *Tajnik*: Dr. Mato Pavlović, advokat. *Blagajnik*: Ivan Trbarić, nadgruntovničar. *Revizori*: I. Skala, P. Vranješ. *Odbornici*: A. Mocan, J. Cech, F. Wanek.

PODRUŽNICA BOS. BROD.

Upravni odbor:

Predsjednik: Marinich Eduard, predstojnik agencije. *Podpredsjednik:* Vavrica Ivan, politički činovnik. *Tajnik:* Pleša Ivan, pošt. činovnik. *Blagajnik:* Rätsch Ivan, pošt. činovnik. *Revizori:* Kontarić Ivo, željez. činovnik, Tubaković Dane, pošt. činovnik. *Odbornici:* Mavrin Ivan, Kapl Ivan. *Zamjenici:* Ivan Milušić, obrtnik.

PODRUŽNICA BOS. DUBICA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Dr. Stanko Satler, kot. nadliječnik. *Tajnik:* Imbro Lončarević, sudski dnevničar. *Blagajnik:* Ferdo Franković, porezni kontrol. *Revizori*: I. Dr. Mato Hanžeković, odvjetnik, II. Dragutin Vučinić, posjednik. *Odbornici:* Mustafa Horozović, postolar, Savo Kostić, bank. činovnik.

PODRUŽNICA BOS. GRADIŠKA, MUŠKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Mato Divić, direktor gimnazije. *Podpredsjednik:* Franjo Čutić, posjednik. *Tajnik:* Mato Liović, posjednik. *Blagajnik:* Vilim Sieber, poljoprivr. upravitelj. *Revizori:* Luka Barić, pol. kancel, Josip Terzić. *Odbornici:* Stjepan Miksić, Ivan Brekalo, Ivan Banović. *Zamjenici*: Josip Verić, Dragutin Besjak.

PODRUŽNICA BOS. GRADIŠKA, ŽENSKA.

Upravni odbor:

Predsjednica: Milka Verić. *Podpredsjednica*: Katica Liović. *Tajnica*: Ana Mostarčić. *Blagajnica*: Jela Sieber. *Revizori*: Lucija Liović, Jelena Banović. *Odbornice*: Antonija Marković, Alfonza Banović, Agneza Barić.

PODRUŽNICA BOS. KOSTAJNICA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Cvetnić Gjuro. *Tajnik*: Vukelić Ivan, profesor. *Blagajnik*: Zmazek Josip. *Revizori*: Vujanović Marijan, Marko Rončević. *Zamjenici*: Kukić Smail, Ostružnjak Ivan.

PODRUŽNICA BOS. ŠAMAC.

Upravni odbor:

Predsjednik: Marko Nedić, župnik. *Tajnik*: Ivan Lopata, učitelj. *Revizori*: Jozo Sučić, trgovac, Ivan Mitrović, pošt. asistent. *Odbornici*: Vladimir Pavlović, advok. koncipijenta, Ivan Šimuković, tehn. oficijal.

PODRUŽNICA BRČKO, MUŠKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Josip Vučević. *Podpredsjednik*: Mijo Marbah. *Tajnik*: Mato Milošević. *Blagajnik*: Dr. Ante Cebalo. *Revizori*: August Tješić, Gjuro Bartolome. *Odbornici*: Gjuro Gavlik, Marijan Ilišević, Franjo Milčević. *Zamjenici*: Viktor Sečkar.

PODRUŽNICA BRČKO, ŽENSKA.

Upravni odbor:

Predsjednica: Tekla Kudrnaček. *Podpredsjepnica*: Marija Vučenić. *Tajnica*: Terezija Koch. *Blagajnica*: Ljuba Vonzovizs. *Revizorice*: Fani Maraz, Jela Hajouk. *Odbornice*: Marija Sitzenkopf, Anica Hönich. *Zamjenice*: Vilma Hönich, Marica Sečar.

PODRUŽNICA BREZA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Josip Barbarić, gostioničar. *Podpredsjednik*: Petar Čondrić, predradnik. *Tajnik*: Josip Tomić, rudarski podčinovnik. *Blagajnik*: Josip Vikić, rudarski podčinovnik. *Revizori*: Ilija Brkić, učitelj osnovne škole u Dabravinama, Frano Vrban, rudarski podčinovnik. *Odbornici*: Marijan Čajkušić, skladišni pomoćnik, Josip Ivanković, privr. dnevničar, Ivo Dropuljić, rudarski podčinovnik. *Zamjenici*: Anto Alaupović, predradnik, Ivo Baskić, rudar.

PODRUŽNICA BROD n./S.

Upravni odbor (privremeni):

Predsjednik: Dr. Nikola Nikić, odvjetnik. *Tajnik*: Dr. Filip Markotić. *Blagajnik*: N. Rudolf. *Odbornici*: Albert Venzler.

PODRUŽNICA BUGOJNO, MUŠKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Anto Kolovrat, *Podpredsjednik*: Ivo P. Struić. *Tajnik*: Dr. Mihovil Vujičić. *Blagajnik*: Stjepan Tajić. *Revizori*: Frano I. Babić, Pero Kolovrat. *Odbornici*: Dragutin Gavranović, Jozo Babić, Ivo M. Struić. *Zamjenici*: Marko Grgić, Anto Subašić.

PODRUŽNICA BUGOJNO, ŽENSKA.

Upravni odbor:

Predsjednica: Kata N. Šandrk. *Podpredsjednica*: Ružica I. Strujić. *Tajnica*: Milka Subašić. *Blagajnica*: Lucija Kovačević. *Revizorice*: Fila I. Šandrk. *Odbornice*: Ana Kolovrat, Jelena Tabaković. *Zamjenice*: Ana Stemmer, Ljuba Lukić.

PODRUŽNICA ČAPLJINA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Mirko Vego. *Podpredsjednik:* Fra Milas Veseljko. *Tajnik:* Jure Mrčić. *Blagajnik:* Damjan Čolić. *Revizori:* Pavo Krasić, Josip Čop. *Odbornici:* Miško Vego, Pero Jurković, Jozo Ilić. *Zamjenici:* Ilija Dodig, Jerko Putica.

PODRUŽNICA DERVENTA, MUŠKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Dane Matijević, šef željezničke stanice. *Tajnik*: Josip Fuchs, kateheta na preparandiji. *Blagajnik*: Dragan Trach, gruntovničar. *Revizori*: Franjo Boras, posjednik, Ivan Dropulić, odvjetnik. *Odbornici*: Dr. Klement Čubranić, odvjetnik, Anto Milošević, šumski upravitelj.

PODRUŽNICA DERVENTA, ŽENSKA.

Upravni odbor:

Predsjednica: Ana Ivkić. *Podpredsjednica*: Anđelka Matijević. *Tajnica*: Jozefina Topalović. *Blagajnica*: Adolfina Čurić. *Revizorice*: Anđelka Matijević, Katica M[illegible]. *Odbornice*: Lidija Feldčar, Stefica Smizerle.

PODRUŽNICA DOBOJ.

Upravni odbor:

Predsjednik: Emil Petaković, skladištar šećerane. *Podpredsjednik*: Franjo Ris, šef stanice Usora. *Tajnik*: Adam Pavičić, preglednik financ. kontrole. *Blagajnik*: Zvonko Karbić, željezn. činovnik. *Revizori*: Mujičić, Filetić i Vuletić. *Odbornici*: Mile Pleša, Rudolf Preisler. *Zamjcnici*: Srećko Katić, Ivo Pejković.

PODRUŽNICA HRASNO.

Upravni odbor:

Predsjednik: Josip Breljaković. *Podpredsjednik*: Don Stanko Čolić, župnik. *Tajnik*: Petar Kožulj, lugar. *Blagajnik*: Ilija Soldo, kupovođa. *Revizori*: Boko Jurković, trgovac, Mato Jurković, čuvar stanice. *Odbornici*: Vidoje Jurković, trgovac, Vidoje Menalo, težak, Ivan Mustapić, težak. *Zamjenici*: Ivan Ljuban, težak, Jozo Gakić, željezn. čuvar.

PODRUŽNICA DONJI VAKUF.

Upravni odbor:

Predsjednik: Petar Mihalić, željezn. činovnik. *Podpredsjednik*: August Mursalo, trgovac. *Tajnik*: August Mursalo, trgovac. *Blagajnik*: Gido Zagvozda, pošt. činovnik. *Revizori*: Stipo Papić, težak, Nine Buluda, pekar. *Odbornici*: Mato Penava, lugar, Franjo Kirn, kupovođa.

PODRUŽNICA DUVNO.

Upravni odbor:

Predsjednik: Delač Stjepan. *Tajnik*: Baraban Ivica. *Blagajnik*: Tadić Anton. *Revizor*: Jezildžić Božidar. *Odbornik*: Stipo Bašić.

PODRUŽNICA FOČA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Ivan Drašković, bankovni ravnatelj. *Podpredsjednik*: Osman ef. Daidžić, školski upravitelj. *Tajnik*: Janko Seljan, sudbeni kancelist. *Blagajnik*: Ružica Plaznik, nastavnica. *Revizori*: Vladimir Pavlović, sudac, Dragutin Valjavac, poštanski upravitelj.

PODRUŽNICA FOJNICA K.

Upravni odbor:

Predsjednik: Fra Mato Vujičić. *Tajnik*: Petranović Dragutin. *Biagajnik*: Kulier Mato. *Revizori*: Balut Dane, Kulier Marko. *Zamjenici*: Kalamut Franjo, Angster Rudolf.

PODRUŽNICA GORNJI VAKUF.

Upravni odbor:

Nije najavljen.

PODRUŽNICA GRADAČAC.

Upravni odbor:

Predsjednik: Ivo Müller. *Podpredsjednik*: Dr. Duić Martin. *Tajnik*: Stjepan Barišić. *Blagajnik*: Fran Angster. *Revizori*: Dr, Anto Perušina, Đuro Jakšić. *Odbornici*: Đuro Krešić, Gustav Domey, Viktor Müller. *Zamjenici*: Vlado Stjepanek, Karlo Müller.

PODRUŽNICA JAJCE, MUŠKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Pero Matekalo. *Podpredsjednik*: Franjo Balonek. *Tajnik*: Jako Bojčetić. *Blagajnik*: Nikola Vrebac. *Revizori*: Ivan Vukadin, Eduard Malinka. *Odbornici*: Tadija Čavar, Božo Veron, Ivan Lovrenović.

PODRUŽNICA JAJCE, ŽENSKA.

Upravni odbor:

Predsjednica: Manda Matekalo. *Podpredsjednica*: Ljubica Pašić. *Tajnica*: Ljubica Butovac. *Blagajnica*: Jelka Matekalo. *Revizorice*: Augusta Dimač, Ana Majević. *Odbornice*: Matilda Filipović, Marija Malinka. *Zamjenice*: Josipa Stipić, Ana August.

PODRUŽNICA KAKANJ ZGOŠĆA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Niko Dolić. *Tajnik*: Đuro Špehar. *Blagajnik*: Josip Jenko. *Revizori*: Stambuk Marcel, Ivan Bubalo. *Zamjenici*: Jozo Dundić, Anto Tomić.

PODRUŽNICA KLJUČ.

Upravni odbor:

Predsjednik: Stjepan Lovrinović, župnik. *Podpredsjednik*: Anton Tolić, upravnik stanice. *Tajnica*: Marija Antić, učiteljica. *Blagajnik*: Stipe Vrdoljak, kancelista. *Revizori*: Josip Kosorčić, podv. poreznog ureda, Franjo Jirota, pristav pom. ureda. *Odbornici*: Ivan Sulentić, dnevničar, Ivan Kloos, nadstražar, Jure Kozorčić, cestar. *Zamjenici*: Franjo Kloos, umir. žandar, Mato Lastrić, obučar.

PODRUŽNICA KONJIC.

Upravni odbor:

Predsjednik: Fra Basilije Senjak, nadžupnik. *Podpredsjednik*: Petar Dicca, trgovac. *Tajnik*: Viktor Malbaša. škol. upravitelj. *Blagajnik*: Stjepan Grusman, strojovođa. *Revizori*: Ivan Ramljak, stolarski majstor, Ilija Vidačković, upravitelj rasvjete. *Odborniei*: Mato Azinović, trgovac, Gašpar Zovko, gostioničar, Nikola Šimunović, željeznički kupovođa.

PODRUŽNICA KOTOR-VAROŠ.

Upravni odbor:

Predsjednik: Mihajlo Bakula. *Podpredsjednik*: Stjepan Budimir. *Tajnik*: Ilija Ružić. *Blagajnik*: Nikola Bilobrk. *Revizori*: Stjepan Budimir, Matko Petričević. *Odbornici*: Dominik Tvrz, Andrija Kovač.

PODRUŽNICA KREKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Anto Odić. *Podpredsjednik*: Gjuro Springer. *Tajnik*: Mato Kovačević. *Blagajnik*: Nikola Savić. *Revizori*: Ivan Seppe, Marko Divković. *Odbornici*: Mato Živković, Anto Paljko, Ilija Glavočević.

PODRUŽNICA KREŠEVO.

Upravni odbor:

Predsjednik: Fra Velimir Martinčević. *Podpredsjednik*: Marko Šunjić. *Tajnik*: Ivo Gagulić. *Blagajnik*: Ivo Tretković. *Revizori*: Mato Marjanović. *Odbornici*: Filip Zloušić, Mato Kristić.

PODRUŽNICA KUPRES.

Upravni odbor:

Predsjednik: Dragutin Alaupović. *Podpredsjednik:* Antun Žurić. *Tajnik*: Ivo Tomas. *Blagajnik*: Stjepan Barišić. *Revizori*: Tade Kutleša, Jandre Rebrina. *Odbornici*: Ivo Ivančić, Dragutin Meinzel, Mato Radulović. *Zamjenici*: Anto Džaja, Niko Blatančić.

PODRUŽNICA LIVNO.

Upravni odbor:

Predsjednik: Dr. Ivo Tudor. *Podpredsjednica*: Milka Tadić, Nikićina. *Tajnik*: Stipo Gjogić. *Blagajnica:* Ana Mausić. *Revizori:* Miško Bobetić, Mara Tadić. *Odbornici:* Tade Vujanović, Valerija Dujmović, Ivo Grabovac. *Zamjenici:* Nikica Tadić.

PODRUŽNICA LJUBUŠKI.

Upravni odbor:

Predsjednik: Pranjo Madirazza. *Podpredsjednik*: Ivo Begović. *Tajnik*: Veseljko Mostarčić. *Blagajnik*: Zvonko Vasilj. *Revizori*: Jakov Anić, Pero Grubešić. *Odbornici*: Mirko Rogić, Pavao Kovač, Ivo Begović. *Zamjenici*: Vlado Erceg, Fra Jakov Križić.

PODRUŽNICA MAGLAJ.

Upravni odbor:

Predsjednik: Vukojević Stjepan. *Podpredsjednik*: Jakopić Franjo. *Tajnik*: Kucharski Gjuro. *Blagajnik*: Schmidt Krunoslav. *Revizori*: Požar Franjo, Tokić Mijo. *Odbornici*: Began Karahusić, Löbel Rudolf, Uzeirbegović Edhembeg. *Zamjenici*: Pintar, Abramović.

PODRUŽNICA MOSTAR, MUŠKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Silvije Murvar. *Podpredsjednik*: Petar Moscatello. *Tajnik*: Dr. Mato Bonačić. *Blagajnik*: Nikola Bubalo. *Revizori*: Vladimir Krpan, Dino Matulić. *Odbornici*: Stjepan Šimunac, Nikola M. Smoljan, Petar Musa. *Zamjenici*: Ljubo Jurković.

PODRUŽNICA MOSTAR, ŽENSKA.

Upravni odbor:

Predsjednica: Ana Smoljan. *Podpredsjednica*: Mica Šarić, *Tajnica*: Danica Stanić. *Blagajnica*: Irma Bulat. *Revizori*: Ankica Torić, Mimica Rizza. *Odbornice*: Laura Kolbe, Natalija Dulčić, Slavka Murvar, Mariška Novak, Ljubica Smoljan, Antonija Stojčić, *Zamjenice*: Mara Jurković, Katica Miličević, Marija Musa, Ljubica Ančić.

PODRUŽNICA OSIJEK.

Upravni odbor:

Predsjednik: Viktor Frank, veletržac. *Podpredsjednik:* Dr. Josip Bösendorfer, ravn. realne gimnazije. *Tajnik:* Milan Cepelić, prof. trg. akademije. *Blagajnik:* Leonardo Fichtner, ravnatelj p. škole. *Revizori:* Lujo Vice, ravn. Prve hrv. šted., Milutin Majer, žup. škol. nadzornik. *Odbornici:* O. Mladen Barbarić, prof. gim. Dragutin Bosković, ravn, Jugosl. banke, Ivan Bauer, obrtnik. *Zamjenici:* Adolf Plein, obrtnik, predsj. pjev. društva „Zrinjski", Marija Pinterović, ravnateljica više djev. škole.

PODRUŽNICA OSTROŽAC.

Upravni odbor:

Predsjednik: Jurić Pero. *Podpredsjednik:* Mijić Nikola. *Tajnik:* Don Josip Rajić. *Blagajnik:* Zejda Stjepan. *Revizori:* Kukić Jurica, Ivan Matoš.

PODRUŽNICA PAZARIĆ.

Upravni odbor:

Predsjednik: Ladislav Hock. *Podpredsjednik*: Karlo Frank. *Tajnik*: Mirko Kovač. *Blagajnik*: Vladimir Murko. *Revizori*: Karlo Frank, Gjuro Čoti. *Zamjenici revizora*: Rudolf Kovačić, Milan Legin.

PODRUŽNICA PRAHA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Mijo Andrić, abs. ing. *Tajnik:* Otokar Belančić abs. ing. *Blagajnik:* Anto Merdžo stud. med. *Revizori:* Nikola Milordović abs., Kazimir Kamikovski stud. chem. *Zamjenici*: Franjo Manda, abs. ing.

PODRUŽNICA PROZOR.

Upravni odbor:

Predsjednik: Don Dane Pušić, župnik. *Podpredsjednik:* Anto Čalić, trgovac. *Tajnik:* Mirko Fulanović, gruntovničar. *Blagajnik:* Ivica Brizar, knjigovodja, *Revizori:* Ilija Palinić, pekar. Marijan Božić, priglednik. *Odbornici:* Ivo Petrović, činovnički aspirant, Mato Čalić, trgovac, Mato Meštrović, gostioničar. *Zamjenici:* Stjepan Smole, sudski tajnik, Derviš Herić, školski upravitelj.

PODRUŽNICA SANSKI-MOST.

Upravni odbor:

Predsjednik: Dobrić Ivan. *Podpredsjcdnik:* Knežević Anto. *Blagajnik:* Dolić Ivan. *Revizori:* Kvesić Josip. *Odbornici:* Ergić Luka, Kornitzer Ernest. *Zamjenici:* Anka Dubravčić.

PODRUŽNICA STOLAC.

Upravni odbor:

Predsjednik: Stjepan Trolić. *Podpredsjednik*: Don. Andrija Majić. *Tajnik:* Stjepan Zamalo. *Blagajnik*: Milan Zubac. *Revizori*: Grgo Brajković, Zvonimir Putica. *Odbornici*: Oskar Šremer, Blaško Čolić.

PODRUŽNICA SRNETICA-OŠTRELJ.

Upravni odbor:

Predsjednik: Ante Antić. *Podpredsjednik*: Franjo Petrić. *Tajnik*: Dragutin Sekanina. *Blagajnik:* Franjo Eibel. *Revizori*: Filip Blažević, Nikola Jungić. *Odbornici*: Marija Gabrić, Paško Skarica, Mijo Samardžić. *Zamjenici:* Danilo Živković, Makso Herbst.

PODRUŽNICA ŠČIT (PROZOR).

Upravni odbor:

Predsjednik: Don Dane Pušič, župnik. *Tajnik:* Mirko Fulanović, prutovničar. *Blagajnik*: Ivo Petrović, činov. aspirant. *Odbornici:* Ivica Brizar, poslovodja kat. pripomočne zaklade, Ilija Pahnić, pekar.

PODRUŽNICA ŠIROKI BRIJEG.

Upravni odbor:

Predsjednik: Dr. O. Fra Mato Čuturić, direktor vel. gimnazije. *Podpredsjednik:* O. Fra Milan Pandžić, profesor. *Tajnik*: Nikola Ostojić, školski upravitelj. *Blagajnik*: Stjepan Galić, trgovac. *Revizori*: Vladimir Parašćak, upravitelj pošte, Šimun Paulić, trgovac. *Odbornici*: Pero Penavić, trgovac, Grgo Mandić, listonoša, Dragan Mandić, trgovac. *Zamjenici*: Cvitan Naletilić, Adam Topić.

PODRUŽNICA TESLIĆ.

Upravni odbor.

Predsjednik: Ing. Hugo Sacher. *Podpredsjednik*: Milan Knežević. *Tajnik*: Josip Lončarić. *Blagajnik*: Antun Nesvadba. *Revizori*: Ilija Salaj, Martin Knebl. *Odbornici*: Petar Jelić, Ivan Glavanić, Ivo Martinović. *Zamjenici*: Jozo Tabak, Ilija Ćosić.

PODRUŽNICA TRAVNIK, MUŠKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Stanko Jelinović, trgovac. *Podpredsjednik*: Mijo Butigan, poreznik. *Tajnik*: Ernest Jenko, nadgruntovničar. *Blagajnik*: Ivo Snagić, cipelar. *Revizori*: Mato Remeta, financijalni komesar, Dr. Nine Subašić, odvjetnik. *Odbornici*: Stefan Soravia, trgovac, Nikola Bobinac, bravar, Nikica Pelić, trgovac. *Zamjenici*: Mijo Petrović, kavanar, Jakov Šarić, umirovljeni podvornik.

PODRUŽNICA TRAVNIK, ŽENSKA.

Upravni odbor:

Predsjednica: Mandica Alaupović. *Podpredsjednica*: Mica Grgić. *Tajnica*: Marija Noszlopy. *Blagajnica*: Marica Butigan. *Revizorice*: Anđelka Čolić, Angela Puškarić. *Odbornice*: Zlamalik Lucija, Pelić Jelena.

PODRUŽNICA TREBINJE, ŽENSKA.

Upravni odbor:

Predsjednica: Terezija Žeravica, učiteljica. *Podpredsjednica*: Pepina Selak. *Tajnica*: Mira Krsnik, učiteljica. *Blagajnica*: Petronila Srinčić. *Revizorice*: Ana Mikšo, učiteljica, Olga Sambrailo. *Odbornice*: Ana Ljubimir, Marica Drageljević. *Zamjenice*: Franica Petrušić, Zdenka Čihak. učiteljica.

PODRUŽNICA TUZLA, MUŠKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Nikola Dujić. *Podpredsjednik*: Bogoljub Aman. *Tajnik*: Josip Peško. *Blagajnik*: N. Turković. *Revizori*: J. Fabić, Dr. J. Jankievicz. *Odbornici*: M. Bašić, N. Deletiš.

PODRUŽNICA TUZLA, ŽENSKA.

Upravni odbor:

Predsjednica: Katarina Tadić. *Tajnica*: Ana Martić. *Blagajnica*: Ljubica Horvat. *Revizorice*: Marija Kunz, Frkatović Zora. *Odbornice*: Tugomira Karl, Ribičić Jelena. *Zamjenice*: Paula Cazartelli, Tonka Gorazi.

PODRUŽNICA VARAŽDIN.

Upravni odbor:

Predsjednik: Dr. Ljudevit Šolc, odvjetnik. *Podpredsjednik*: Tomislav Miškulin, kr. gimn. profesor. *Tajnik*: Dr. Jozo Dujmušić, kr. gimn. profesor. *Blagajnik*: Ivo Kolander, kr. gimn. profesor. *Revizori*: Josip Milković, st. posjednik. Ilija Kovačević, trgovac. *Odbornici*: Viktor Cvitković, financ. perovođa, Eugen Sgurić, ravnatelj Okružne blagajne, Nikola Kesegi, trgovac, *Zamjenici*: Dr. Adolf Uršić, odvjetnik, Sulejman Mujagić, ravnatelj Okružne blagajne.

PODRUŽNICA VARCAR-RAKUF.

Upravni odbor:

Predsjednik: Stipić Niko. *Podpredsjednik:* Škarica Anto. *Tajnica*: Svetinović Sofija. *Blagajnik*: Ivšinović Stjepan.

PODRUŽNICA VAREŠ.

Upravni odbor:

Predsjednik: Jozo M. Čolić. *Podpredsjednik*: Franjo Andrić. *Tajnik*: Mijo Zlović-Pejčinović. *Blagajnik*: Mato Šimić-Kapelčić. *Revizori*: Vjekoslav Dugonjić, Ilija Dugonjić (Munja). *Odbornici*: Mlivončić Mijo, Stanarević Stijepo, Anto Zloušić-Mikun. *Zamjenici*: Trogrančic Ilija, Kentrić Ivo.

PODRUŽNICA VISOKO.

Upravni odbor:

Predsjednik: Dr. fra Emanuel Krajinović, profesor gimnazije. *Podpredsjednik:* Pavle Andrašić, poručnik. *Tajnik:* Vladimir Marković, nadporeznik. *Blagajnik:* Josip Klemm, upravitelj pošte. *Revizori:* Aleksa Kulijer, dnevničar kod kot. ureda, Franjo Filipović, sudski oficijal. *Odbornici:* Dragutin Ungurean, dimnjačar, Dr. Marko Zekić, advokat, Karlo Ossana, gostioničar. *Zamjenici:* Katica Tomčić, Ivan Delić, šef mjesne policije.

PODRUŽNICA ZAGREB.

Upravni odbor:

Predsjednik: Lozić Josip. *Podpredsjednik:* Bunoza Vladimir, *Tajnik:* Kreković Rupolf. *Blagajnik*: Grgić Nikola. *Revizori:* Butigan Stanko, Pinjuh-Petrović Stanko. *Odbornici:* Baković Pero, Petrović Zvonko, Weselowski. *Zamjenici*: Kordić Ivo Džinić Halid.

PODRUŽNICA ZENICA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Stjepan Prgomet. *Podpredsjednik:* Dragutin Meštrić. *Tajnik:* Ratimir Blažević. *Blagajnik:* Josip Domicelj. *Revizori:* Dragutin Meštrić, Pero Konić. *Odbornici;* Ivo Tolić, Božo Malekin, Ivo Hrgić, Stjepan Opačak.

PODRUŽNICA ZVORNIK.

Upravni odbor:

Predsjednlk: Mijo pl. Kovačić, sudski savjesnik. *Podpredsjednik*: Ilija Dijaković, ing. *Tajnik*: Ivan Kovačević, bankov. činovnik. *Blagajnik*: Nikola Mlakić, župnik. *Revizori*: Andrija Skibar, posjednik, Florian Lacković, kondukter. *Odbornici*: Stjepan Jurić, nadgrunt., Husnija Skokić, sudski prislušnik, Karlo Šipoš, kolar. *Zamjenici:* Pero Pavić, sahadžija, Vjekolav Komes, apotekar.

PODRUŽNICA ŽEPĆE.

Upravni odbor:

Predsjednik: Ivo Gojsilović, župnik. *Podpredsjednik:* Gjuro Penović, šef željez. stanice. *Tajnik:* Nikola Stilinović, gruntovni vježbenik. *Blagajnik:* Franjo Smole, direktor Hrvatske banke. *Revizori:* Avdo Ferzibegović, dir. banke „Osmanefendić", Franjo Lučić, nadporeznik. *Odbornici:* Marko Čolić, bilježnik, Niko Barbarić, Stjepan Matijašević. *Zamjenici:* Ivo Lesić, sud. tajnik i kot. sudac, Milutin Bubić, ovrhovoditelj porezni.

PODRUŽNICA VITEZ KOD TRAVNIKA.

Upravni odbor:

Predsjednik: Mato Palandžić, školski starješina. *Tajnik*: Ilija Bebek, trgovac ili Franjo Heidler, nadšumar. *Blagajnik*: Anton Hrabač, šumarski vježbenik. *Revizori*: Fra Mile Bešker, župnik, Stjepan Budimir Dunđer, težak. *Zamjenici*: Pero Čerkez, težak, Ilija Krizanac, željeznički čuvar.

PODRUŽNICA DJAKOVO.

Upravni odbor:

Predsjednik: Rudolfo Boda, trgovac. *Podpredsjednik*: Josip Sokol, učitelj. *Tajnik*: Vjekoslav Matejak, učitelj. *Blagajnik*: Ivan Poženel, bankovni činovnik. *Revizori*: Gjuro Predmerski, zamj. upravitelja Prve Hrvatske Štedionice, Antun Matasović, ravnatelj zadružne banke. *Odbornici*: Milan Etinger, obrtnik, predsjednik pjevačkog društva „Preradović", Mato Laj, obrtnik, Kazimir Lombarović, upravitelj Centralne Eskomptne i Mjenj. banke. *Zamjenici*: Ivan Sečkar, prebendar, Dr. Ivo Kenfelj, odvjetnik.

PODRUŽNICA PODHUM (OSTROŽAC).

Upravni odbor:

Predsjednik: Dr. Emanuel Krajinović. *Podpredsjednik*: Ivan Kasić. *Tajnik:* Ante Ninić, upravitelj škole. *Blagajnik:* Ivan Kasić. *Odbornici*: Nikola Bajičić, Pero Mijić, Lovro Cavar, Ljuban Andrić, Nikola Petrović, Mato Pinjušić, Stjepan Kožulj, Jozan Livaja.

POVJERENIŠTVO CRKVICA (ZENICA).
Povjerenik: Stjepan Prgomet, župnik.

POVJERENIŠTVO FOČA (DERVENTA).
Povjerenik: M. Juračić, učitelj.

POVJERENIŠTVO GLAMOČ.
Povjerenik: Stjepan Müller, porezni oficijal.

POVJERENIŠTVO GRAČANICA.
Povjerenik: Jukić Stjepko.

POVJERENIŠTVO JABLANICA n/N. KONJIC.
Povjerenik: Josip Lisac.

POVJERENIŠTVO KLADANJ.
Povjerenik: M. Rončević.

POVJERENIŠTVO NEVESINJE.
Povjerenik: Hrvatska Čitaonica Nevesinje.

POVJERENIŠTVO POSUŠJE.
Povjerenik: O. Fra Franjo Čuturić.

POVJERENIŠTVO POTOCI, MOSTAR.
Povjerenik: Ivan Orlović.

POVJERENIŠTVO PRIJEDOR.
Povjerenik: Franjo Jelić.

POVJERENIŠTVO PRŽIĆI (VAREŠ).
Povjerenik: Nije najavljen.

POVJERENIŠTVO RAKITNO, POSUŠJE.
Povjerenik: Fra Jure Zlopaša.

POVJERENIŠTVO ROŠKO POLJE.
Povjerenik: Mato Šapina, učitelj.

POVJERENIŠTVO SJETLINA.
Povjerenik: Pavičić Marko, škol. starješina.

POVJERENIŠTVO TEŠANJ.
Povjerenik: Josip Tomljenović.

POVJERENIŠTVO TREBIMLJE (RAVNO).
Povjerenik: Don Ivan Maslać.

POVJERENIŠTVO VEL. KLADUŠA
Povjerenik: Blečić Anto.

POVJERENIŠTVO VIŠEGRAD.
Povjerenik: Hinko Werbothen.

POVJERENIŠTVO ZAVIDOVIĆI.
Povjerenik: K. Gjurić.

POVJERENIŠTVO BIJELO BRDO.
Povjerenik: Izidor Poljak. župnik.

POVJERENIŠTVO LJUPLJANICA.
Povjerenik: Franjo Paternoster, trgovac.

Rimo-katoličke vjerske oblasti, redovi i zavodi.

A) Nadbiskupija vrhbosanska u Sarajevu.

Nadbiskup i metropolita: Preuzvišeni gosp. Dr. Ivan Šarić, posjednik ordena Sv. Save II. stepena i ordena Sv. Ćirila i Metoda.

Prvostolni kaptol vrhbosanski: Presvijetli gosp. Stjepan Hadrović, protonotar apostolski, kanonik vrhbosanski, prisjednik nadbiskupskog duhovnog Stola, predsjednik ženidbenog suda, povjerenik za srednje škole i arhidjakon gučogorski i upravitelj toliške arhiđakonije i generalni vikar.

Presvijetli gosp. Tomo Igrc, protonotar apostolski, arhidjakon fojnički, kanonik, prisjednik nadb. duh. Stola, prisjednik ženidbenog suda, povjerenik za zavode sestara Služavke Maloga Isusa i za pučke škole u Sarajevu.

Prečasni gosp. Dr. Marko Alaupović. kanonik, arhidjakon plehanski, prisjednik nadb. duhovnog Stola i ženidbenog suda, povjerenik za zavode sestara Kćeri Božje ljubavi, ravnatelj prvostolne crkve i urednik Vrhbosne.

Tajnik: Prečasni gosp. Mns. Karlo Cankar, kućni kapelan Njegove Svetosti i začasni kanonik vrhbosanski.

Nadbiskupski ženidbeni sud.

Predsjednik: Presvijetli gosp. Stjepan Hadrović, kanonik.

Prisjednici: Presvijetli gosp. Tomo Igrc, kanonik,
Prečasni gosp. Marko Alaupović, kanonik,
Prečasni gosp. Mato Bekavac, župnik,
Prečasni gosp. Anto Alaupović, župnik,
Velečasni gosp. Ferdinand Brixi, profesor bogosl.,
Velečasni gosp. Franjo Beller, profesor bogosl., branitelj.
Prečasni gosp. zač. kan. Karlo Cankar.

Tajnik: Veleučeni gosp. Dr. Ćedomil Ćekada.

B) Biskupija banjalučka u Banjoj Luci.

Biskup: Njegova Presvijetlost o. fra Josip Garić.

Konzistorijalci: fra Dr. Vid Miljanović. predsjednik ženid. suda i generalni vikar,
gosp. Antun Ćurčić.

Bilježnik konzistorija: o. fra Kruno Brkić.

C) Biskupija mostarsko-duvanjska i trebinjska.

Biskup: Presvijetli gosp. o. fra Alojzije Mišić.

Generalni vikar: o. fra Jerko Boras, kanonik i konsistorijalac

Konzistorijalac: Don Marijan Kelava.

Bilježnik konzistorija: o. fra Lujo Bubalo.

D) Redodržavno franjevačko starješinstvo u Bosni.

Provincijal u Sarajevu: o. fra Marijan Marić.
Prokurator i čuvar redodržave: o. fra Pero Čorković.
Savjetnici (definitori): o. fra Bernardin Sarić,
o. fra Bono Ivandić,
o. fra Leonardo Čuturić,
o. fra Bono Brkić.
Tajnik provincije: o. fra Bono Svabić.

E) Redodržavno franjevačko starješinstvo u Hercegovini.

Provincijal: o. fra Lujo Bubalo.
Zamjenik (kustos): o. fra Jerko Boras.
Savjetnici (definitori): o. fra Blaž Jerković,
o. fra Eugen Tomić,
o. fra Dr. Mato Čuturić,
o. fra Dr. Dominik Mandić.
Tajnik provincije: o. fra Bernardin Smoljan.

F) Svećenstvo u duhovnoj pastvi.

I. Nadbiskupija vrhbosanska.

a) Arhidjakonija gučogorska.

Arhiđakon: Presvj. gosp. Stjepan Hadrović, kao gore.

1. Dekanija travnička.

Dekan: O. fra Ladislav Fišić

Brajkovići (z. p. Travnik): O. fra Vojislav Blažević, župnik.
Bučići (z. p. Travnik): O. fra Jako Jurić, župnik.
Dolac (z. p. Travuik): O. fra Rudolfo Jablanović, župnik
Guča Gora (z. p. Travnik): O. fra Ladislav Fišić, župnik, o. fra Serafin Jurić, pomoćnik.
Korićani (z. p. Travnik): gosp. Vladimir Matijašević.
Ovčarevo-Orašje (z. p. Travnik): o. fra Alojzije Perčinlić, župnik.
Pećine (z. p. Travnik): gosp. Josip Skalec, župnik.
Podkraj-Dželilovac (z. p. Turbe): gosp. Franjo Kovačević, župnik.
Rastovo (z. p. Travnik): gosp. Stjepan Marković, župnik.
Travnik: gosp. Stjepan Pašalić, župnik.
Vitez: o. fra Mijo Bešker, župnik.

2. Dekanija bugojanska.

Dekan: O. fra Leonardo Čuturić.

Bugojno: O. fra Leonardo Čuturić, definitor i župnik, o. fra Bono Ostojić, pomoćnik.

Dobretići (z. p. Jajce): O. fra Pavo Ilovača, župnik.
Golo Brdo (z. p. Bugojno): gosp. Andrija Mlakić, župnik.
Gornji Vakuf: O. fra Anzelmo Alaupović, župnik, o. fra Zdravko Kulijer, pomoćnik.
Otinovci (z. p. Kupres): gosp. Dragutin Alaupović, župnik.
Podmilačje (z. p. Jajce): O. fra Anto Jurić, župnik.
Rastičevo (z. p. Kupres): gosp. Augustin Nikić, župnik.
Skopljanska Gračanica (z. p. Bugojno): gosp. Ivan Ribičić, župnik.
Suho Polje (z. p. Kupres): O. fra Hrvoje Duvnjak, župnik.

3. Dekanija žepačka.

Dekan: gosp. Stjepan Prgomet.
Crkvice (z. p. Zenica): gosp. Stjepan Prgomet, župnik.
Osova (z. p. Zepče): O. fra Mladen Momčinović, župnik.
Novi Šeher (z. p. Zepče): O. fra Blaž Pordušić, župnik.
Radunice (z. p. Zepče): gosp. Antun Zorko, župnik.
Zavidović: gosp. Franjo Kopić, župnik
Zenica: O. fra Miron Kozinović, župnik. Fra Zorislav Ćolić, kapelan.
Zepče: gosp. Ivan Gojsilović, župnik.

b) Arhidjakonija fojnička.

Arhidjakon: Presvj. gosp. Tomo Igrc, kao gore.

1. Dekanija kreševska.

Dekan: O. fra Velimir Martinčević.
Banbrdo (z. p. Kiseljak): O. fra Ciril Katavić, župnik.
Busovača: O. fra Emilijan Miličević, župnik.
Deževice (z. p. Kreševo): gosp. Petar Ćuić, upr. župe.
Fojnica: O. fra Mijo Gujić, župnik, o. fra Pascal Dumančić, pomoćnik.
Gromiljak (z. p. Kiseljak): gosp. Vladislav Gagulić, župnik.
Kiseljak: O. fra Augustin Kristić, župnik.
Kreševo (z. p. Visoko): O. fra Velimir Martinčević, o. fra Mirko Mačuga, pomoćnik.

2. Dekanija ramska.

Dekan: O. fra Frano Jukić.
Doljani (z. p. Jablanica): O. fra Anđeo Franjičević, župnik.
Gračac (z. p. Jablanica): O. fra Anto Ravlić, župnik.
Ostrožac: gosp. Josip Rajić, župnik.
Pothum (z. p. Ostrožac): O. fra Dr. Emanuel Krajinović, župnik.
Prozor: gosp. Daniel Pušić, župnik.
Solakova Kula (z. p. Ostrožac): g. Ivan Subašić, župnik, Anto Budimirović, kapelan.
Rama-Sćit (z. p. Prozor): O. fra Frano Jukić, župnik, o. fra Tugomir Petrović, pomoćnik, o. fra Ivo Zilić, pomoćnik.
Uzdo (z. p. Prozor): gosp. Marko Majurić, župnik.

3. Dekanija sutješka.

Dekan: gosp. Mato Bekavac.

Čemerno (z. p. Vogošće): gosp. Petar Zubak, župnik.
Višegrad: Andrija Antunović, konsistorijalac i župnik.
Kraljeva Sutjeska (z. p. Visoko): O. fra Dominik Pavlović, župnik, o. fra Teofil Zrakić, pomoćnik, o. fra Vinko Vicić, pomoćnik.
Novo Sarajevo: gosp. Anto Alaupović, župnik.
Sarajevo: gosp. Mato Bekavac, župnik, gosp. Ivan Kulijer, kapelan.
Stup (z. p. Alipašin Most): gosp. Franjo Vrebac, župnik, gosp. Matija Pajić, zač. kanonik.
Vareš: O. fra Anđeo Anđelović, župnik, o. fra Ratimir Blažević, kapelan.
Vijaka (z. p. Vareš): O. fra Jozo Filipović, župnik.
Zgošća (z. p. Kakanj): gosp. Josip Divić, župnik.

c) arhidjakonija plehanska.

Arhidjakon: Preč. gosp. Dr. Marko Alaupović, kao gore.

1. Dekanija derventska.

Dekan: gosp. Stjepan Ezgeta.

Bosanski Brod: gosp. Stjepan Ezgeta, župnik.
Brusnica (z. p. B. Brod): gosp. Ivan Papić, župnik.
Derventa: gosp. Franjo Momčinović, župnik.
Bijelo Brdo: gosp. Izidor Poljak, župnik.
Korače (z. p. Derventa): O. fra Augustin Glasnović, župnik.
Novo Selo: gosp. Juraj Majetić, župnik.
Plehan (z. p. Derventa): O. fra Frano Lujić, župnik, o. fra Anto Hrvat, pomoćnik, o. fra Anto Jurilj, pomoćnik, o. fra Srećko Perić, pomoćnik.
Žeravac (z. p. Derventa): O. fra Frano Ćosić, župnik.

2. Dekanija tuzlanska.

Dekan: O. fra Zvonko Mikić.

Breške (z. p. Tuzla): O. fra Augustin Malić, župnik.
Lukavac: Mns. Franjo Malešević, župnik.
Morančani (z. p. Kreka): gosp. Mato Pezer, župnik.
Tuzla: O. fra Zvonimir Mikić, župnik.
Zvornik: gosp. Niko Mlakić, župnik.

3. Dekanija usorska.

Dekan: gosp. Petar Ajvazović.

Doboj: gosp. Petar Ajvazović, župnik
Foča (z. p. Derventa): O. fra Đuro Vuletić, župnik.
Komušina (z. p. Teslić): gosp. Tadija Mihačević, župnik.
Šivša (z. p. Tešanj): O. fra Blaž Ćengić, župnik.

Teslić: gosp. Ilija Gavrić, župnik.
Žabljak (z. p. Tešanj): gosp. Stjepan Kočiš, župnik.
Bežlja Dr. Ivan Baljan, župnik.

d) Arhidjakonija toliška,

Arhidjakon: upravitelj Stjepan pl. Hadrović, kao gore.

1. Dekanija brčanska.

Dekan: Mns. Dr. Ilija Violoni.

Bijeljina: gosp. Đuro Czezner, župnik, Anto Lamešić, kapelan.
Brčko: gosp. Dr. Ilija Violini, župnik, gosp. Ivan Zirđum, kateheta.
Dubrave (z. p. Brčko): o. fra Bono Brkić, definitor i župnik.
Gorice (z. p. Brčko): gosp. Andrija Vincetić, župnik.
Špionica (z. p. Gradačac): o. fra Jozo Vukić, župnik.
Ulice (z. p. Brčko): o. fra Augustin Pejčinović, župnik.
Zovik (z. p. Brčko): o. fra Dr. Karlo Ikić, župnik.

2. Dekanija doborska.

Dekan: gosp. Franjo Jurić.

Dubica (z. p. B. Šamac): o. fra Tomo Džaja, župnik.
Gradačac: gosp. Jakov Barišić, župnik.
Modriča (z. p. B. Šamac): gosp. Franjo Jurić, župnik i Nikola Pranješ, kapelan.
Odžak: gosp. Anto Mohorić, župnik.
Pećnik (z. p. Odžak): gosp. Nikola Mandić, župnik.
Potočani (z. p. Odžak): o. fra Mirko Šestić, župnik.
Svilaj (z. p. Odžak): o. fra Milivoj Mijatović, župnik.
Tramošnica (z. p. B. Šamac): o. fra Anto Lapandić, župnik, o. fra Petar Ević, pomoćnik.

3. Dekanija šamačka.

Dekan: gosp. Ivan Kozinović.

Bos. Šamac: gosp. Marko Nedić, župnik.
Domaljevac (z. p. B. Šamac): o. fra Peregrin Brković, župnik.
Oštra Luka (z. p. Orašje): gosp. Ambroz Mijić, župnik.
Tišina (z. p. B. Šamac): o. fra Ambrozije Živković, župnik.
Tolisa (z. p. Orašje): o. fra Mirko Brandić, župnik, o. fra Jozo Božanović, pomoćnik, o. fra Frano Kljajić, pomoćnik.
Vidovice (z. p. Orašje): g. Ivan Kozinović, župnik.

e) Svećenstvo u raznim službama.

1. svjetovno.

Dr. Buljan Anto, profesor i kateheta na velikoj gimnaziji u Sarajevu.
Ćelik Karlo, kateheta, vođa katoličkih organizacija.

Dujmušić Ante, kateheta na višoj gimnazijiu Tuzli.

Presvjetli gosp. Mons. Dr. Dujmušić Ivan, profesor i kateheta na velikoj realci u Sarajevu. — Kućni prelat Njegove Svetosti.

Džoić Marijan, umirovljen, kod čč. sestara Služavke Maloga Isusa u Han Kumpaniji.

Gjebić Nikola, profesor i kateheta na ženskoj preparandiji u Sarajevu.

Horvat Franjo, nadbiskupski kancelista.

Ilić Stjepan, duhovnik u zemaljskoj bolnici u Sarajevu.

Lovretić Josip, umirovljen, kod čč. sestara u Dolorosi.

Fuchs Izidor, profesor i kateheta na muškoj preparandiji u Derventi.

Pöschko Stjepan, kateheta na trg. školi u Tuzli.

Vukadinović Rudolf, kateheta na višoj djevojačkoj školi i organista u prvostolnoj crkvi u Sarajevu.

Dragutin Dujmušić, kateheta kod č. s. „Kćeri Božje ljubavi".

Petar Živković, kateheta trg. škole i urednik „Hrv. Puč. Novina".

Dr. Čedomil Čekada, pomoćni kateheta na vel. realci i u zavodu mil. sestara.

Dr. Ivan Jablanović referent za kat. bog. kod zem. vlade.

2. redovničko.

O. Dr. Julijan Jelenić, profesor univerze u Zagrebu.

O. Dr. Augustin Čičić, referent kod min. vjera u Beogradu.

II. Biskupija banjalučka.

1. Dekanija banjalučka.

Dekan: O. fra Ambrozije Radman.

Banja Luka: gosp. Antun Milorad, župnik.
Barlovci: O. fra Jozo Loparević, župnik.
Miljevac: gosp. Stanislav Skuierawski, župnik.
Bos. Gradiška: gosp. Ivan Vlašić, župnik.
Ivanjska: O. fra Anto Mačinković, župnik.
Kotor Varoš: O. fra Jaroslav Jaranović, župnik.
Mahovljani: gosp. Eduard Wollmann, župnik.
Petričevac: O. fra Ambrozije Radman, župnik, o. fra Frano Valentić, pomoćnik, o. fra Živko Konjević, pomoćnik.
Aleksandrovac:
Sokoline: O. fra Stipo Nevistić, župnik.
Rovine: gosp. Hermann Düttmann.
Vrbanjci: O. Nivard Lohner, trapista, župnik.

2. Dekanija bihaćka.

Bihać: O. fra Alfonzo Kudrić, župnik, o. fra Bosiljko Ljevar, pomoćnik.
Bos. Dubica: gosp. Ivan Ballian, župnik.
Bos. Novi: gosp. Gerard Purk, župnik.
Bos. Kostajnica: O. Teodor Tola,

Stara Rijeka:
Petrovac: gosp. Josip Fiala, župnik.
Prijedor: gosp. Josip Kaurinović, župnik.
Sanski Most: O. fra Marijan Jakovljević, župnik.
Sasina: O. fra Anto Seremet, župnik.
Volar: O. fra Danko Briševac, župnik.
Zelinovac-Krnjeuša:
Stratinsko: O. fra Jako Bilić, župnik.

3. Dekanija jajačka.

Dekan: gosp. Anto Lacić.

Jajce: O. fra Jozo Markušić, župnik, o. fra Jozo Vukadin, pomoćnik, o. fra Angjeo Bašić, pomoćnik.
Ključ: gosp. Stjepan Lovrenović, župnik.
Ljeskovica: gosp. Mato Baković, župnik.
Varcar-Vakuf: gosp. Anto Lacić, župnik.

4. Dekanija livanjska.

Čuklić: O. fra Alojzije Ćubelić, župnik.
Glamoč: gosp. Nikola Kaić, župnik.
Grahovo: gosp. Nikola Toičić, župnik.
Lištani: O. fra Anto Šakić, župnik.
Livno: O. fra Jako Pašalić, župnik.
Ljubunčić: O. fra Filip Pašalić, župnik, o. fra Ljudevit Bralić, pomoćnik.
Vidoši: O. fra Frano Ćurić, župnik.
Uništa: gosp. Ivan Martinović-Šubak, župnik.
Podhum: O. fra Anto Brešić, župnik.

5. Dekanija prnjavorska.

Dekan: gosp. Petar Anđelić.

Novi Martinac: gosp. Petar Anđelić, župnik.
Devetine: gosp. Ivan Waschala, župnik.
Dubrava:
Gumjerâ: gosp. Ivan Ev. Marić, župnik.
Kulaši: gosp. Marijan Blažević, župnik.
Prnjavor: gosp. Hinko May, župnik.
Rakovac: gosp. Petar Šuman, župnik.

6. *Svećenstvo u raznim službama.*

Dragutin Bandić, kateheta.
Mns. Pavao Pajić, kateheta na realci, profesor.
Gosp. Božo Mile Ivaniš, kateheta.
Gosp. Božo Šimleša, kateheta.

III. Biskupija mostarsko-duvanjska i trebinjska.

1. Dekanija bekijska-donja.

Drinovci: o. fra Ilija Rozić, župnik.
Gorica: o. fra Blaž Jerković, župnik.

Ružići: o. fra Lazar Čolak, župnik.
Grude: o. fra Gabro Grubišić, župnik.
Tihaljine: o. fra Sebastijan Lesko, župnik.

2. Dekanija gornjo-bekijska.

Posuški-Gradac: o. fra Tadija Beljan, župnik.
Posušje: o. fra Frano Čuturić, župnik, o. fra Ante Šola, zamjenik.
Vir: Don Ante Bakula, župnik.
Rakitno: o. fra Juro Zlopaša, župnik.

3. Dekanija duvanjska.

Bukovica: o. fra Šimo Ančić, župnik.
Grabovica: o. fra Klemo Doko, župnik.
Rošku-Polje: o. fra Anđeo Glavaš, župnik.
Seonica: o. fra Bariša Drmić, župnik.
Šuica: o. fra Pio Knezović, župnik.
Vinica: o. fra Alfonzo Ćurić, župnik.
Duvno: o. fra Mijo Ćujić, župnik, o. fra Ćiril Ivanković, zamjenik.

4. Dekanija ljubuška.

Humac: o. fra Serafin Dodig, župnik.
Studenci: Don Marijan Kelava, župnik.
Vitina: o. fra Augustin Matić, župnik.
Klobuk: o. fra Vale Zovko, župnik.
Veljaci: o. fra Ferdo Jukić, župnik.

5. Dekanija broćanska.

Gradnici: o. fra Gojko Penavić, župnik.
Gabela: —
Međugorje: o. fra Urban Barišić, župnik.
Čerin: o. fra Mile Miloš, župnik.

6. Dekanija širokobreška.

Gradac (mostarski): o. fra Grgo Vasilj, župnik.
Kočerin: o. fra Ivo Slišković, župnik.
Hrasno: o. fra Aleksander Musa, župnik.
Široki Brijeg: o. fra Stanko Kraljević, župnik, o. fra Žarko Pehar, zamjenik.
Ljuti Dolac: o. fra Filip Bebek, župnik.

7. Dekanija mostarska.

Blagaj: o. fra Jakov Jukić, župnik.
Goranci: o. fra Vid Čuljak, župnik.
Mostar: o. Dr. fra Leo Petrović, župnik.
Nevesinje: o. fra Srećko Škorput, župnik.

8. Dekanija konjička.

Konjic: o. fra Bazilije Senjak, župnik, o. fra Vlaho Luburić, zamjenik.
Glavatičevo: o. fra Metod Miletić, župnik.
Drežnica: Don Nikola Jurić, župnik.

9. Dekanija stolačka.

Gradac: Don Petar Papac, župnik.
D. Hrasno: Don Ilija Sentić, župnik.
Klepci-Gabela: Don Klemo Sumić, župnik.
Prenj: Don Vido Putica, župnik, Don Luka Krstić, pomoćnik.
Stolac: Don Marijan Vujnović, župnik, Don Andrija Majić, pomoćnik.

10. Dekanija trebinjska.

Ravno: Don Ivan Raguž, župnik.
Trebimlja: Don Martin Krešić, župnik.
Trebinje: Mns. Anđelko Glavinić, župnik.

G) Samostani i rezidencije franjevaca u Bosni.

I. U nadbiskupiji vrhbosanskoj.

1. Rezidencija u Sarajevu.

O. fra Marijan Marić, provincijal, o. fra Bernardin Sarić, definitor i gvardijan, o. fra Arkanđeo Grgić, vikar i urednik glasnika „Sv. Ante“, o. fra Bono Švabić, tajnik provincije, o. fra Voislav Mioč.

2. Samostan u Kr. Sutjeskoj.

O. fra Dominik Pavlović, gvardijan, župnik, o. fra Anto Andrijić, vikar, o. fra Stipo Ikić, o. fra Arkanđeo Brković, o. fra Teofil Zrakić, pomoćnik, o. fra Vincencije Vicić, pomoćnik, kateheta.

3. Samostan u Fojnici.

O. fra Mato Vujičić, gvardijan, o. fra Pascal Dumančić, vikar i pomoćnik, o. fra Karlo Šumanović, o. fra Ivo Marković, o. fra Mijo Gujić, župnik, o. fra Ljudevit Franjičević.

4. Samostan u Kreševu.

O. fra Velimir Martinčević, gvardijan, župnik, o. fra Daniel Ban, dr., exprovincijal, o. fra Mirko Mačuga, vikar, o. fra Rafo Čondrić, o. fra Stipo Barišić, pomoćnik, o. fra Augustin Čičić, dr.

5. Samostan u Gučoj Gori.

O. fra Ladislav Fišić, gvardijan, župnik, o. fra Zorislav Čolić, vikar, o. fra Nikola Mandić, o. fra Grga Kotromanović, o. fra Ilija Dražetić, o. fra Serafin Jurić, pomoćnik.

O. fra Frano Lujić, gvardijan i župnik, o. fra Anto Hrvat, vikar, o. fra Stipo Barišić, o. fra Anto Juriljević, pomoćnik, o. fra Anto Stanić, o. fra Feliks Perić, pomoćnik.

7. Samostan u Tolisi.

O. fra Mirko Brandić, gvardijan i župnik, o. fra Ivo Mišković, vikar, o. fra Grgo Odić, o. fra Frano Žuljić, o. fra Jozo Božanović, pomoćnik, o. fra Frano Kljajić, pomoćnik i kateheta.

8. Rezidencija u Rami.

O. fra Frano Jukić, gvardijan i župnik, o. fra Jeronim Vladić, o. fra Tugomir Petrović, vikar, o. fra Ivo Zilić, pomoćnik.

9. Samostan u Visokom.

O. fra Bono Ivandić, definitor, predsjednik i ekonom provincije, o. fra Lujo Marković, o. fra Vincencije Lalić, vikar, o. fra Bono Grebenarević, o. fra Silvije Franjković, o. fra Valerije Filipović, o. fra Kazimir Ivić, or., o. fra Dominik Ćorić, o. fra Boris Ilovača, o. fra Ljudevit Zloušić, o. fra Bonifacije Badrov, o. fra Gabriel Gavranić, o. fra Valentije Vešara, o. fra Viktor Slišković.

II. U biskupiji banjalučkoj.

1. Samostan u Jajcu.

O. fra Jozo Markušić, gvardijan i župnik, o. fra Miron Džaja, vikar, o. fra Vladimir Dolić, o. fra Marko Ružić, o. fra Jozo Vukadin, pomoćnik, o. fra Anđeo Bašić, pomoćnik i kateheta.

2. Samostan u Livnu.

O. fra Ljubo Galić, gvardijan, o. fra Bonifacije Vidović, exprovincijal, o. fra Bogdan Vrdoljak, vikar, o. fra Mihovil Kutleša, o. fra Anto Franjić, o. fra Ignacije Mamić.

3. Samostan u Petričevcu.

O. fra Pero Ćorković, custos, gvardijan, o. fra Živko Konjević, vikar, o. fra Ambrozije Radmanović, župnik, o. fra Živko Miljanović, dr., o. fra Frano Valentić, pomoćnik, o. fra Stipo Brkić.

H) Samostani i rezidencije franjevaca u Hercegovini.

1. Samostan u Mostaru.

O. fra Dr. Leo Petrović. gvardijan, o. fra Lujo Bubalo, provincijal, o. fra Anto Majić, o. fra Dr. Ante Jelavić, o. fra Dr. Vatroslav Jurković, o. fra Ambro Miletić, pomoćnik, o. fra Filip Gašpar, pomoćnik, o. fra Blago Babić, pomoćnik, o. fra Cvjetko Dodig, pomoćnik. o. fra Roko Sabljić, pomoćnik, o. fra Dane Zubac, pomoćnik, o. fra Velimir Šimić, pomoćnik, o. fra Dr. Dominik Mandić, kateheta, o. fra Ivan Marinčić, o. fra Rude Mikulić.

2. Samostan na Širokom Brijngu.

O fra Stanko Kraljević, gvardijan, o. fra Dr. Mato Čuturić, o. fra Zarko Pehar, zamjenik, o fra Oto Knezović, o. fra Pavao Dragičević, o. fra Viktor Nuić, o. fra Krešimir Pandžić, o. fra Marko Barbarić, pomoćnik, o. fra Stjepan Hromić, pomoćnik, o. fra Petar Sesar, pomoćnik, o. fra Bonifacije Majić, o. fra Nikola Ivanković, o. fra Martin Sopta, o. fra Augustin Zubac, o. fra Tadija Leko, o fra Krsto Kraljević, o. fra Arkanđeo Nuić, o. fra David Zrno, o. fra Marijan Zubac.

3. Samostan na Humcu.

O. fra Serafin Dodig, gvardijan, o. fra Eugen Tomić, o. fra Ludovik Radoš, o. fra Luka Begić, o. fra Jako Vasiljević, o fra Silvestar Vasiljević, o. fra Božo Ostojić, o. fra Jako Križić, o. fra Križan Grlić, o. fra Ambro Mišetić, o. fra Lovro Babić.

I) Franjevačke škole u Bosni.

1. Bogoslovija u samostanu u Sarajevu.

O. fra Bernardin Sarić, o. fra Arkanđeo Grgić, lektor, o. fra Voislav Mioč, lektor, — sa 3 klerika trećega godišta.

2. Sjemenište i velika gimnazija u samostanu u Visokom.

O. fra Lujo Marković, direktor, o. fra Vicentije Lalić, lektor, o. fra Brno Grebenarević, lektor i prefekt, o. fra Silvije Franjković, lektor i prefekt, o. fra Valerije Filipović, lektor i viceprefekt, o. fra Kazimir Ivić, dr., lektor i prefekt klerika, profesor, o. fra Anđeo Kaić, dr., lektor, o. fra Dominik Ćorić, lektor, o. fra Boris Ilovača, lektor, o. fra Ljudevit Zlaušić, lektor, o. fra Bono Badrov, lektor, o. fra Gabriel Gavranić, lektor, o. fra Valentin Vešara, lektor, o. fra Viktor Slišković, lektor, — sa 19 klerika i preko 200 što pitomaca, što vanjskih đaka.

J) Franjevačke škole u Hercegovini.

1. Bogoslovija u Mostaru.

O. fra Lujo Bubalo, direktor, o. fra Anto Majić, profesor, o. fra Dr. Ante Jelavić, profesor, o. fra Dr. Vatroslav Jurković, profesor, — sa 6 bogoslova, a na univerzama u Rimu, Beču, Monakovu, Freiburgu, Lilleu, Insbrucku, Zagrebu i Ljubljani studira još 24 bogoslova.

2. Velika franjevačka gimnazija na Širokom-Brijegu.

Osnovana 1889. samo sa 4 razreda, a od 1902. otvaraju se postepeno daljni tako, da je 1917. potpuna.

O. fra Dr. Mato Čuturić, direktor, o. fra Pavao Dragićević, profesor, o. fra Bonifacije Majić, profesor, o. fra Nikola Ivanković, profesor, o. fra Martin Sopta, profesor, o. fra Augustin Zu-

bac, profesor, o. fra Krešimir Pandžić, profesor, o. fra Oto Knezović, profesor, o. fra Viktor Nuić, profesor, o. fra Tadija Leko, profesor, o. fra Krsto Kraljević, profesor, o. fra Arkanđeo Nuić, profesor, o. fra David Zrno, profesor, o. fra Marijan Zubac, profesor, sa 140 učenika.

3. Bogoslovno sjemenište u Mostaru.

O. fra Dr. V. Jurković, prefekt.

4. Klerikat na Širokom Brijegu.

O. fra Oto Knezović, prefekt, o. fra Pavao Dragičević, prefekt.

5. Novicijat na Humcu.

O. fra Eugen Tomić, prefekt, o. fra Ludovik Radoš, prefekt.

6. Internat na Širokom Brijegu.

O. fra Viktor Nuić, prefekt, o. fra Krešimir Pandžić, prefekt, sa 55 učenika.

7. Vanski konvikt na Širokom Brijegu.

O. fea Bonifacije Majić, prefekt, sa 50 učenika.

K) Zavodi za svjetovno svećenstvo D. I.

1. Bogoslovija u Sarajevu.

Rektor: o. Antun Prešeren.
Minister: o. Franjo Klapuch.
Profesori: o. Franjo Beller, o. I. Petar Bock, o. Ferdinand Brixi, o. Ljudevit Dostal, o. Josip Müller, o. Emilije Springer.
Braća koadjutori D. I.: Fr. Ivan Kastelec, Fr. Franjo Jurko, Fr. Franjo Mavec, Fr. Josip Miško, Fr. Josip Vlahović.
Bogoslova domaćih 9, iz Dalmacije 21.

2. Nadbiskupska velika gimnazija u Travniku sa sjemeništem.

Rektor: P. Jakov Krajinović.
Minister: P. Karlo Stjeskal.
Prokurator: P. Mihovil Werner.
Profesori: P. Srećko Ćuić, svećenik, P. Stj. Jambreković, svećenik, P. Karlo Leopold, svećenik, P. Josip Predragović, svećenik, P. Ivan Süsz, svećenik, P. Alojzije Vanino, svećenik, P. Kamilo Zabeo, svećenik, M. Petar Božić, magister, M. Nikola Buljan, magister, M. Josip Jurić, magister, M. Ivan Korelj, magister, M. Filip Mašić, magister, M. Toma Marković, magister, M. Pavao Mesarić, magister, M. Franjo Zec, magister.
Braća koadjutori: Fr. Ivan Geržak, Fr. Ivan Husek, Fr. Ljudevit Janušić, Fr. Franjo Kosnarek, Fr. Jakov Meglić, Fr. Martin Meglić.
Gojenci: domaćih 96, zagrebačkih 36, đakovačkih 36, senjskih 2, križevačkih 5, eksternista 135.

Rimokatoličke škole časnih sestara u Bosni i Hercegovini.

I. Škole č. sestara reda sv. Vinka.

1. Zavod sv. Vinka u Sarajevu.

Škola je osnovana 1871. godine i ne uživa nikakve državne potpore, a od „Napretka“ je primila u 1921./22. potporu od K 10.000. Škola je u vlastitoj zgradi. U zavodu je osnovna djećačka i djevojačka, viša djevojačka škola i zabavište.

Upraviteljica škole: Sestra Ignacija Pavičić.

Učiteljice osnovne škole: Sestra Eduardina Baršić, učit. IV. „a“ godišta; sestra Adelina Vrbanić, učit. IV. „b“ godišta; sestra Marija Gracija Mileković, učit. III. „a“ godišta; sestra Damascena Ivanović, učit. III. „b“ godišta; sestra Marija Berhmana Pribeg, učit. II. „b“ godišta; sestra Mileva Muhek, učit. I. „b“ godišta; sestra Marija Bernarda Ambrožić, učit. zabavišta; gđica Antonija Matijević, učit. II. „a“ godišta; gđica Matilda Ožanić, učit. I. „a“ godišta.

Učiteljice više škole: Sestra Marija Doloroza Habazin, sestra Mar. Sofija Markač, sestra Alberta Fuk, sestra Regina Marković, sestra Alfeja Poženel, učit. ručnog rada, sestra Marija Inviolata Sović, učit. pjevanja.

Sve učiteljice su Hrvatice i Slovenke i imaju potpunu kvalifikaciju. Školarina je 40 K mjesečno.

2. Zavod sv. Vinka u Mostaru.

Zavod je osnovan 1872. i ne uživa državne potpore, a od „Napretka“ je primio u god. 1921./22. K 5000 potpore. Zavod je u vlastitoj zgradi. U zavodu je osnovna škola.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. Villarova Grgić, učiteljica.

Učiteljice škole: S. Salvatora Rogina, S. Sanktima Mahmet, s. Alojzija Gonzaga Brlečić, s. Bogdana Šestajn, s. Renata Carić.

Sve su učiteljice Hrvatice i imaju potpunu kvalifikaciju. Školarina je 10, 20 i 30 K mjesečno.

3. Osnovna i viša škola u Travniku.

Škola je osnovana 1882. i ima K 2000 državne potpore godišnje, a od „Napretka“ je primila potporu u 1921./22. god. K 10.000. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice sn:

Upraviteljica škole: S. Marija Angela Šustek.

Učiteljice skole: S. Bosiljka Messner, s. Makrina Povijač, s. Gizela Violoni. s. Ljudmila Kuharsky, s. Salamona Nemec.

Sve učiteljice imaju propisanu kvalifikaciju, a Hrvatice su.

Školarina je mjesečno 40 K, a $^1/_3$ djece besplatno. Hrvatska banka u Travniku poklonila je K 12.000.

4. Osnovna škola u Banjoj Luci.

Škola je osnovana 1872. i ima K 10.000 državne potpore godišnje, a od „Napretka“ je primila 1921./22. K 6000 potpore. Škola je u vlastitoj sgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: Sestra Honorija Zelenika.

Učiteljice škole: Sest. Dacijana Šircelj, s. Virgilija Simić, s. Karola Jakušić, s. Miroslava Rajtić.

Sve učiteljice imaju potpunu kvalifikaciju, a Hrvatice su. Školarina je K 20 mjesečno.

5. Osnovna škola u Livnu.

Osnovana je 1874. i uživa godišnje 1000 K državne potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: Sestra Amata Brežni.

Učiteljice škole: S. Nazarija Pleše, s. Amata Brežni, s Aquilina Čuić.

Sve sestre imaju potpunu kvalifikaciju, a Hrvatice su. Školarina je K 30 mjesečno. Hrvatska banka u Livnu poklonila je školi K 6000.

6. Osnovna škola u Derventi.

Škola je osnovana 1886. i ne uživa nikakve državne potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. Bonajuneta Janković.

Učiteljica škole: S. Bonajuneta Janković, s. M. Stanislava Šimunić.

Učiteljska lica su osposobljena za osnovne škole. Školarina je 20 kruna mjesečno. Sestre su Hrvatice.

7. Osnovna i viša djevojačka škola u Brčkom.

Škola je osnovana 1886., a viša 1912. i ne uživa državne potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. Natanaela Gorničec i učit. v. škole.

Učiteljice škole: Mons. dr. Ilija Violini župnik i dekan za nauku vjere. S. Lilioza Triplat, s. Bernardina Horvat, s. Bobola Bžežinska, s. Metodija Totović, s. Henrika Brnica službovale su na višoj djev. školi. S. Konstantina Davidović, s. Božidara Katana učiteljice na osnovnoj školi.

Sva učileljska lica imaju propisanu kvalifikaciju. Učiteljice su Hrvatice. Školarina je K 20 mjesečno. Hrvatska posavska banka poklonila je školi K 4000. u ovoj godini.

Uz školu je i tečaj za glasovir i francuski jezik sa 30 polaznica.

8. Osnovna škola u Ljubuškom.

Škola je osnovana 1898. i nema državne potpore, a od „Napretka je primila 13 klupa u vrijednosti od K 10.000. Škola je u ciskupskoj kući.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. Silvija Antić, učiteljica.

Učiteljica škole: S. Lucila Kraljić.

Sestre imaju učiteljsku kvalifikaciju, a obe su Hrvatice. Školarina je za $^1/_3$ K 10 mjesečno.

9. Osnovna škola u Bugojnu.

Osnovana je 1894. godine i ne uživa državne potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: Sestra Kalinika Hodé.

Učiteljica škole: Sestra Agneta Iličić.

Sestre imaju učiteljsku kvalifikaciju, a Hrvatice su. Školarina je K 20 mjesečno.

10. Osnovna u Duvnu.

Osnovana je 1885. godine i ne uživa državne potpore, a od „Napretka ja primila potpore u 1921./22. K 6000. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. Konstancija Pajurin.

Učiteljice škole: S. Fortunata Hodić, s, Kristijana Franjević (za ručni rad).

Sva učiteljska lica imaju potpunu kvalifikaciju, i Hrvatice su. Školarina je K 10 mjesečno.

11. Osnovna škola u Žepču.

Škola je osnovana 1883. godine i ne uživa državne potpore, a od „Napretka“ je primila 1921./22. K 10.000 potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: Sestra Izabela Gjuraj.

Učiteljice škole: S. Izabela Gjuraj, s. Coeliflora Blaško.

Sve sestre imaju potpunu kvalifikaciju, a Hrvatice su.

12. Osnovna škola u Docu kod Travnika.

Škola je osnovana 1872. godine i nema od države nikakove potpore, a od „Napretka“ je primila u 1921./22. K 10.000 potpore. Škola je u vlastitoj zgradi, a sada još u popravku na trošak mješćana. — Učiteljice su tri.

II. Škole č. sestara reda „Kćeri Božije Ljubavi“.

1. Zavod sv. Josipa u Sarajevu.

Škola je osnovana 1882. osnovna, 1883, a 1884. učiteljska, a ima od države K 2000 potpore godišnje. „Napredak“ je u 1921./22. god. dao K 10.000 potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: Časna sestra M. Leonora Burnik.

Učiteljice škole: Č. s. Benjamina Fuma, č. s. Geralda Radić, č. s. M. Fina Klasica, č. s. Silva Babić, č. s. Dragoila Odić, č. s. M. Lecelija Zovko, č. s. M. Fabiola Tavčar, č. s. Lijerka Štokaluk, č. s. Ivana Radić, č. s, Leonila Barišić. č. s. Jelena Trunk, č. s. Atalina Župan, č. s. M. Dragica Rabadžija, č. s. Lujza Reif.

Učiteljska lica imaju propisanu kvalifikaciju. Sestre su Hrvatice i Slovenke.

2. Zavod sv. Augustina u Sarajevu.

Škola je osnovana 1894. godine i nema državne potpore, a u vlastitoj je palači.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. M. Milena Dlustuš.

Učiteljice škole: S. M. Vjekoslava Prešeren, S. M. Aurea Trogančić, S. M. Reinhilda Ritzka, S. M. Slavka Vesalović.

Sestre imaju propisanu kvalifikaciju. Učiteljice su Hrvatice i Slovenke.

3. Osnovna i viša djevojačka škola u Tuzli.

Osnovana je 1884. godine i ima K 1000 državne potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: Sestra M. Natalija Cico, učiteljica.

Učiteljice škole: Sestra M. Mihaelina Neuman, Sestra M. Darija Lastrić, Sestra M. Anđela Strujić, Sestra M. Teonita Balko.

Sestre imaju propisanu kvalifikaciju, a sve su Hrvatice. Školarina je K 40 mjesečno.

III. Škole č. sestara „Dragocjene Krvi Isusove".

1. Zavod Marije pomoćnice u Banjoj Luci.

Zavod je osnovan 1888. god. i ne uživa državne potpore. U zavodu su osnovna škola i viša djevojačka škola i zabavište. Škola je u vlastitoj zgradi.

Imaju 4 učiteljice sa ispitom za više škole, 5 učiteljica sa ispitom za pučke škole, 1 učiteljica za zabavište, 1 učiteljica za glazbu.

Uz zavod je i trgovački tešaj sa 8 polaznica.

2. Osnovna i viša djevojačka škola u Bihaću.

Škola je osnovava 1894. i nema državne potpore, a u vlastitoj je zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: Časna sestra Donata Slukan.

Učiteljice škole: S. Marija Marić, s. Bernardeta Welsandt, s. Krunoslava Anđerić, s. Simplicija Omrzel.

Sve sestre imaju propisane ispite i Hrvatice su. Školarina je K 40 mjesečno.

3. Osnovna i viša djevojačka škola u Nazaretu kod B. Luke.

Škola je osnovana 1882. i nema državne potpore, a od „Napretka" je primila K 300 potpore. Škola je u vlastitoj zgradi. Broj kao i imena učiteljskih lica nije najavljen.

4. Osnovna škola u Bos. Gradišci.

Škola je osnovana 1898. godine i nema državne potpore, a u vlastitoj je zgradi.

U školi djeluju 3 učiteljice-sestre Hrvatice, sa propisanom kvalifikacijom. Školarina je K 20 mjesečno.

5. Osnovna i viša djevojačka škola u Jajcu.

Škola je osnovana 1912. godine i ima od gradskog poglavarstva K 10.000 potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: s. Serafina Jurić.

Učiteljice škole: S. Anđela Janković, s. M. Gonzaga Anušić, s. Serafina Jurić, s. Atanazija Lukačić.

Sve sestre imaju učiteljsku kvalifikaciju, a Hrvatice su. Hrvatsko društvo „Tomašević" poklonilo je 670 K.

6. Osnovna i viša djevojačka škola u Zenici.

Škola je osnovana 1903. godine i nema državne potpore, dok je od „Napretka" primila K 6000 potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. Dominika Keller.

Učiteljice škole: S. Zaverija Müller, s. Emanuela Jagunić, s. Fridolina Kremer, s. Judita Turk.

Sestre imaju propisanu kvalifikaciju i Hrvatice su. Školarina je K 32 mjesečno.

IV. Škole č. sestara „Služavke malog Isusa".

1. Zavod „Betlehem" u Sarajevu.

Zavod je osnova 1004. godine i nema državne potpore, a od „Napretka" je primio 1921./22. K 10.000 potpore. Zavod je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. M. Vincencija Lukas.

Učiteljice škole: S. M. Vincencija Lukas, s. M. Hasana Cuminotti.

Sve sestre imaju propisanu kvalifikaciju, a Hrvatice su. Školarina je mjesečno K 40.

2. Osnovna škola u Čardaku na Dolorosi.

Škola je osnovana 1915. godine i nema od države nikakove potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. M. Teodosija Mamić (iza s. Ludmile Tomšić).

Učiteljice škole: S. M. Teodosija Mamić, namj. učiteljica a sada u julu položila definitivu s dobrim uspjehom, s. M. Ludmila Tomšić do 20. siječnja 1922., gđica Papla Marija, namjesna učiteljica od 1. ožujka do 30. lipnja 1922. u zamjenu s. Ludmile Tomšić, definitivne učiteljice i razredne učiteljice u III. i IV. godištu.

Sve učiteljice imaju kvalifikaciju. Sestre su Hrvatice. Školarine nema.

3. Osnovna škola u Breškama kod Tuzle.

Škola je osnovana 1884. godine i ima od države K 500 godišnje potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. M. Berhmana.

Učiteljice škole: S. M. Dolora.

Sestre imaju propisanu kvalifikaciju, a Hrvatice su.

V. Škole č. sestara Sv. Križa.

1. Osnovna škola u Bos. Brodu.

Škola je osnovana 1914. godine i nema državne potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su:

Upraviteljica škole: S. M. Ida Mihić.

Učiteljice škole: S. M. Klotilda Helmer, s. M. Bogdana Lončarić.

Sestre imaju propisanu kvalifikaciju, a Hrvatice su.

VI. Škole č. sestara Sv. Franje.

1. Osnovna škola u Mostaru.

Škola je osnovana 1913. godine i nema državne potpore. Škola je u vlastitoj zgradi.

Učiteljice su tri za školu, jedna za ručni rad i jedna za zabavište.

Školarina je 20 kruna mjesečno. Sestre su Hrvatice. Uz školu je žensko sirotište sa 45 djece.

VII. Trapističko sirotište Marija Zvijezda kod Banje Luke.

Škola je osnovana 1878. nema državne potpore, a u vlastitoj je zgradi.

Učitelji su:

Upravitelj škole: Fra Bernardin Stadler.

Učitelji škole: Marijan Soče, Ivan Tomas, Franjo Žak, O. Celestin Kuczmarki, vjeroučitelj.

Svi učitelji imaju propisanu kvalifikaciju. Školarine nema.

A) Iskaz

o učenicima(cama) i uspjehu u sestarskim i trapiskim osn. školama.

Broj	MJESTO ŠKOLE	Broj djece			Po vjeri			Po uspjehu				
		muških	ženskih	Ukupno	rim. k.	ostalih	Ukupno	vrlo dob.	dobar	dovolj.	nedovolj.	Ukupno
	a) Sestara sv. Vinka.											
1	Sarajevo	222	258	480	429	59	480	146	195	97	42	480
2	Mostar	120	196	316	306	10	316	97	126	62	31	316
3	Travnik	73	79	152	136	16	152	39	64	38	11	152
4	Banja Luka	129	110	239	208	31	239	85	80	45	29	239
5	Livno	52	130	182	182	—	182	73	71	26	12	182
6	Derventa	51	89	140	132	8	140	36	73	23	9	140
7	Brčko	56	88	144	121	23	144	50	49	23	22	144
8	Ljubuški	42	38	80	79	1	80	30	31	7	12	80
9	Bugojno	69	81	150	146	4	150	75	45	19	11	150
10	Duvno	60	43	103	98	5	103	54	25	7	17	103
11	Žepče	42	34	76	75	1	76	34	16	18	8	76
12	Dolac	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ukupno	916	1146	2062	1912	150	2062	719	774	365	204	2062
	b) Sestara „Kćeri Božije Ljubavi".											
13	Sarajevo sv. Josip	85	163	248	184	64	248	76	100	59	13	248
14	Sarajevo sv. Augustin	46	178	224	146	78	224	114	76	17	17	224
15	Tuzla	69	111	180	127	53	180	54	63	46	17	180
	Ukupno	200	452	652	457	195	652	244	239	122	47	652
	c) Sestara „Dragocjene Krvi Isusove".											
16	Banja Luka	93	143	236	197	39	236	48	109	39	40	236
17	Bihać	115	125	240	222	18	240	48	64	58	70	240
18	Nazaret kod B. Luke	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19	Bos. Gradiška	41	35	76	67	9	76	19	30	12	15	76
20	Jajce	57	65	122	111	11	122	38	59	14	11	122
21	Zenica	129	160	289	251	38	289	116	97	51	25	289
	Ukupno	435	528	963	848	115	963	269	359	174	161	963
	d) Sestara „Služavke Malog Isusa".											
22	Sarajevo	33	41	74	74	—	74	34	27	10	3	74
23	Cardak	69	23	92	92	—	92	39	21	19	13	92
24	Breške	84	12	96	92	4	96	29	18	20	29	96
	Ukupno	186	76	262	258	4	262	102	66	49	45	262
	e) Sestara „Sv. Križa".											
25	Bos. Brod	64	87	151	149	2	161	49	45	40	17	151
	Ukupno	64	87	151	149	2	151	49	45	40	17	151
	f) Sestara „Sv. Franje".											
26	Mostar	31	29	60	60	—	60	12	24	19	5	60
	Ukupno	31	29	60	60	—	60	12	24	19	5	60
	g) Trapista.											
27	Marija Zvijezda	124	—	124	124	—	124	14	51	29	30	124
	Ukupno	124	—	124	124	—	124	14	51	29	30	124
	Zajedno	1956	2318	4274	3808	466	4274	1409	1558	798	509	4274

B) Iskaz

o učenicima(cama) i uspjehu u višim djevojačkim sest. školama.

Broj	MJESTO ŠKOLE	Broj djece			Po vjeri			Po uspjehu				
		muških	ženskih	ukupno	rimokat.	ostalih	ukupno	vrlo dob.	dobar	dovoljan	nedovolj	ukupno
	a) Sestara sv. Vinka.											
1	Sarajevo	—	161	161	129	32	161	18	54	33	56	161
2	Travnik	—	66	66	50	16	66	16	18	26	6	66
3	Brčko	—	52	52	46	6	52	12	14	22	4	52
	Ukupno	—	279	279	225	54	279	46	86	81	66	279
	b) Sestara „Kćeri Božje Ljubavi"											
4	Sarajeva	—	195	195	141	54	195	47	95	11	32	195
5	Tuzla	—	60	60	40	20	60	13	36	—	21	60
	Ukupno	—	255	255	181	74	255	60	131	43	21	255
	c) Sestara „Dragocjene krvi Isusove".											
6	Banja Luka	—	69	69	55	14	69	20	34	8	7	69
7	Bihać	—	48	48	28	20	48	8	20	13	7	48
8	Jajce	—	23	23	16	7	23	7	10	2	4	23
9	Zenica	—	60	60	37	23	60	29	20	10	1	60
	Ukupno	—	200	200	136	64	200	64	84	33	19	200
	Zajedno	—	734	734	542	192	734	170	301	157	106	734

C) Ženska učiteljska škola u zavodu Sv. Josipa u Sarajevu.

I.	godište	45	od tih rimokatolika	100	od tih vrlo dobro	24
II.	„	29	pravoslavnih	6	dobro	62
III.	„	22	jevreja	8	dovoljno	8
IV.	„	19	ostalih	1	nedovoljno	12
Ukupno		115		115		115

D) Zabavišta.

Zabavišta za djecu ispod školske dobi postoje kod sestarskih škola u Sarajevu, Travniku, Mostaru, Banjoj Luci, Bihaću, Tuzli; ukupno 6 zabavišta.

„Hrvatski Radiša"

društvo za propagandu rada i odgoj trgovačko-obrtničke omladine u Zagrebu.

A. Središnja Uprava u Zagrebu.

Predsjednik: Franjo Holujević, podpredsjednici: Dr. Gjuro Basariček i Milan Prpić, tajnik: Dr. Eugen pl. Sladović, blagajnik: Dr. Branko Arko, odbornici: Dr. Sigismund Čajkovac, Dragutin Erega, Juraj Ettinger, Leo Grivičić, Franjo Horvat, Dr. Rudolf Horvat, Dr. Josip Jedlowsky, Stjepan Jobst, Dr. David Karlović, Dr. Juraj Krnjević, Anselmo Lesnik, Ivan Novak, Josip Prpić, Dr. Zlatko Prebeg, Vilibald Radnić, Vjekoslav Rubelli, Josip Sidor, Janko Šimrak, Tomo Starčević, Dr. Josip Šilović, Vilim Vanek. Kooptirani članovi: Dr. Ignacije Petrinić iz Sarajeva, Ivan Brkić iz Gospića i Antun Rott iz Osijeka.

B. Organizacija „Hrvatskog Radiše" u Bosni i Hercegovini.

I. Glavna podružnica u Sarajevu.

Predsjednik: Andrija Kulijer, učitelj trg. škole; I. podpredsjednik: Husein Omanović, bank. direktor; II. podpredsjednik: Martin Pastuhović, kovački majstor; tajnik: Stjepan Čolić, učitelj; blagajnik: Milka Bergant, umir. učit. viših škola; odbornici: Barišić Stjepan, poslovođa kod drž. želj., Nikola Barišić, cipelarski majstor, Dolić Nikola. vladin savjetnik, Dvorniković Ljudevit, profesor preparandije, Rezić Mihovil, elektromehaničar, Alija Ajanović, narodni zastupnik.

II. Podružnice:

Livno:

Predsjednik: Anto N. Tadić, trgovac ;podpredsjednik: Maho Hozo; tajnik: Vlaho Zarko; blagajnik: Ibrahim Jusanić; odbornici: Pero Ćubela i Ivo Grgić.

Mostar:

Predsjednik: Dr. Rada Smoljan; podpredsjednik: Omer A. Balić; tajnik: Muhamed H. Omeragić; blagajnik: Rafo Šapina; odbornici: Smailaga Omeragić, Marko Šuton, Salih Husnić, Mustafa O. Čičić, Jure Milas.

III. Radni odbori:

Bos. Gradiška.

Predsjednik: Uzeir Pračić: podpredsjednik: Ivan Banović; tajnik: Vinko Marković; blagajnik: Mustafa Biščević; odbornici: Meho Varmaz, Hasib Biberić; revizori: Markan Mostarčić, Muhamed Šabić.

Tešanj:

Predsjednik: Hasan Bajramović, sudac; tajnik: nepopunjeno; blagajnik: Osman Abduzaimović, kožar; odbornici: Munever Smailbegović, limar; Husein Smailbegović, dnevničar; Zijad Galijašević, trgovac.

Trebinje:

Predsjednik: Ibrahim Zupčević, stolar; podpredsjednik: A. Storeli, građevni nadglednik; tajnik: Hakija Hadžić, gim. direktor; blagajnik: Nikola Ledić, bank. činovnik; odbornici: Ivo Venier, stolar, Nikola Sambrailo, učitelj trg. škole; Mirko Figurić, pogl. želj. stanice; Vlaho Kelez, pekar; zamjenici: Nikola Žeravica, škol. upravitelj, Luka Petrušić, limar; revizori: Josip Krsnik, bank. direktor, Stjepan Mrduljaš, dir. trg. škole.

Varcar-Vakuf:

Predsjednik: Anto Matanović, sudski tajnik; podpredsjednik Anto Skarica, trgovac; odbornici: Matija Stipančić, trgovac, Nikola Duvnjak, kovač, Vid Brstilo, fin, priglednik, Ante Dujmušić, cipelar, Cvitko Svetinović, cipelar.

Vareš-Majdan:

Predsjednik: Meglić Josip, turpiljar; podpredsjednik: Dugonjić Franjo; tajnik: Kušec Franjo; odbornici: Ilić Mato i Kentrić Ivan; revizori: Majčica D. i Ljubović Hasan.

IV. Povjereništva:

Bileće:

Povjerenik: Stjepan Žagar, kancelista.

Breza:

Povjerenik: Ing. Dragutin Zahradnik, upravitelj ugljenokopa.

Brčko:

Povjerenik: Gjuro Gavlik, trgovac kožom.

Bugojno:

Povjerenik: Ivica Domačinovtć, trgovac.

Cazin:

Povjerenik: Muhamed Omanović.

Doboj:

Povjerenik: Adam Pavičić, priglednik.

Donji Vakuf:

Povjerenik: Antun Mursalo, trgovac.

Gornji Vakuf:

Povjerenik: Hrvatska saljačka zadruga.

Jablanica na Neretvi.

Povjerenik: Mato Papković, trgovac.

Jajce:

Povjerenik: Josip Šerbetić, trgovac.

Kiseljak:

Povjerenik: Hrvatska čitaonica.

Kozarac:

Povjerenik: Atif Sitnica.

Kladanj:

Povjerenik: Ruščuklija Ćazim, trgovac.

Kraljevska Sutjeska:

Povjerenik: Hrvatsko pjev. društvo „Bobovac".

Konjic:

Povjerenik: Mehmed A. Hadžić

Ljubuški:

Povjerenik: Ivan Krešić, školski upravitelj.

Maglaj:

Povjerenik: Osman Nuradbašić, škol. upravitelj.

Nevesinje:

Povjerenik: Hrvatska čitaonica.

Novo Sarajevo

Povjerenik: Stjepan Raguž, postolar.

Prijedor:

Povjerenik: Jelić Franjo, sudski savjetnik.

Prnjavor:

Povjerenik: Ćamil Bakalbašić.

Srnetica:

Povjerenik: Dragutin Sekanina, učitelj.

Stolac:

Povjerenik: Jugoslavensko zanatljijsko udruženje.

Travnik:

Povjerenik: Stanislav Jelinović.

Velika Kladuša:

Povjerenik: Jugoslavenska muslimanska organizacija.

Vareš:

Povjerenik: Petar Vrban, učitelj.

Vidovice:

Povjerenik: Josip Franjić, učitelj.

Zavidović:

Povjerenik: Pavao Sifner, poslovođa.

Zenica:

Povjerenik: Ivan Andrić, željeznički pristav.

Žepče:

Povjerenik: Alija Hercegovac. učitelj.

Hrvatske čitaonice u Bosni i Hercegovini.

I. Savez hrvatskih čitaonica za Bosnu i Hercegovinu.

A) UPRAVNI ODBOR SAVEZA U SARAJEVU.

Predsjednik: Dr. Ivica Spahić (Sarajevo);
I. podpredsjednik: Nikola Precca (Nevesinje);
II. „ Dr. Filip Čondrić (Banja Luka);
III. „ Stjepan Barišić, (Sarajevo);
I. tajnik: Ivan Majstorović (Sarajevo);
II. „ Dr. Krešo Buconjić (Konjic);
I. blagajnik: Ivo Vujičić (Sarajevo);
II. „ Šćepan Galić (Široki Brijeg);
I. nadzornik: Anto Odić (Sarajevo);
II. „ Marko Palinić (Banja Luka).

Odbornici: Nikola Barišić (Sarajevo), Anto Perkušić (Sarajevo), Dr. Jozo Petrović (Sarajevo), Nikola Dolić (Sarajevo), Ivo Lesić (Žepče), Mijo Kaić (Livno), Ante Gavran (Ljubuški), Mato Palandžić (Vitez).

Odborski zamjenici: Franjo Mihaljinović (Sarajevo), Anto Miličević (Sarajevo), Jozo Banić (Sarajevo), Stipo Raguz (Sarajevo), Krešimir Đurić (Zavidovići), Stipo Matišić (Dolac), Pavo Kopić (Krešovo), Martin Vikić (Breza).

Nadzorni odbor: Predsjednik: Stjepan Janković (Sarajevo), podpredsjednik: Stipo Subašić (Bugojno), tajnik: Dr. Juraj Šutej (Sarajevo).

Odbornici: Ivan Miličević (Sarajevo), Jure Sočo (Sarajevo), Stjepan Smole (Prozor), Matko Meštrović (Kupres), Ivo Kontić (Žepče), Marko Kulier (Fojnica).

B) U SAVEZU UČLANJENE ČITAONICE.

1. Hrvatska čitaonica u Bos. Kostajnici.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

2. Hrvatska narodna čitaonica u Bugojnu.

Upravni odbor: Predsjednik: Stjepan Subašić; podpredsjednik: Dr. Ivo Bubić; tajnik: Ivica Domačinović; blagajnik: Nikola Kovačević; knjižničar: Pavel Gostičić; odbornici: Franjo Winter, Anto Perković; kućni starješina: Ivo P. Pavlović.

Broj članova: utemeljača 32, ostalih 232, ukupno 264.

Čitaonica je osnovana 1900. god. i nema vlastitog doma. Čitaonica goji još i pjevanje i tamburanje. Uz čitaonicu je i biblioteka sa 250 svezaka. Osnivači čitaonice su: Stipan Grgić, Stipo Domačinović, Ivica Subašić, Anto Babić, Augustin Budimir, Ilija Subašić.

3. Hrvatska čitaonica u Busovači.

Nije javila podataka.

4. Hrvatsko pjevačko društvo »Dinara« u Livnu.

Vidi podatke Saveza pjev. društava.

5. Hrvatska čitaonica u Doboju.

Upravni odbor: Predsjednik: Emil Petaković; podpredsjednik: Franjo Ris; tajnik: Adam Pavičić; blagajnik: Zvonko Karlić; odbornici: Rudolf Preisler, Mile Pleša; odborski zamjenici: Srećko Kateć, Iva Pejković; revizori: Mirko Vuletić, Stjepan Filetin, Ibrahim Mujičić.

Broj članova: utemeljača 3, ostalih 60, ukupno 63.

Čitaonica je osnovana: 20. ožujka 1907. i nema vlastitog doma. Uz čitaonicu je i biblioteka sa 610 svezaka. Osnivači čitonice su: Đuro Vojković, Emil Petaković, Petar Ajvazović.

6. Hrvatska težačka čitaonica u D. Mahali.

Upravni odbor: Predsjednik: Vuković Ivo; podpredsjednik: Živković Josip; tajnik: Filipović Marijan; blagajnik: Božić Ilija; knjižničar: Božić Petar; odborski zamjenici: Džoić Ivo, Vincetić Ivo, Jurić Ilija; revizori: Živković Mijo, Bernatović Ivo.

Broj članova: počasnih 2, utemeljača 7, ostalih 72, ukupno 81.

Čitaonica je osnovana: 1920. i nema vlastitog doma. Uz čitaonicu je i biblioteka sa 110 svezaka. Osnivači čitaonice su: Ivo Vuković, Marijan Filipović, Marijan Božić, Pavao Markić, Petar Filipović.

7. Hrvatska čitaonica u Gornjem Vakufu.

Upravni odbor: Predsjednik: Josip Malinar; podpredsjednik: Ivo Šenda; tajnik: Jozo Đikić; blagajnik: Ivica Đikić; odbornici: Anto Matijanić, Ivica Kovačević, Mirko Zelković.

Čitaonica ima 65 članova.

Čitaonica je osnovana: 1900. i nema vlastitog doma. Osnivači čitaonice su: pok. Fra Mijo Batinić.

Hrvatska čitaonica u Gradačcu.

Upravni odbor: Predsjednik: Ivo Müller; tajnik: Augustin Dorney; blagajnik: Salih Hodžić; odbornici: Stjepan Barišić, Sigmund Gris.

Broj članova: 105.

Čitaonica je osnovana 1900. i nema vlastitog doma. Uz čitaonicu je i biblioteka sa 80 svezaka. Osnivač čitaonice je: Vel. gosp. Jurić.

9. Hrvatsko pjevačko društvo »Hrvoje« u Mostaru.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

10. Hrvatska čitaonica u Kiseljaku.

Nije javila podataka.

11. Hrvatska čitaonica u Ključu.

Nije javila podataka.

12. Hrvatska čitaonica u Kotor Varošu.

Nije javila podataka.

13. Hrvatska čitaonica u Kupresu.

Upravni odbor: Predsjednik: Ivo Tomas, učitelj; podpredsjednik: Jandre Rebrina, trgovac; tajnik: Ivo T. Ivančić, trgovac; blagajnik: Dra-

gutin Jurkić, trgovac; odbornici: Tade Kutleša, trgovac, Matko Mešković, trgovac; knjižničar: Stipo Juričević, pekar; revizori: Đordo Spremo, trgovac, Anto Žurić, šumar.

Broj članova: utemeljača 21, ostalih 80, ukupno 101.

Čitaonica je osnovana: 10. veljače 1907. i ima vlastiti don. Uz čitaonicu je biblioteka sa 146 svezaka. Osnivači čitaonice su: Dr. Juraj Veselčić, Stipo Subašić, trg. iz Bugojna.

14. Hrvatsko društvo »Trebižat« u Ljubuškom.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

15. Hrvatsko pjevačko društvo »Majevica« u Tuzli.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

16. Hrvatska čitaonica u Modriču.

Upravni odbor: Predsjednik: Stjepan Kovačević; tajnik Pavo Pejić; blagajnik: Marko Jakovljević; knjižničar: Omer ef. Mehić; odbornici: Andrija Sarvaš, Jozo Šoljić, Miško Baumgartner, Štefo Tomanica.

Broj članova: utemeljača 6, ostalih 73, ukupno 79.

Čitaonica je osnovana 1921. i nema vlastitog doma. Čitaonica goji još tamburanje. Uz čitaonicu je i biblioteka sa 12 svezaka.

17. Hrvatsko pjevačko društvo »Nada« u Banjoj Luci.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

18. Hrvatska čitaonica »Radovan« u Posušju.

Upravni odbor: Predsjednik: Fra Frano Čuturić; podpredsjednik: Jozo Bakula; tajnik: Viktor Bruzda; blagajnik: Frano Busić; odbornici: Mate Kovač, Božo Bakula.

Broj članova: utemeljača 25, ostalih 36, ukupno 61.

Čitaonica je osnovana 12. siječnja 1919. i nema vlastitog doma.

19. Hrvatska čitaonica u Prozoru.

Nije javila podataka.

20. Hrvatsko pjevačko društvo »Rodoljub« u Fojnici.

Nije javila podataka.

21. Hrvatska čitaonica u Sanskom Mostu.

Nije javila podataka.

22. Hrvatska čitaonica u Stocu.

Upravni odbor: Predsjednik: Don Andrija Majić; podpredsjednik: Mehmed Turković; tajnik: Milan Zubac; blagajnik: Zvonimir Putica; odbornici: Mustafa Stranjak, Mustafa Dizdar; knjižničar: Stjepan Trolić; revizori Oskar Šremer, Mato Šenelj.

Broj članova: počasnih 1, utemeljača 9, ostalih 95, ukupno 105.

Čitaonica je osnovana: 1908. i nema vlastitog doma. Čitaonica goji još glazbu. Uz čitaonicu je i biblioteka sa 250 svezaka. Osnivači su: Don Marijan Vujnović, pok. Pavao Štambuk, Ivan Vukasović, Ivan M. Papac, Vidoje S. Vujnović, pok. Ivan Curić, pok. Nikola Prce.

23. Hrvatska čitaonica u širokom Brijegu.

Upravni odbor: Predsjednik: Stjepan Galić, trgovac; podpredsjednik: Dr. Čuturić, o. Mato direktor fra. gim. ; tajnik: Nikola Ostojić, školski upravitelj; blagajnik: Rudolf Milković, trgovac; odbornici: Dragan Mandić, trgovac, Frano Zadro, trgovac, Ivan Slišković, trgovac; odborski zamjenici: Jure Zeljko, kafanar, Adam Topić, trgovac; revizori: Šimun Buntić, trgovac, Vlado Parašća, upr. pošte.

Broj članova: počasnih 1, utemeljača 37, ostalih 33, ukupno 71.

Čitaonica je osnovana 1908. i nema vlastitog doma. Osnivači su: Ivan Krešić, školski upravitelj, Stjepan Gagić, Nikola Ostojić, Dr. Čuturić.

24. Hrvatska muslimanska čitaonica u Tešnju.

Nije javila podataka.

25. Hrvatsko pjevačko društvo »Tomislav« u Duvnu.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

26. Hrvatsko pjevačko društvo »Trebević« u Sarajevu.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

27. Hrvatska čitaonica u Varcar Vakufu.

Nije javila podataka.

28. Hrvatsko pjevačko društvo »Vlašić« u Travniku.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

29. Hrvatsko pjevačko društvo »Zrinjski« u Derventi.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

30. Hrvatsko pjevačko društvo »Zvečaj« u Zenici.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

31. Hrvatsko pjevačko društvo »Zvijezda« u Varešu.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

C) OSTALI ČLANOVI SAVEZA.

Zakladnici: Dr. Abjanić (Imotski, Hrvatska centr. banka (Sarajevo), Zemaljska banka (Sarajevo), Slavenska banka d. d. (Zagreb), Hrv. opći vjer. zavod d. d. (Zagreb), Ivan Posavac (Sarajevo), Dion. društvo za ind. željeznica (Zenica), Bos. d. d. za Elektranu (Jajce), Savez hrv. selj. zadruga (Sarajevo), Industrija d. d. (Sarajevo), Anto Tadić (Tuzla), Eisler i Ortlieb (Zavidovići).

Dobrotvori: Janković Stjepan (Sarajevo), Dr. Jure Šutej, Dr. Niko Andrijašević, Makale Manfred, Damić Andrija, Dr. Spahić Ivan, Ing. Ante Glavina, svi iz Sarajeva.

Utemeljitelji: Majstorović Ivan, Vujičić Ivan, Krešić Nikola, Meštrić Josip, Dr. Čabrajić Luka, Petrović Ignacije, Stuparić Ante, Đebić Aleksa, Miličević Ivan, Dr. Subašić Ivan, Dr. Badovinac Ilija, Jure Soče, Čorić Nikola, Čolić Jozo, Petrović Božo, Kahn Đuro, Barišić Nikola, Finzi Leon, Fra Marijan Marić, Klen Bernard, Mirko Komosar, Dragutin Jurić, Leon I. Lewi, Pero Šarić, Jozo Koletić, Vinko Grgić, Franjo Kolak, svi iz

Sarajeva, i Dr. Smoljan Bariša, (Mostar), Dr. Ivo Ghey (Zenica), Doko Dragutin (Zenica), Dicca Petar (Konjic), Lubin Nikola (Tuzla), Pranjić Rafael (Tuzla), Mato Pranjić (Tuzla), Nikola Jarak (Sarajevo), Anto Odić (Sarajevo), Drago Poznić (Sarajevo), Katarina Tadić (Tuzla).

II. U Savezu neučlanjene hrvatske čitaonice.

1. Hrvatska čitaonica u Bijeljini.

Nije javila podataka.

2. Hrvatska čitaonica u Bos. Brodu.

Nije javila podataka.

3. Hrvatska čitaonica u Bos. Bubici.

Upravni odbor: Petar Andelić, župnik; podpredsjednik: Jozo Mažar; tajnica: Anka Abramović; blagajnik: Imbro Lončarević; odbornici: Janko Borošić, Omer Torić, Ivo Panić, Dominik Mišić; revizori: Ferdo Franković, Juro Bičanić.

Broj članova je ukupno 33.

Čitaonica je osnovana 1. siječnja 1904. i nema vlastitog doma. Čitaonica goji još tamburanje. Uz čitaonicu je i biblioteka sa 130 svezaka. Osnivači čitaonice su: Marko Vučinić i Juro Naglić.

4. Hrvatska čitaonica u Brezi.

Upravni odbor: Predsjednik: Martin Vikić, gostioničar; podpredsjednik: Šimo Kokor, tokar; tajnik: Dragutin Zdarilek, hotelijer; blagajnik: Marijan Čajkušić, sklad. pomoćnik; odbornici: Barkić Ivo, kopač, Čondrić Pero, predradnik, Grgić Ivo, sud. nadstojnik; odborski zamjenici: Alaupović Anto, predradnik, Vukadin Ivo, viši rud. nadstojnik; revizori: Vavra Emil, rač. oficijal, Brož Ivan, rud. viši nadstojnik.

Broj članova je: utemeljača 3, ostalih 96, ukupno 99.

Čitaonica nema vlastitog doma. Čitaonica goji još i tamburanje. Osnivač čitaonice je Josip Tomić, rud. podčinovnik.

5. Hrvatska čitaonica u Čapljini.

Upravni odbor: Predsjednik: Fra Veselko Milas; podpredsjednik: Andrija Pehar; tajnik: Franjo Storelli; blagajnik: Pavo Krasić; knjižničar: Pero Jurković; odbornici: Vladimir Vidić, Šimun Kapetanović, Drago Putica, Nikica Jakiša.

Broj članova je 72.

Čitaonica je osnovana: 1907. i nema vlastitog doma. Uz čitaonicu je biblioteka sa 30 svezaka.

6. Hrvatsko pjevačko društvo »D o b o r« u Bos. Šamcu.

Nije javilo podataka.

7. Hrvatska čitaonica u Docu kod Travnika.

Nije javila podataka.

8. Hrvatska čitaonica u Glamoču.

Nije javila podataka.

9. Hrvatski klub u Sarajevu.

Upravni odbor: Predsjednik: Dr. Ivica Spahić; podpredsjednik: Dr. Rudolf Mateša; tajnik: Mustafa Čelić; blagajnik: August Braun; odbornici: Franjo Mihajlinović, Anto Tandarić, Dr. Ilija Badovinac, Antun Odić, Ivan Nikolić; domaćin: Jaroslav Marašek.

Broj članova je oko 430.

Čitaonica je osnovana: 1904. i nema vlastitog doma. Uz čitaonicu je i biblioteka sa preko 2000 svezaka.

10. Hrvatska čitaonica u Konjicu.

Nije javila podataka.

11. Hrvatska narodna čitaonica »R a d o v a n« u Kreševu.

Upravni odbor: Predsjednik: Šunjić Mato; podpredsjednik: Karlović Frano; tajnik: Misilo Ladislav; blagajnik: Misilo Petar st.; odbornici: Strukić Niko, Krešić Marko, Misilo Frano, Ćorić Stjepan.

Broj članova: počasnih 2, utemeljača 6, ostalih 92, ukupno 100.

Čitaonica je osnovana: 1900. i ima vlastiti dom. Čitaonica goji još i tamburanje. Uz čitaonicu je i biblioteka sa 170 svezaka. Osnivači čitaonice su: Dr. Daniel Ban, Gregor Vuković.

12. Hrvatska čitaonica u Nevesinju.

Upravni odbor: Predsjednik: Nikola Precca; podpredsjednik: Matan Perković; tajnik: Asim Fehimović; odbornici: Dr. Smajlbeg Gradaščević, Ivan Karačić, Arifbeg Pašić; revizori: Šućrija Pekušić, Ferdinand Zdiara.

Broj članova: počasnih 1, dobrotvora 4, ostalih 41, ukupno 46.

Čitaonica je osnovana: 16. svibnj 1911. i nema vlastitog doma. Čitaonica vodi još tamburaški zbor, povjereništvo Hrvat. Matice i povjereništvo »Napretka«. Uz čitaonicu je i biblioteka sa 92 sveska.

Osnivači su: Gašpar Precca, Matan Perković, Dr. Ilija Badovinac, Nikola Precca, Don Marijan Kalava, Jeronim Gelineo.

13. Hrvatska čitaonica u Novom Sarajevu.

Upravni odbor: Predsjednik: Stjepan Raguz; podpredsjednik: Franjo Noršić; tajnik: Ivan Majstorović; blagajnik: Karlo Cihlar; odbornici: Ivan Deba, May Franjo, Stjepan Tusum, Stjepan Vuletić, Ljubo Konjevod. odborski zamjenici: Vasilj Manas Ernst, Jüttner Srećko; revizori: Dolnic Franjo, Ginal Franjo; knjižničar: Bičanić Stjepan.

Broj članova: utemeljača 2, ostalih 356, ukupno 358.

Čitaonica je osnovana: 8. ožujka 1921. i nema vlastitog doma. Čitaonica goji još tamburanje. Uz čitaonicu je i biblioteka. Osnivači čitaonice su: župnik Ante Alaupović i radnici Hrvati.

14. Hrvatska čitaonica u Odžaku.

Nije javila podataka.

15. Hrvatska čitaonica u Prnjavoru.

Upravni odbor: Predsjednik: Hinko May; podpredsjednik: Franjo Kurjaković; tajnik: Josip Bezjak; blagajnik: Ivan Radošević; odbornici: Stjepan Domijan, Tone Znidaršić, Antun Klepac.

Broj članova: utemeljača 4, ostalih 92, ukupno 96.

Čitaonica je osnovana: 190ö. i nema vlastitog doma. Uz čitaonicu je i biblioteka sa 268 svezaka. Osnivači su: Miroslav Hernla pok., o. Andrija Segedi, Stjepan Domijan, Tone Znidaršić, Mijo Šimunović, Terezija Ciprijan, Ivan Radošević, Jakov Barbarić.

16. Hrvatsko pjevačko društvo »Slavuj« u Trebinju.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

17. Hrvatsko pjevačko društvo »Tomašević« u Jajcu.

Vidi podatke kod Saveza pjev. društava.

18. Hrvatska čitaonica u Vitezu.

Upravni odbor: Predsjednik: Pavao Bilić; podpredsjednik o. Fra Mile Bešker; tajnik: Mato Palandžić; blagajnik: Ludvig Janko; odbornici: Stjepan Sorić, Josip Kosić, Pero Pavlović, Pero Čerkez, Dragutin Šimić.

Broj članova je oko 100.

Čitaonica je osnovana 1920. i ima vlastiti dom u gradnji.

19. Hrvatska čitaonica u Zavidoviću.

Nije javila podataka.

20. Hrvatska čitaonica u Zvorniku.

Nije javila podataka.

21. Hrvatska čitaonica u Žepču.

Nije javila podataka.

Hrvatska pjevačka i glazbena društva u Bosni i Hercegovini.

I. Savez hrvatskih pjevačkih i glazbenih društava za Bosnu i Hercegovinu.

A) UPRAVNI ODBOR SAVEZA U SARAJEVU.

Predsjednik: Dr. Egon Zahradka, (Sarajevo);
I. podpredsjednik: Dr. Dragutin Filipović, (Travnik);
II. „ Dr. Bariša Smoljan, (Mostar);
III. „ Dr. Ivo Lastrić, (Sarajevo);
I. tajnik: Dr. Ivica Subašić, (Sarajevo);
II. „ Dr. Ivo Ghey, (Zenica);
I. blagajnik: Anto Odić, (Sarajevo);
II. „ Ivica Pervan, (Tuzla);
I. pjevački referent: Nikola Čorić, (Sarajevo);
II. „ „ Anto Matišić, (Mostar).

Odbornici: Adam Sigal (Sarajevo), Franjo Petrović (Sarajevo), Mirko Rarugijevicz (Sarajevo), Josip Tomljenović (Sarajevo), Nikola Zadro (Banja Luka), Mijo Marbach (Brčko), Dr. Ivo Tudor (Livno), Jozo Poljaković (Vareš).

Odborničkí zamjenici: Josip Fleger (Sarajevo)' Ivo Franchiny (Sarajevo), Anto Banić (Sarajevo), Stjepan Milošević (Sarajevo), Josip Krsnik (Trebinje), Mato Livančić (Jajce), Niko Pavlović (Bihać), Ivica Vlašić (Gradiška).

Nadzorni odbor: Predsjednik: Dr. Rudolf Mateša (Sarajevo); podpredsjednik: Dr. Pero Mitrović (Derventa); tajnik: Jure Filipović (Sarajevo); Odbornici: Ivan pl. Durbešić (Sarajevo), Niko Krešić (Sarajevo), Fra Mijo Ćuić (Duvno), Perica Perković (Travnik), Mato Rimac (Mostar), Bogoljub Aman (Tuzla).

B) DRUŠTVA UČLANJENA U SAVEZU.

1. Hrvatsko pjevačko-glazbeno društvo »Hrvoje« u Mostaru.

Upravni odbor: Predsjednik: Dr. Bariša Smoljan; podpredsjednik: Mato Rimac; tajnik: Ivan Jakić; blagajnik: Adolf Belobrk; Odbornici: Martin Suton, N. Suton, Dr. Bulat, Komljenović Pavo, Mijan Rudolf, Davorin Ciligar; zborovoda: Anto Matišić.

Broj članova: Počasnih 2, utemeljača 34, izvršujućih 46, podupirajućih 248, ukupno 330.

Društvo je osnovano 1888. i nema vlastitog doma. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka.

2. Hrvatsko pjevačko društvo »Majevica« u Tuzli.

Upravni odbor: Predsjednik: Ante Tadić.

Društvo ima oko 200 članova. Društvo je osnovano 1912. g. i nema vlastitog doma. Društvo goji pjesmu. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka.

3. Hrvatsko pjevačko tamburaško društvo »Tomislav« u Duvnu.

Upravni odbor: Predsjednik: O. fra Mijo Ćuić; podpredsjednik: Ivica A. Batinić; I. tajnik: Danijel Stipić; blagajnik: Tadija Lerota; Odbornici: Daniel Tadić, Mato Zvonar, Stipo Marković; knjižničar: Vinko Baraban; kućni domaćin: Stjepan Delać.

Broj članova: Počasnih 5, utemeljača 82, izvršujućih 73, ukupno 160.

Društvo je osnovano 1900. i ima vlastiti dom. Društvo goji pjesmu, a uz ovu još i tamburanje. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka sa 581 svezaka.

Osnivači društva su: O. Fra Ljudevit Radoš, pok. Anto Bašić, pok. Anto Batinić, Ilija Zrno, Ivan Jezildžić, pok. Stipo Jezildžić, pok. Marko Rubić i Mihovil Čolić .

4. Hrvatsko pjevačko društvo »Trebević« u Sarajevu.

Upravni odbor: Predsjednik: Dr. Ivan Pavičić, advokat; I. podpredsjednik: Niko Popović, državni odvjetnik u m.; II. podpredsjednik: Franjo Petrović; I. tajnik: Josip Tomljenović; II. tajnik: Kamilo Milošević, želj. činovnik; I. blagajnik: Josip Šušteršić, blagajnik tvornice pokućstva; odbornici: Josip Šober, nadsavjetnik, Dragutin Šantek, bačvar želj. rad., Anto Banić, gostioničar, Stjepan Milošević, š. činovnik, Stjepan Barišić, poslovođa i Ivan Perković; upravitelj kuće: Rajmund Hackl, polic. činovnik; pjevački referent: Miho pl. Ragočevicz, pošt. činovnik; revizori:

Gustav Vodvarka, pol. činovnik, Dragutin Šešelj, sudski oficijal; nastojnik čitaonice: Ivan Andrić, tipograf; arhivar: Franjo Fleger, pismoslikar; knjižničar: Dragutin Kramarić; bajraktar: Leo Martinek; zborovoda: Dr. Ivo Lastrić, želj. činovnik.

Broj članova: Počasnih 6, utemeljača 169, izvršujućih 90, podupirajućih 577, ukupno 832.

Društvo je osnovano 1894. i ema vlatitog doma. Društvo goji pjesmu. Uz društvo je i društvena čitaonica. Osnivači su: Đuro Vrignanin, Marko Šešelj, Mato Pitić, Franjo Baković, Gavro Pavičić, Jozo Udovičić, Ivan Škomerza, Anto Palandžić i zborovoda Nikola Pissenberger.

5. Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo »Vlašić« u Travniku.

Upravni odbor: Predsjednik: Mato Budimirović, trgovac; podpredsjednik: Dr. Dragan Filipović, advokat; I. tajnik: Perica Perković, bankovni činovnik; II. tajnik: Jozo Babić, činovnik sreske bolesničke blagajne; blagajnik: Antun Andres, bankovni ravnatelj; odbornici: Srećko Božić, trgovac, Stanko Čović, stolar, Ivo Djebić, trgovac, Ivan Grgić, trgovac, Moise Konforti, trgovac, Anto Malić, pekar; pjevački referent: Ivan Topalović, učitelj; revizori: Rafael Mostić, koncipient, Mr. Z. Slavko Župan, ljekarnik; knjižničar: Mato Perković, poštanski činovnik; bajraktar: Dragutin Vlahović, trgovac; kućedomaćin: Marko Alaupović, trgovac; zborovoda: Dr. Dragan Mikuš, sudac.

Broj članova: Počasnih 4, utemeljača 31, izvršujućih 55, podupirajućih 284, ukupno 374.

Društvo je osnovano 1899. i nema vlastitog doma. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka sa oko 500 svezaka. Osnivači društva su: pok. Ivo Budimirović, župnik Stanko Šalković.

6. Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo »Zvečaj« u Zenici.

Upravni odbor: Predsjednik: Dr. Ivo Gey; I. podpredsjednik: Fra Alojzije Perčinlić; II. podpredsjednik: Nikola Krolić; I. tajnik: Josip G. Banfić; II. tajnik: Ivan Antunović; blagajnik: Dragutin Doko; odbornici. Dević Matija, Andrić Ivo, Weiss Adolf, gospoda Hanija ud. Dr. Jurica, Stjepan Hrgić, N. Križan; odborski zamjenici Lipold Franc, Werosta Karlo; pjevački referent: Pero Konić; zborovoda: Fra Ratimir Blažević.

Broj članova je oko 300.

Društvo nema vlastitog doma. Društvo goji pjesmu, a uz ovu još tamburanje. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka sa oko 1000 svezaka.

7. Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo »Zvijezda« u Varešu.

Upravni odbor: Predsjednik: Ljubomir Crvenković; podpredsjednik: Filip Andrić; tajnik: Josip Buljaković; blagajnik: Ilija Dugonjić; odbornici: Antun Zloušić, Ivan Pejčinović, Andrić Stjepan, Alojzije Gavran, Marko Brgjanović, Josip Androjević.

Broj članova: Počasnih 5, utemeljača —, izvršujućih 14, podupirajućih 92, ukupno 111.

Društvo je osnovano 1894. god. i nema vlastitog doma. Društvo goji pjesmu, a uz ovu još i tamburanje. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka.

C) OSTALI ČLANOVI »SAVEZA« HRVATSKIH PJEVAČKIH DRUŠTAVA U B. I H.

Zakladni članovi: Dr. Ilija Abjanić, liječnik (Imotski).

Dobrotvori: Stjepan Janković, profesor, Dr. Juraj Šutej, advokat, Dr. Srećko Perišić, advokat, Dr. Niko Andrijašević, advokat, Manfredo Makale, novinar, Andrija Damić, veletržac, Dr. Ivan Spahić, svi iz Sarajeva.

Utemeljitelji: Ivan Vujičić, željezn. činovnik, Nikola Krešić, rač. nadsavjetnik, Dr. Ivica Subašić, sudac, Anto Odić, profesor, Aleksa Debić, bažd. nadzornik, Nikola Barišić, cipel. majstor, Đuro Kahn, poduzetnik, Josip Meštrić, financ. nads., Ante Stuparić, nadinžinjer, Dr. Luka Čabrajić, Dr. Ignacije Petrinić, bank. direktor, Ivan Majstorović, željezn. kanc., Dragutin Smojver, privatni činovnik, Ivan A. Miličević, savjetnik, Dr. Ilija Badovinac, adv. kandid., Jure Soče, Nikola Čorić, profesor, Božo Petrović, trgovac, svi iz Sarajeva; Dr. Bariša Smoljan, adv. kandid. (Mostar), Dr. Nine Subašić, advokat, Dr.Sulejman Alešković, advokat, Dr. Dragan Turković, državni odvjetnik, Dr. Milan Makanec, advokat, Dr. Dragutin Filipović, advokat, Dr. Anto Đebić-Marušić, advokat, Stanko Jelinović, trgovac, Franjo Lipski, knjižar, Braća Mato i Juro Budimirović, veletrgovina, Marko Alaupović, trgovac, Srećko Božić, trgovac, Antun Andres, bank. direktor, Jozo Babić, trgovac, Perica Perković, bank. činovnik, Slavko Župan, apotekar, Ivo Grgić, trgovac, svi iz Travnika; Dr. Ivo Ghey, advokat, Zenica, Dragutin Doko, bank. direktor, Zenica, Jozo M. Čolić, trgovac, Vareš.

II. U Savezu još ueučlanjena društva.

1. Hrvatsko pjevačko i glazbeno društvo »Dinara« u Livnu.

Upravni odbor: Predsjednikk: Jako J. Tadić; podpredsjednik: Jozo Tiboglav; tajnik: Žarko Vlaho; blag.: Ljubo Omrčenović; arhivar: Dane Džalto; knjižničar: Ilija Deronja; odbornici: Pero Ćubela, Nikica S. Tadić, Tade Vujanović i Ivo Grgić; odborski zamjenik: Mijo T. Dolić; revizori: Mato M. Kaić i Tade J. Sučić.

Broj članova je ukupno 178 od toga izvršujućih članova: pjevačica 14, pjevača 26.

Čitaonica je osnovana 1891. godine, a pjevačko društvo 1895. god. Društvo ima vlastiti dom. Društvo ima mješoviti zbor, tamburaški, te zbor puhalačkih instrumenata. U društvu je i čitaonica. Biblioteka ima 378 svezaka.

2. Hrvatsko društvo »Dobor« u Bos. Šamcu.

Nije spremilo podataka.

3. Hrvatsko pjevačko društvo »Hrvat« u Brčkom.

Upravni odbor: Predsjednik: Dr. Mirko Kudrnaček; podpredsjednik: Lovro Anđić; tajnik: Otto Koch; blagajnik: Dragutin Henich; odbornici: Josip Graholski, Branko Pandić, Pero Bartolome; odborski zamjenici: Viktor Sečkar, Pavo Tutić; revizori: Anto Kuna; zamjenici revizora:

Stjepan Vučenić; knjižničar: Ivan Zirdum; zborovođa: Dr. Mirko Kudrnaček.

Broj članova: Izvršujućih 30, podupirajućih 200, ukupno 230.

Društvo je osnovano 1896. i nema vlastitog doma. Društvo goji pjesmu, a uz ovu još i tamburanje. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka sa 974 svezaka. Osnivači društva su: gg. Anto Komljenović, Ivo Kamenjašević i Marijan Ilišević.

4. Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo »Krajišnik« u Bihaću.

Upravni odbor: Predsjednik: Dane Čubelić; podpredsjednik: Muhamedbeg Ibrahimpašić; tajnik: Ivica Alivojvodić; blagajnik: Ivan Meaški; odbornici: Sukić Živko, Ivković Jakov, Ritz Zvonko, Kovač Nikola. Soudil Josip, Pavlović Niko, Silberstein Leon, Strečko Ferdo, Ivica Milinković; knjižničar: Slavko Furdek; zborovođa: Bayer.

Broj članova: Izvršujućih 16, podupirajućih 270, ukupno 286.

Društvo je osnovano 1897. i ima vlastiti dom. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka sa oko 1000 svezaka. Osnivači društva su: pok. Jozo Ivković, pok. Jozo Sukić, pok. Stipo Ivković, rahmetli Biščević, Pero Čubelić i Petar Vidović.

U slučaju razlaza ili fuzioniranja s kojim drugim društvom, sav pokretni i nepokretni imetak sa svom gotovinom pripada hrv. prosvjetnom i kulturnom društvu »Napredak«.

5. Hrvatsko pjevačko društvo »Nada« u Banjoj Luci.

Upravni odbor: Predsjednik: Dr. Filip Čondrić, advokat. perovođa; podpredsjednik: ing. I. Viličić; I. tajnik: Mirko Crneković; II. tajnik: Zvonimir Budimir; I. blagajnik: Vinko Malvić; II. blagajnik: Josip Sertić; odbornici: Filip Filipović, Jure Matunović, Marijan Pašalić i Luka Matijević; odborski zamjenici: Mato Skorup, Anto Vidović, Franjo Berković i Pavo Jugat; revizori: Jure Smicon i Dragutin Budak; zamjenici revizora: Pero Balvanović i Dragutin Mešeg; bajraktar: Stjepan Jurević; zamjenik: Jozo Grgić; zborovođa: Mikšić Maks.

Proj članova: Počasnih 2, utemeljača 58, izvršujućih 56, podupirajućih 461, ukupno 571.

Društvo je osnovano 1898. i nema vlastitog doma. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka sa 300 svezaka.

6. Hrvatsko pjevačko društvo »Posavac« u Bos. Gradišci.

Nije spremilo podatke.

7. Hrvatsko pjevačko društvo »Rodoljub« u Fojnici.

Nije spremilo podatke.

8. Hrvatsko pjevačko-glazbeno društvo »Slavulj« u Trebinju.

Upravni odbor: Predsjednik: Josip Krsnik, bankovni direktor; podpredsjednik: Hakija Hadžić, dir. gimnazije; tajnik: Marin Selak, trgovac blagajnik: Marin Selak, trgovac; odbornici: Josip Kobasica, sudija, Ivan Venier, obrtnik, Antun Storrelli, grad. nadglednik; odborski zamjenici: Pavao Venier, obrtnik, Antun Narotti, kolar; arhivar: Jozo Kvesić, nadgruntovničar; revizori: Nikola Žeravica, urpavitelj osn. škole, Julio Boić, bank. činovnik; kućedomaćin: Nikola Sambrailo, prof. trg. škole; bajraktar: Vlaho Spiletak, trgovac.

Broj članova: Počasnih —, utemeljača 120, izvršujućih 14, podupirajućih —, ukupno 134.

Društvo je osnovano 1891. i nema vlastitog doma. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka sa 800 svezaka.

9. Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo »Tomašević« u Jajcu.

Upravni odbor: Predsjednik: Fra Ante Jurić, župnik; podpredsjednik: Mato Livančić, nadporeznik; tajnik: Drago Livančić; blagajnik: Nikola Bilić; odbornici: Ante Filipović, Peroo Matekalo, Petar Peršić, Tadija Čavar; revizori: Božo Vujević, Jakov Filipović.

Broj članova: ukupno 240.

Društvo je osnovano 1900. i ima vlastiti dom. Društvo goji pjesmu, a uz ovu i tamburanje. Uz društvo je i društvena čitaonica. Osnivači su: Mijo Bilan, Jozo Filipović, Cvitko Matekalo i Pero Vukadin.

10. Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo »Trebižat« u Ljubuškom.

Upravni odbor: Predsjednik: Ante Gavran; podpredsjednik: Ante Čilimović; tajnik: Veseljko Mostarčić; upravitelj: Franjo Madirazza; blagajnik: Josip Papo; knjižničar: Mirko Rogić; odbornici: Nikola Džamonja, Ante Madirazza, Jakov Anić, Mehmed ef. Konjhodžić.

Broj članova: ukupno 110.

Društvo je osnovano 1900. i nema vlastitog doma, ali ima besplatne prostorije u zgradi Ante Gavrana. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka sa 156 svezaka. Osnivači društva su: Franjo Luburić, trgovac.

11. Hrvatsko pjevačko-glazbeno društvo »Zrinski« u Derventi.

Upravni odbor: Predsjednik: Marko Starčević, sudija; podpresjednik: Ibrahim Omeragić, bankovni činovnik; tajnik: Dragutin Trach, gruntovničar; blagajnik: Pajo Krpan, financijski nadglednik; odbornici: Slavica Mitrović, supruga sud. savjetnika, Josefina Topalović, Franjo Boras i Marko Šajnović; revizori: Dr. Klement Čubranić, odvjetnik, Lidia Feldschar, supruga želj. nadinžinjera; zborovođa: Veljko Cesarević, učitelj vještina.

Broj članova: Počasnih 8, utemeljača 33, podupirajućih 64, ukupno 105.

Društvo je osnovano 1. rujna 1920. i nema vlastitog doma. Društvo goji pjesmu, a uz ovu još i tamburanje. Uz društvo je i društvena čitaonica i biblioteka sa oko 200 svezaka. Osnivači društva su: Dr. Aurel Kudrna, Dr. Mirko Orašnić, Dr. Pero Mitrović, Anto Odić, profesor, Anto Matišić, Dane Matijević.

Savez Hrvatskih Seljačkih Zadruga za Bosnu i Hercegovinu.

Zadruga sa ograničenim jamstvom.

Aleksandrova ulica broj 52. — Telefon: 801. Č = 1181.

Prema članku 3. Saveznih pravila zadatak je Saveza, da na temelju uzajamnosti združi sve hrvatske seljačke zadruge u Bosni i Hercegovini kao svoje članove u jedno kolo, da zastupa i unapreduje njihove moralne i materijalne interese i ciljeve, napose veresiju, gospodarstvo, opću privredu, da širi zadrugarsku misao, te daje smjer zadrugarskom radu i djelovanju.

Savez je osnovan dne 19. studenoga 1919.

I. Ravnateljstvo Saveza:

Predsjednik: Dr. Luka Čabrajić, gradski fizik u Sarajevu.

Zamjenik predsjednika. Ante Tandarić, profesor u Sarajevu.

Članovi: Dr. Josip Andrić, gospodarstveni savjetnik u Sarajevu.
Vidak Babić, posjednik u Rodoču
Nikola Belančić, rudarski nadsavjetnik u Sarajevu.
Omer ef. Đurić, posjednik i predsjednik hrvatsko-muslimanske zemljoradničke zadruge u Ljubinju.
Vlado Herceg, posjednik i blagajnik hrv. selj. zadruge u Humcu-Ljubuškom.
Stjepan Janković, povjerenik za ishranu u miru i narodni poslanik u Sarajevu.
Fra Miron Kozinović, župnik u Ovčarevu.
Fra Jozo Markušić, gvardijan u Jajcu.
Fra Žarko Pehar, predsjednik hrv. selj. zadruge u Širokom Brijegu.
Mihajlo Rebba, posjednik i trgovac u Brčkom.
Fra Ilija Rozić, župnik u Drinovcima.
Juraj Soče, ravnatelj Saveza hrv. selj. zadruga za B. i H.
Mato Špionjak, težak i narodni poslanik u Grebnicama.
Eduard Stöger, poljopr. nadsavjetnik u m. u Sarajevu.
Stjepan Subašić, posjednik i trgovac u Bugojnu.
Mato Zubac, posjednik u Čitluku.
Havelka August, poljoprivredni nadsavjetnik u. m.

Nadzorni odbor Saveza:

Predsjednik: Dr. Ilija Badovinac, povjerenik za trgovinu i obrt u m. u Sarajevu.

Članovi: Fra Urban Barišić, župnik u Međugorju.
Nikola Precca, posjednik i trgovac u Nevesinju.
Juraj Veselčić, upravitelj nadbisk. dobara u sv. Filomeni.

U Savezu učlanjene zadruge.

Zadruga u Bilaju (Travnik) 115 zadrugara, zadruga u Blagaju (Mostar), 480 zadrugara, zadruga u Blizancima Mostar), 80 zadr., zadruga u Brajkovićima (Travnik), 125 zadr., zadruga u Brestovu (Fojnica), 202 zadrugara, zadruga u Bugojnu težačka (Bugojno), 151 zadrugar, zadruga u Brusnici Vel. (Derventa), 33 zadrugara, zadruga u Busovači, (Fojnica), 229 zadrugara, zadruga u Burmazi (Stolac), 46 zadrugara, zadruga u Čapljini (Stolac), 43 zadrugara, zadruga u Čerinu (Mostar), 397 zadrugara, zadruga u Čitluku (Mostr), 194 zadrugara, zadruga u Debeljacima (Banja Luka), 50 zadrugara, zadruga u Dol. Dolini (Bos. Gradiška), 111 zadr. u Devetini (Prnjavor), 30 zadrugara, zadruga u Domaljevcu (Gradačac), 214 zadrugara, zadruga u Drežnici hsz. (Mostar), 249 zadrugara, zadruga u Bos. Dubici (B. Dubica), 118 zadrugara, zadruga u Gor. Dubici (Gradačac), 56 zadrugara, zadruga u Kat. Dubravi (Tuzla), 57 zadrugara, zadruga u Foči k. Derv. (Derventa), 90 zadrugara, zadruga u Fojnici k. Kis. (Fojnica), 142 zadrugara, zadruga u Gradnićima (Mostar), 303 zadrugara, zadruga u Grebnicama (Gradačac), 99 zadrugara, zadruga u Gučoj Gori (Travnik), 135 zadrugara, zadruga u Gorici k. Ljubuš. (Ljubuški), 123 zadrugara, zadruga u Gorici k. Livna (Livno), 914 zadrugara, zadruga u Gorici k. Brčke (Brčko), 51 zadrugar, zadruga u Grudama (Ljubuški), 222 zadrugara, zadruga u Garevcu (Gradačac), 59 zadrugara, zadruga u Gradcu (Stolac), 126 zadrugara, zadruga u B. Gradiški (B. Gradiška), 65 zadrugara, zadruga u Humcu-Ljubuški (Ljubuški), 647 zadrugara, zadruga u Dol. Hrasnu (Stolac), 40 zadrugara, zadruga u Gor. Hasići (Gradačac), 58 zadrugara, zadruga u Ivanjskoj (Banja Luka), 31 zadrugar, zadruga u Jablanici (Konjic), 79 zadrugara, zadruga u Jajcu (Jajce), 156 zadrugara, zadruga u Ključu (Ključ), 58 zadrugara, zadruga u Konjicu (Konjic), 739 zadrugara, zadruga u Kiseljaku (Fojnica), 124 zadrugara, zadruga u Kraljama (Bihać), 61 zadrugar, zadruga u Komušini (Tešanj), 84 zadrugara, zadruga u Kotor Varoši (Kotor Varoš), 143 zadrugara, zadruga u Kupresu (Bugojno), 194 zadrugara, zadruga u Ljutom Docu (Mostar), 248 zadrugara, zadruga u Ljubinju (Ljubinje), 200 zadrugara, zadruga u Međugorju (Ljubuški), 135 zadrugara, zadruga u Nevesinju (Mostar), 155 zadrugara, zadruga u Neumu (Stolac), 27 zadrugara, zadruga u Orašju na Savi (Brčko), 176 zadrugara, zadruga u Osovi (Žepče), 63 zadrugara, zadruga u Ovčarevu (Travnik), 191 zadrugar, zadruga u Petričevcu (Banja Luka), 168 zadrugara, zadruga u Prozoru (Prozor), 140 zadrugara, zadruga u Potočanima (Derventa), 122 zadrugara, zadruga u Posušju (Ljubuški), 96 zadrugara, zadruga u Potocima hsz. (Mostar), 18 zadrugara, zadruga u Potocima hsz. (Mostar), 124 zadrugara, zadruga u Trudu (Gradačac), 63 zadrugara, zadruga u Rečici zemz. (Stolac), 310 zadrugara, zadruga u Rodoču (Mostar), 80 zadrugara, zadruga u Sasini (Sanski Most), 27 zadrugra, zadruga u Staroj Rijeci (Sanski Most), 140 zadrugara, zadruga u Stocu (Stolac), 124 zadrugara, zadruga u Studencima (Ljubuški, 97 zadrugara, zadruga u Stupu (Sarajevo), 55 zadrugara, zadruga u Kr. Sutjeskoj (Visoko), 485 zadrugara, zadruga u Svilaju (Derventa), 89 zadrugara, zadruga u Širokom Brijegu (Mostar), 523 zadrugara, zadruga u Tišini (Gradačac), 23 zadrugara, zadruga u Dol. Tramošnici

(Gradačac), 37 zadrugara, zadruga u Unkiću (Tešanj), 73 zadrugara, zadruga u G. Vakufu Bugojno), 130 zadrugara, zadruga u Varešu (Visoko), 95 zadrugara, zadruga u Vedrom Polju(Bihać), 23 zadrugara, zadruga u Vidovicama (Brčko), 116 zadrugara, zadruga u Viru (Županjac), 54 zadrugara, zadruga u Vitini (Ljubuški), 766 zadrugara, zadruga u Vitezu (Travnik), 108 zadrugara, zadruga u Gor. Zoviku (Brčko), 99 zadrugara, zadruga u Žabljaku (Tešanj), 105 zadrugara, zadruga u Žegaru (Bihać, 26 zadrugara. Ukupno 13.314 zadrugara.

Kreditna sposobnost Saveza temelji se na jamstvu njegovih zadruga članica, pa kako je svaka zadruga preuzela po pravilima jamstvo za K 4000 po svakom svom članu zadrugaru, to je kreditna sposobnost Saveza na 13.314 zadrugara preko K 52,000.000.

Savez je u vlastitoj zgradi.

Hrvatske obrtničke zadruge u Bosni i Hercegovini.

A) Savez hrvatskih obrtničkih zadruga za Bosnu i Hercegovinu.

zadruga sa ograničenim jamstvom u Sarajevu.

Upravni odbor:

1. Dr. Ilija Badovinac, predsjednik.
2. Franjo Radošević, podpredsjednik;
3. Martin Pastuović;
4. Stipo Vukadinović;
5. Jure Sočo;
6. Stjepan Jankpvić;
7. Dr. Juraj Šutej.

Ostali članovi ravnateljstva (u Sarajevu):

8. Vjekoslav Jelavić;
9. Nikola Belančić;
10. Stjepan Barešić;
11. Franjo Baković;
12. Marko Brđanović.

(Izvan Sarajeva):

13. Nikola Bobinac, bravar. majstor u Travniku;
14. Ivan Kurtović, cipelarski majstor u Mostaru;
15. Dr. Bariša Smoljan, advokatski koncip. Mostar;
16. Nikola Precca, trgovac Nevesinje;
17. Đuro Gavlik, cipelarski majstor Brčko;
18. Dragutin Tabaković, kolarski i kovački majstor, Bugojno;
19. Mavro Merkadić, dir. Hrvat. Banke u Bos. Brodu;
20. Franjo Čengić, bravarski majstor Banjaluka;
21. Jure Budimirović, veletržac Travnik.

B) U Savezu učlanjene zadruge.

1. Hrvatska obrtnička zadruga s. o. j. u Brčkom.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Mihajlo Marbach; zamjenik: Franjo Ilićević; članovi Gustav Tješić, Šima Kolak, Đula Pavičić, Emil Biljan, Đuro Gavlik, Stjepan Skala, Šandor Laj, Milivoj Henich, Ivan Farkaš, Šandor Salaj, Emil Cernjak.

Nadzorni odbor: Mihajlo Rebba, Viljko Burović, Dr. Ante Cebalo, Jozo Vučević, Marko Santovac, Stjepan Popović, Franjo Čerajić.

Poslovoda: Nikola Čuperlović.

2. Hrvatska obrtnička zadruga s o. j. u Gornjem Vakufu.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Ljubović Pero; zamjenik: Čondra Jozo; članovi: Smoljić Ivo, Juričić Marko, Ljubović Dragutin, Kvesa Augustin, Kvesa Jozo.

Nadzorni odbor: Predsjednik: Čukuzija Mehmed; članovi: Matijanić Anto, Tajić Stjepan, Ribičić Ivan, Vučenih Anto.

Zadruga broji 46 zadrugara sa 48 udjela po K 10 sedmično. Svaki zadrugar jamči za svaki upisani udio od 10 K sa K 2080. Zadruga se većim dijelom bavi mutapčijskim proizvodima.

3. Hrvatska obrtnička zadruga sa o. j. u Derventi.

Nije javila podataka.

4. Hrvatska obrtnička zadruga s o. j. u Mostaru.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Dr. Bariša Smoljan; članovi: Ivan Kurtović, Franjo Završnik, Ante Planinić, Janko Kozak, Stojan Šarac, Marijan Vujica, Luka Buljan, Franjo Cigić, Ivan Čolić, Franjo Nibler, Ivan Šunjić, Marijan Suton, Jure Milas, Jure Tokić.

Nadzorni odbor: članovi: Mate Riamc, Dr. Mate Bonačić, Lovro Stojčić, Drago Petrinić, Pavo Komljenović, Stojan Miličević, Davorin Ciliga.

Zadruga broji 366 zadrugara sa 635 udjela po K 10 mjesečno. Svaki zadrugar jamči za svaki upisani udio od K 10 sa K 2080.

5. Hrvatska obrtnička zadruga sa o. j. u Sarajevu.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Aleksa Đebić; zamjenik: Đuro Kalm; članovi: Franjo Hirschler, Franjo Noršić, Ivan Punk, Mihajlo Rezić, Nikola Barišić, Stipo Ključić, Stipo Seremet, Leo Zimmermann, Mihajlo Glicha, Jozo Bilić, Jure Filipović, Drago Poznić, Josip Meštrić.

Nadzorni odbor: Predsjednik: Franjo Radošević; članovi: Ignac Linhard, Mato Orešković, Dragutin Zovko, Josip Belančić.

Zadruga je osnovana 1920. u martu. Zadruga broji 153 zadrugara sa 406 udjela po K 10 sedmično. Svaki zadrugar jamči sa 2080 K za svaki upisani udio.

6. Hrvatska obrtnička zadruga s o. j. u Travniku.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Ivo Snagić; zamjenik: Nikola Brlinac; članovi: Rafael A. Atijas, Rudolf Dusac, Anto Malić, Ivo Tubak, Stipo Jokić, Ivo Kukrić, Mijo Petrović, Konfort Zadik.

Nadzorni odbor: Predsjednik: Babić Jozo; članovi: Dr. Sulejman

Alečković, Dr. Anto Marušić, Mato Jablanović, Božo Šeremet, Anton Schidhard, Anto Karlić.

Broj poslovnih udjela je 911. Zadruga je otpočela radom 7./6. 1920.

7. Hrvatska obrnička zadruga s o. j. u Tuzli.

Ravnateljstvo: Dr. Đuro Horvat; zamjenik: Gotlieb Emanuel; članovi: Franjić Mika, Katić Drago, Fabić Ivan, Štitić Andrija, Samek Liborije, Šunjić Mato, Bekić Alksander, Majer Franjo.

Nadzorno vijeće: članovi: Dr. Šimo Žužić, Tadić Anto, Divković Mijo, Kreitmajer Josip, Burian Rudolf.

Zadruga je protokolirana 24./12. 1921. i ima 61 zadrugara sa 173 udjela po 10 K sedmično. Svaki zadrugar jamči za svaki upisani udio od 10 K sa K 2080.

8. Hrvatska obrtnička zadruga s o. j. u Varcar- Vakufu.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Pavo Ćorić; zamjenik: Anto Dujmušić; članovi: Stjepan Jošinović, Nikola Duvnjak, Anto Iđotić, Marko Vulić, Ivo Marković.

Nadzorni odbor: Predsjednik Cvjetko Svetinović; članovi: Vjekoslav Stipančić, Ivan Mašunjac, Ivo Petrović.

Zadruga je osnovana 9./4. 1922. Zadruga broji 103 udjela.

C) U Savezu neučlanjene zadruge.

1. Hrvatska obrtnička zadruga s o. j. u Bugojnu.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Ferdinand Trontl; zamjenik: Ivo P. Struić; članovi: Marko Grgić, Ivan Kreačić, Ivica Domačinović, Ivo Kovačević, Marko Visković, Ivan Jeret, Ivo M. Struić.

Nadzorni odbor: Predsjednik: Franjo Winter; članovi: Stjepan Subašić, Marko Kolovrat, Niko Anić, Matko Grgić.

Zadruga je osnovana 1920. Zadruga ima 96 upisanih udjela po K 10 sedmično i svaki zadrugar zamči za svaki udio od K 10 sa K 2080.

2. Hrvatska obrtnička zadruga s o. j. u Bos. Brodu.

Nije javila podataka.

3. Hrvatska obrtnička zadruga s o. j. u Banjoj Luci.

Nije javila podataka.

4. Hrvatska obrtnička zadruga s o. j. u Jajcu.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Petar Peršić; zamjenik: Josip Šerbetić; članovi: Jako Bojčetić, Anto Burić, Tadija Čavar.

Nadzorni odbor: članovi: Stipo Ilić, Josip Kovačević, Jako Jaranović-Roša.

Zadruga broji 35 zadrugara sa 75 udjela po K 10 sedmično, a svaki zadrugar jamči za svaki upisani udio od K 10 sa K 2080.

5. Hrvatska obrtnička zadruga s o. j. u Livnu.

Nije javila podataka.

6. Hrvatska obrtnička zadruga s o. j. u Duvnu.

U osnutku.

Hrvatske banke u Bosni i Hercegovini.

1. Hrvatska Centralna Banka za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu.

Čošak Kralja Petra i Preradovića ulice. — Telefon: 332 i 338, interurban 107. Č. = 1019.

Podružnice: Bos. Šamac, Bugojno, Derventa, Mostar, Tuzla i Zenica. Uplaćena dionička glavnica: 30 milijona. Rezerve preko 83 milijona kruna.

Upravni odbor: Predsjednik: Dr. Jozo Sunarić, advokat, Sarajevo. Podpredsjednici: Milivoj Crnadak, glavni ravnatelj Prve hrv. štedonice u Zagrebu i Dr. Ivan Jelinović, advokat, Sarajevo. Članovi: Ahmetaga H. I. Efica, veletržac, Mostar; Robert Liebonfrost, ravn. Prve hrv. šted. Zagreb; Pavao Grgić, trg., Banja Luka; Nikola M. Smoljan, veletržac, Mostar; Franjo Latković, ravnatelj Prve hrv. štedionice, Zagreb; Oskar pl. Somogyi, ravnatelj Musl. Centr. Banke, Sarajevo: Stjepan Subašić, trg., Bugojno; Dr. Mehmed Spaho, tajnik trg. komore, Sarajevo; Dragutin Marek, ravnatelj, Sarajevo; Ivan Vukasović, veletržac, Stolac; Dr. Stjepan Vidačić, ravnatelj, Sarajevo

Nadzorno vijeće: Josip Vancaš-Požeški, gragj. nadsavj. Sarajevo; Ivo Budimirović, trg. Travnik; Dragutin Rittig, Zagreb; Dr. Branko Pliverić, Zagreb; Konstantin Gjebić-Marušić, posjednik. Travnik.

Ravnatelj: Marek Dragutin, Kovačići 5. T. 631.

Upravljajući ravnatelj: Dr. Vidačić Stjepan, Kralja Petra ul. 17.

U godini 1921. čisti dobitak iznaša K 2,702.920.08, a podijeljena je dividenda od 5% i superdividenda od 4%.

2. Hrvatska Poljodjelska Banka d. d., Zagreb, podružnica Sarajevo.

Aleksandrova ul. 52. — Telefon: 218. Č = 1041.

Dionička glavnica: 20 milijona kruna. Rezerve preko 16 milijona kruna. Ravnateljstvo u Zagrebu. Predsjednik: Tremuš Dominik. dr., Podpredsjednici: Antolković Mirko pl. dr. Kiepach Milan pl.

Upravljajući ravnatelj: Cvetko Josip.

Članovi: Broz Mirko, Grahor Stjepan, Kindelen Dragutin, Lenarčić Andrija, Lončarić Nikola, Molnar Stjepan, Strahinšćak Milan, Szentgyörgyi Aleksandar pl., Tuškan Grga, Vancaš Josip pl.

Nadzorni odbor: Predsjednik: Signar Rudolf dr., zamjenik: Burgstaller Janko pl. Remetski.

Članovi: Baranović Mato, Pexider Srića Gustav.

Upravitelj podružnice u Sarajevu: Anto Bobetić.

U 1921. godini polučeni čisti dobitak K 3,689.248.62 i podijeljeno 4% dividende i 8% superdividende.

3. Hrvatska Trgovačka i Obrtnička Banka dioničarsko društvo.

Aleksandrova ulica 65 (Salomova palača). — Telefon: Ravnat. 800, Blag. 802. Č = 1165.

Podružnica: Ljubuški. Dionička glavnica 10 milijona kruna. Rezerve preko 1 milijon kruna.

Upravni odbor: Predsjednik: Dr. Ivan Pavičić, advokat i nar. poslanik, Sarajevo. Podpredsjednik: Stjepan Janković, nar. posl.

Članovi: Josip Cvetko, ravnatelj banke, Zagreb; Ivo Grgić, veletržac, Travnik; Pavao Kubović, upravlj. ravnatelj; I. Posavac, Filip Grubešić, Sarajevo; Nikola Precca, trg., Nevesinje; Franjo Franchiny, gostioničar, Sarajevo; Anto Tadić, veletržac, Tuzla; Jozo Udovičić, trg., Sarajevo; Jozo Banić, ekspeditor, Sarajevo.

Nadzorno vijeće: Dr. Ivo Pilar, advokat, Zagreb; Aleksa Đebić, nadzornik, Sarajevo; Dr. Juraj Šutej, Sarajevo; Vilko Jelić, Sarajevo; Dr. Ignacije Petrinić, upravitelj banke, Zagreb; Stipo Landikušić, Beograd; Ivo Marković, Sarajevo.

Ravnatelj: Pavao Kubović; zamjenik ravnatelja: Vitomir Zubac.

4. Hrvatska Trgovačka banka i štedionica (dioničarsko društvo) u Livnu.

(Protokolirana također njemački, talijanski i francuski). Osnovana 1905. Brzojavni naslov: Komercialbanka.

Dionička glavnica: K 1 milijon u deset hiljada komada na ime glasećih dionica po K 100.—. Tečajna vrijednost dionica K 290.—. (Početna dionička glavnica K 120.000.—, povišena: g. 1910. na K 200 hiljada, zatim g. 1918. na K 400 hiljada i g. 1920. na 1 milijon, a daljnje povišenje na 3 milijona zaključeno je na posljednjoj glavnoj skupštini od 26. ožujka 1922. godine.)

Dividenda: 1909.—1912. po K 8.—; za 1913. K 10.—; za 1914. i 1915. K 8.—; za 1916.—1917. K 15, 14.—; za 1918. K 15.—; od 1919.—1921 po K 20.— t. j. 20%.

Odresci zastaruju iza 5 godina. — 5 dionica daje 1 glas, svakih daljnjih 5 dionica po 1 glas, maksimum 25 glasova.

Tvrtku potpisuju dva člana ravnateljstva ili jedan član ravnateljstva sa činovnikom ovlaštenim na potpisivanje.

Žiro-račun kod Narodne banke SHS., Sarajevo. Broj računa Pošt. štedionice u Sarajevu 4007. Ukupni promet 1921. K 63,202.348.89.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Ivo Đogić; podpredsjednik: Mijo A. Kaić; članovi: Pavo Jazvo, Anto Mamić, Ivo Slipčević, Marko T. Lisica, Pero T. Vrdoljak, Anto Tadić, Čolić, Niko S. Kaić i Anto N. Tadić.

Nadzorno vijeće: Dr. Ivo Tudor predsjednik; Jako P. Sučić, Ivo Kutleša, Mato A. Kaić i Niko S. Tadić. Blagajnik: Niko I. Vrdoljak. Knjigovoda: Josip Đogić.

5. Hrvatska banka d. d. u Travniku.

Osnovana: 1907. godine. Dionički kapital: 5 milijona kruna. Pričuvna glavnica preko 900 hiljada kruna. U 1921. čista dobit 451.345.92 K. Isplaćivala za tu godinu 6% dividende i 4% superdividende.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Mato Budimirović, veletrgovac, Travnik; podpredsjednik: Dr. Milan Makanec, odvjetnik; članovi: Anto J. Filipović, trgovac, Jajce, Petar Jelinović, trgovac, Travnik, Pero Sunarić, trgovac, Travnik, Marko Đebić-Marušić, pukovnik u mr, Travnik, A. Andres, ravnatelj

Nadzorni odbor: Predsjednik: Ivo Snagić, posjednik, Travnik; članovi: Dr. Ilija Badovinac, odvj. perovođa, Sarajevo, Ivan Grgić, trgovac, Travnik.

Podružnice: Bugojno i Jajce.

6. Hrvatska posavska banka d. d. u Brčkom.

Osnovana: 1914. godine. Dionički kapital: 3 milijona kruna. Pričuvna glavnica: 1,080.700. U 1921. čista dobit K 546. 781.82. Isplaćivala za tu godinu: 5% dividende i 7% superdividende.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Ivo Kamenjašević, veleposjednik; podpredsjednik: Ilija M. Živković; članovi: Marijan Ilišević, trgovac, Stjepan Jakčin, Dr. Ivo Kolbe odvjetnik, Anto Komljenović, trgovac, Mihajlo Marbach, trgovac, Mihajlo Rebba, trgovac, Marko Santovac, trgovac, Fra Tvrdojević, župnik, Drenovci.

Nadzorni odbor: Predsjednik: Dr. Ilija Violini, župnik; članovi: Franjo Biljčević, trgovac, Franjo Černić, trgovac, Aleksander Jakčin, trgovac.

7. Hrvatska banka i štedionica d. d. u Banjoj Luci.

Osnovana: 1918. Dionički kapital2 2 milijona kruna. Pričuvna glavnica K 250.000. U 1921. čista dobit K 317.473.58. Isplaćivala za tu godinu: 5% dividende i 3% superdividende.

Ravnateljstvo: Predsjednik: Anto Jović ml., trgovac; podpredsjednik: Emerik Pascolo, hotelijer; članovi: Josip Bajor, Oskar Böckmann, Ante Dragušić, Franjo Čengić, Pavo Grgić, Ivo Jović, Stipo Malbašić, Marija Markzić, Dr. Franjo Nikić, Dr. Marko Rebac.

Nadzorni odbor: Predsjednik: Dr. Savo Pajić; podpredsjednik: Jure Simeon; članovi: Franjo Berković, Niko Ćorić, Božidar Jović, Ladislav Wolf.

8. Hrvatska kreditna banka i štedionica u Bos Brodu.

Nije najavila podataka.

9. Hrvatska banka d. d. u Žepču.

Nije najavila podataka.

10. Krajiška banka u Bihaću.

Nije najavila podataka.

Privremeni

popisa stanovništva u Bosni

(Civilno stanovništvo po

Redni broj	KOTAR	Broj svih prisutnih lica	SPOL	
			Muško	Žensko
1	Sarajevo, grad	60.087	29.593	30.494
2	Čajniče	19.002	9.615	9.587
3	Foča	35.568	17.500	18.068
4	Fojnica	22.316	11.581	10.735
5	Rogatica	32.093	16 520	15 573
6	Sarajevo, seoski kotar	46.289	24.014	22.266
7	Visoko	43.925	22.711	21.214
8	Višegrad	21.063	10.449	10.614
	Okružje sarajevsko	280.534	141.983	138.551
9	Bijeljina	57.915	29.004	28.911
10	Brčko	56.720	28.665	28.055
11	Gračanica	31.889	16.530	15.359
12	Gradačac	56.821	28.892	27.923
13	Kladanj	10.913	5.691	5222
14	Maglaj	28.014	14.532	13.482
15	Srebrenica	27.371	13.885	13.486
16	Tuzla, gradski i industrijalni kotar	13 213	6.628	6.585
17	Tuzla, seoski kotar	56 017	29.026	26.991
18	Vlasenica	28.839	14.991	13.848
19	Zvornik	47.206	24.279	22.927
	Okružje tuzlansko	414.918	212.129	202.789
20	Banja Luka, gradski kotar	16.311	7.927	8.384
21	Banja Luka, seoski kotar	59.638	30 638	28.940
22	Bos. Dubica	27.346	13 949	13.397
23	Bos. Gradiška	45.159	22.727	22.432
24	Bos. Novi	30.650	15.543	15.107
25	Derventa	71.089	35.947	35.082
26	Kotor Varoš	22.060	12 042	10.018
27	Prijedor	45.038	22.974	22 004
28	Prnjavor	49.877	25 386	24 491
29	Tešanj	53.967	27.936	26.031
	Okružje banjalučko	421.105	215 129	205.976
30	Bihać	27.125	13.556	13.569
31	Bos. Krupa	40.596	20.613	19.983
32	Bos. Petrovac	40 579	20.410	20.169
33	Cazin	41 308	20.973	20.371
34	Ključ	29.572	15.554	14.018
35	Sanski Most	37.538	19.382	18.196
	Okružje bihaćko	216.758	110.452	106.306

rezultati

i Hercegovini od 31.-I. 1922.

spolu i vjeroispovijesti.)

VJEROISPOVIJEST							
Pravoslavna	Rimokatolička	Grčkokatolička	Evangelička	Muslimanska	Izraelitska	Druga	Bez konfesije
12.479	18.076	142	454	21.465	7.427	28	16
6.296	12	8	—	12.713	33	—	—
12.746	143	3	1	22.667	8	—	—
610	14.178	6	—	7.533	29	—	—
15.111	525	13	6	16.381	57	—	—
26 031	4.785	14	51	15.277	101	—	1
9.241	12.891	60	13	21.569	150	—	1
10 907	368	2	6	9.636	144	—	—
93 411	51.078	248	531	127.241	7.949	28	18
40.840	1.716	34	1.843	13 005	400	75	2
18.286	22.759	50	58	15.427	139	1	—
13.147	293	15	3	18.403	27	1	—
20.429	17.979	20	6	18.263	124	—	—
3.384	840	—	1	6.628	60	—	—
15.143	1.882	1	2	10.946	11	—	29
13.420	121	2	1	13.791	6	30	—
2.340	3.763	33	199	6.403	470	2	3
7.346	10.035	1	4	38.587	25	1	—
19.138	202	2	6	9.441	49	—	1
26.236	280	6	242	20.307	134	1	—
179.727	59.870	164	2.365	171.201	1.445	111	35
4.231	4.413	134	131	6.918	431	—	3
41.573	15.151	433	118	2.362	1	—	—
22.652	1.485	17	354	2.806	32	—	—
30.872	6.712	284	921	6.347	22	—	1
23.561	1.727	99	19	5.219	25	—	—
24.669	35.585	349	544	9.527	343	12	—
14.155	3.981	42	—	3.875	4	3	—
26.319	4.586	806	35	13.277	43	—	2
28.594	10.832	6.252	832	3.827	17	—	23
24.968	10.549	208	276	17.780	180	1	5
241.594	94.521	8.624	3.230	71.938	1.148	16	34
11.623	3.229	4	12	12.075	182	—	—
26.689	241	1	5	13.656	4	—	—
32.120	1.759	11	31	5.640	16	—	2
9.172	645	2	—	31.479	—	10	—
19.756	1.039	9	6	8.755	7	—	—
23.226	5.087	4	4	9.191	66	—	—
123.586	12.000	31	58	80.796	275	10	2

Privremeni rezultati

popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini od 31.-I. 1922.

(Civilno stanovništvo po spolu i vjeroispovijesti.)

Redni broj	KOTAR	Broj svih prisutnih lica	SPOL	
			Muško	Žensko
36	Bugojno	45.749	23.650	22.099
37	Duvno	23.029	11.689	11.340
38	Glamoč	20.351	10.449	9.902
39	Jajce	32.224	17.073	15 151
40	Livno	42.269	21.212	21.057
41	Prozor	12.438	6.420	6.018
42	Travnik	36.148	18.708	17.440
43	Varcar Vakuf	22.730	12.013	10.717
44	Zenica	28.874	15.521	13.353
45	Žepče	15.577	8.044	7.533
	Okružje travničko	279.389	144.779	134 610
46	Bileća	19.003	9.019	9.084
47	Gacko	13.596	6.714	6.882
48	Konjic	28.450	13.913	13.537
49	Ljubinje	14 414	6 712	7.702
50	Ljubuški	42 001	20.332	21.669
51	Mostar, gradski kotar	16.541	8.082	8.459
52	Mostar, seoski kotar	51.892	25.052	26.840
53	Nevesinje	22.607	10 891	11.716
54	Stolac	34.177	16.332	17.845
55	Trebinje	21.383	10.214	11.169
	Okružje mostarsko	263.064	127.261	135.803
	Bosna i Hercegovina	1,875.768	951.733	924.035

VJEROISPOVIJEST							
Pravoslavna	Rimokatolička	Grčkokatolička	Evangelička	Muslimanska	Izraelitska	Druga	Bez konfesije
14.971	16.450	12	1	14.272	40	2	1
1.101	20.226	—	1	1.693	2	—	—
15.929	1.287	—	2	3.133	—	—	—
15.831	8.032	5	10	8.284	52	8	2
16.362	22.691	2	1	3.206	7	—	—
41	7.950	1	—	4.437	9	—	—
3.976	16.992	23	30	14.700	422	5	—
18.242	2.189	1	1	2.297	—	—	—
200	6.918	14	163	16.352	227	—	—
2.373	7.206	49	168	5.592	189	—	—
94.032	109.941	107	377	73.966	948	15	3
15.606	79	3	—	3.315	—	—	—
8.555	54	—	—	4.981	6	—	—
4.100	9.021	2	14	14.305	6	—	1
8.562	3.909	1	—	1.942	—	—	—
160	39.458	1	—	2.371	11	—	—
4.323	4.148	20	18	7.851	178	2	1
6.201	38.657	2	—	7.032	—	—	—
16.560	896	5	—	5.143	3	—	—
9.037	16.197	12	5	8.861	5	—	—
15.187	602	5	19	5.207	8	355	—
88.351	113.021	51	56	61.009	217	357	2
820.731	440.431	9.225	6.617	586.151	11.982	537	94

Broj 101.955 ex 1922.
St. O.

Sa izvorom
Statistički Odsjek
Sarajevo,

L. S.

suglasno:
Pokrajin. Uprave
18.-10. 1922.

Prijegled

svih godišnjih i sedmičnih sajmova, koji se drže u Bosni i Hercegovini.

Mjesto	Sedmični sajam	Godišnji sajam
Banjaluka:	utorak	Pravosl. Duhovi, i 7, 8., i 9. studenog.
Bjelina	utorak, petak i nedjelja	za marvu 4., 5. i 6. svibnja 6., 7. i 8. studenog.
Busovača	petak	
Bijela		20. srpnja, 27. kolovoza i 20. rujna.
Bugojno	petak	6., 7. i 8. travnja i 18. i 19. i 20. listopada.
Brčka	ponedjeljak	24. lipnja i 4. listopada.
Bihać	ponedjeljak	
Bos. Kostajnica	ponedjeljak	
Bos. Novi	nedjelja	
Bos. Dubica	subota	
Bos. Gradiška	četvrtak	20. rujna.
Bos. Šamac	srijeda	29. lipnja i 18. litopada.
Bos. Brod	petak	5. svibnja te 6. i 17. rujna
Brezovo polje	nedjelja	19. kolovoza.
Čajnica	utorak	
Čapljina	srijeda	
Cazin	petak	5., 6. i 7. svibnja.
Derventa	četvrtak	28.—30. kolov. 18. i 19. list. za konje 25. i 26. ožujka.
Dolnja Tuzla	petak	
Dolnja Mahala		Duhovi, Mala Gospojina i Svi sveti.
Dolnji Vakuf	četvrtak	
Doljani		Mala Gospojina.
Doboj	petak	3., 4. i 5. listopada.
Dubrave		Prav. cvjetna nedjelja.
Fojnica	srijeda	Duhovi.
Foča	subota	Pr. Duh. i 26., 27. i 28. rujna
Gacko	nedjelja	
Gornji Vakuf	srijeda	11., 12. i 13. srpnja.
Gornja Tuzla	nedjelja	

Mjesto	Sedmični sajam	Godišnji sajam
Goražda	četvrtak	
Grahovo	četvrtak	18. kolovoza.
Glamoč	subota	20. i 21. rujna i 7. studenog
Gračanica	petak	7., 8. i 9. travnja.
Gradačac	petak	13. lipnja i 27. rujna.
Jajce	srijeda	11., 12. i 13. listopada.
Jezero	nedjelja	19., 20. i 21. kolovaza.
Kreševo	subota	
Kotor Varoš	nedjelja	
Kiseljak		20. srpnja i 1. kolovoza.
Kladanj	nedjelja	19. i 20. kolovoza.
Krupa	ponedjeljak	
Kupres	ponedjeljak	11.—13. studenog i 12. rujna.
Ključ	subota	3., 4. i 5. listopada.
Kozarac	četvrtak	29. rujna.
Livno	srijeda	29. lipnja, 1. stud. i I. srijeda pvslije cvjet. nedjelje.
Ljubuški	ponedjeljak	6., 7. i 8. prosinca.
Maglaj	srijeda	20., 21. 22. i 23. rujna.
Modrić	utorak	21. stud. i 8. rujna(za marvu)
Mostar	srijeda	
Nevesinje	petak	
Novi Šeher	subota	8. rujna, marv. 29. i 30. lipnja.
Obudovac		11. srpnja, 1. i 27. kolovoza, 20. rujna, 6. travnja, pravosl. cvjetnu nedjelju Uskrs i 10. listopada.
Odžak	četvrtak	15., 16. i 17. kolovoza, 31. listopada i 1. studenog.
Orašje	četvrtak	Velika Gospojina.
Peći	ponedjeljak	
Petrovac	srijeda	27. kolovoza, 3. rujna i 30. listopada.
Posušje	utorak	15. i 16. kolovoza, te 25. i 26. studenog.
Prijedor	petak	2. i 6. kolovoza.
Pilice		14., 15. i 16. listopada.

Mjesto	Sedmični sajam	Godišnji sajam
Prozor	ponedjeljak	Duhovi i 6., 7. i 8. prosinca, 29. rujna.
Prisoje		15. kolovoza i 8. rujna.
Prolog		Velika Gospojina (zbor).
Prnjavor	subota	18.—20. kolovoza i 12. i 13. listopada.
Rahić	nedjelja	Spasovdan
Raško polje		24. lipnja.
Rogatica	ponedjeljak	25. do 28. travnja i 13. i 14. listopada.
Rudo	subota	
Sanskimost	ponedjeljak	19. do 21. kolovoza.
Sarajevo	srijeda	
Srebrenica	ponedjeljak	20. rujna i 30. listopada.
Stari Majdan	nedelja	
Stolac	subota	
Sutjeska	nedjelja	24. lipnja (zbor)
Tešanj	utorak	24., 25. i 26. travnja te 30. i 31. listopada.
Travnik	petak	5., 6. i 7. svibnja.
Trebinje	subota	
Vlasenica	petak	29. rujna.
Velika Kladnša	utorak	
Večići		1. kolovoza za vunu i kostrijet.
Vrnograč	petak	
Varcar-Vakuf	ponedjeljak	8., 9. i 10. rujna, za marvu 21. i 22. studenoga.
Visoko	ponedjeljek	20. i 21. rujna i 1. listopada.
Vareš	ponedjeljak	
Višegrad	srijeda	
Zvornik	ponedjeljak i petak	1., 2. i 3. kolovoza.
Zenica	srijeda	15. i 16. svibnja.
Zepče	petak	15., 16. i 17. kolovoza.
Županjac	ponedjeljak	11. rujna, 27. kolovoza i 11. listopada.

Važniji sajmovi u Hrvatskoj i Slavoniji.

Andrijaševci, 15. kolovoza sajam robe 27. do 29. studenoga sajam marve, a 30. studenoga sajam robe.

Andrijevci, 5. svibnja i 28. kolovoza.

Babina Greda, 21. do 24. travnja i 7. do 10. kolovoza.

Babska, prvi, drugi i treći dan poslije Tijelova (Brašančeva), 7 do 8. rujna.

Banova Jaruga, 1. svibnja i 17. kolovoza.

Berek, (kotar Garešnica), 29. listopada.

Beška, prvu nedjelju po rimok. Velikoj Gospi i prvu nedjelju po rimokat. Blagovijesti

Bizovac, 19. ožujka i 20. rujna.

Bjelovar, (grad), 17. travnja, 19. svibnja, 17. rujna i 20. listopada.

Bošnjaci, 8. do 11. studenoga.

Brod, (grad), 4. do 6. travnja sajam marve, a 7. i 8. travnja robni, 3. do 5. lipnja sajam marve a 6. i 7. lipnja sajam robe, 30. srpnja do 1. kolovoza sajam marve a 2. i 3. kolovoza sajam robe, 22. do 24. studena sajam marve a 25. i 26. studena sajam robe.

Budrovci, 8. svibnja.

Cerna, 15. kolovoza i 26. do 29. rujna.

Cernik, (kotar Nova Gradiška), na dan sv. Linarte, prva nedjelja po rim.-kat. Spasovu, 29. lipnja i 6. studenog.

Čađavica, tri dana prije Spasova, tri dana prije Petrova i tri dana prije Martinja.

Čalma, 26. do 28. ožujka i 6. do 8. studenoga.

Čepin, na prvi dan rimo-kat. Duhova i na 11. studenoga sajam marve a na drugi dan rimo-kat. Duhova i na 21. studenoga sajam robe.

Čerević, 20. i 21. lipnja, 18. do 20. srpnja.

Dalj, 5. svibnja i 30. listopada.

Daruvar, u subotu pred grčko-ist. Bijelu nedjelju, 1. travnja; u subotu po grčko-ist. Spasovu, 27. lipnja, 26. srpnja, 11. kolovoza, u ponedjeljak po rimo-kat. Maloj Gospi i 31. listopada.

Đakovo, 20. do 22. siječnja, 24. do 26. travnja, 24. do 26. srpnja i 26. do 28. listopada.

Donji Miholjac, tri dana prije Cvjetne nedjelje, na sv. Kilijana (8. srpnja), tri dana prije sv. Mihajla (26. rujna).

Donji Rajić, 19. kolovoza.

Dragalić, 29. kolovoza.

Drenovci, 27. do 29. rujna.

Erdevik, 7. do 9. travnja, 7. i 8. srpnja 27. do 29. rujna, 27. i 28. listopada.

Foričanci, 14. do 19. ožujka, pet dana prije Duhova i na Duhovsku nedjelju, 19. kolovoza (1. nedjelja iza sv. Stjep. kralja), 27. listopada do 1. studenoga.

Garčin, 21. lipnja.

Garešnica, 3. srpnja (na Marinje), na trojački rimo-kat. utorak, u ponedjeljak po Anđelskoj nedjelji i 28. listopada.

Đulaves, 3. lipnja i 28. rujna.

Semeljci, 4. do 8. rujna.
Severin, na grčko-ist., Petrovo i slijedeći dan, 22. rujna po Matijevu.
Sikirevci, 16. do 19. rujna.
Sisak, (grad), 3. svibnja, na Spasovo, 14. rujna, 19. studenoga.
Slatina, 19. ožujka, 9. srpnja, 31. kolovoza, 16. prosinca sa marvom, a 21. ožujka, 12. srpnja, 1. rujna i 19. prosinca sa robom.
Soljani, 27. rujna, samo sa robom.
Sokolovac, 15. svibnja (na Sv. Sofiju), 13. srpnja (dan poslije grčko-ist. Petra i Pavla), 26. kolovoza, 22. rujna (dan poslije grčko-ist. Male Gospe.
Sopje, 15. lipnja.
Sotin, u subotu i nedjelju poslije rimo-kat. Spasova, 17. i 18. listopada.
Svilaj, tri dana pred Ime Marije sa marvom i na Ime Marije sa robom.
Slatinski Drenovac, 7. srpnja i 11. rujna.
Suhopolje, 15. i 16. svibnja, 5. do 8. lipnja, 25. do 28. listopada i 24. i 25. studenoga.
Stari Jankovci, 13. i 14. kolovoza.
Stari Mikanovci, 1. travnja.
Stara Pazova, 31. srpnja do 2. kolovoza, 30. listopada do 1. studenoga.
Stari Slankamen, 27. do 29. lipnja.
Stara Gradiška, 16. kolovoza i 20. rujna.
Srijemski Karlovci, (grad), 2. do 4. lipnja i 2. do 4. prosinca.
Šamac, 21. do 29. lipnja.
Šid, 10. do 12. veljače, 17 do 19. ožujka, 30. listopada do 1. studenoga i 10. do 13. prosinca.
Šimanovci, 5. do 7. travnja, 6. do 8. studenoga.
Široko Polje, 28. rujna.
Špišić Dukovica, 10. svibnja, 30. rujna.
Štivica, 6. siječnja (Sv. tri kralja) i 21. srpnja.
Tomašica, 13. lipnja, na žalosni petak.
Topolovac, 25. siječnja, u ponedjeljak po Cvijetnici, 24. lipnja, 18. listopada
Tovarnik, 22. do 24. kolovoza.
Trnovitica, 21. srpnja.
Uljanik, 8. srpnja, 29. rujna.
Valpovo, 21. veljače, 5. svibnja, 21. lipnja, 21. kolovoza i 5. prosinca sa marvom, a 24. veljače,24. lipnja, 24. kolovoza i 8. prosinca sa robom.
Varaždin, (grad), u ponedjeljak po Glušnoj nedjelji, Gjurgjevački, na Bernardovo (20. svibnja), na Jakobovo 25. srpnja), na Ljudevita kralja (25. kolovoza; na Tomu vilanskog (18. rujna), na Franju Borgija 10. listopada), na Imbrovo (5. studenog). na Tomaševo (21 pros.)
Velika Kopanica, u četvrtak pred Trojstvom, 29. rujna.
Veliki Gradjevac, 9. svibnja, 24. srpnja.
Veliki Zdenci, (kotar Garešnica), 15. veljače, 15. svibnja, 10. kolovoza i 15. studenoga.
Vinkovci, 30. i 31. siječnja, 13. do 16. svibnja, 3. do 6. kolovoza, 29. listopada.
Virje, 20. siječnja, 4. travnja, 1. svibnja, 21. lipnja, 25. srpnja, 18. kolovoza, 21. rujna i 11. studenoga.